

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

i Sverige

Betänkande av kommittén för
planering av turistanläggningar och
flyktsområden

1973:52

N
S

Turism och rekreation i Sverige

Betänkande av kommittén för
planering av turistanläggningar och
flygtrafikområden

1973:52

NOU
S

Statens offentliga utredningar
1973:52
Jordbruksdepartementet

Turism och rekreation i Sverige

Huvudbetänkande avgivet av kommittén för planering av
turistanläggningar och friluftsområden m. m.
Stockholm 1973

ISBN 91-38-01645-1

Statens offentliga utredningar 197:1
1977
Sv. 1977:1

Turism och rekreation i Sverige

Till Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

Genom beslut den 13 juni 1969 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att verkställa utredning rörande planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades som sakkunniga riksdagsman S. Arne Pettersson, tillika ordförande, dåvarande departementssekreteraren numera internationelle sekreterare W. Bernt Carlsson, utredningssekreterare Sven M. Dahlin (t. o. m. 18.6.1971), riksdagsman Thorbjörn Fälldin (t. o. m. 12.11.1970), redaktör K. Göran Holmberg, dåvarande departementssekreteraren numera kanslirådet Ulf R. Lönnqvist, departementssekreterare Jan Palm (fr. o. m. 1.11.1972) samt dåvarande planeringsdirektören numera byråchef Hans Åkerlund. Såsom experter tillkallades byråchef G. Bertil Burman, dåvarande avdelningsdirektören numera byråchef Erik Casten Carlberg (fr. o. m. 19.1.1971), marknadschef Arne Ellefors (fr. o. m. 18.3.1972), dåvarande byrådirektören numera avdelningsdirektör E. Gerhard H. Ericson, byrådirektör Jan Fager (fr. o. m. 18.3.1972), direktör J. Arne Fladvad (fr. o. m. 13.7.1970), direktör Erland

Fredén (fr. o. m. 24.4.1970), dåvarande planeringsdirektören numera byråchef Sven Rune Frid (fr. o. m. 13.7.1970), redaktör George Ganneby (fr. o. m. 18.3.1972), ingenjör Axel Gunneriusson (fr. o. m. 18.3.1972), departementssekreterare Åke Hjalmarsson (fr. o. m. 18.3.1972), direktör B.E. Gert Karlsson, departementssekreterare Lennart Lindgren (fr. o. m. 18.3.1972), direktör Ingvar Mattsson (fr. o. m. 29.5.1972), lektor E. Anders Nordlund samt renägare Per Henrik Omma.

Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades aktuarie Nils E. Ragnar Jeansson och som biträdande sekreterare dåvarande kansli-sekreteraren numera departementssekreterare Karl Olov Öster (fr. o. m. 2.9.1969).

De sakkunniga har arbetat under benämningen Sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m.

Utredningen får härmed överlämna sitt slutbetänkande.

Till utredningen har fogats särskilda yttranden av ledamöterna Holmberg och Palm samt experten Omma.

Stockholm i december 1973

Arne Pettersson

Bernt Carlsson

Göran Holmberg

Ulf Lönnqvist

Jan Palm

Hans Åkerlund

/Nils Ragnar Jeansson

Innehåll

Sammanfattning	9
--------------------------	---

I Utredningsarbetet

1	<i>Utredningsuppdraget och arbetets uppläggning</i>	17
1.1	Utredningens direktiv	17
1.2	Till kommittén överlämnade remisser och skrivelser	19
1.3	Definitioner och avgränsning av utredningsarbetet	20
1.4	Arbetets uppläggning	23
2	<i>Tidigare utredningar och riksdagsbeslut inom turist- och rekreationssektorn</i>	27
2.1	Den statliga rekreationspolitiken och turismen	27
2.2	1948 års turisttrafikutredning	28
2.3	1962 års fritidsutredning	28
2.4	1967 års riksdagsbeslut – det nya naturvårdsverket, förstärkning av friluftsfonden	30
2.5	1964 års turisttrafikutredning	31
2.6	Idrottsutredningens betänkande – förslag till omstrukturering av stödet till idrott och friluftsliv	31
2.7	1970 års riksdagsbeslut – regionalpolitiken, ny anslagsstruktur för idrott och fri-	

luftsliv	32
2.8 Kommunala befogenheter	35
2.9 Semesterspridning	36
2.10 Den fysiska riksplaneringen	36

3	<i>Sammanfattning av kommitténs tidigare betänkanden</i>	38
3.1	Åre- utvecklingsplan för ett svenskt rekreationsområde	38
3.2	Arbetsgruppen för Åre-projektet	40
3.3	Vindelälvsområdet – Förslag till utvecklingsprogram för rekreationslivet	42
3.4	Statligt lokaliseringsstöd till rekreationsanläggningar	47
3.5	Huvudmannaskapet för vandringsleder i fjällvärlden	48

II Inledande redogörelse

4	<i>Fritidens och reselivets framväxt och utveckling</i>	51
4.1	Utvecklingen fram till 1930-talet	51
4.2	Den ökade fritiden under 1900-talet	51
4.3	Resandet i världen	54
4.4	Utomnordiska resor till Norden/Sverige	55
4.5	Det svenska resandet till utlandet	57
4.6	Sverige som semester mål för	

	den egna befolkningen . . .	59		7.5 Svenska Turisttrafikförbundet – STTF	145
5	<i>Karaktäristiska drag och allmänna strukturproblem i det svenska reselivet</i>	60		7.6 Regionala turistorganisationer	148
	5.1 Rekreatiönsresandet och hushållets ekonomi	60		7.7 Övriga riksorganisationer och kommersiella intressenter	150
	5.2 Bilens betydelse i det svenska rekreatiönsresandet . . .	62		7.8 Hittillsvarande utvecklingstendenser	158
	5.3 Boendeanläggningarnas betydelse i det svenska rekreatiönsresandet	65	III	Kommitténs övriga och förslag	163
	5.4 Svenska folkets rekreatiönsresande i intervjuundersökningar	65			
	5.5 Kommitténs intervjuundersökning	69	8	<i>Mål och medel för utvecklingen inom svensk turism och rekreation</i>	163
6	<i>Mottagningsapparaten: Anläggningar, områden och aktiviteter</i>	80		8.1 Faktorer som påverkar det framtida rekreatiönsmönstret	163
	6.1 Samhällets ekonomiska engagemang i anläggningar, områden och aktiviteter . . .	80		8.2 Bristerna i de nuvarande formerna för turism och rekreatiönsliv	165
	6.2 Inkvarteringen	83		8.3 Målsättning för en svensk turist- och rekreatiönspolitik	168
	6.3 Serveringsanläggningar . . .	100		8.4 Medel för att förverkliga rekreatiönspolitiken	170
	6.4 Sysselsättning och omsättning	101		8.5 Friskvårdens roll i turist- och rekreatiönspolitiken	172
	6.5 Kommunikationerna	102	9	<i>Kommitténs förslag till nya organisationsformer av turism och rekreation</i>	174
	6.6 Nuvarande efterfrågestruktur på inkvartering	108		9.1 Allmänna synpunkter på administration och organisation av turism och rekreation	174
	6.7 Det aktuella utbudet av producerade resor och arrangemang och dess omfattning	113		9.2 Sveriges Turistråd	175
	6.8 Anläggningar för friluftsliv och rekreation	122		9.3 Samarbetsdelegationen för turist- och rekreatiönsfrågor	177
7	<i>De nuvarande organisationsformerna för turism och rekreation</i>	130		9.4 Naturvårdsverket och turismen	178
	7.1 Internationella exempel på turistorganisationer som är av särskilt intresse för frågeställningen	130		9.5 Kungl. Maj:t och turismen	179
	7.2 Turism och rekreation inom den statliga administrationen	141		9.6 Marknadsföringsavgift på boendeanläggningar	179
	7.3 Kommunernas organisation av turism och rekreation	144		9.7 Kommitténs förslag till komplettering till 1966 års hotellförordning	180
	7.4 Landstingens organisation av turism och rekreation	145			

10	<i>Sveriges Turistråds uppbyggnad, arbetsuppgifter och finansiering</i>	181	kal nivå	233
10.1	Förslag till verksamhetsform och huvudmannaskap för Sveriges Turistråd	181	<i>Bilaga 2</i> Formerna för uttagandet av boendeavgift samt statistikproduktion.	251
10.2	Samarbetet mellan Sveriges Turistråd och de regionala turistorganisationerna	181	<i>Bilaga 3</i> Svenska kommunförbundets och Svenska landstingsförbundets synpunkter på den regionala organisationen av turism	253
10.3	De huvudsakliga funktionerna inom verksamhetsområdet	182		
10.4	Samverkan mellan Sveriges Turistråd samt producenter och konsumenter	186		
10.5	Kostnader för Sveriges Turistråd samt verksamhetsbeskrivning	187		
10.6	Finansiering	189		
11	<i>Primära områden för rekreation och turism</i>	192		
11.1	Allmän målsättning	192		
11.2	Krav och definitioner på primära rekreatiomsområden	193		
11.3	Riktlinjer för inventeringsarbetet	195		
11.4	Inventeringsarbetet	195		
11.5	Kommitténs förslag till primära rekreatiomsområden	214		
11.6	Uppgifter om de primära rekreatiomsområdena	217		
11.7	Utvecklingen av rekreatiomslivet i de primära rekreatiomsområdena	218		

IV Särskilda yttranden 225

1	Av ledamoten Holmberg	225
2	Av ledamoten Palm	226
3	Av experten Omma	227

V Bilagor 233

Bilaga 1 Sveriges Turistråds arbetsuppgifter och förslag till samarbetsformer mellan riksnivå samt regional och lo-

Sammanfattning

1 Frågeställningarna

Utvecklingen av fritiden och levnadsstandarden har medfört att resor för nöjen och rekreation kraftigt ökat under de senaste decennierna. Denna utveckling har emellertid medfört olika problem: anläggningar och områden för turism och rekreation har inte alltid kunnat uppfylla de krav som resenärerna numera ställer och samtidigt har anläggningarna inte haft tillfredsställande beläggning. Olika undersökningar har också visat att stora delar av befolkningen inte har tillgång till riktiga semestermöjligheter och att en allt för stor del är helt utestängd från att göra resor för rekreatiönsändamål. Samtidigt konstateras att samhället stöder turismen och rekreationen med avsevärda belopp, såväl från stat, kommun och landsting.

Kommittén tillsattes i juni 1969 med direktiv att föreslå åtgärder som väsentligt skulle förbättra svenska folkets möjligheter att semestra i sitt eget land. Samtidigt skulle kommitténs förslag leda till att nya arbets-tillfällen skapades.

Kommitténs arbetsområde har utgjort den delen av resandet som sker för rekreatiönsändamål. Därför benämns kommitténs betänkande "Turism och rekreation i Sverige". Med turism avses enligt kommitténs uppfattning det resande som innebär minst en övernattnings utanför hemorten.

Kommitténs anser att begreppen turism och turist även fortsättningsvis kan användas

om man i betydelsen även inlägger att det är en aktivitet i vilken alla kan delta oberoende av ekonomiska, sociala eller fysiska hinder.

Kommittéarbetet har kommit att inriktas på sex huvudområden, sedan flera tilläggsdirektiv meddelats. 1) Inventera landet på lämpliga större områden som lämpar sig för det fjärrinriktade rekreatiönslivet (s. k. "primära rekreatiönsområden"). 2) Utveckla en översiktlig plan för ett sådant område, nämligen Åre-området. 3) Utarbeta ett översiktligt program för turism och friluftsliv inom Vindelälvsområdet. 4) Föreslå former för det statliga lokaliseringstödet till turist- och rekreatiönsanläggningar. 5) Utarbeta ett förslag till huvudmannaskap för vandringsleder i fjällvärlden. 6) Lämna förslag till en ny organisation för marknadsföring av turism och rekreation i Sverige.

Utredningsarbetet som bedrivits i flera olika arbetsgrupper har utmynnat i flera delutredningar som tidigare publicerats och som behandlar Åre-projektet, Vindelälvsområdet, det statliga lokaliseringstödet till rekreatiönsanläggningar, huvudmannaskapet för vandringsleder samt en undersökning om svenska folkets semestervanor och attityder till semesterresor.

De tidigare utredningsförslagen har resulterat i att det statliga lokaliseringstödet till turistanläggningar fått ungefär den inriktning som det lokaliseringstödet som ges till industri-anläggningar. Ett särskilt projekterings-

bolag för att förverkliga Åre-utredningens förslag har bildats och 1973 års vårriksdag har beviljat 2 milj. kr. till verksamheten i detta bolag.

Tidigare utredningar har i olika sammanhang behandlat frågor om turism och rekreation. Av de utredningar som fått betydelse märks särskilt 1948 års turistutredning, 1962 års fritidsutredning, 1964 års turisttrafikutredning, idrottsutredningen samt utredningar om lokaliseringpolitiken. Som resultat av dessa utredningar har olika åtgärder för att utveckla turismen eller rekreativlivet kommit att vidtas. Denna utredning är emellertid den första som helt ägnats åt frågeställningarna turism och rekreation.

2 Huvuddragen i den nuvarande utvecklingen

Kommittén har sökt kartlägga de väsentliga dragen inom svensk turism och rekreation. Denna kartläggning har hämmats av den allvarliga brist på statistik och andra uppgifter som råder inom sektorn.

En omfattande intervjuundersökning har genomförts för att kartlägga svenska folkets semestervanor och attityderna till semester och längre ledighet. Kommittén har också försökt få ett grepp om produktionsapparatens dvs. anläggningar för boende och aktiviteter och transportapparaten samt det paketutbud av svenska resor som erbjuds i och till Sverige.

En genomgång av tidigare genomförda intervjuundersökningar har kompletterat kommitténs bild av turismen och rekreationen i landet.

Kartläggningen visar att landets sammanlagda inkvarteringskapacitet på kommersiella boendeanläggningar uppgår till ca 350 000 bäddar varav 100 000 på hotell, 18 000 i stugbyar, 9 000 på vandrarhem och 225 000 på campingplatser (förutsett att varje tältplats kan hysa 3 personer).

Utredningsarbetet visar också att de nuvarande anläggningarna har betydande svårigheter särskilt på grund av att inte utnyttjas tillräckligt.

Den genomsnittliga beläggningen på svenska hotell har sjunkit under de senaste åren. Den kommersiella delen av transportsektorn har inte heller fullgod beläggning.

Sedan kommittén konstaterat att producentsidan arbetar under otillfredsställande villkor nödgas kommittén också konstatera att även bilden av konsumenternas turism och rekreation också uppvisar många otillfredsställande drag. Som särskilt allvarliga brister framstår svårigheten för den enskilde konsumenten att få riktig information om det existerande utbudet av rese möjligheter, svårigheten att finna anläggningar som är anpassade efter såväl kraven på utformning som i det rätta prisläget samt de långa och dyra transporterna.

Såväl kommitténs som övriga intervjuundersökningar visar att en stor grupp, omkring en fjärdedel av svenska befolkningen i aktiva åldrar, inte gör några rekreativresor under semestern. Även bland dem som gör rekreativresor finns också många otillfredsställande drag såväl på boende, transport och aktivitetssidan som på marknadsföringssidan. Konsumenterna hänvisas antingen till för enkla inkvarteringsformer eller också för dyra. Campingen utgör för stora grupper ett acceptabelt semesteralternativ och standarden på campingplatserna har också höjts väsentligt under de senaste åren. Trots detta ökar inte antalet gästdygn per år på landets campingplatser nämnvärt. Bristen på inkvarteringsformer som komfortmässigt ligger över campingen men utan stadshotellens serviceutbud är påtagligt stort. Denna efterfrågan har i alltför liten utsträckning mötts med byggandet av s. k. stugbyar. Kommittén gör den bedömningen att ett avsevärt tillskott måste skapas i relativt billiga men kvalitativt tillfredsställande boendeanläggningar med en låg grad av service. Detta har bl. a. kommit till uttryck i Åreplanen.

Men byggandet av nya boendeanläggningar är endast en av många viktiga åtgärder för att få en bättre styrning av landets turism och rekreation. Bristerna uppträder inte endast på anläggningssidan utan är i hög grad

också organisatoriska. Kommittén pekar på att den statliga administrationen behöver ett bättre samråd mellan departement och verk i olika frågor om turism och rekreation.

Det kan konstateras att stora belopp årligen satsas på anläggningar, områden och organisationen av turismen utan att utbytet kan anses motsvara insatserna. Satsningen sker oftast utan övergripande målsättning, sammanhållande grepp eller tillräcklig målmedvetenhet. Åtgärderna genomförs ofta med stora insatser av samhällsmedel.

De befintliga organisationerna förmår inte sprida tillräcklig information och försäljningskunskap kring den kapacitet som redan finns. Detta resulterar i en onödigt låg beläggingsgrad, ytterligare prishöjningar och ännu större svårigheter att sälja utbudet.

Utbudet av rekreationsanläggningar i rimliga prisklasser är så pass begränsat att kommittén har kunnat konstatera att den övervägande delen av det svenska folket inte utnyttjar kommersiellt boende vid sina rekreationsresor inom landet. I stället bor man oftast hos släkt och vänner under semesterresor.

Denna kategoris möjlighet att fungera som inkvarteringsresurs vid svenska folkets semestrar verkar emellertid att avta alltefter som inflyttning fortsätter från de äldre och stora bostäderna på glesbygden till lägenheter i tätorter. Det kan således konstateras att svenska folkets inkvarteringsmöjligheter vid rekreationsresor minskar från år till år om inga nya boendemöjligheter tillkommer.

I begränsad utsträckning har dessa försämrade möjligheter till rekreationsresor inom landet kunnat ersättas av utlandsresandet. Detta har nu antagit sådana proportioner att antalet svenska gästdygn på utländska boendeanläggningar tycks vara större än motsvarande svenska gästdygn på svenska boendeanläggningar. Men kommittén kan emellertid konstatera att turistresor till utlandet inte på något sätt kan utgöra den slutliga lösningen för de flesta svenskers semesterproblem. Trots ett uppseendeväckande utbud av enstaka lågprisresor ligger de flesta utlandsresorna i en sådan prisklass att de inte är tillgängliga

för den övervägande delen av svenska folket vilket klart bekräftas av 1969 års hushållsbudgetundersökning.

Personer med höga inkomster har genomgående betydligt bättre möjligheter att organisera ett givande rekreationsliv och är för övrigt också de enda som numera har råd att skaffa sig ett eget fritidshus.

3 Samhällets turist- och rekreationspolitik

Kommittén anser att den viktigaste förutsättningen för att landets turism och rekreation skall få en riktig utveckling är att samhället har uttryckt en bestämd målsättning för sin verksamhet inom sektorn. Denna politik måste komma till användning när samhället ställs inför krav på åtgärder och ekonomiska medel och vara vägledande vid samhällets bedömningar av hur de offentliga medlen till turist- och rekreationssektorn skall kanaliseras och vilka typer av anläggningar och åtgärder som skall prioriteras. En uttalad politik har hittills saknats och kommittén söker därför att formulera vissa viktiga drag i en sådan.

Ett övergripande mål i en statlig rekreationspolitisk målsättning bör enligt kommitténs uppfattning vara att de offentliga medel som används för turism och rekreation skall satsas på ett sådant sätt att en bred allmänhet kan utnyttja de anläggningar och områden som byggs med allmänt stöd.

Särskilt viktigt är det att de grupper som i dag har betydande svårigheter att få rekreation såsom handikappade, låginkomsttagare eller barnrika familjer får väsentligt förbättrade möjligheter till rekreationsresor.

Samhället bör aktivt medverka till att förbilliga transportmöjligheterna och medverka till att rekreationslivets krav på mark i konkurrens med andra intressen kan tillvaratas bättre, än vad som nu sker.

Erfarenheter från bl. a. Åre-planeringen visar att knappast i någon ort i landet kan turismen vara den enda utkomstmöjligheten. Satsningar på turism inom ramen för lokaliseringpolitiken måste därför ses som ett komplement till andra åtgärder. Sysselsätt-

ningsaspekten får inte enligt kommitténs uppfattning vara enda avgörande faktor för satsning på områden eller anläggningar för turism och rekreation. Inte heller anser kommittén att satsningar på turism och rekreation bör göras enbart av valutaskäl. Anläggningar och områden för turism och rekreation bör framför allt utformas så att de attraherar stora delar av svenska folket. Sådana anläggningar kommer emellertid alltid att vara attraktiva för många utländska besökare särskilt då från de nordiska grannländerna men även från andra länder.

Viktiga marknadsföringsåtgärder bör sättas in även på vissa utländska marknader dels för att få ett tillfredsställande underlag för anläggningar och områden men också för att tillföra landet sociala och kulturella värden.

För att förverkliga den av kommittén formulerade turist- och rekreationspolitiken måste två viktiga styrmedel införas: ett antal lämpliga områden måste byggas ut på ett sådant sätt att de passar den breda publikens krav på semestermöjligheter och en helt ny central organisation för turism och rekreation med bättre förankring och ekonomiska resurser än det nuvarande Svenska Turisttrafikförbundet måste tillskapas. Därutöver behöver samrådet mellan olika statliga myndigheter i frågor som berör turism och rekreation utökas. Detta föreslås ske i form av en statlig samarbetsdelegation.

4 Kommitténs förslag till organisation av turism och rekreation

De nuvarande organisationsformerna för marknadsföring av landets turism och organisation fungerar inte tillfredsställande enligt kommitténs bedömningar. Verksamheten är splittrad på många olika organisationer med skilda huvudmannaskap och där ansvarsförhållandena inte är klarlagda. Många gånger sker det en överlappning av olika åtgärder inom marknadsföringen av svenska turistmöjligheter. Den statliga administrationen har ingen samlad bild av turism vilket försvårar bedömningar och övergripande åtgärder. Det förekommer heller ingen samordning

mellan riksnivå, regional och lokal nivå avseende turistorganisationernas verksamhet. Ett onödigt dubbelarbete med dålig genomslagseffekt kan konstateras, inte minst på utlandsmarknaden som kan bli föremål för åtgärder från såväl den centrala som de regionala och lokala organisationerna. Bearbetningen av marknaden sker med ett mycket bristfälligt underlagsmaterial bl. a. saknas den inkvarteringsstatistik som förekommer i alla andra OECD-länder. Bearbetningsmetoderna inriktar sig i allt för hög grad på att framställa trycksaker som senare inte kan spridas till konsumenterna på grund av bristande kunskap om marknaden. De samlade kostnaderna för de olika marknadsföringsåtgärderna är däremot betydande. Kommittén har uppskattat framställningskostnaderna för de lokala broschyrerna till ca 8 milj. kr. per år. De sammanlagda kostnaderna för marknadsföring av svensk turism och rekreation har av kommittén bedömts ligga i storleksordningen 110–130 milj. kr. per år.

Den centrala organisationen för marknadsföring av svensk turism, Svenska Turisttrafikförbundet (STTF) bildades 1902 och har under sin verksamhet i huvudsak arbetat som informationsorgan för svensk turism utomlands och särskilt för trafikföretagen som var de viktigaste stiftarna. Under de senare åren har trafikföretagen i allt större utsträckning själva övertagit marknadsföringen av sina egna tjänster och ett urval av svenska turistprodukter. De medel som anslagits till STTF:s verksamhet har inte varit tillräckliga för en offensiv marknadsföring.

I organisationens verksamhetsområde har inte ingått att produktutveckla det svenska sortimentet av turistmöjligheter. Verksamheten har till största delen riktats mot utlandet men under de senare åren har bl. a. med särskilda anslag en inriktning på hemmamarknaden gjorts med den uppmärksammade Sverige-Nu-kampanjen.

Kommitténs förslag innebär att STTF avvecklas och ersätts av en ny organisation med bättre ekonomiska resurser, mera renodlat huvudmannaskap och med ansvar inte bara för information utan också produktut-

veckling av svensk turism och rekreation. Den nya organisationen som får namnet Sveriges Turistråd blir den centrala turistorganisationen i landet.

Kommittén anser sig inte kunna förorda tillskapandet av något statligt verk för turism och rekreation. Landets kommuner och landsting spelar en mycket viktig roll för rekreativlivet och måste beredas möjligheter att aktivt medverka vid den framtida produktutvecklingen och den övriga marknadsföringen av turismen. Den önskvärda samordningen av de statliga aktiviteterna kan åstadkommas enklare genom att en särskild samarbetsdelegation för turism och rekreation bildas mellan de statliga myndigheter som mest behandlar frågor inom sektorn, nämligen statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk samt Sveriges Turistråd. Kanslifunktionen förlägs till statens naturvårdsverk. Sveriges Turistråd får den juridiska formen av en stiftelse. Som stiftare föreslås att ingå utöver staten, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, LO, TCO samt de ideellt verksamma organisationerna för reselivet RESO och Svenska Turistföreningen.

I styrelsen skall förutom stiftarna även ingå representanter för det turistiska boendet nämligen Sveriges Hotell- och Restaurangförbund samt Sveriges Campingvårdars Riksförbund.

Den nya organisationen skall i samarbete med de regionala turistorganisationerna leda och samordna marknadsföringen av turism och rekreation i Sverige samt i de nordiska länderna. Sveriges turistråd skall dessutom leda och samordna marknadsföringen i andra länder. Verksamheten vid den nya organisationen skall få en sådan inriktning att konsumenternas behov kraftigt skall påverka de åtgärder som kommer att behöva sättas in. Bl. a. skall Sveriges turistråd aktivt delta vid utformningen av utbudet av rekreativmöjligheter inte minst genom att skaffa sig ett betydligt bättre kunnande om marknadsförhållandena.

Åtgärderna inom marknadsföringen skall i första hand sättas in i Sverige och de nor-

diska grannländerna men även det övriga utlandet kommer att spela en viktig roll i den nya organisationens verksamhet inte minst därför att de utländska besökarna medför ett betydande underlag för de anläggningar som är väsentliga för att allmänheten skall få tillgång till goda semestermöjligheter.

Den nya organisationen får två avdelningar, en för planering, rådgivning, statistik och utredningar samt en andra avdelning för marknadsföring och som arbetar med produktutveckling, reklam, information och säljstödande åtgärder.

Kostnaderna för den nya organisationen beräknas uppgå till ca 23 milj. kr. per år.

Finansieringen av den nya organisationen föreslås ske dels genom ett statsbidrag på 12 milj. kr. dels genom att en marknadsföringsavgift påförs allt kommersiellt boende.

Marknadsföringsavgiften föreslås bli 50 öre per övernattnings och beräknas tillföra ca 10 milj. kr. per år.

5 Kommitténs förslag till primära rekreativområden

Olika undersökningar visar att turism och rekreation ställer mycket stora krav på sammanhängande markarealer dels därför att en stor del av de aktiviteter som äger rum i anslutning till anläggningarna är ytterst arealkrävande dels också för att det behövs skyddszoner mellan rekreativområden och andra aktivitetsområden.

Under arbetet med att kartlägga landets möjligheter för turism och rekreation har kommittén kunnat konstatera att de nuvarande områdena och anläggningarna allt för ofta blivit slumpmässigt lokaliserade och mera sällan planerats i avsikt att ge ett samlat utbud av aktiviteter, sportmöjligheter, samt inakvarerings- och serveringsmöjligheter. Skall den fortsatta utbyggnaden av landets rekreativmöjligheter komma den största delen av svenska folket till nytta måste, enligt kommitténs uppfattning, en väsentlig del av denna utbyggnad ske inom ramen för samordnade åtgärder i områden

som har lämpliga förutsättningar för turism och rekreation. Kommittén kallar sådana områden för primära rekreatiomsområden. Kommittén har genomfört en omfattande kartläggning av landets möjligheter att inrymma primära rekreatiomsområden.

Med denna kartläggning som grund har kommittén föreslagit 23 områden i olika delar av landet som enligt kommitténs bedömningar har de bästa förutsättningarna att på sikt kunna fungera som primära rekreatiomsområden.

I den tidigare publicerade Åre-planen har kommittén beskrivit principerna för hur ett primärt område skall kunna utvecklas. Kommitténs ställningstagande till vilka områden som kan betraktas som primära områden innebär inte att alla områden ens på sikt behöver byggas ut i någon större omfattning. I områdena behöver däremot avsättas de markområden som är nödvändiga för turismens och rekreationens behov och själva utbyggnaden i områdena kan därefter genomföras i den omfattning som det allmänna marknadsläget medger. Sveriges Turistråd förutsätts svara för att det finns goda översikter över de allmänna marknadsförutsättningarna.

De föreslagna primära rekreatiomsområdena är relativt stora, vanligen 300–800 kvadratkilometer i södra och mellersta Sverige och upp till flera tusen kvadratkilometer i norra Sverige.

Urvalet av områdena grundar sig på analyser av många samverkande faktorer såsom transportlägen, de naturgivna resurserna och förekomsten av befintliga anläggningar och andra investeringar.

Enligt kommitténs förslag föreslås följande områden bli primära rekreatiomsområden:

Södra Sverige:

Sydskänes sjö- och åslandskap
Östskåne
Kullaberg-Hallandsåsen
Åsnen-Listerlandet
Öland
Gotland
Gryt-St. Anna skärgård

Mellersta Sverige:

Norra Bohusläns skärgård
Värmlands och Dalslands sjöområde
Tiveden
Sörmlands skärgård
delar av Mälaren
Fryksdalen
Siljansbygden

Norra Sverige:

del av Ljusnans dalgång
Dalafjällen
Härjedalsfjällen
Åre-området
Nordingrå
Vindelälven
Tärna-Graddis fjällvärld
Norrbottnens skärgård
Abisko-Kebnekajsefjällen

Den sammanlagda ytan av de 23 föreslagna områdena uppgår till ca 9 % av landets totala areal. Nära 5 milj. inv. i landet beräknas kunna nå åtminstone ett primärt rekreatiomsområde inom en timmas resa från hemorten. Sammanlagt berörs 72 kommuner av de primära rekreatiomsområdena. Utöver de föreslagna områdena räknar kommittén också med att de tre storstadsområdena och deras omgivningarna i viss utsträckning bör kunna betraktas som primära rekreatiomsområden även om de fortsatta möjligheterna till utvecklingen av utomhusrekreation är begränsade. I de föreslagna primära områdena och i deras närmaste omgivningarna samt i de tre storstadsområdena finns mer än två tredjedelar av landets inkvarteringskapacitet.

Av de 23 föreslagna områdena ligger 15 inom det allmänna stödområdet och 8 utanför. En viss del av kostnaderna för utbyggnaden av landets framtida rekreatiomsområden kommer att kunna falla inom ramen för de lokaliseringspolitiska åtgärderna. Kommittén anser dessutom att sysselsättningsläget på enstaka platser utanför det allmänna stödområdet skulle kunna förbättras genom att särskilda medel anslås till statens naturvårdsverk för att bekosta vissa basinvesteringar.

I de föreslagna primära rekreatiomsområ-

dena behöver betydande arealer avsättas för rekreatiönsändamål men detta utesluter ingalunda att andra aktiviteter såsom industrier och tätorter också utvecklas i området. Stora krav måste emellertid ställas på planeringen av markanvändningen inom områdena. Detta föreslås ske genom upprättandet av en s. k. huvudplan för markanvändningen i vart och ett av de föreslagna primära rekreatiönsområdena. I de fall endast en kommun berörs av ett område kan planeringen av markanvändningen ske inom ramen för den kommunala generalplaneringen. I de fall flera kommuner berörs av samma primära rekreatiönsområde bör planeringen ske i samverkan mellan kommunerna och med länsstyrelsen som samordnare.

Utbyggnaden av områdena bör inte bara ske efter en bestämd fysisk planering utan också med ledning av en turistisk helhetsplan. En särskild organisation för projektering av utbyggnaden bör tillskapas och senare bör även driftbolag samordna aktiviteterna i området. Utbyggnaden bör planeras i olika etapper och med realistiska och samordnade marknadsbedömningar som grund. Sveriges Turistråd förutsätts aktivt medverka vid tillkomsten av marknadsbedömningarna.

Samhällets intresse för andra typer av rekreatiönsområden än de primära får enligt kommitténs mening inte skjutas i bakgrunden. Utöver de 23 föreslagna primära områdena finns det ett mycket stort antal områden som också lämpar sig för turism och rörligt friluftsliv. Förekomsten av en översiktsplan för primära rekreatiönsområden innebär emellertid att samhället får en vägledning till hur medel för turism och rekreation kan kanaliseras. Kommittén anser sig däremot inte kunna bedöma vilken andel av de totala tillgängliga resurserna som de primära rekreatiönsområdena bör få.

1 Utredningsuppdraget och arbetets uppläggning

1.1. *Utredningens direktiv*

Chefen för jordbruksdepartementet meddelade direktiv för kommittén i anförande till statsrådsprotokollet den 13 juni 1969:

”1964 års turisttrafikutredning framhöll i betänkandet (Stencil H 1966:2) att förutsättningarna för en expansion av turismen ständigt ökar till följd av ökad fritid, längre semester och bättre ekonomiska resurser. En följd av denna utveckling är stigande krav på utbyggnad av turistanläggningar. Åtgärder för att främja möjligheterna till turism inom landet har därför kommit att framstå som en allmän angelägenhet av största vikt.

Fritidsutredningen framhöll i sina betänkanden (SOU 1964:47, 1965:19 och 1966:33), att behovet av lämpliga friluftsområden och anläggningar för det rörliga friluftslivet är mycket stort. I prop. 1967:59 uttalade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet att den stora betydelse som friluftslivet har i det moderna samhället motiverar att såväl staten som kommunerna engagerar sig för att skapa möjligheter till friluftsliv åt så många som möjligt.

Statligt stöd till turism utgår bl. a. genom de medel som under X huvudtiteln anvisas till Svenska turisttrafikförbundet, som svarar för den med statsmedel finansierade verksamheten för att söka öka de utländska turistströmmarna till Sverige. De statliga bidragen till turisttrafikförbundet uppgår budgetåret 1969/70 till 5,4 milj. kr. Detta stöd

syftar till att öka utlandets intresse för Sverige som turistland.

För att främja sysselsättningen ger staten lokaliseringsstöd till uppförande av turistanläggningar. Detta stöd har i betydande utsträckning bidragit till en utbyggnad av turistnäringen i stödområdena. Härtill kommer de statliga garantilånen för hotellbyggen. Vid ingången av budgetåret 1968/69 uppgick de utestående hotellgarantilånen till 9,4 milj. kr.

Från fonden för friluftslivets främjande lämnas bidrag till olika slag av friluftsanläggningar. För budgetåret 1969/70 har 5,5 milj. kr. anvisats till fonden. Medlen är i första hand avsedda för anläggningar som uppförs med kommun som huvudman. Det största statliga stödet till friluftsanläggningar utgår emellertid från anslagen till beredskapsarbeten som disponeras av arbetsmarknadsstyrelsen. Under budgetåret 1968/69 lämnades bidrag från detta anslag till anläggningar för friluftsliv med ca 20 milj. kr. I detta belopp ingår också bidrag till vissa idrottsanläggningar. Särskilda bidrag utgår till byggande av småbåtshamnar. För budgetåret 1969/70 finns en bidragsram på 4 milj. kr. för detta ändamål. De statliga insatserna för turism och friluftsliv är alltså betydande. Självfallet är det av vikt att de anslagna medlen används så effektivt som möjligt. Inte minst väsentligt är att insatserna görs på ett sådant sätt att de kommer så många människor som

möjligt till del och att olika konsumenters önskemål tillgodoses. Det är vidare angeläget att insatser för turism och friluftsliv sätts in inom områden, där de kan bli ett värdefullt komplement i ansträngningarna att förbättra sysselsättningen.

Särskilda sakkunniga bör nu tillkallas med uppgift att utarbeta och successivt lägga fram förslag rörande lokalisering och utformning av anläggningar och områden för turism och friluftsliv. I sitt arbete bör de sakkunniga särskilt sträva efter att skapa arbetstillfällena inom sysselsättningssvaga regioner. De sakkunnigas arbete bör därför särskilt avse Norrland och i största möjliga utsträckning inriktas på tillskapandet av arbetsintensiva projekt. I sammanhanget bör framhållas att denna del av landet har många värdefulla vildmarksområden av stort intresse för såväl svenska som utländska turister.

De sakkunniga bör inventera vilka områden som kan anses lämpliga för anläggningar för turism och friluftsliv. Det är därför viktigt att olika åldersgrupper kan få behovet av rekreation och motion tillgodosett. Särskild vikt bör läggas vid att underlätta för äldre och handikappade att utnyttja friluftsområden och anläggningar.

Inventeringen kan avse såväl mark som redan säkerställt för friluftssändamål – t. ex. naturreservat av social karaktär – som annan lämplig mark.

I de sakkunnigas uppgift bör också ingå att undersöka huruvida befintliga hotell- och läggningar kan anses tillräckliga eller om nybyggnader i vissa fall bör ske. Som utgångspunkt skall gälla att anläggningarna har möjlighet att fungera på ekonomiskt riktiga grunder. Olika former för huvudmannskap för områden och anläggningar bör undersökas.

De sakkunniga bör – utöver de åtgärder som här nämnts – kunna pröva även andra uppslag som kan väntas öka möjligheterna för turism, friluftsliv och rekreation. Härvid bör bl. a. undersökas möjligheterna att stimulera fritidsbebyggelse och friluftsanläggningar inom sådana glesbygder där mark och byggnader genom jordbrukets rationalisering

blivit disponibla för andra ändamål. Kommittén bör överväga om den nuvarande marknadsföringen av områden och anläggningar är effektivt upplagd och i annat fall lägga fram förslag om erforderliga förändringar.

De sakkunniga bör bedriva sitt arbete i nära samarbete med berörda statliga myndigheter, kommuner och organisationer. Förslagen bör läggas fram successivt.”

Kommittén fick tilläggsdirektiv för att utreda formerna för det statliga lokaliseringstödet till rekreationsanläggningar. Dessa direktiv meddelades av chefen för jordbruksdepartementet i ett anförande till statsrådsprotokollet den 27 maj 1970:

”Statligt lokaliseringstödet utgår som lån och, om särskilda skäl föreligger, bidrag till den, som utövar eller ämnar utöva verksamheten inom turistnäringen, vid ny-, till- eller ombyggnad av turistanläggning i de delar av landet som utgör stödområde. Som turistanläggningar räknas hotellbyggnader, större campinganläggningar, semesterbyar och skidliftar. Fråga om lokaliseringstödet prövas av arbetsmarknadsstyrelsen eller i vissa fall av Kungl. Maj:t. Stöd till turistanläggningar kan lämnas också i form av lånegaranti. Fråga om sådan garanti prövas av kommerskollegium.

I den hittills bedrivna försöksverksamheten med lokaliseringstödet har lokaliseringssubsidier inte i något fall beviljats för investeringar i turistanläggningar. Endast lån har beviljats. Stöd till turistanläggningar har lämnats också i form av beredskapsarbeten.

Lokaliseringstödet har hittills inte beviljats till campinganläggningar och endast i begränsad utsträckning till semesterbyar och skidliftar. De hittillsvarande insatserna i fråga om lokaliseringstödet till turistanläggningar har i hög grad koncentrerats till fjällkommunerna inom stödområdet. Under 1960-talets senare del har till sådana anläggningar årligen utgått genomsnittligt 5 milj. kr. såsom lokaliseringslån och 1,5 milj. kr. såsom lånegarantier.

1968 års lokaliseringstudering tog i sitt förslag rörande den fortsatta lokaliseringspolitiska stödverksamheten (SOU 1969:49) inte upp frågan om stöd till turistanläggningar

m. m. I prop. 1970:75, som avsåg den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, behandlades därför inte denna fråga.

Vid remissbehandlingen av lokaliseringstredningens betänkande framhölls emellertid från flera håll att lokaliseringsstödet till turistnäringen bör utredas. Jag delar denna uppfattning. Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet förordar jag att frågan utreds inom ramen för det utredningsuppdrag som anförtrots de sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m.

Som utgångspunkt för de sakkunnigas arbete bör gälla att lokaliseringsstöd endast får utgå då en ökning av sysselsättningsmöjligheterna eller serviceunderlaget på en ort bedöms som angelägen. Ytterligare förutsättningar bör naturligtvis vara att anläggningarna kan bedömas få en tillfredsställande lönsamhet och att de planeras inom områden med goda förutsättningar för turism. De sakkunniga bör särskilt undersöka om stöd bör lämnas till enklare och billigare anläggningar av typ stugbyar o. d., dvs. anläggningar som bättre motsvarar efterfrågan från bredare befolkningsgrupper. Vidare bör de sakkunniga pröva om stöd också bör utgå till sådana gemensamma anläggningar, som är av positiv betydelse för turismens utveckling inom de här avsedda områdena.

De sakkunniga bör vidare pröva huruvida skäl föreligger att i särskilda fall medge lokaliseringsstöd även till turistanläggningar utanför det allmänna stödområdet. Även samordningen mellan lokaliseringsstöd, lånegarantier och beredskapsarbeten samt övrigt statligt stöd till turistanläggningar bör ses över av de sakkunniga.

Vid sina överväganden i fråga om stödets form och storlek bör de sakkunniga beakta de konkurrens effekter som stöd till nya turistanläggningar kan få i förhållande till anläggningar som tillkommit tidigare.

På grund av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t uppdrar åt de sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m. att utreda frågan om utformningen m. m. av det statliga lokaliseringsstö-

det till turistnäringen.”

Ytterligare utredningsuppdrag har därefter tillagts de sakkunniga

dels den 6 februari 1970 att utreda huvudmannskapet för vandringslederna i fjällvärlden — däri inbegripet övernattningsanläggningar, broar, rösning m. m. Vidare skall de sakkunniga utreda hur uppförandet, underhållet och driften m. m. av lederna och därtill hörande anläggningar skall finansieras. Länsstyrelsens i Norrbottens län förslag rörande nya vandringsleder skall överarbetas av de sakkunniga, som därvid bör pröva angelägenhetsgraden av de olika nya lederna. Vid fullgörandet av ovannämnda uppdrag — som bör utföras skyndsamt — skall de sakkunniga bl. a. samråda med lantbruksstyrelsen, som har att höra rennäringsnämnden, samt med naturvårdsverket och vederbörande länsstyrelser. Sedan uppdraget fullgjorts skall de sakkunniga inkomma till Kungl. Maj:t med förslag,

dels den 3 april 1970 att — vad som kunde föranledas av riksdagens beslut (rskr 1968:392) — utarbeta ett program för turism och friluftsliv inom Vindelälvsområdet och att därefter inkomma med förslag till Kungl. Maj:t. Uppdraget skall fullgöras med förtur.

1.2. *Till kommittén överlämnade remisser och skrivelser*

1969

17.11 Remiss från Jordbruksdepartementet: Länsstyrelsens i Norrbottens hemställen om bemyndigande att få upprusta befintliga och anlägga nya vandringsleder i Norrbottens fjällvärld

2.12 Motion II:1017 av herr Ullsten m. fl. ang. naturvården inom de svenska fjällområdena

1970

22.1 Motion II:255 av herrar Thylén och Oskarsson om en generalplan för utveckling av det svenska turistlivet

23.1 Motion II:330 av herr Holmberg m. fl. ang. åtgärder för att stimulera turismen i Sverige

- 6.2 Jordbruksdepartementet: med överlämnande av länsstyrelsens i Norrbottens län framställning om be-myndigande att upprusta befintliga och anlägga nya vandringsleder i Norrbottens fjällvärld
- 13.3 Jordbruksdepartementet: med överlämnande av utredningen "Ölandsbron och turismen"
- 3.4 Riksdagens skrivelse 1968:392 i anledning av motioner om särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, om vissa stödåtgärder inom Vindelälvsområdet samt om en plan för Vindelälvsområdets användning för friluftsliv och rekreation
- 30.4 Industridepartementet: infor-drande av remiss över Vattenfalls utredning över 1970-talets vattenkraftutbyggnad i Norrland
- 27.5 Jordbruksdepartementet: utredning om det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen
- 1.9 Inrikesdepartementet: med överlämnande av skrivelse från Svenska turisthotellens riksförbund betr. hotellgarantilån
1971
- 7.4 Försvarsdepartementet: infor-drande av yttrande över Försvarets fredsorganisations delbetänkande nr 6 "Förutsättningar för att förlägga ett nytt förband i norr, del 2"
- 4.6 Riksdagens skrivelse 1971:168 i anledning av motion om ett hälsocentrum i Vindeln
- 29.9 Handelsdepartementet: infor-drande av yttrande över kommerskollegieutredningens betänkande "Näringspolitiken - ny verksorganisation"
- 21.12 Jordbruksdepartementet: infor-drande av yttrande över Nordiska rådets presidiums A 347/t Medlemsförslag om ökat turistsamarbete i Norden
- 22.12 Civildepartementet: infor-drande av yttrande över
1) SOU 1971:75 Hushållning med mark och vatten
2) Statens planverk: rapport 5, del 10, Västkusten
3) Statens planverk: rapport 16, Havskust för arbete och fritid
1972
- 4.7 Expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU): Regionalpolitisk forskning och stödverksamhet 1965-1971 (Ds In 1972:14)
- 4.9 Industridepartementet: infor-drande av yttrande över SOU 1972:43 "Utnyttjande och skydd av havet" (Havsresursutredningen)
- 27.10 Riksdagens skrivelse 1972:74 om stöd till jordbruket för investeringar i vissa rekreatiansanläggningar m. m.
1973
- 2.2 Jordbruksdepartementet: överlämnande av utredning med förslag till utvecklingsplan för rekreatiansområde på norra Öland.
- 1.3 *Definitioner och avgränsning av utredningsarbetet*
- 1.3.1 Begreppet turism och rekreation
- Med turist avses enligt OECD:s definitioner¹ en tillfällig besökare i annat land som stannar minst 24 timmar och där resan har något av följande ändamål:
1. Fritid, rekreation, semester, studier, religion och sport
 2. Affärer, släktbesök, sammanträden, kongresser.
- Kommittén anser sig inte kunna använda samma definitioner på turism som den som används inom OECD. Den betydelse som OECD lägger i begreppet turist bör enligt kommitténs uppfattning kunna översättas med utlandsturist. En mycket stor del av rekreatiansresandet är inhemskt, inte minst i Sverige och detta resande måste även kunna rubriceras som turism.
- I föreliggande utredning kommer kommit-

¹ Se bl. a. International Tourism and tourism Policy in OECD member countries 1973. OECD Paris 1973

tén att använda begreppet turist för att beteckna en person som tillfälligt lämnar sin hemort mer än 24 timmar och i samband med denna förflyttning även företar minst en övernattnig utanför hemmet.

Kommittén har kommit till den uppfattningen att resor som sker i arbetet exempelvis affärsresor inte skall tas upp till behandling i utredningen. Indirekt har givetvis detta resande även en stor betydelse för det egentliga rekreationsresandet därför att det också skapar ett underlag på boendeanläggningar och transportmedel som kan utnyttjas av rekreationsresandet.

Kommitténs arbetsfält ligger däremot inom den delen av turistresandet som görs för rekreationsändamål. För att klart markera att kommitténs arbetsområde hänger samman med rekreationsresande har kommittén valt att benämna sitt betänkande Turism och rekreation i Sverige.

Turism och rekreation markerar således resande som sker för rekreationsändamål och där den resande stannar borta från sin vanliga bostad mer än 24 timmar och därmed också företar minst en övernattnig. Denna övernattnig kan ske såväl på en kommersiell boendeanläggning såsom hotell, campingplats el. dyl. som i någon annans privatbostad exempelvis besök hos släkt och vänner.

Själva begreppet turist kanske kan uppfattas som kontroversiellt då det tidigare i den allmänna uppfattningen många gånger antydde stora sociala skillnader mellan besökarna och de besökta. Försök till andra benämningar av turism har gjorts: I Norge och Danmark har begreppet "reseliv" i stället kommit till användning.

Om man i begreppet turism innefattar ett rekreationsresande som är öppet för alla bör enligt kommitténs mening begreppet även kunna accepteras i fortsättningen.

Möjligheten att benämna turism och rekreation "semesterresande" kan också övervägas. Emellertid är definitionen på semester i olika internationella sammanhang en sammanhängande period på minst fem dygn och med en sådan beteckning skulle mycket av

det korttidsresande för rekreationsändamål som förekommer (exempelvis veckoslutsresandet) inte kunna komma med i en sådan beteckning.

I begreppet rekreation har kommittén lagt den övervägande vikten vid utomhusrekreationen.

I begreppet rekreation kan mera allmänt sägas ingå motion, avkoppling och fritidsaktiviteter av olika slag.

På samma sätt som kommittén endast behandlar en del av turismen, nämligen nöjesresande, behandlas endast en del av rekreationen.

Rekreation brukar ibland indelas i närrekreation och fjärrekreation. I det föregående fallet avses sådan rekreation som kan utövas med den egna bostaden som utgångspunkt under det att fjärrekreation endast utövas i samband med resor och övernattnig. I båda fallen kan däremot aktivitetsmönstret vara detsamma och de anläggningar som kommer till användning vara likartade. Många gånger kan anläggningar som används för fjärrinriktad rekreation även spela en viktig roll för närrekreationen. En gränsdragning för vad som är en anläggning för fjärrekreation resp. närrekreation kan därför vara svår att göra och är också många gånger ur utredningens synpunkt mindre meningsfull.

Kommitténs intresse för närrekreatiansanläggningar kommer till uttryck endast då sådana även kan komma att användas för turismen. Detta kan vara fallet med många av de anläggningar som tillkommit för en kommuns egna invånare exempelvis simbassänger, elljusspår, motions- och idrottsanläggningar men också anläggningar med kulturell inriktning som muséer, teatrar och bibliotek.

Eftersom ett stort och varierat utbud av aktiviteter utgör en viktig förutsättning för turism och rekreation kan det många gånger vara lämpligt att söka kombinera anläggningar och områden på ett sådant sätt att de kan utnyttjas för både det när- och fjärrinriktade rekreationslivet.

I samband med turism och rekreation kommer ofta begreppet friskvård in i bilden.

Med friskvård har man oftast menat ett mycket brett register av aktiva samhällsåtgärder för att förbättra befolkningens hälsotillstånd alltifrån aktivering av fullt friska människor i avsikt att ge dem bättre kondition och därmed minska den framtida belastningen på sjukvården till eftervård av konvalescenter med ett stort vårdande inslag och därmed sammanhängande insats av sjukvårdspersonal och sjukvårdsresurser.

Gränsdragningen mellan sjukvård och friskvård har oftast varit diffus i diskussionerna om friskvården. Eftersom det rör sig om stora skillnader i huvudmannskapet för olika vårdåtgärder är det viktigt att friskvården klarare avgränsas från den egentliga sjukvården.

Kommittén anser för sitt vidkommande att begreppet friskvård är en verksamhet som inte ställer krav på de ekonomiska eller personella resurser som den landstingskommunala sjukvården förfogar över. Med friskvård har kommittén förstått samtliga de åtgärder som görs för att vidareutveckla den friska individens rekreativsmöjligheter såväl på det fysiska som det psykiska planet.

Som framgår av betänkandet är behovet av sådana verksamheter synnerligen stort och kommittén har den uppfattningen att ett fortsatt samhällsstöd till en utökad uppbyggnad av rekreativsanläggningar möjliggör avsevärda förbättringar av individens psykiska och fysiska hälsotillstånd. Denna utbyggnad bör ske både inom ramen för turism och rekreation och också för att tillgodose närrekreationens krav på anläggningar.

Enligt kommitténs uppfattning kan praktiskt taget likhetstecken sättas mellan friskvård och rekreation.

1.3.2 Utredningens arbetsinriktning

Kommittén har som sin huvuduppgift sett att föreslå åtgärder som markant förbättrar möjligheterna för svenska folket att kunna göra rekreativresor i sitt eget land i prislågen som är överkomliga för de flesta.

Kommitténs direktiv anvisar de åtgärder som främst bör kunna komma till använd-

ning, nämligen att utbyggnaden av områden och anläggningar underlättas genom förbättrad fysisk och annan planering och bättre styrning och samordning av ekonomiska bidrag inom ramen för nu gällande bestämmelser samt att informationen och marknadsföringen av de svenska semestermöjligheterna avsevärt förbättras.

Direktiven anger ytterligare ett viktigt ändamål med kommitténs arbete nämligen att skapa nya arbetstillfällen.

De medel som utredningen bl. a. har haft att beakta i sitt arbete har varit förslag som innebär att statliga medel som satsas på turism och rekreation skall användas så effektivt som möjligt. Dessutom har kommittén kunnat föreslå att lokaliseringar har kunnat komma till användning i större utsträckning än hitills.

Kommittén är av den uppfattningen att redan en uppstramning av de tidigare bidragsformerna och en mera planmässig utbyggnad av områden och anläggningar kombinerad med förbättrad marknadsföring och information innebär avsevärda förbättringar av möjligheterna till ett inhemskt rekreativresande.

En av förutsättningarna har också varit att de anläggningar som föreslås måste sedan de eventuellt fått det bottenstöd som de olika statliga bidragsformerna tillåter därefter skall kunna fungera efter företagsekonomiskt riktiga grunder.

De anvisningar för den fortsatta utvecklingen av turism och rekreation som föreslås av kommittén bör kunna ligga till grund för en turist- och rekreativspolitik för samhället. Avsaknaden av en sådan politik har många gånger försvärat bedömningar av olika projekt eller förslag som inneburit stora statliga engagemang.

Direktiven och tilläggsdirektiven medförde att utredningsarbetet inriktades efter sex olika huvudpunkter nämligen

1. Inventering av områden som lämpar sig för s. k. primära rekreativsområden
2. Förslag till utvecklingsplan för ett första primärt område: Åre
3. Förslag till ny organisation för mark-

nadsföring av turism och rekreation och därmed sammanhängande förslag till förändringar i den statliga administrationen av turism och rekreation

4. Utarbetande av ett program för turism och rekreation i Vindelälvsområdet

5. Förslag till huvudmannaskap för vandringsleder i fjällvärlden

6. Föreslå former för det statliga lokaliseringsstödet till turist- och rekreationsanläggningar.

1.4 Arbetets uppläggning

De många olikartade utredningsuppdragen hade inte kunnat genomföras med mindre än att arbetet lades ut på ett flertal arbetsgrupper och konsulter.

I följande översikt redovisas hur arbetets fördelning har organiserats.

1.4.1 Åre-utredningen (Ds Jo 1971:5)

Projektet organiserades med kommitténs sekretariat som projektledare och ett antal delutredare enligt nedanstående sammanställning:

K-konsult utarbetade den fysiska planeringen, förslag till backar, leder och liftar, principstudier för boendeformer, vissa trafikfrågor, beräkning av anläggningskostnader, vissa arbetskraftsfrågor m. m. Arbetet utfördes vid företagets kontor i Stockholm och Östersund med direktör Arne Fladvad som uppdragsansvarig samt ingenjör Thore Öhman, arkitekt Örjan Hellgren och arkitekt Laila Ahlund.

Länsstyrelsen i Jämtlands län genomförde naturvårdsinventeringen med förslag till naturvårdsplan och studerade frågor angående regionalpolitik och sysselsättning.

För att följa arbetet med Åre-projektet

Åreplanens delutredningar

Delutredning	Utförd av
Naturvårdsinventering i västra Jämtlands fjälltrakter	Naturvårdssektionen, Länsstyrelsen i Jämtlands län
Fisket i Västjämtland	Länsfiskeavdelningen, Östersund
Redogörelse för fisket i kronan tillhöriga vatten på renbetesfjäll	Lappväsendet, Östersund
Möjligheter att jaga för turister i Västjämtland	Jaktvårdskonsulent S. Swahn, Östersund
Utredning över klimatförutsättningar för rörligt friluftsliv i västra Jämtland	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
Förteckning över antikvariskt intressanta platser i västra Jämtland	Landsantikvarien i Jämtlands län
Backar och liftar i Åre och Duved samt Bydalen	K-konsult, Östersund
Granskning av föreslaget system för backar och liftar	Ingenjör Hubert Spiess, Innsbruck
Betesdjur och landskapsvård	K-konsult, Stockholm
Principstudier för turistiska boendeformer	K-konsult, Stockholm
Marknadsanalys för Åre-projektet	Turistkonsult Åke Sundelin, Rönninge
Driftorganisation för Åre-projektet	Turistkonsult Åke Sundelin, Rönninge
Transporter till Åre-regionen	Turistkonsult Åke Sundelin, Rönninge
Underlag för beräkning av driftkostnader	K-konsult, Östersund
Yttrande över utbyggnaden av friluftsliv och turism i västra Jämtland	Socialstyrelsen
Arbetsmaterial område 1.1 Program för utvecklingsplanen	Kommitténs sekretariat

tillsatte samarbetsnämnden i Järpens kommunblock en särskild referensgrupp med följande representanter:

	Ledamot	Suppleant
Jämtlands läns landsting	P.M. Jönsson	N.G. Åsling
Hallens kommun	F. Fredriksson	O. Wiklund
Kalls kommun	K.E. Sundberg	I. Larsson
Mörsils kommun	T. Åhman	C. Edh
Undersåkers kommun	L. Skult	G. Nilsson
Åre kommun	O. Blomé	G. Brenne
Jämtlands turistförening	L. Häggkvist	U. Boberg
Turistnäringen	R. Geijer	T. Hising
	H. Österlund	C.A. Durling

1.4.2 Statligt stöd till rekreationsanläggningar (Ds Jo 1971:7)

Utredningen genomfördes av den i kommittén förordnade experten byråchefen Sven Rune Frid, Länsstyrelsen, Karlstad.

Ett antal sammanställningar genomfördes av personal vid arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Jämtlands län.

1.4.3 Semester och längre ledighet – attityder och vanor (Ds Jo 1972:1)

I avsikt att få fram ett bättre sifferunderlag beträffande svenskars semesterresande och annat rekreationsresande genomfördes en intervjuundersökning. Undersökningen planerades vid kommitténs sekretariat med biträde av turistkonsult Åke Sundelin som också svarade för tabellplaner och analyser. Undersökningsarbetet genomfördes av utredningsinstitutet vid statistiska centralbyrån under ledning av avdelningsdirektör Joachim Vogel.

1.4.4 Vindelälvsområdet: Utgångsläge samt förslag till första åtgärder (Ds Jo 1971:2)

Förslag till utvecklingsprogram (Ds Jo 1972:4).

Utredningen organiserades som ett projektarbete med kommitténs sekreterare som projektansvarig. Projektledare var byråchef Erik Casten Carlberg, statens planverk. Som biträde till utredningen arbetade pol.mag. Roland Olsson. Länsarkitekterna i Västerbottens och Norrbottens län biträdde utredningen och praktisk medverkan av arkitekt Torsten Lundberg och bitr. länsarkitekt Märt Saarm. Dessutom medverkade turistchef Lars Florin och assistent Göran Lindgren, Västerbottens Turisttrafikförbund. En särskild referensgrupp med representanter från de berörda kommunerna bildades också.

Arbetet bedrevs med kontakter till Västerbottens läns turistplaneringskommitté omfattande företrädare för landstinget, kommunförbundets länsavdelning, turisttrafikförbundet samt länsstyrelsen. Dessutom hade utredningen kontakt med VINA-gruppen (Vindelälven—Nationalparkerna) bestående av företrädare för bl. a. naturvetenskapliga institutioner vid Umeå universitet, och statens naturvårdsverk. Under arbetets gång togs kontakter också med Tärna—Graddisgruppen bestående av företrädare för statens naturvårdsverk, länsstyrelserna/lappväsendet i Norrbottens och Västerbottens län. I arbetet ingick även överläggningar med de berörda samebyarna.

1.4.5 Huvudmannaskapet för vandringsleder i fjällvärlden (Ds Jo 1973:8)

Utredningsarbetet genomfördes av den i kommittén förordnade experten direktör Erland Fredén, Norrbottens företagarförening, Luleå samt en särskild arbetsgrupp inom kommittén bestående av byråchef Hans Åkerlund, byråchef Erik Casten Carlberg samt avdelningsdirektör Gerhard Ericson.

Arbetet bedrevs i samarbete med naturvårdsenheterna på länsstyrelserna i de berörda länen och enligt direktiven har även lantbruksstyrelsens rennärlingsdelegation hörts i frågan.

1.4.6 Arbetsgruppen för Åre-projektet (Ds Jo 1972:7)

Utanför själva kommittéarbetet men inom ramarna för kommitténs sekretariat arbetade även en särskild arbetsgrupp som tillsattes av jordbruksministern för att se över den ursprungliga Åre-utredningen.

Arbetsgruppen hade följande sammansättning:

kanslirådet Ulf Lönnqvist, Jordbruksdepartementet, ordförande
marknadschef Arne Ellefors, Jämtlands läns landsting
departementssekreterare Jan Fager, Inrikesdepartementet
direktör Arne Fladvad, K-konsult
informationschef George Ganneby, RESO
ingenjör Axel Gunneriusson, Järpens kommunblock
departementssekreterare Åke Hjalmarsson, Finansdepartementet
aktuarie Nils Ragnar Jeansson, Kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden
departementssekreterare Lennart Lindgren, Jordbruksdepartementet

1.4.7 Marknadsföringsgruppen

I avsikt att ta fram ett material för bedömning om marknadsföringsproblematiken bl. a. inom ramen för arbetsgruppen för Åre-projektet (se 1.4.6) organiserades en särskild arbetsgrupp bestående av:

Marknadsdirektör Arne Elgqvist, Sveriges centrala restaurantbolag
Marknadsdirektör Ingvar Mattsson, Svenska Turisttrafikförbundet
Turistkonsult Åke Sundelin, Rönninge

Arbetsgruppen redovisade sitt arbete i konceptform som senare inarbetats i Åre-rapporten och som också i valda delar har kommit till användning efter bearbetning i kommitténs slutbetänkande.

1.4.8 Huvudbetänkandet och det egentliga kommittéarbetet

Arbetet med att färdigställa kommitténs huvudbetänkande har skett vid kommitténs sekretariat jämsides med de tidigare nämnda arbetsuppgifterna. För att färdigställa huvudbetänkandet har tidvis vid sekretariatet varit knutna marknadsdirektör Ingvar Mattson,

Följande delutredningar genomfördes:

Delutredning	Utredare	Projektansvarig
Vägstudier	K-konsult	Arne Fladvad
Marknadsföringsplan	Marknadsdirektör Arne Elgqvist Turistkonsult Åke Sundelin Marknadsdirektör Ingvar Mattsson	George Ganneby
Företagsekonomisk analys	Öhrlings revisionsbyrå, Stockholm	Åke Hjalmarsson
Kommunalekonomisk analys	Kommunalekonomiska avdelningen vid Svenska kommunförbundet	Åke Hjalmarsson
Marknads- och aktivitetsbedömning	Turistkonsult Åke Sundelin	Nils Ragnar Jeansson
Fjärrtransporter	Turistkonsult Åke Sundelin och berörda transportföretag	Nils Ragnar Jeansson
Lokaltransporter	K-konsult	Nils Ragnar Jeansson
Sysselsättnings effekter	K-konsult	Jan Fager
Konsekvenser för rennäringen	Pol.mag. Kjell Steen, Lantbruksstyrelsen	Lennart Lindgren
Fiskefrågor	Arbetsgruppens sekretariat	Lennart Lindgren

STTF och sekreterare Tomas Svegrell, Svenska kommunförbundet. För vissa särskilda utredningsuppdrag har även under olika perioder arbetat fil. kand. Anders Ahlin, fil. kand. Ulf Bergendahl samt pol. mag. Roland Olsson.

Kommittén har under arbetets gång haft kontakt och samråd med andra statliga kommittéer som behandlat frågor som haft betydelse för kommitténs ställningstaganden.

Kommittén har genomfört ett antal studieresor i olika delar av landet samt dessutom en studieresa till Frankrike.

Delar av kommittén eller kommitténs sekretariat har bl. a. under utredningsarbetets gång besökt samtliga av de föreslagna primära rekreatiomsområdena bl. a. i samband med överläggningar med lokala, regionala eller näringens representanter.

Kommitténs ordförande och sekreterare har dessutom besökt centrala turistmyndigheter i Helsingfors.

Kommitténs sekreterare har dessutom besökt arbetsmarknadsmyndigheter och centrala turistmyndigheter i Oslo.

2 Tidigare utredningar och riksdagsbeslut inom turist- och rekreationssektorn

2.1. Den statliga rekreationspolitiken och turismen

Fritid och rekreation har sedan länge spelat en roll i de statliga övervägandena. Redan under förkrigsperioden engagerade sig staten ekonomiskt i dåvarande Svenska Turisttrafikförbundets verksamhet genom ett riksdagsbeslut 1934. Redan tidigare hade statliga medel indirekt utgått till denna verksamhet genom ett bemyndigande till Statens Järnvägar.

Två viktiga statliga åtgärder åstadkoms under 1930-talet: beslut om 1938 års semesterlag och 1939 inrättandet av ett statligt rådgivningsorgan, den s. k. Fritidsnämnden, med uppgift att fördela medel ur fonden för fritidslivets främjande. Medlen i denna fond avsågs att disponeras för att främja tillkomsten av bl. a. fritidsreservat, semesteranläggningar och semesterhem för husmödrar.

I slutet av 1930-talet arbetade vidare en fritidsutredning, vars förslag om bl. a. utnyttjandet av tipsmedel som anläggningsstöd och husmoderssemester aldrig kom att förverkligas beroende på andra världskrigets utbrott.

Sedan tiden efter andra världskriget har man i de flesta västeuropeiska länderna kunnat spåra en förändring av inställningen till turismen. Denna förändring kan anses ha passerat tre skeden. Det första skedet uppstod omedelbart efter andra världskriget då regeringarna i Västeuropa i första hand inriktat sig på att försöka undanröja de formella

hinder mot ett fritt resande som kvarstod efter kriget. Slopandet av visum och valuta-bestämmelser och upprättandet av Genèvekonventionen rörande vägtrafik 1949 torde vara de viktigaste resultaten.

Ett andra utvecklingsstadium vidtog som innebar att turismen i första hand uppfattades som ett medel att få in utländsk valuta — främst då dollar till det egna landet.

En särskild turistkommitté hade bildats redan 1948 inom dåvarande OEEC. Ungefär samtidigt bildade de nationella turistorganisationerna European Travel Commission, ETC, med uppgift att gemensamt marknadsföra de europeiska ländernas turistiska möjligheter i USA.

I Sverige kom denna utveckling sig till uttryck främst genom tillsättandet av 1948 års turisttrafikutredning.

Denna inriktning kom också att medföra att en stor del av de regionala och centrala turistorganisationerna kom att särskilt intressera sig för utländska turistresande i den egna regionen.

I och med den stigande levnadsstandarden i de västeuropeiska länderna började allt fler att få möjligheter att göra åtminstone kortare rekreationsresor i det egna landet. Starka krav började att uppstå på att landets reselevsmöjligheter skulle ges en sådan inriktning så att det skulle vara tillgängligt för landets egna invånare. Ett tredje skede inom den turistpolitiska utvecklingen i efterkrigstidens Europa började inledas som innebär att åt-

gärder i första hand inriktas på att tillgodose de behov av aktiviteter och information som den inhemska befolkningen kräver.

Parallellt med denna utveckling har också en allt tydligare sammanlänkning mellan utomhusaktiviteter och det turistiska resandet kunnat förmärkas.

2.2 1948 års turisttrafikutredning¹

Huvudorganisationen för marknadsföring av svensk turism Svenska Turisttrafikförbundet STTF (se avsnitt 7.5) kom att alltmer i sin huvudsakliga inriktning arbeta med att sprida kännedom om Sverige och svensk kultur i främmande länder.

1944 hade Svenska Institutet bildats som med sin allmänkulturella inriktning, sina utlandsrepresentationer och verksamhet via ambassader kom att överta uppgiften från STTF att sprida kännedom om Sverige och svensk kultur utomlands.

1948 års turistutredning föreslog att den centrala turistorganisationen borde ges en sådan utformning att den med kraft och målmedvetenhet kunde bedriva olika former av turistpropaganda i utlandet.

Utredningen föreslog dessutom en omedelbar sammanslagning av Svenska Institutet och Svenska Turisttrafikförbundets utlandsorganisation.

Detta förslag fullföljdes inte och Svenska Turisttrafikförbundet och Svenska Institutet kom att bearbeta samma arbetsuppgifter och planera likartade publikationer. Institutet kom även att konkurrera om bidrag från i princip samma medlemmar som STTF.

1948 års turistutredning rekommenderade vidare att STTF borde söka erhålla utfästelser om flerårigt fastställda bidrag samt att ett grundbelopp borde ingå i förbundets statsanslag.

För upplysnings- och propagandaverksamhet borde disponeras de belopp som ställs till förfogande av enskilda bidragsgivare och med hänsyn till att dessa är relativt blygsamma, därjämte ett statligt bidrag som bestäms till två gånger de enskilda.

Angående lokalföreningarnas finansiering

och verksamhet föreslog utredningen att varje till turisttrafikförbundet ansluten förening av läns- eller landskapskaraktär får en helavlönad turistintendent som samtidigt fungerar som förbundets ombud. En landsomfattande turisttrafikorganisation skulle i hög grad bidra till att arbetet med turisttrafikens främjande kunde bedrivas långt mer effektivt och rationellt än tidigare.

Efterhand tillkom helårstjänster för turistintendenter vid de olika regionala och vissa lokala turisttrafikförbund, men någon landsomfattande turisttrafikorganisation kom inte till stånd. De regionala och lokala förbunden förblev självständiga enheter.

Flera försök att åstadkomma en samordning av turistintressena på riksplanet har gjorts. 1948 års utredning förordade att ett statens turistråd inrättades vid sidan av STTF. Detta råd avsågs utöva viss samordnande verksamhet. Förslaget avstyrktes emellertid av flertalet remissinstanser och kom inte till utförande.

Både Svenska Turistföreningen och STTF försökte under 50-talet initiera till bildandet av centrala samordningsorgan. Med undantag av en s. k. centralkommitté som fungerade under en kort period i början på 60-talet har de olika planerna aldrig realiserats på grund av otillräcklig anslutning från organisationer både på riks- och regional nivå.

1948 års utredning föreslog en finansieringsmetod för turisttrafikförbundet i vilken staten skulle komma att svara för huvudparten av anslag och bidrag. Metoden skulle garantera en stabil ekonomi för den administrativa delen och volymen av den operativa verksamheten skulle komma att bestämmas av intresset från de enskilda bidragsgivarna.

2.3 1962 års fritidsutredning

1962 års fritidsutredning redovisade sitt arbete i tre separata betänkanden.² Den första

¹ (SOU 1951:49)

² 1962 års fritidsutredning. Friluftslivet i Sverige, del I: Utgångsläge och utvecklingstendenser (SOU 1964:47), del II: Friluftslivet i samhällsplaneringen (SOU 1965:19), del III: Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. (SOU 1966:33).

redovisningen var en analys av förutsättningarna och utvecklingstendenserna för svenskt friluftsliv – med utgångspunkt från riksomfattande intervjuundersökningar på stickprovsbasis bland befolkningen i åldrarna 18–65 år i tätorter med minst 10 000 invånare. Utredningen gjorde bl. a. följande iakttagelser.

Friluftslivet har redan ansevärd proportion och kan sägas vara en angelägenhet för alla. En miljon invånare i Sverige utövar friluftsliv i anslutning till sina fritidshus. En allmän avsevärd ökning av friluftaktiviteterna är sannolik – friluftsutövandet kan beräknas bli fördubblat under en 10-årsperiod.

Men kraven på variation förutsätter flera och bättre friluftsanläggningar. Stora behov av mark för friluftsliv kommer att föreligga. Kartläggningen indikerar klara konflikter mellan den permanenta fritidsbebyggelsens krav och anspråken från det rörliga friluftslivet och naturvården.

Bad, simning och promenader är för mer än hälften av urvalsbefolkningen huvudsaklig friluftssysselsättning sommartid. Vintertid redovisar nära tre fjärdedelar promenader och skidåkning som viktigaste friluftaktivitet. Den undersökta befolkningen anger speciellt skidåkning i fjällen, skogs promenader samt utfärder med motor- eller segelbåt som verksamheter den vill ägna mer tid åt. Men också fiske, gymnastik, skidåkning och simning framträder som attraktiva fritidssysselsättningar.

Den undersökta befolkningens åsikter om hemortens anläggningar för det rörliga friluftslivet är relativt entydiga. Tillgången på badmöjligheter – både utomhusbad och simhallar är otillfredsställande: mellan 40 och 50 % av de intervjuade hade den uppfattningen. Antalet idrottshallar och antalet lämpliga strövområden bedöms som otillräckliga av ca en tredjedel inom urvalsbefolkningen.

Fritidsutredningens andra delarbete behandlade friluftslivet i samhällsplaneringen. Betänkandet var en kartläggning av de samhälleliga organens möjligheter att utnyttja sina förvaltningsrättsliga och planerande

funktioner samt de ekonomiska resurserna för att stödja utvecklingen av anläggningar för det rörliga friluftslivet. Fritidsutredningen drog bl. a. följande slutsatser.

Samhället bör inom ramen för sin över- och underplanering och i sina dispositioner av resurserna verka för en yttre miljö så beskaffad att den ger ett maximalt antal individer förutsättningar för ett rikt friluftsliv. Detta får betraktas som en del av den förebyggande hälsovården.

I samhällsplaneringen är det speciellt viktigt att strandens och vattnets betydelse för friluftslivet beaktas. Den stigande rörligheten och aktionsvidden ställer bl. a. mycket höga anspråk på trafikleder och kommunikationer.

De kommunala insatserna bör samordnas – i första hand inom resp. primärkommunala enheter, men också genom ett effektivare planläggningsarbete på länsplanet. De institutionella förutsättningarna för en ökad kommunal aktivitet kan förbättras genom detaljförändringar t. ex. i byggnadslagen och i expropriationslagen.

Genom lämpliga åtgärder bör kommunerna ges täckning för vissa kostnader och dessutom finns motiv för en förbättring av det finansiella stödet till uppförande av friluftsanläggningar, bl. a. genom utökning av anslagen till friluftsfonden.

Utredningens tredje delarbete var en inventering av tillgången på anläggningar för det rörliga friluftslivet, deras standard och lokalisering, men också en diskussion och redovisning av konkreta lösningar.

Fritidsutredningen drog i slutbetänkandet ut perspektiven och resultatet blev bl. a. följande överväganden och slutsatser.

Det föreligger f. n. betydande kvantitativa brister hos det rörliga friluftslivets replipunkter, speciellt i storstadsområdena. Antalet friluftsanläggningar av typen friluftsgårdar och raststugor skulle behöva fördubblas fram till mitten av 1970-talet. Det senare behovet är störst i södra och mellersta Sverige, och framförallt i de större tätorternas omgivningar.

Den enskilda anläggningen saknar som re-

gel tillräckliga strövområden. Anspråken gör sig gällande både i närheten av tätorterna och i svårtillgängliga och orörda vildmarksområden. För att helhetsresultatet av de nya anläggningarna skall bli så gott som möjligt måste varje lokalisering av en friluftsanläggning föregås av en översiktlig planering och en samordning av markdispositionen för de olika ändamålen.

Kommunen bör i princip vara huvudman för friluftsanläggningarna. Stöd till friluftsansorganisationerna kan med fördel koncentreras till sådana med riksomfattande verksamhet som också har möjligheter att lämna allmänheten — inte bara organisationens egna medlemmar — service på friluftslivets område.

Det statliga ekonomiska stödet till friluftsanläggningar har hittills varit otillräckligt. Bidragen har i vissa fall varit så obetydliga att de knappast varit avgörande för anläggningarnas tillkomst. Det kan vidare ifrågasättas om bidragen utgått till anläggningar där behovet varit störst eller i övrigt med beaktande av anläggningarnas ekonomiska förutsättningar.

Motiv för ytterligare bidrags- och låneformer föreligger inte — däremot krävs en anpassning av reglerna för de stödformer som redan existerar och en gemensam bedömningsgrund för anläggningarnas lokalisering och utformning samt stödets storlek i jämförbara situationer.

Några generella stödgrunder kan knappast tillämpas för olika typer av anläggningar. Stödbehovet varierar i de enskilda fallen med hänsyn till de yttre betingelser som tar sig uttryck i besöksfrekvens, intäktsmöjligheter eller extraordinära anläggningskostnader, t. ex. för att kravet på en hög sanitär standard skall tillgodoses. Som en riktpunkt för handläggningen av konkreta ärenden avseende bidrag ur friluftsfonden bör en ungefärlig bidragsandel preciseras.

För vissa fjärranläggningar, bl. a. turisthotellen, är hotellgarantilånen och lokaliseringstödet tillräckliga stödformer. Nya anläggningar har i initialskedet betydande svårigheter att skapa tillräckliga överskott för

att täcka kapitalkostnaderna. För att underlätta en angelägen konsolidering bör villkoren för hotellgarantilånen förbättras genom att amorteringstiden sträcks ut till högst 15 år och genom att amorterings- och räntebefrielse skall kunna medges upp till 5 år.

Den ovanstående redovisningen av fritidsutredningens överväganden och slutsatser är självfallet ofullständig. Kommittén har på detta stadium endast velat ge konturerna. Fritidsutredningens slutsatser återkommer delvis vid behandlingen av sakfrågorna i andra avsnitt av betänkandet.

2.4 1967 års riksdagsbeslut — det nya naturvårdsverket, förstärkning av friluftsfonden

1965 års riksdag beslutade om inrättande av ett centralt statligt organ med ansvar både för naturvården och för de åtgärder när det gäller friluftslivet som fritidsutredningen skisserat i sitt andra delbetänkande. På basis av utredningens överväganden och slutsatser om behovet av nya och bättre friluftsanläggningar i tredje delbetänkandet, och efter en särskild organisationsutredning utförd inom statskontoret, avgjorde statsmakterna två år senare den nya och utökade verksamhetens olika detaljer.

På grundval av dessa beslut bildades den 1 juli 1967 Statens naturvårdsverk (SNV) genom sammanförande av en rad redan etablerade miljövårdande organ — statens vatteninspektion, väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vatten- och avloppsbyrå, statens luftvårdsnämnd och statens naturvårdsnämnd. Samtidigt inordnades länsingenjörskontoren i länsstyrelserna som en särskild naturvårdssektion. Naturvårdsverket, den centrala myndigheten, blev ansvarig för samhällets nuvarande och nya uppgifter inom natur-, vatten- och luftvården. Verket skulle också — med hänsyn till uppgifternas nära samhörighet och beroende av varandra — svara för planering och samordning av statliga och kommunala åtgärder när det gäller friluftslivet, bl. a. den statliga ekonomiska stödgivningen för uppförande av enskilda friluftsanläggningar och driftbidragen till organisationerna inom fri-

luftslivet. Dessa uppgifter hade på ämbetsverksplanet handlagts av statens friluftsnämnd, som avvecklades genom den nya organisationens tillkomst.

Fritidsutredningen vann också gehör hos statsmakterna för sina förslag till ändrade detaljregler för bidragsgivningen från friluftsfonden. De nya reglerna skulle möjliggöra en mer flexibel stödverksamhet, bättre anpassbar till förutsättningarna och behoven i det enskilda fallet än tidigare. Bidrag borde som regel inte utgå till enheter som kunde göras ekonomiskt självbärande. Självfinansieringskravet skulle emellertid inte medföra sådana avgifter för tillträde att det uppstod ekonomiska hinder för dem som önskade utnyttja anläggningarna. Stödbeloppet borde vara högre för fjärranläggningar av rikskaraktär än för anläggningar i tätorternas närhet. Liksom av fritidsutredningen underströks i riksdagsbeslutet behovet av preciserade bidragsnormer för olika stödändamål i syfte att nå större likformighet och konsekvens i stödgivningen än tidigare.

En annan mening än fritidsutredningen har statsmakterna däremot i fråga om takten i den kommande utbyggnaden. Det bedömdes inte realistiskt att räkna med en så snabb expansion av anläggningar för friluftsliv som den fritidsutredningen angett. Riksdagen beslutade om en avsättning till friluftsfonden på 4,5 milj. kr. för budgetåret 1967/68 – året innan hade beviljats 3,5 milj. kr. Båda beloppen var lägre än det av fritidsutredningen beräknade behovet, 10 milj. kr. för 1967/68 – med successiv ökning till 12,5 milj. kr. de närmast följande budgetåren.

Fritidsutredningens förslag om en förbättring av villkoren för hotellgarantilånen, bl. a. möjligheter till räntebefrielse, föranledde inga beslut av statsmakterna.

2.5 1964 års turisttrafikutredning¹

En särskild utredning tillsattes år 1964 för att komma med förslag till samordnad verksamhet för den inrikes turisttrafiken. I sitt betänkande två år senare föreslog utredningen att en central enhet, en s. k. inrikes-

avdelning, förlades till Svenska Turisttrafikförbundet med uppgifterna att svara för allmän samordning, utredningar och statistik, information samt utbildning. Samtliga remissinstanser underströk behovet av ett centralt organ för samordning på det inrikes-turistiska området, men från flera håll påpekades samtidigt att marknadsföring borde vara en huvuduppgift för det nya organet. Detta beaktades såtillvida att inrikesavdelningen föreslogs bestå av tre sektioner: allmän samordning, information och utbildning samt marknadsföring. Avdelningen var kostnadsberäknad till drygt 0,5 milj. kr. Med undantag för en kortare försöksperiod inom STTF med en kraftigt nedbantad inrikesfunktion vidtogs från samhällets sida inga åtgärder med anledning av 1964 års utredningsförslag. En bidragande orsak vara misstron till att en central instans skulle kunna samordna verksamheten inom turistsektorn för landets alla kommuner.

2.6 Idrottsutredningens betänkande – förslag till omstrukturering av stödet till idrott och friluftsliv

Idrottsutredningen² hade till uppgift att pröva inriktningen av statens stöd till idrotten och de organisatoriska frågorna som hör samman med detta. Idrott definierades som människornas alla fysiska aktiviteter för att nå ett visst resultat, få motion eller en fysisk aktiv rekreation. Utredningen fann att "idrott" och "friluftsliv" i allt högre grad växt samman till en odelbar helhet, som det ur utredningens synpunkt var ointressant och rent av felaktigt att skilja på. Samhällsstödet och den kommunala planeringen borde, menade utredningen, ges en sådan utformning att idrott kunde erbjudas alla människor och över ett så brett och differentierat fält som möjligt.

Enligt idrottsutredningens redovisning utgjorde det statliga stödet till idrott i bred

¹ Ds H 1966:2.

² Idrottsutredningen, Idrott åt alla (SOU 1969:29).

bemärkelse budgetåret 1969/70 drygt 90 milj. kr.

De primärkommunala insatserna år 1969 uppskattades till 400 milj. kr. och landstingens bidrag till ca 3 milj. kr.¹ Det statliga ekonomiska stödet anvisades under sex olika huvudtitlar i riksstaten. Denna splittring försvårade enligt de sakkunnigas mening en nödvändig överblick. Utredningen föreslog i syfte att öka effektiviteten – bl. a. var det angeläget att integrerade rekreationsanläggningar för olika slag av friluftaktiviteter kunde bedömas i ett sammanhang – att huvuddelen av statsstödet skulle sammanföras under en huvudtitel och till ett enda reservationsanslag. Centralt stöd till idrotten, men uppdelat på två anslagsposter: en för organisationsstöd m. m., en för anläggningsstöd m. m.

Idrottsutredningen föreslog, att till anslagsposten anläggningsstöd m. m. borde föras

- a) anslaget till fonden för idrottens främjande som utnyttjades som anläggningsstöd,
- b) anslaget till fonden för friluftslivets främjande som användes som anläggningsstöd eller till anläggningservice,
- c) anslaget åtgärder för fritidsbåttrafiken under kommunikationsdepartementets huvudtitel.

Den betydande anslagsgivningen till idrotts- och friluftsanläggningar från inrikesdepartementets huvudtitel för sysselsättningsfrämjande åtgärder skulle enligt utredningens ställningstagande inte rubbas vid förändringen av anslagsstrukturen.

Enligt idrottsutredningens mening fanns det inte några skäl att revidera reglerna för det stöd till anläggningar som utgått ur friluftsfonden. Däremot hade förutsättningarna för stödet ur idrottsfonden delvis förändrats. Utredningen konstaterade att byggande och drift av idrottsanläggningar i traditionell mening efter hand så gott som helt blivit en kommunal angelägenhet. Normalt anläggs varje år hundratals nya idrottsplatser och liknande sportanordningar. De sammanlagda kostnaderna uppgår till mer än 100 milj. kr. samtidigt som en rad äldre

anläggningar förbättras och förses med ny teknisk utrustning för omfattande belopp. Stora markområden förvärvas och iordningställs för rekreatiönsändamål. Många tidigare föreningsägda anläggningar har överlåtits på kommunerna, och i de fall en sådan överlåtelse inte kommit till stånd har kommunerna ofta förbundit sig att svara för idrottsanläggningarnas drift och underhåll.

De statliga anslag som beviljats till byggande av idrottsanläggningar av traditionellt slag, konstaterade idrottsutredningen, har inte kunnat ökas i den takt som svarar mot de allt större behoven inom detta område. Utredningen föreslog att statsbidrag inte längre skulle utgå för dessa idrottsanläggningar, utom i särskilda fall, t. ex. till kommuner med ett stort antal studerande eller till förbättring och ombyggnad av mindre anläggningar som uppförts av idrottsföreningar eller jämförbara sammanslutningar.

Idrottsutredningen behandlade därutöver en rad andra idrottsfrågor och föreslog bl. a. förbättringar i fråga om organisationsstrukturen, idrottsforskningen och ledarutbildningen samt rekommenderade ökat stöd till fritidsgrupperna, handikappidrotten och studerandeidrotten.

2.7 1970 års riksdagsbeslut – regionalpolitiken, ny anslagsstruktur för idrott och friluftsliv

1970 års riksdag beslutade om en väsentlig förstärkning av regionalpolitiken, huvudsakligen i linje med 1968 års lokaliseringstudnings förslag. De regionalpolitiska instrumenten utökades och effektiviteten i de äldre förstärktes. Det statliga lokaliseringstödet – avskrivnings- och amorteringslån – utvidgades till att omfatta även industriliknande verksamhet och industriserviceföretag. En ny geografisk differentiering av det regionalpolitiska stödet infördes genom uppdelningen av det allmänna stödområdet i ett inre och ett yttre stödområde. Statsmakterna beslutade inte om någon begränsning av

¹ Landstingens stödgivning avsåg år 1968.

det allmänna stödområdet i den sydligaste delen. Utredningen vann å andra sidan gehör för sitt förslag till utvidgning av stödområdet i Värmlands och Kopparbergs län.¹ Utvecklingen i det inre stödområdet – Norrlands inland och de norra delarna av Kopparbergs län – skulle utöver vad de generella medlen medgav stimuleras genom sysselsättningspremier för nyanställd arbetskraft. Den nu gällande stödområdesavgränsningen framgår av karta 2.7.1.

Stödet till utbildning förstärktes inom hela det s. k. allmänna stödområdet och dessutom infördes särskilda bidrag som flyttningsstöd för den kvalificerade arbetskraft som ett nyetablerat eller utvidgat företag inom stödområdet måste rekrytera från andra delar av landet. För att underlätta anskaffandet av rörelsekapital beslutade riksdagen vidare att statlig lånegaranti skulle kunna tecknas för högst 50 % av det erforderliga kreditbeloppet i samband med utvidgning eller etablering. Särskilda transportbidrag infördes, och för att samhället effektivt skulle kunna påverka företagets val av lokaliseringsort aviserades ett system med s. k. lokaliseringssamråd för expanderande industrier i storstadsområdena.

1968 års lokaliseringstudning tog som framhållits inte ställning till hur lokaliseringstödet för turistanläggningar borde utformas i fortsättningen. Flera remissinstanser yrkade emellertid på att även principerna för den delen av stödgivningen borde revideras. I sin anslagsframställning för budgetåret 1970/71 föreslog arbetsmarknadsstyrelsen vissa förändringar, bl. a. att lokaliseringstöd skulle kunna utgå även utanför stödområdet och att stöd till turistanläggningar skulle kunna lämnas även som bidrag. Departementschefen erinrade i statsverkspropositionen 1970 om att andra stödformer kompletterade lokaliseringstödgivningen för turist- och friluftssändamål och att kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m. avsåg att pröva dessa frågor. Riksdagen beslutade om att statligt lokaliseringstöd till turistnäringen i avvaktan på resultaten av kommitténs arbete skulle utgå

enligt tidigare tillämpade principer.

Idrottsutredningens förslag till åtgärder för en effektivare stödverksamhet när det gäller idrott och friluftsliv behandlades också av 1970 års riksdag som i allt väsentligt följde utredningen. Det innebar bl. a. att anslagen till fonden för idrottens främjande, till fonden för friluftslivets främjande och till åtgärder för fritidsbåttrafiken, tillsammans med ersättningar som tidigare utgått till vissa fritidsorganisationer² för serviceverksamhet i samband med deras anläggningar, sammanfördes i ett gemensamt anslag under jordbruksdepartementets huvudtitel, Stöd till idrotten: anläggningsstöd m. m.

Några större förändringar i bidragsbestämmelser eller praxis beslutades inte – utom för idrottsanläggningar i traditionell mening som med de undantag idrottsutredningen angett inte skulle erhålla bidrag i fortsättningen. Fritidsbåttrafiken förutsattes bli föremål för en särskild utredning³ med uppgift att klargöra utvecklingstendenserna när det gäller fritidsbåtarna, frågan om registrering av vissa slag av båtar samt omfattningen och finansieringen av det statliga stödet till bl. a. båthamnarna. Innan ställning tagits till denna utrednings förslag borde det ekonomiska stödet till fritidsbåttrafiken utgå enligt tidigare normer.

Statens naturvårdsverk utsågs i riksdagsbeslutet till att administrera det reorganisera- de anläggningsstödet i nära samverkan med berörda organisationer och intressenter. Sammanlagt 16,5 milj. kr. anvisades som anläggningsstöd för budgetåret 1970/71. Detta var en milj. kr. mindre än vad idrottsutredningen föreslagit i sitt betänkande.⁴

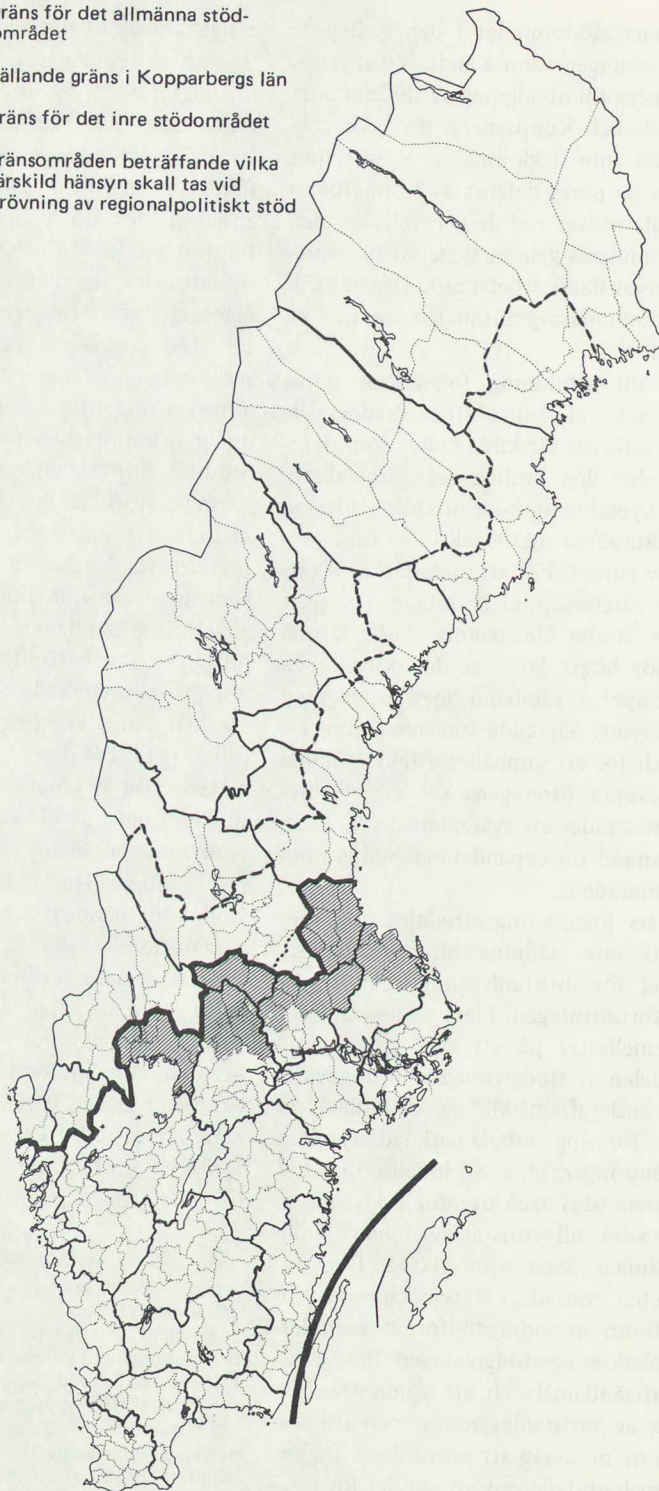
¹ Genom beslut av 1971 års riksdag har senare även Gotland och Öland tillförts det allmänna stödområdet.

² RESO, Svenska turistföreningen, Riksorganisationernas campingkommitté och Sveriges fritidsfiskares riksförbund.

³ Fritidsbåttutredningen, tillkallad 29.7.1970.

⁴ Riksidrottsförbundet skulle svara för handläggningen av den andra delen av stödet till idrotten, nämligen *organisationsstödet* och dess fördelning på ändamål, specialförbund m. m. För organisationsstödet anvisades 40,4 milj. kr., en ökning med 7,8 milj. kr. jämfört med budgetåret 1969/70.

- gräns för det allmänna stödområdet
- gällande gräns i Kopparbergs län
- - - - - gräns för det inre stödområdet
- ▨ gränsområden beträffande vilka särskild hänsyn skall tas vid prövning av regionalpolitiskt stöd

Karta 2.7.1. Den geografiska avgränsningen av det allmänna stödområdet enligt 1970 och 1971 års riksdagsbeslut

Men det var också en ökning på 6 milj. kr. jämfört med de sammanlagda anslagen för motsvarande ändamål budgetåret 1969/70. Det skall framhållas att riksdagen med hänsyn till ackumulerade reservationer under anslaget åtgärder till fritidsbåttrafiken — en rad kommuner som beviljats bidrag till småbåtshamnar hade haft svårigheter att genomföra sina planer i den takt som förutsågs i besluten — beviljade endast ett formellt belopp på 1 000 kr. för budgetåret 1968/69. De tidigare anvisade årsvisa beloppen i anläggningsstöd till bl. a. småbåtshamnar utgjorde ca 4 milj. kr. och anläggningsökningen var i realiteten väsentligt mindre än vad de 6 milj. kronorna motsvarade.

2.8 Kommunala befogenheter inom turistväsendet

Kommunalrättskommittén fick den 5 mars 1965 i uppdrag att se över reglerna om borgerlig primärkommuns kompetens m. m. I de direktiv som därvid lämnades berördes bl. a. frågan om kommuns befogenhet att anordna och driva semesterbyar, turisthotell, linbanor och liknande turistanläggning. Denna typ av kommunala åtaganden hade tidigare inte stöd i kommunallagen. Kommunalrättskommittén särbehandlade denna fråga och redovisade uppdraget i betänkandet "Kommunala befogenheter inom turistväsendet".¹

Kommittén konstaterade att det rörliga friluftslivet under senare år tilldragit sig ökat intresse. Det har blivit allt vanligare att människan under sin fritid söker sig bort från hemorten och i en främmande kommun efterfråga fritidsanläggningar av olika slag.

Efter att ha sammanfattat den ståndpunkt som har intagits i rättspraxis i fråga om kommuns befogenhet att vidta åtgärder inom detta område anförde kommittén att den samhällsutveckling som ägt rum under de senaste årtiondena har fört med sig att den kommunala kompetensen förändrats efter 1948 års kompetensreform då fritidslivet och turismen inte hade tillnärmelsevis samma omfattning som nu och heller inte till-

drog sig någon särskild uppmärksamhet från

Kommittén pekade i detta sammanhang på den välståndsökning som skett och som delvis tagit sig uttryck i en ökning av fritiden. Fritidsresandets utveckling påverkar behovet av förbättrad naturvård, av vidgade möjligheter för fritidsfolket att röra sig i naturen och av fler anläggningar för boendet och för olika fritidsaktiviteter. Som framgår av fritidsutredningens betänkande har det enskilda initiativet inte räckt till för att täcka det verkliga behovet. Förklaringen till detta torde vara den snabba efterfrågeökningen kombinerad med de lönsamhetsproblem som enligt fritidsutredningen tämligen allmänt är förenade med driften av fritidsanläggningar.

Kommittén konstaterade därefter att överblicken av den kommunala verkligheten och de uttalanden som gjorts om lämpligheten av kommunal verksamhet på turismens område tillsammans ger ett starkt stöd för en utvidgning av de kommunala befogenheterna. Den omfattning i vilken turismen och friluftslivet nu berör alla folklager talar för att det bör vara en angelägenhet för såväl stat som kommun att främja tillgången på turistanläggningar i de delar av landet som är attraktiva för turismen.

Det samhälleliga intresset av turistanläggningar hänför sig främst till sådana anläggningar som är ägnade att sänka kostnaderna för fritidsresandet och som därmed främjar den breda turismen. Turismens behov av anläggningar är emellertid starkt differentierat. Vid fortsatt välståndsökning kan man dessutom räkna med att allt fler människor kommer att efterfråga anläggningar som tillgodoser större anspråk på bekvämlighet. Den kommunala befogenheten bör därför enligt kommitténs mening omfatta såväl enklare anläggningar som anläggningar av högre standard. Enligt kommittén bör kommunens ekonomiska insatser på området kunna få form av långivning, borgensåtagande, markansaffning, medverkan i enskilda företag eller drift genom egen förvaltning eller kom-

¹ SOU 1967:50.

munalt företag. Kommitténs förslag om vidgad kompetens för kommunerna i samband med uppförande och drift av turistanläggningar ledde till en lagändring. Från den 1 juli 1968 medger således kommunallagen att kommuner uppför och driver turistanläggningar.

2.9 Semestersspridning¹

1964 års semestersspridningsutredning konstaterade vissa tendenser till ökad spridning av semestrarna. Men även om ett system med intern semestersspridning vinner terräng måste man enligt utredningen räkna med att industrin under överskådlig framtid kommer att tillämpa gemensam semester i samband med driftsstopp. Resultatet av detta blir en kraftig koncentration av semestrarna. För att motverka detta krävs dock en plan för spridningen av företagets driftsstopp. Utredningen har dock funnit att de skäl som talade för en spridning inte var så starka att de motiverade ett komplicerat fortlöpande planeringsarbete med därtill hörande intrång i de enskilda företagens bestämmanderätt.

Utredningen fann att ett väsentligt hinder för en semestersspridning var arbetstagarnas egen inställning. Majoriteten av dem ville ha sin semester under högsommaren trots de olägenheter som är förenade med denna koncentration.

Anledningen till detta kan enligt utredningen bottna i ett irrationellt slentrian-tänkande. Utredningen fann det dock svårt att mot arbetstagarnas egna intressen föreslå genomgripande åtgärder för att få till stånd en semestersspridning. För att ändra denna attityd såg utredningen det naturligt att turistnäringens organisationer genom upplysningsverksamhet verkade för en sådan ändring.

Man fann således inom utredningen inte tillräckliga motiv för att genom det allmänna direkt engagera sig för att få till stånd en semestersspridning.

2.10 Den fysiska riksplaneringen

Arbetet med en fysisk riksplanering för Sverige påbörjades 1966 efter ett initiativ av dåvarande kommunikationsministern. I samband med en departementsreform 1968 överfördes arbetet med den fysiska riksplaneringen till civildepartementet. I juni 1969 publicerades en första materialredovisning som 1971 följdes av en utförlig promemoria "Hushållning med mark och vatten" (SOU 1971:75).

Promemorian och därefter senare publicerade tillägg innehöll inventeringar av olika anspråk på mark och vatten, planöverväganden om vissa naturresurser, förslag till lagstiftning samt förslag till hur det fortsatta arbetet skulle bedrivas.

Den proposition (prop. 1972:111) som följde promemorian antogs i allt väsentligt av riksdagen i december 1972.

De inventeringar och överväganden som är av särskilt intresse för turism och rekreation berör den vetenskapliga naturvärden, kulturminnesvärden, friluftsliv, enskild fritidsbebyggelse, stugbyar, camping, rekreationsverksamheter samt planerings- och utvecklingsbehov avseende rekreation och miljövård. Den lagstiftning som kommit till stånd i anslutning till den fysiska riksplaneringen och som är av intresse för turism och rekreation berör reglering av spridd bebyggelse, generalplan som ett instrument i den fysiska planeringen, ersättning till markägare och inlösen av mark samt lokalisering av miljöpåverkande industri.

De i samband med den fysiska riksplaneringen redovisade inventeringarna har i många fall varit till god hjälp vid kommitténs bedömningar och överväganden vilket bl. a. framgår i kapitel 11 där förslag till primära rekreationsområden i landet presenteras.

Arbetet med den fysiska riksplaneringen har efter riksdagens godkännande gått vidare i nästa fas som innebär att länsstyrelser och kommuner utarbetar program för den fysiska planeringen i kommunerna. Detta pro-

¹ SOU 1967:61 Semestersspridning.

gramarbete skall vara avslutat den 1 juli 1974. I detta program skall redovisas vilken planering och andra åtgärder som bör komma till stånd för att säkerställa den fysiska riksplaneringens intentioner. Programmen skall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

De nya möjligheter till översikt och kontroll av markresurserna som blivit resultatet av arbetet med den fysiska riksplaneringen innebär betydligt större möjligheter att kunna förverkliga turismens och rekreationens krav på välbelägna och välplanerade rekreationsområden.

Sammanfattning av kommitténs tidigare betänkanden

3.1 Åre – utvecklingsplan för ett svenskt rekreatjonsområde (Ds Jo 1971:5)

Kommittén har enligt sina direktiv haft att överväga generella åtgärder som befrämjar utvecklingen av turism och rörligt friluftsliv. Kommittén skulle i detta sammanhang särskilt beakta turismens och det rörliga friluftslivets möjligheter att skapa sysselsättning och då speciellt i regioner med sysselsättningssvårigheter. Kommitténs inledande arbete kom således att omfatta en kartläggning av nuvarande förhållanden i landet inom verksamhetsområdet turism-fritid.

Kommitténs slutsatser om den nuvarande utvecklingen sammanfattades enligt följande:

1. Den största delen av det svenska folket använder inte några hyrda boendeanläggningar för rekreation.

2. De som har fritidsbostäder har betydligt bättre möjligheter att vistas i rekreatjonsområden. Intervjuundersökningen visar dessutom att denna kategori använder sig av kommersiella boendeanläggningar i minst lika stor utsträckning som övriga.

3. Olika utredningar – preliminära uppgifter från låginkomstutredningen, kommitténs egen intervjuundersökning, konsumentteknikutredningen, hushållsbudgetundersökningen samt en av kommittén gjord genomgång av den nuvarande kostnadsstrukturen på resor och uppehälle i samband med fjärrinriktat rekreatjonsliv – visar entydigt att det helt enkelt är för dyrt för de flesta att

utnyttja transportmöjligheter och anläggningar. Därför tillbringar man semestern antingen hemma eller improviserar resor till släkt och vänner.

4. Miljömässiga och medicinska skäl samt inte minst jämlikhetssynpunkter talar för att en förändring måste åstadkommas. Enligt kommitténs mening kan en sådan förändring inte åstadkommas spontant utan kräver en rad samlade åtgärder från samhällets sida. Sådana åtgärder hör i första hand inrikta sig på att skapa billigare transportmöjligheter till lämpliga rekreatjonsområden samt att dessa planeras och utrustas på ett sådant sätt att kostnaderna för att utnyttja området på sikt blir överkomliga för alla.

För att motverka bristen på anläggningar och områden utformade så att alla oberoende av ekonomiska eller sociala skrankor skall kunna utöva ett meningsfullt rekreatjonsliv anser kommittén att helt nya grepp om planeringen av rekreatjonslivet måste tillkomma. Detta för att skapa prisbilliga och funktionsdugliga rekreatjonsområden. Precis som inom andra samhällssektorer uppstår förutsättningar för rationell uppbyggnad och drift först vid en tillräckligt stor skala i uppbyggnaden.

De fördelar som tillvaratas vid en satsning på stora rekreatjonsområden är många. Av de viktigare är de som anges nedan:

1. Ett stort utbud i olika prisklasser på boendeanläggningarna kan åstadkommas inom ett begränsat område.

2. Ett variationsrikt system av aktiviteter som tillfredsställer de flesta människor kan organiseras inom ett begränsat område.

3. Billiga och täta kollektiva kommunikationer kan åstadkommas till och från området.

4. Området kan bygga upp en omfattande och enhetlig marknadsföring.

5. Ett nytt utbud av arbetsplatser åstadkommes.

6. Utbildningen för detta område kan organiseras i ett sammanhang.

7. Förutsättningar skapas för att avsätta ordentligt tilltagna markområden för rekreation och naturvård.

8. Stora kostnadsbesparingar kan göras vid en enhetlig planering och utbyggnad av området. Detta innebär även att samhällets basinvesteringar reduceras för varje arbetstillfälle eller gäst.

Kommittén anser att dessa uppenbara fördelar väger betydligt tyngre än de nackdelar som uppbyggnaden av ett stort rekreationsområde skulle innebära. Det är mot denna bakgrund som riktlinjerna för Åre-planeringen dragits upp.

Orsaker till att Åre-området utvaldes

Kommitténs val av Åre-regionen som lämpligt utbyggnadsområde för rekreationslivet grundar sig på en lång rad avgörande lokaliseringsfaktorer av vilka bl. a. följande är av särskild vikt:

Åre-regionen har ett relativt kort avstånd till ett större befolkningscentrum med väl utbyggd samhällsservice, lasarett, poliscentral, terminal för flygtrafik och sovvnagnstrafik m. m.

Årebygden har en lång tradition som turistområde vilket redan medfört erfarenhet och kunskapsnivå hos befolkningen vad gäller handhavandet av turism.

Området är delvis redan uppmärksammat genom tidigare marknadsföringsåtgärder.

Området har landets hittillsvarande största koncentration av anläggningar för turism och rörligt friluftsliv. Dessa har inte minst de senaste åren tillkommit genom omfattande

statliga stödåtgärder.

Det allmänna och övriga intressenter har således redan investerat betydande belopp i området.

Befolkningsutvecklingen är negativ men kan kanske delvis hållas tillbaka med insättandet av sysselsättningsbefrämjande åtgärder inom turismen, vilket är i linje med de krav som ställs i kommitténs direktiv.

Transportsystemet till området kan lätt utvecklas till billiga kollektiva transporter från mellersta och södra Sverige.

I utvecklingsplanen föreslår kommittén att Åre-regionen som omfattar Järpens kommunblock utbyggs med ca 6 000 nya bäddar så att sammanlagt omkring 9 000 besökare på vintern och omkring 11 000 besökare på sommaren på en gång kan bo i området. Utbyggnaden föreslås ske i en turistisk centralort, Åre, och fyra mindre områden: Storlien, Kall, Vålådalen samt Bydalen. Dessa mindre orter ges en specialinriktning avpassad efter ortens särskilda förhållanden.

Åre-området som omfattas av Järpens kommunblock i västra Jämtland är till ytan praktiskt taget lika stort som Stockholms län. Sammanlagt finns ca 9 800 invånare. Antalet arbetstillfällen minskar snabbt. En stark avflyttning äger rum f. n. och denna kommer att öka om inga lokaliseringåtgärder vidtas.

För att få fram ett planeringsunderlag för dimensionering och val av typ för olika anläggningar genomförde kommittén tillsammans med Statistiska centralbyrån en omfattande intervjuundersökning avseende svenskarnas vanor och attityder till semester samt deras inställning till anläggningar och service på en rekreationsort i fjällvärlden.

Resultatet av denna undersökning visar att man i första hand efterfrågar prisbilliga anläggningar med många aktiviteter som ej kräver särskilt dyrbara investeringar men som däremot är arealkrävande. Undersökningen visar också att över en fjärdedel av den vuxna befolkningen inte lämnar sin bostad för att göra rekreationsresor.

En mycket stor satsning på olika typer av aktiviteter är en förutsättning för att projek-

tet skall kunna lyckas. Kommittén fäste stor vikt vid att aktiviteterna skulle kunna utnyttjas av alla oberoende av handikapp eller ekonomiska och sociala skrankor. Motion och sportaktiviteter får en framskjuten position. Ett omfattande system av liftar och backar för skidåkning föreslås. Liftarna planeras i sammanhängande liftkaruseller särskilt omkring Åreskutan. Tyngdpunkten i detta system blir en stor kabinbana från Åre centrum till Åreskutans topp som skall vara igång såväl vinter som sommar. I Åre planeras stora inomhusutrymmen för olika grenar av motion och idrott. Åre centrum föreslås dessutom få konferenslokaler, restauranger, diskotekutrymmen, informationscentral med naturvisnings- och fiskecentrum. De övriga utbyggnadsorterna föreslås få mindre centralanläggningar med en del av dessa funktioner.

Kommittén bedömer det som angeläget att goda kommunikationer utvecklas både inom området och till området.

Fjärrtransporterna föreslås lösas dels genom ett ökat utnyttjande av chartertåg men också genom insättande av charterflyg i stor skala. Kostnaderna för flygcharter till Östersund och vidarebefordran med buss till Åre ligger i stort sett i paritet med de aktuella tågcharterpriserna och kommer att innebära avsevärda tidsbesparingar. För att ta emot den ökade civila flygtrafiken måste en utbyggnad av Östersunds flygfält ske.

Investeringskostnaderna för hela projektet beräknades till ca 151,5 milj. kr. inkl. projekteringskostnader. I stora drag fördelar sig kostnaderna på följande poster:

	Milj. kr.
Mark och sanering	11
Boendeanläggningar	56
Restauranger o. dyl.	5
Inomhusaktiviteter (bl. a. simhall)	22
Utomhusaktiviteter (bl. a. liftar)	21
Vägar, vatten, avlopp m. m.	25
Utbyggnad av Östersunds flygfält	9
Diverse och oförutsett	2
Totalt	151

Skiss till finansieringsplan

Statliga medel

Lokaliseringsstöd		
Bidrag	16 milj. kr.	
Lån	24 milj. kr.	
Beredskapsarbeten	32 milj. kr.	
Anläggningsstöd till idrotten	10 milj. kr.	
Vattenregleringsmedel	1 milj. kr.	
Speciella anslag	18 milj. kr.	101 milj. kr.
<i>Kommunala medel</i>		25 milj. kr.
<i>Privata medel</i>		25 milj. kr.

Total kostnad 151 milj. kr.

Skissen har karaktär av principschema – tanken är att utbyggnaden av andra stora rekreatiomsområden med i stort sett samma förutsättningar skall kunna finansieras efter samma mall.

De principer som ligger bakom upprättandet av skissen till finansieringsplanen redovisas i kommitténs delbetänkande Statligt lokaliseringsstöd till rekreatiomsanläggningar (Ds Jo 1971:7).

Om projektet realiseras efter de riktlinjer som dragits upp i utvecklingsplanen kommer det att få en avsevärd effekt på regionens sysselsättningsförhållanden.

Kommittén har i sitt arbete sökt ta tillvara möjligheterna till en säsongförlängning. Projektets förverkligande innebär således ett väsentligt tillskott av permanenta arbetstillfällen i regionen.

3.2 Arbetsgruppen för Åre-projektet (Ds Jo 1972:7)

Efter remissbehandlingen av kommitténs förslag av utbyggnad av Åre-området tillsattes i mars 1972 en särskild arbetsgrupp för att utreda vissa delfrågor som aktualiserats av remissinstanserna.

I arbetsgruppen ingick representanter från finans-, inrikes- och jordbruksdepartementen samt från Jämtlands läns landsting, Järpens kommunblock, RESO och K-konsult.

Arbetsgruppen konstaterade att en utbyggnad av Åre-regionen för en utvidgad turism kräver förbättringar av regionens *kommunikationer*. En genomgång av väg-

byggnadsbehovet gjordes i samråd med berörda vägmyndigheter. Från turistsynpunkt ansågs en nybyggnad av en väg mellan Åre och Fävikén mest angelägen eftersom den bl. a. kommer att öppna ett nytt värdefullt fjällområde för turisterna. Vidare ansågs en ombyggnad av vägsträckan Staa-Tännforsen och nya eller förbättrade lokalvägar i de olika orterna angelägna.

Beträffande *fjärrtransporter* och *lokaltransporter* har arbetsgruppen funnit att någon kapacitetsbrist inte behöver befaras.

De *företagsekonomiska* och *kommunalekonomiska* analyserna har varit centrala utredningar för arbetsgruppen. Den företagsökonomiska utredningen visade bl. a. att om hela den i utvecklingsplanen föreslagna investeringen genomförs kan verksamheten vid en beläggning för samtliga aktiviteter som med ca 25 % överstiger dagens väntas ge ett ekonomiskt godtagbart resultat utan subventioner. Med en kapitalsubvention på ca 40 % av investeringsbeloppet fann arbetsgruppen att verksamheten med den beräknade relativa beläggningen skulle gå ihop.

Genom att låta vissa uppenbart olönsamma investeringar utgå eller senareläggas och genom en lämplig etappindelning och utbyggnadstakt kan förlustriskerna begränsas och det ekonomiska utbytet sannolikt avsevärt förbättras i förhållande till totalalkylen.

Enligt den kommunalekonomiska analysen väntas den primärkommunala utdebiteringen 1985 ha stigit till 17:00 kr. Detta gäller om Åre-projektet inte genomförs. Om en utbyggnad genomförs och folkmängdsutvecklingen blir den därvid antagna och de investeringssatsningar och de driftkostnader som antagits falla på kommunen faktiskt motsvarar de beräknade, skulle utdebiteringen kunna antas uppgå till 16:50 kr. Om inte de förutsättningar som legat till grund för den kommunalekonomiska analysen uppfylls kan kostnadsutvecklingen för kommunen bli en annan.

Folkmängden i Järpen-blocket var den 1 januari 1972 9 420. Om en utbyggnad inte sker beräknas invånarantalet årsvis sjunka

med i genomsnitt 185 per år till totalt 6 975 år 1985. Den sammanlagda *sysselsättnings-effekten* beräknas uppgå till ca 680 helårsarbetande sedan projektet är fullt utbyggt. Av dessa beräknas 230 arbetstillfällen tillkomma på de nya anläggningar som föreslås i utvecklingsplanen. Den indirekta ökningen av arbetstillfällen har beräknats till 390 helårsarbeten. Om den genomsnittliga beläggningen kan ökas med ca 2 veckor kan man dessutom räkna med en ökning av 60 helårsarbeten på redan befintliga anläggningar. Till detta skall läggas de arbetstillfällen som anläggningsarbetena ger upphov till och som uppskattats motsvara ca 1 740 årsverken (dvs. 174 helårsarbeten i 10 år).

En viktig funktion i Åre-planen är *marknadsföringen*. Arbetsgruppen framhöll att marknadsföringen bör påbörjas omedelbart efter ett eventuellt beslut att genomföra någon del av projektet och därvid ges nödvändiga ekonomiska resurser.

Enligt den *marknadsbedömning* som arbetsgruppen låtit utföra kommer en totalutbyggnad enligt Åre-planen endast att ta i anspråk knappt 1 % av det årliga totala ökade semesterresandet i landet. Detta innebär att någon risk för att Åre-regionen skall kunna konkurrera ut andra svenska turistområden inte föreligger.

Ett genomförande av utvecklingsplanen kommer sannolikt inte att behöva medföra någon inskränkning i *renskötelsen* i de aktuella samebyarna.

Arbetsgruppen konstaterade att de statliga stödåtgärderna till Järpens kommunblock hittills varit betydande. Under perioden 1959–1971 anvisades ca 83 milj. kr. som statsbidrag till beredskapsarbeten. Detta har lett till investeringar för totalt ca 102 milj. kr. Det årliga statliga stöd som kan komma ifråga vid ett genomförande av projektet väntas inte ställa krav på större statliga satsningar än vad som f. n. utgår till området. Ett fortsatt stöd till området bör kunna målinriktas på att förverkliga olika delar av den föreslagna Åre-planen.

Arbetsgruppen fann att det av flera skäl torde vara nödvändigt att genomföra Åre-

projektet etappvis. Arbetsmarknadsskäl, marknadsskäl och samhällsekonomiska skäl talar för detta. Arbetsgruppen fann att en uppdelning i sex stora etapper kunde göras. Principen för en etappindelning är att varje etapp skall vara en oberoende enhet som inte nödvändigtvis kräver en omedelbar fortsättning.

I etapp 1 föreslog arbetsgruppen en utbyggnad i Åre samt dessutom vägar och andra basinvesteringar i regionen. Etapp 1 innebär bl. a. utbyggnad av en kabinbana till Åre-skutans topp samt liftar för att göra flackare terrängavsnitt tillgängliga för i första hand barnfamiljer. Antalet bäddar ökas med 1 400 framför allt i billiga, bekväma och familjevänliga boendeformer. Vissa enkla utomhusanläggningar föreslås byggas ut, i första hand en simbassäng och en isbana. Satsningarna i Åre kräver samtidigt följdinvesteringar i bl. a. gator, parkeringsanläggningar, vatten och avlopp och promenadvägar. I etapp 1 utförs också de två turistvägarna – en runt Åre-skutans östra delar och en förbättrad väg till Tännforsen. Vid Tännforsen uppförs en besöks- och servicebyggnad. Upprustning av vandringsleder ingår också, liksom en upprustning av Sylarnas fjällstation.

Enligt arbetsgruppens bedömningar finns förutsättningar i slutet av etappen att eventuellt påbörja uppförandet av en centrumbyggnad i Åre som planeras innehålla bl. a. restaurant, konferensutrymmen, biograf och ett besökscentrum.

Kostnaderna för att förverkliga det första segmentet i etapp 1 avseende kabinbanan, två liftar och 600 bäddar i semesterlägenheter beräknades uppgå till 36 milj. kr. Av dessa skulle staten genom lån och bidrag svara för 23 milj. kr. varav ca 14 milj. kr. skulle kunna utgå i form av beredskapsmedel enligt nu gängse regler och praxis. Resterande belopp förutsätts tillskjutas av kommun, landsting och övriga intressenter. Fullföljandet av etapp 1 beräknas medföra investeringar för ca 23 milj. kr. varav 11 milj. kr. i form av statliga lån och bidrag.

Genom den föreslagna etappindelningen

ansåg arbetsgruppen att de invändningar som på olika sätt kom fram i anslutning till det ursprungliga förslaget har undanröjts.

Arbetsgruppen har också visat att kostnaderna för semestervistelse i Åre-regionen betydligt understiger de för vissa populära utländska turistorter.

Arbetsgruppens utredning om Åre-utbyggnaden resulterade i en proposition som antogs av vårriksdagen 1973 och som innebar att staten inträder tillsammans med kommunen, landstinget och näringen i ett projekteringsbolag som skall realisera den första utbyggnadsetappen i projektet. Riksdagen anslog 2 milj. kr. som statligt bidrag till projekteringskostnaderna.

3.3 Vindelälvsområdet – Förslag till utvecklingsprogram för rekreativlivet (Ds Jo 1972:4)

3.3.1 Allmänt

Den 3 april 1970 fick kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden tilläggsdirektiv att – vad som kunde föranledas av riksdagens beslut (rskr 1968:392) – utarbeta ett program för turism och friluftsliv inom Vindelälvsområdet och att därefter inkomma med förslag till Kungl. Maj:t. Uppdraget skulle fullgöras med förtur.

Den 25 maj 1971 överlämnade kommittén ett delbetänkande avseende programarbetets första etapp.¹ Delbetänkandet redovisade ett utförligt bakgrundsmaterial beträffande Vindelälvsområdets förutsättningar och utmynnade i förslag till genomförande av ett antal lokalt och regionalt förankrade projekt, som kommittén ansåg kunde genomföras utan att föregripa programmets mer slutliga ställningstaganden. Dessa förslag har inarbetats i utvecklingsprogrammet.

Kommittén fann inledningsvis det angeläget att betona, att utvecklingsprogrammet för Vindelälvsområdet inte skulle betraktas som en färdig plan. Programmet avser att tjäna till ledning för den regionala och lokala planering som krävs för att förverkliga den

¹ Ds Jo 1971:2.

allmänna målsättning för områdets utveckling, som programmet anger.

Enligt kommitténs mening är de naturgivna förutsättningarna för rekreationsaktiviteter utomordentligt goda inte minst i Vindelälvsområdets fjällkommuner. Enligt förarbetena till den fysiska riksplaneringen bedömde naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet Vindelådalen vara av riksintresse för såväl den vetenskapliga naturvärden, det rörliga friluftslivet som kulturminnesvärden.

Kommitténs grundmålsättning var att för en bred publik skapa stimulerande rekreationsmöjligheter och att underlätta upplevelsen av Vindelälvens och Tärna-Graddisfjällens natur- och kulturvärden. Kommittén inriktade sina förslag så att åtgärder kunde vidtas för att skapa kompletterande sysselsättningsalternativ för den lokala befolkningen i områdena.

Enligt kommitténs mening bör den närmare utformningen av rekreationsanläggningar och rekreationsprogram i Vindelälvsområdet anförtros åt områdets regionala och lokala planerande organ. Utvecklingsprogrammet anger för den närmaste tioårsperioden den allmänna inriktning som utbyggnaden av rekreationsanläggningar i området enligt kommitténs mening bör ges.

3.3.2 Vindelälven och Tärna-Graddisfjällen – primära rekreationsområden

Kommittén har sökt ange de naturgivna resurser som enligt kommitténs mening i första hand bör tjäna som utgångspunkt för fortsatt utbyggnad av rekreationsanläggningar i Vindelälvsområdet. Dessa grundläggande resurser utgöres av två områden, dels ett avsnitt av nedre Vindelådalen utmed den forsrika älvsträckan mellan Holmfors och Sandsele, dels av Tärna-Graddisfjällen innefattande Vindelälvens och Laisälvens källflöden.

Dessa områden bör, enligt kommitténs mening, betraktas som från rikssynpunkt primära rekreationsområden. Vid uppbyggnaden av rekreationsanläggningar i områdena bör de särskilda statliga stödformer kunna utnyttjas, som föreslagits i kommitténs be-

tänkande rörande lokaliseringsstöd till turistnäringen eller eljest vid skilda tillfällen aktuella statliga stödformer.

3.3.3 Stöd till marknadsföring och produktutveckling i norra Norrland

Turismen i norra Norrland karakteriseras bl. a. av ett synnerligen splittrat mönster av mindre anläggningar, en förhållandevis stor andel rörlig bilturism och avsaknad av större koncentrerade turistområden med differentierat utbud. Enligt kommitténs mening är Norrbotten och Västerbotten i många avseenden att betrakta som ett enhetligt turistområde.

Enligt kommitténs mening borde statligt stöd under en försöksperiod ges till en mellan länen samordnad aktivitet i fråga om produktutveckling, reklam och information samt bokning och försäljning.

Kommittén ansåg att ett gemensamt utvecklingsorgan för Norrbotten och Västerbotten borde bildas och föreslog att staten anvisar totalt 1 milj. kr. under en 3-årsperiod i form av driftbidrag.

Kommittén framhöll att förslaget om statligt stöd till marknadsföringen av turismen i norra Norrland inte innebar att kommittén bundit sig för ett generellt marknadsföringsstöd till turismen inom stödområdet. Förslaget bör ses mot bakgrund av Vindelälvsområdets särskilda betydelse och kommitténs bedömning att en förbättrad och mellan de två nordliga länen samordnad produktutvecklings- och marknadsföringsinsats är en nödvändig förutsättning för ett riktigt utnyttjande av Vindelälvsområdets rekreationsresurser.

3.3.4 Stöd till lokalt planeringsarbete

Det är angeläget att den kommunala fysiska planeringen i de viktiga rekreationsområdena svarar mot rimliga anspråk och att kvaliteten är god på detaljplaner och projektplaner till rekreationsanläggningar. Berörda kommuner i Vindelälvsområdet har små ekonomiska resurser till sådana uppgifter. Kommittén

ansåg därför att ett statligt stöd borde utgå till berörda kommuner under en övergångsperiod.

I utvecklingsprogrammet föreslogs ett statligt stöd till planerings- och utredningsarbeten om totalt 1,5 milj. kr.

3.3.5 Vindelälven nedanför fjällvärlden

Landskapet kring Vindelälven i dess sträckning genom det vidsträckta skogslandet från Sorsele till Stornorrfors och utloppet i Umeälven har inga unika kvaliteter i jämförelse med områdena kring övriga norrländska storälvar. Det som gör Vindelälven märklig och intressant för turismen är enligt kommitténs mening i hög grad riksdagens beslut att älven inte skulle byggas ut för kraftproduktion och det stora intresse som i det allmänna medvetandet knyts till den fria, oreglerade Vindelälven.

Enligt kommitténs mening erfordras ganska omfattande åtgärder för att göra mer omfattande rekreationsaktiviteter vid Vindelälven lockande för en större allmänhet. Tyngdpunkten i kommitténs förslag i detta område ligger i åtgärder i ett avsnitt av Vindelådalen utmed den forsrika älvsträckan mellan Holmfors och Rusksele. En kombination av bevarandeåtgärder och aktiva insatser för att främja rekreationslivet borde göra detta område till karaktärsområde för den från kraftutbyggnad fredade älven.

I centralorterna Vindeln och Sorsele bör bl. a. välutrustade campingplatser anläggas så att samhällena kan fungera som basorter för turismen i Vindelådalen.

Vindelådalens turistbäddar föreslås öka från ca 250 till ca 1 000 under en 10-årsperiod. Tillskottet utgöres av stugby- och campingplatsbäddar.

3.3.6 Tärna-Graddisfjällen

Kommitténs förslag avser att underlätta för turister att uppleva fjällvärldens kvaliteter i anslutning till Tärna-Graddisfjällen som är Sveriges sydligaste stora vildmarksområde. Med hänsyn till behovet att avlasta trycket

på de hårt utnyttjade fjällområdena vid Abisko-Kebnekaise och de känsliga områdena vid Sarek och Padjelanta fann kommittén det angeläget att åtgärder vidtas för att avsevärt öka Tärna-Graddisfjällens attraktivitet.

Kommittén ansåg att ansträngningar borde göras för att effektivisera de kollektiva transporterna till Tärna-Graddisfjällen. Betydande förbättringar i förhållande till nuläget borde gå att ordna genom bekväma tåg- och expressbussarrangemang, såväl sommar- som vintertid.

Enligt kommitténs mening bör Tärnaby-Hemavan och Arjeplog betraktas som basorter för turismen på den svenska sidan liksom Mo i Rana och Bodö är det på den norska sidan. Andra utbyggnadsorter av betydelse på den svenska sidan är Ammarnäs vid Vindelälven och Vouggatjälme/Polcirkeln vid Graddisvägen.

Kommittén föreslog att en vägförbindelse öppnas över fjällområdena mellan Tärnaby och Ammarnäs, som knyter an Vindelälvens övre lopp till det utvecklade turistområdet i Tärna. Enligt kommitténs mening kommer Tärna-Ammarnäsvägen att utgöra en betydande attraktion för turismen med sin sträckning över kalfjällsområden med vida utblickar och sin anslutning till Överstjuktan som utgör fjällområdets viktigaste fritidsfiskeresurs.

Enligt kommitténs mening bör den befintliga sträckningen av Kungsleden mellan Ammarnäs och Adolfström utnyttjas som en del av en vandringsled som för längs Laisälvens och Vindelälvens övre lopp, "Vindelälvsleden", och som tillsammans med en del av den nya Kungsleden erbjuder möjligheter till vandringar om en à två veckor med start och mål i Ammarnäs eller Adolfström.

Drygt 40% av programmets bäddtillskott föreslogs lokaliserade till Hemavan under 10-årsperioden. Enligt kommitténs mening är Hemavan den ort i området som under perioden har de bästa förutsättningarna att utvecklas till en allsidigt utrustad turistort med verkligt differentierade aktivitetsmöjligheter såväl sommar- som vintertid.

I Tärnaby, som är servicecentrum i Tärna-

fjällen, föreslog kommittén att en fjällinfor-
mationsanläggning uppförs centralt i sam-
hället vid foten av Laxfjället, där kvalificerad
visning av fjällområdets natur- och kultur-
värden kan erbjudas till den stora turistpubli-
ken vid Blå vägen. Endast en begränsad
utbyggnad av bäddkapaciteten föreslås under
10-årsperioden.

Kommitténs förslag i Ammarnäs har sin
tyngdpunkt i ortens uppgift som utgångs-
punkt för fjällvandringar och säte för forsk-
ningsaktiviteter kring den oreglerade Vindel-
älven. Efter Tärna-Ammarnäsvägens utbyggnad
föreslog kommittén en begränsad ut-
byggnad av bäddkapaciteten.

Polcirkeln/Vougatjälme har i kommitténs
program två huvudsakliga uppgifter, dels att
fungera som utgångspunkt för fjällvandringar
längs den nya Kungsleden, dels att fungera
som anhalt och servicestation för bilturister
på Graddisvägen. Orten ligger geografiskt
mitt emellan Bodö och Arjeplog. Kommit-
téns förslag innebär utbyggnad av bäddkapa-
citet och aktivitetsmöjligheter för att svara
mot dessa uppgifter.

Arjeplog bör enligt kommitténs mening
även efter Graddisvägens tillkomst fungera
som huvudsaklig bas för turismen i Arje-
plogsfjällen och därför kompletteras med
ökad bäddkapacitet. Kommittén föreslog an-
läggandet av ett välutrustat friluftsbad i
centralorten med tempererat vatten. Camp-
ingplatsen bör utbyggas. En fjällinfor-
mationsanläggning bör utföras i anknötning till
Silvermuséet, som för Tärna-Graddisfjällens
norra del ger motsvarande kvalificerad infor-
mation som den föreslagna Tärnabyanlägg-
ningen avses göra. Kommittén föreslog där-
utöver utbyggnad av två flygbaserade fiske-
läger i Arjeplogsfjällen.

Programmet innebär, att Tärna-Graddis-
fjällens turistbäddar ökar med ca 2 500 till
drygt 6 000 bäddar vid 10-årsperiodens slut.
Programmets bäddtillskott fördelas på ca
1 600 stugbybäddar, ca 750 bäddar i camp-
ingstugor och ca 200 vandrarhemsbäddar.

Kommitténs förslag har upprättats i sam-
råd med den arbetsgrupp med företrädare
för naturvårdsverket och länsstyrelserna i

Norrbottnens och Västerbottnens län, som ut-
reder frågan om ett naturreservat i Tärna-
Graddisfjällen.

Förslagen berör områden där renskötseln
har en stark ställning. Kommittén har därför
sökt samråd med berörda samebyar och även
inhämtat lantbruksstyrelsens allmänna syn-
punkter på åtgärdernas inverkan på rensköt-
seln.

3.3.7 Kostnader och sysselsättningseffekter

Utvecklingsprogrammet innehåller förslag
om investeringar på ca 150 milj. kr. under en
tioårsperiod, varav knappt 50 milj. kr. vid
Vindelälven nedanför fjällvärlden och drygt
100 milj. kr. i Tärna-Graddisfjällen. Syssel-
sättningseffekten uppskattas till ca 1 800
årsverken, vilket under uppbyggnadsperi-
oden skulle motsvara ca 180 heltidssysselsatta
per år.

Enligt kommitténs mening är åtgärder
inom rekreationssektorn inte tillräckliga för
att nämnvärt påverka den allmänna utveck-
lingen i Norrlands inland. Inom de relativt
begränsade lokala områden, inte minst i fjäll-
världen, som har särskilt goda förutsätt-
ningar för rekreationsaktiviteter, torde dock
åtgärder av den art som kommittén haft i
uppdrag att pröva, vara av mycket stor be-
tydelse. Kommittén vill dock betona, att det
även i dessa områden är nödvändigt med
aktiva regionalpolitiska insatser för att något
differentiera sysselsättningstillfällena.

Av förslaget utgöres ca 65 % eller ca 95
milj. kr. av infrastrukturinvesteringar och
bevarandeåtgärder som kommittén förut-
sätter i stor utsträckning kommer att genom-
föras med statligt huvudmannaskap. Kom-
mittén har bedömt att ca 25 % av de totala
investeringarna, vilket motsvarar ca 30 milj.
kr., utgöres av sådana rekreationsanlägg-
ningar, där räntabilitetskrav bör ställas, varav
30 milj. kr. i Tärna-Graddisfjällen och 8 milj.
kr. i Vindelådalen. I betänkandet har kom-
mittén givit allmänna riktlinjer rörande hu-
vudmannaskap, organisation och finansiering
av dessa anläggningar.

Kommittén har i form av ett räkne-

Utvecklingsprogrammet för Vindelälvsområdet — en översikt

	Kostnad milj. kr.	Sysselsätt- ningseffekt årsverken
A. Projekt där särskilda statliga anslag förutsätts		
1. Statligt stöd till <i>marknadsföring</i> och <i>produktutveckling</i> av turismen i Norrbotten och Västerbotten. Försöksperiod om tre år.	1,0	—
2. Fjällvägen Ammarnäs-Tärnaby, nybyggnad (Sorsele och Storumans kommuner)	15-20	200-250
3. Nya Kungsleden Hemavan-Ammarnäs-Vouggatjälme/Polcirkeln (Sorsele, Storuman och Arjeplogs kommuner)	4,0	50
4. "Forsarnas väg" (väg 363 Rusksele-Holmfors) ombyggnad (Sorsele och Lycksele kommuner)	23,5	290
5. Statligt stöd till vissa planerings- och utredningsarbeten inom berörda kommuner och länsstyrelser	1,5	—
Summa		
B. Infrastrukturprojekt, som i huvudsak förutsätts förverkligade inom ramen för den ordinarie sysselsättningspolitiken		
1. Väg 363 Mårdsele-Strycksele, ombyggnad (Lycksele och Vindelns kommuner)	7,5	100
2. Vägen Ammarnäs-Sorsele, ombyggnad (Sorsele kommun)	15,0	195
3. Vägen Sorsele-Slagnäs-Arjeplog, ombyggnad (Sorsele och Arjeplogs kommuner)	4,0	52
4. Tekniska anläggningar, övriga vägar, flygstråk m. m. (De fem berörda kommunerna)	18,7	195
5. Bevarandeåtgärder (De fem berörda kommunerna)	5,7	77
Summa	50,9	619
C. Projekt till rekreationsanläggningar som förutsätts erhålla stöd genom tillgängliga anslag (lokaliseringsstöd, idrottsfonden, naturvårdsfonden m. m.)		
1. Tärnaby-Hemavan (Storumans kommun)	21,3	230
2. Sorsele-Ammarnäs (Sorsele kommun)	9,6	103
3. Arjeplog-Vouggatjälme (Arjeplogs kommun)	14,6	161
4. "Forsarnas väg" (Lycksele kommun)	4,4	70
5. Vindelns (Vindelns kommun)	3,3	55
Summa	53,2	619
Totalsumma	149-154 milj. kr.	1 800-1 850 årsverken

exempel redovisat sin bedömning av de varaktiga sysselsättningseffekterna av sina förslag. Räkneexemplet har genomförts för Tärna-Graddisfjällen utom Arjeplog, där turistnäringen har en avgörande betydelse för ekonomi och sysselsättning. Beräkningarna visar att turistinkomsterna i området efter programmets genomförande kan komma att

motsvara 385 helårssysselsättningstillfällen. Den lokala befolkningen i de berörda områdena uppgår till ca 2 500 personer. Sysselsättningseffekterna är i realiteten fördelade på ett stort antal personer.

3.3.8 Sammanfattning

Kommittén sammanställde en översikt över sitt utvecklingsprogram för rekreativlivet i Vindelälvsområdet. Projekten indelades i tre kategorier:

- A. Projekt som bör genomföras med förtur och där särskilda statliga anslag förutsätts
- B. Infrastrukturprojekt som i huvudsak förutsätts förverkligade under den närmaste tioårsperioden inom ramen för den ordinarie sysselsättningspolitiken samt
- C. Projekt till rekreativansläggningar som bör genomföras successivt under den närmaste tioårsperioden och som förutsätts erhålla stöd genom tillgängliga anslag (lokaliseringstöd, anläggningsstödet till idrotten, naturvårdsfonden m. m.).

Kommittén hemställde sammanfattningsvis: att 1,0 milj. kr. anvisas till de regionala turistorganisationerna som statligt stöd till samordnade marknadsförings- och produktutvecklingsinsatser i Norrbottens och Västerbottens län, under en försöksperiod om tre år och i enlighet med de allmänna riktlinjer som ges i detta program.,

att 1,5 milj. kr. anvisas till berörda kommuner och länsstyrelser som statligt stöd till de särskilda planerings- och projekteringsarbeten som anges i detta program,

att särskilda anslag ges åt naturvårdsverket och vägverket för genomförande med förtur av kommitténs förslag rörande den nya Kungleden genom Tärna-Graddisfjällen, nybyggnad av fjällvägen mellan Ammarnäs och Tärnaby samt ombyggnad av väg 363 Rusksele-Holmfors i nedre Vindelådalen i enlighet med de allmänna riktlinjer som anges i detta program,

att staten medverkar till genomförande inom ramen för sysselsättningspolitiken av de övriga infrastrukturprojekt som anges i detta program samt

att vid uppbyggnaden i enlighet med detta program av rekreativansläggningar de särskilda statliga stödformer får utnyttjas, som föreslagits i kommitténs betänkande rörande lokaliseringstöd till tu-

ristnäringen eller eljest vid skilda tillfällen aktuella och lämpliga statliga stödformer.

3.4 Statligt lokaliseringstöd till rekreativansläggningar (Ds Jo 1971:7)

En genomgång av de olika stödorganens primärmaterial visade att det statliga anläggningsstödet till friluftsliv och turism budgetåren 1959/1960–1969/70 omfattat sammanlagt 176 milj. kr., fördelat på sju olika stödformer: friluftsfonden, bidrag till fritidsbåttrafiken, hotellgarantilån, lokaliseringstöd, beredskapsarbeten, vattenregleringsmedel och höjt bidrag till skogshuvudvägar. Av beloppet har nära 120 milj. kr. beviljats för finansiering av anläggningar i första hand avsedda för fjärrekreation. Något mer än 135 milj. kr. har utgått i form av bidrag, 40 milj. kr. som lån eller lånegarantier. De totalt genomförda investeringarna perioden 1959/60–1969/70 uppgår till 435 milj. kr.

Stödets årsvisa storlek har ökat från 4 milj. kr. i början av redovisningsperioden till 25 à 30 milj. kr. under de senaste åren. Totalt 55 milj. kr. i bidrag till lån/lånegarantier har utnyttjats för ny-, om- och tillbyggnad av turisthotell med deras serviceanordningar. Småbåtshamnar har tagit i anspråk 30 milj. kr. och stugbyarna 20 milj. kr. I övrigt har endast skidbackar med liftar samt badanläggningar krävt investeringar på mer än 10 milj. kr. Merparten, drygt 90 milj. kr., av det totala stödbeloppet har beviljats för anläggningar i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

I utredningen föreslås att stödet till rekreativansläggningar även i fortsättningen bör utgå med utnyttjande av de finansieringsformer som hittills brukats. Detta förutsätter enligt utredningen en fortsatt rationalisering och förenkling av anslagsstrukturen. Liksom hittills kan detta ske genom att stödgivningen från de olika anslagen i största möjliga utsträckning specialiseras efter anläggningstyper och ändamål.

Det statliga ekonomiska stödet till rekreativansläggningar borde enligt utredningen även i fortsättningen lämnas som

anläggningsstöd.

I betänkandet framfördes förslag om att kommunala organ skulle kunna göra anspråk på statliga finansiella resurser ur samma stödformer som andra intressenter för jämförlig verksamhet.

Principiella överväganden i början av lokaliseringsverksamhetens försöksperiod 1965/66–1969/70 resulterade i en rekommendation till de stödbeviljande organen att stödet borde koncentreras till hotellanläggningar belägna i första hand inom landets fjällkommuner. Det var på ett sätt naturligt med hänsyn till det norra stodområdets omfattning. Kommittén ansåg att det för rekreationsanläggningarna fanns goda förutsättningar för en stödgivning i lämpliga former även utanför det allmänna stodområdet. En avgörande förutsättning för en utvidgning av lokaliseringsstödgivningen genom punktvisa insatser till orter utanför det allmänna stodområdet var att den tidigare bristen på en riksomfattande helhetssyn av investeringarna inom fritidssektorn nu kunde undanröjas genom kommitténs och andra statliga organs samlade planeringsöverväganden.

Kommittén föreslog en vidgad användning geografiskt sett av lokaliseringsstödet – eftersom insatserna i ökad utsträckning skulle kunna motiveras från allmänt sysselsättningspolitiska synpunkter (det gäller bl. a. sydöstra Sverige) och en sådan utvidgning också skulle vara i linje med en bredare användning av lokaliseringsstödet i framtiden. Kommittén var å andra sidan angelägen att framhålla att det för rekreationsändamål liksom i fråga om industriella projekt för åtgärder *utanför* det allmänna stodområdet måste bli fråga om ett nyanserat utnyttjande av lokaliseringsstödet. Det innebar enligt förslaget att stödet för de kommersiella projekten borde begränsas till de särskilt utpekade rekreationsområdena.

För att undvika risker för snedvridning av konkurrensen mellan företagen föreslog kommittén att lokaliseringsstöd i det enskilda fallet kunde beviljas enbart för gemensamhetsanordningar.

Lokaliseringsbidrag till boendeanlägg-

ningar föreslogs utgå endast om särskilda skäl föreligger.

Ett sådant skäl kan vara om behov anses föreligga för att uppföra billiga inkvarteringsformer, exempelvis semesterbyar.

Statligt lokaliseringsbidrag till rekreationsanläggningar föreslogs ges med ett belopp motsvarande högst 35 % av investeringarna i byggnad(er) om statligt lokaliseringslån motsvarande återstoden upp till högst 2/3 av det sammanlagda stödunderlaget, dvs. de gemensamma kostnaderna för byggnad(er) och/eller maskiner. Statlig medverkan vid anskaffande av rörelsekapital bör ske genom kreditgaranti med andel av stödunderlaget som anges från fall till fall.

Kommittén underströk i detta sammanhang att förslagen till ändringar i villkoren för samtliga i delbetänkandet behandlade stödformer tar sikte på att möjliggöra en finansiering av de utpekade turistområdenas utbyggnad lika väl som en finansiering av fortsatta punktvisa insatser i olika delar av landet.

Avslutningsvis konstaterade kommittén vikten av att åstadkomma samordning. Inte minst det i delbetänkandet skisserade förslaget till totalfinansiering av mer omfattande etablerings- och utbyggnadsarbeten kommer att fordra ingående gemensamma överväganden och ställningstaganden av alla berörda parter.

3.5 Huvudmannaskapet för vandringsleder i fjällvärlden (*Ds Jo 1973:8*)

Kommittén har utgått från en kartläggning som utförts i samarbete med de berörda länsstyrelserna, Svenska Turistföreningen och domänverket.

Denna kartläggning visar dels omfattningen av de befintliga vandringslederna av turistic betydelse med tillhörande anläggningar, dels en bedömning av erforderliga upprustnings- och nybyggnadsåtgärder under den närmaste 5-årsperioden. Enligt denna kartläggning kan det bestående lednätets längd uppskattas till omkring 7 000 km. F. n. finns omkring 80 övernattningsanläggningar i fjäll-

världen alltifrån enkla övernattningsstugor till fjällstationer med en sammanlagd kapacitet av 1 700 bäddar.

Kommittén har beräknat nyanskaffningsvärdet av befintliga leder, broar och stugor till ca 43 milj. kr. och de årliga kostnaderna för drift och underhåll av anläggningar och leder till ca 3 milj. kr.

Av uppgiftslämnarna föreslagna investeringar i upprustning och nyanläggningar av leder, broar och stugor under den närmaste femårsperioden beräknas till ca 20 milj. kr. av vilka drygt hälften faller på Norrbottens län. De uppskattade arbetsinsatserna för dessa arbeten uppgår till omkring 63 000 dagsverken motsvarande något över 300 årsverken.

För fjällvandringsverksamhetens utveckling är det nödvändigt att samhället formulerar de ramar inom vilka verksamhetens egen planering kan ske. Dessa ramar uttrycks bl. a. i samhällets fysiska planering och i ekonomiska beslut hos stat och kommun.

Kommitténs överväganden beträffande huvudmannaskapet har lett till att ansvaret för huvudleder och sekundärleder bör vila på staten genom statens naturvårdsverk medan ansvaret för lokala leder och spår bör vila på kommunerna. Kommittén anser vidare att det bör ankomma på statens naturvårdsverk och länsstyrelserna att svara för att erforderliga åtgärder vidtas för verksamhetens planering och drift samt för information om tillgängliga produkter. Kommittén har vidare förutsatt att huvudmännen svarar för att lämpliga entreprenörer utses för åtgärder av löpande natur och att samhällsorganens egen insats koncentreras till ledning och samordning av verksamheten.

Beträffande huvudleder och sekundärleder föreslår kommittén att statens naturvårdsverk bemyndigas att ta upp förhandlingar med de nuvarande ägarna för att sluta erforderliga avtal.

I frågor rörande verksamhetens planering och marknadsföring föreslår kommittén att statens naturvårdsverk i samråd med berörda parter tar upp överläggningar med det av kommittén föreslagna Sveriges Turistråd.

Kommittén har förutsatt att statens naturvårdsverk tillförs medel för fjällvandringsverksamheten via ordinarie anslag och att de kommunala åtgärderna beträffande det lokala lednätet baseras på finansiering med kommunala medel och i viss utsträckning från statens naturvårdsverks anslag för stöd till idrotten. Investeringsåtgärder torde beträffande vandringsleder och anläggningar som hittills i betydande utsträckning finansieras som beredskapsarbeten via arbetsmarknadsstyrelsen.

I samband med statens naturvårdsverks petita bör frågor om anläggningar för vandringsleder behandlas i samråd med den av kommittén föreslagna samarbetsdelegationen för turistfrågor. I de överläggningarna bör även statens planverk medverka

Sedan utredningen erhöll uppdraget att utreda huvudmannaskapet för vandringsleder i fjällvärlden har i vissa delar av landet genom initiativ från skilda lokala organisationer börjat planeras och utföras med statliga medel längre vandringsleder av i princip samma karaktär som i fjälltrakterna (ex. Sörmlandsleden). Kommittén anser det väsentligt att statens naturvårdsverk och länsstyrelserna redan på ett tidigt stadium griper in och samordnar denna verksamhet dock utan att för den skulle motverka de ideella organisationernas engagemang och önskemål att medverka i arbetet.

4 Fritidens och reselivets framväxt och utveckling

4.1 Utvecklingen fram till 1930-talet

Rekreativresor har i och för sig funnits i flera sekler i landet men det är först från och med senare hälften av 1930-talet när en lagstadgad semester för anställda träder i kraft som utvecklingen börjar anta en viss storleksordning.

Redan under 1600-talet förekom vilo- och hälsoresor till kurorter såväl inom som utom landet. I mitten av 1800-talet tillskapades de första havsbadorerna, och i slutet av 1800-talet började fjällturismen att växa fram. Tillväxten av de nya kommunikationerna och ett ökat välstånd efter industrialismens genombrott blev två avgörande faktorer för utvecklingen men en annan viktig faktor var också framväxten av organisationer och föreningar som verkade för ett ökat reseliv. Idrotts- och scoutrelserna stimulerade rekreativresor. Tillkomsten av Svenska turistföreningen och Skid- och friluftsrådet innebär också att intresset för resandet kraftigt ökade.

Gruppresor, framförallt resor för skolungdom började organiseras. Sommarkolonier för barn och vissa former av husmoderssemestrar kom också till stånd.

Trots alla dessa initiativ var det fortfarande ett fåtal av landets befolkning som hade möjligheter till rekreativresor. Brist på ledig tid och inte minst ekonomiska resurser var fortfarande avgörande hinder för övervägande delen av befolkningen. Först

under 1920- och 1930-talen började några former av den folkliga turismen att utvecklas. Arbetarnas bildningsförbund hade efter engelsk förebild börjat anordna resor, särskilt avsedda och prissatta för de lägre inkomsttagarna. År 1937 bildade folkrörelserna med Landsorganisationen och Kooperativa förbundet i spetsen en egen reseorganisation, RESO. Ett av ändamålen med bildandet av RESO var att tillhandahålla ett organiserat utbud av folkliga resmöjligheter i och med att 1938 års lag om semester trädde i kraft.

Fler gavs möjlighet att resa i Sverige även på andra tider än midsommar, men på grund av semesterns placering blev ansamlingen av turister under juli månad mycket markant.

4.2 Den ökade fritiden under 1900-talet

En grundläggande förutsättning för att rekreativresandet skulle komma att anta några proportioner och spridas till allt fler i samhället har varit tillgången till semestertid och till annan ökad fritid.

4.2.1 Semester

Utvecklingen de senaste decennierna kännetecknas av en omfattande reformverksamhet för att öka medborgarnas fritid. Omkring 1900 bestod fortfarande arbetsveckan av ca 60 timmar och semester förekom knappast.

1937 beräknades tre fjärdedelar av alla avtalsberörda arbetare ha en viss garanterad semester men av dessa hade 60 % kortare semester än sex dagar. 1938 kom den första semesterlagen som stadgade två veckors semester. År 1951 infördes tre veckors lagstadgad semester. 1956 kom en särskild bestämmelse enligt vilken den lagstadgade semestern skulle utgå i ett sammanhang om ej annat överenskommits mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Den nu gällande semesterlagen trädde i kraft 1.7.1963 och stadgar i stora drag att semester utgår med två dagar för varje kalendermånad under vilken arbetstagaren utfört arbete. Detta innebär en semester på fyra veckor.

1971 års överenskommelse om statstjänarnas arbetsförhållanden innebar att gruppen kollektivanställda jämställdes med gruppen tjänstemän avseende anställningsförhållanden. Detta medförde att stora grupper fick semestern förlängd från fyra till fem veckor.

I kommitténs intervjuundersökning avseende svenska folkets semestrar (se avsnitt 5.5.) tillfrågades de personer som hade förvärvsarbete och som enligt överenskommelse med arbetsgivaren hade rätt till semester hur lång denna var. Svaren fördelade sig på följande semesterlängd.

	Procent
1 vecka eller mindre	1
2 veckor	2
3 veckor	2
4 veckor	79
5 veckor	9
6 veckor	3
Mer än 6 veckor	5

Av svaren kunde utläsas att endast 2 % av arbetarna hade mer än 4 veckors semester mot 30 % av tjänstemännen. Längre semester hade framför allt arbetstagare med högre utbildning och högre inkomst.

Undersökningen visade också att det blir allt vanligare att dela på semestern i flera perioder särskilt om man har längre semester än 4 veckor.

Närmare hälften av alla som hade semester under 1970 uppgav att den hade tagits ut i två eller flera perioder om minst 5 dagar.

Med ledning av undersökningens material finner kommittén det troligt att en ytterligare förlängning av semestern kommer att leda till att det kommer att uppstå flera semesterperioder under året.

4.2.2 Arbetstidsförkortning

Parallellt med ökningen av den längre ledigheten har även den kortare ledigheten ökat markant, särskilt efter andra världskriget. Den 60 timmar långa arbetsveckan förkortades genom 1919 års arbetstidslag till 48 timmar. 1957 års arbetstidsreform reducerade arbetsveckan till 45 timmar. 1966 sänktes arbetsveckan till 42,5 timmar och 1971 blev den lagstadgade arbetsveckans längd 40 timmar. Som en följd av de allt färre arbetstimmarna under veckan kunde 5-dagars arbetsvecka successivt införas under 1960-talet.

Den hittillsvarande utvecklingen talar för att den ökade levnadsstandarden också medför ett ökat fritidsuttag.

Men utvecklingen pekar däremot inte lika entydigt mot att lördag/söndag blir de enda två dagarna i veckan då veckoledigheten tas ut. En viss omfördelning av de lediga dagarna på andra veckodagar kan förväntas inte minst på grund av det alltmer ökade skiftesarbetet som även börjar uppträda i samhällssektorer där det inte förekommit tidigare.

De alltmer ökande investeringskostnaderna per arbetsplats kommer att medföra att dessa sannolikt kommer att vara bemannade under betydligt längre tid under arbetsveckan än hittills. En möjlig utveckling är exempelvis två skift under alla dagar i veckan. Denna utveckling kan inte bara förutses inom processindustrin utan även inom administrationen: stabsyrkena kommer i större utsträckning att knytas till datorer. I samband med dessa nya arbetstider kommer även andra servicefunktioner att behöva fungera under en större del av arbetsveckan än nu. Ett sådant exempel är den kommersiella

servicen.

Kommunikationerna kommer också att behöva fungera med annan dygns- och veckorytm än hittills. Resor till arbetsplatsen, servicetillfällen och rekreativsmöjligheter kan komma att företas med en annan periodicitet om det sker förändringar i arbetstidernas förläggning på dygnet eller i veckan. Inom vissa sektorer finns redan nu en tendens till dygnetrunn drift. Detta gäller exempelvis vårdrucken. Vårdrucken kan förväntas bli en av de mest expansiva sektorerna när det gäller antalet arbetsplatser de närmaste decennierna.

Denna skissade utveckling kommer att medföra att efterfrågan på rekreationstillfällen uppstår med annan periodicitet och ibland också vid andra tillfällen än vad som nu är fallet. Krav kommer sannolikt att uppstå på att anläggningar och områden för det rörliga friluftslivet skall vara öppna och tillgängliga under betydligt längre delar av året. Dessa får då också en betydligt bättre nyttjandegrad. Utbudet av rekreativaktiviteter och kulturevenemang är inte i dag anpassat efter de som har sitt arbete förlagt till mera ovanliga arbetstider. Skiftesarbetande har i dag begränsade möjligheter att besöka bio, teatrar, idrottsevenemang och besöka anläggningar som endast fungerar under tider med hög besöksfrekvens. En utveckling efter de linjer som skissas här skulle kunna medföra att rekreativsmöjligheterna kommer att vara tillgängliga under betydligt längre tider under veckan eller på dygnet.

Den nuvarande utvecklingen av levnadsstandarden innebär för de flesta att möjligheterna till att utnyttja sin fritid till resor för rekreation, motion och avkoppling ökar. Med semester, veckoslutsledighet och långhelger har de flesta yrkesarbetande f. n. omkring 135–140 lediga dagar per år.

De kortare veckosluten utgör den största delen av fritiden. Den måste emellertid i viss utsträckning användas till andra ändamål än till rekreation och avkoppling.

Förkortningen av arbetsdagen har motverkats av allt längre restider mellan bostad

och arbetsplats och dessutom att efterfrågan på olika typer av service tar längre tid att tillfredsställa. Långa pendlingsavstånd mellan bostäder och arbetsplatser är visserligen utmärkande för storstadsregionerna men förekommer också i ökande omfattning utanför dessa.

Även den längre veckoslutsledigheten kan oftast inte odelat ägnas åt avkoppling. För många heltidsarbetande utgör den enda möjligheten att få viktiga servicebehov tillgodosedda. Lördagsledighet måste exempelvis i viss utsträckning ägnas till butiksbesök, vård av hem, bil osv.

Tendensen att en avsevärd del av veckoslutsledigheten måste ägnas åt icke rekreativ sysselsättning verkar snarare att förstärkas allteftersom avstånd mellan bostäder och servicemöjligheterna ökar.

Även avståndet mellan bostaden och möjliga rekreativområden där avkoppling kan fås under den kortare ledigheten tenderar att öka allteftersom tätortsregionerna växer och andelen av landets invånare i dessa regioner blir allt större. Användningen av bilen — på lördagen för inköp och annan service — på söndagen för att söka uppnå lämpliga rekreativområden innebär att den yrkesarbetande knappast under en veckoslutsledighet har möjlighet till mera avkopplande rekreation.

I den fjärdedel av landets hushåll där bil saknas betyder denna brist i många fall också en ytterligare påfrestning då de kollektiva kommunikationerna i allmänhet inte helt tillfredsställer de krav på rörelsefrihet som ställs.

Till detta mönster hör dessutom att många hushåll har begränsade ekonomiska möjligheter till bilförflyttningar under den kortare ledigheten trots tillgång till bil. Den framtida utvecklingen av fritiden tycks leda till att alla typer av fritid kommer att öka — såväl under en arbetsdag, under veckosluten och semestrar. Sannolikt är den nuvarande tvådagarsledigheten för kort för att verkligen innebära ett fullständigt avkopplingsalternativ.

Stora krav måste därför ställas på den

längre ledighetens möjligheter att verkligen ge människorna den rekreation och avkoppling som de så väl behöver.

En närmare analys av hur den ökade fritiden kommer att förläggas i framtiden saknas f. n.

Kraven på att den längre ledigheten ökar kommer med säkerhet att göra sig gällande mot bakgrunden av den utveckling som här antytts.

En ökning av den längre ledigheten behöver emellertid inte betyda att den tas ut i en sammanhängande lång följd. Tendensen finns redan nu i kommitténs undersökningsmaterial att efter 4 veckor förlägga den 5:e och eventuellt den 6:e veckan till andra perioder på året än den längsta delen av semestern.

4.3 Resandet i världen

Det mesta rekreationsresandet sker sannolikt innanför det egna landets gränser men på grund av otillräcklig statistik är det svårt att få någon uppfattning om det totala semesterresandet.

I den preliminära översikt av *världsturismen*, som sammanställts av International Union of Official Travel Organisations (IUOTO), beräknas det totala antalet "ankomster" i internationell turisttrafik under 1971 till 181 miljoner, en ökning med 7 % jämfört med 1970. De totala turistinkomsterna i främmande valutor (exkl. transportkostnader) skulle samtidigt ha stigit med 11 % till ett belopp motsvarande ca 100 miljarder kr. Resandets fördelning på olika världsdelar framgår av följande tabell:

Det dåliga statistiska underlaget gör det inte möjligt att skilja mellan affärsresandet och rekreationsresandet. De siffror som här visas återspeglar sannolikt i stor utsträckning resor som görs av andra motiv än semester. Den internationella turismen är i mycket stor utsträckning koncentrerad till Europa vilket bl. a. sammanhänger med den stora befolkningstätheten, hög levnadsstandard och hög frekvens av riksgränser som över-skrids även vid kortare resor.

I brist på siffermaterial som belyser rekreationsresandet vare sig detta går över riksgräns eller ej får dessa siffror ändå ge en viss bakgrund. Av intresse är den genomsnittliga årliga ökningstakten av omkring 9 % för allt internationellt resande som framkommer av dessa siffror. I IUOTO:s rapport framgår även att turistinkomsterna ökat med över 10 % per år under motsvarande period.

Ett mått på den inhemska graden av rekreationsresande kan erhållas ur OECD-statistiken avseende den inhemska utnyttjandegraden av ett lands turistanläggningar. För år 1970 var denna beläggning i procent av totala antalet besökare:

Västtyskland	91
Belgien	74
Italien	72
Frankrike	72
Norge	62
Danmark	59
Portugal	54
Jugoslavien	54
Schweiz	35
Spanien	32
Österrike	26

Tabell 4.3.1 Antal ankomster i internationell turisttrafik 1968–1971. Miljoner ankomster.

Till	1968	1969	1970	1971	Genomsnittlig årlig ökning %
Europa	104,2	112,5	126,2	136,3	10,3
Amerika	29,9	32,2	32,4	33,7	4,2
Asien o. Oceanien	5,8	6,5	8,1	8,6	16,1
Afrika	1,7	2,0	2,3	2,6	17,6
Totalt	142	153	169	181	9,2

OECD:s turiststatistik som utvisar utvecklingen av turisttrafiken mellan 11 OECD-länder visar att resandet mellan dessa länder ökade med omkring 8 % vardera under åren 1969 och 1970.

Sverige saknar statistik som visar andelen inhemska besökare. Flera länder i Medelhavsområdet som uppfattas som utpräglade turistländer använder således huvuddelen av sin inkvarteringskapacitet för landets egna invånare.

För många länder har det gjorts undersökningar som ger något bättre underlag än som framkommer i den internationella statistiken. 1969 gjorde i Österrike 28 % av den totala befolkningen semesterresor. I Frankrike visar en undersökning att 44,6 % av landets totala befolkning gjorde en semesterresa under sommarmånaderna. Under 1970 gjorde 46 % av den totala befolkningen i Holland semesterresor mot 43 % året innan. Ett genomgående drag i de spridda utredningar som kommer fram är att de flesta människor semesterreser i sitt eget land, att man i möjligaste mån söker utnyttja bil och undvika kommersiella inkvarteringsanläggningar och att ekonomiska förhållanden helt avgör om man överhuvudtaget kan göra semesterresor. Befolkningen i de större tätortskoncentrationerna gör förhållandevis betydligt fler semesterresor än befolkningen i motsvarande glesbygd eller mindre tätorter.

4.4. Utomnordiska resor till Norden/Sverige

Till skillnad mot de flesta andra länder har Sverige inte någon total inkvarteringsstatistik så att de enda officiella uppskattningar som kan göras är SCB:s fartygs/färjestatistik och Luftfartsverkets flygplatsstatistik angående direkttrafik till och från Sverige samt statens invandrarverks statistik om den totala persontrafiken till det nordiska passkontrollområdet.

Att inresandet från Västtyskland redovisas separat beror på att den övervägande delen av tyskars inresande i Skandinavien gäller dagsbesök över dansk-tyska gränsen. Hur stor del av västtyska inresor det är som kan hänföras till egentliga turistresor är mycket svårt att uppskatta. Svenska turisttrafikförbundet uppskattar i sin verksamhetsberättelse för år 1968 siffran till drygt en miljon, alltså ca 12 % av det totala tyska inresandet. I övrigt framgår att den internationella persontrafiken i hög grad ökat till och från Skandinavien.

Detta är helt i överensstämmelse med den globala utvecklingen, vilket framgår av nedanstående tabell hämtad från International Union of Official Travel Organisations årsbok, Economic review of world tourism 1972.

Hur stor del av de icke endagarsresande till det nordiska kontrollområdet som kan

Tabell 4.4.1 Inresor till det nordiska passkontrollområdet 1967–1972 (Danmark, Finland, Norge, Island och Sverige)

År	Antal gränsankomster i milj.	Antal gränsankomster från Västtyskland i milj.	Antal gränsankomster exkl. Västtyskland i milj.	Relativ förändring jämfört med föregående år, gränsankomster, totalt i %	Relativ förändring jämfört med föregående år, exkl. Västtyskland i %
1967	10,4	9,1	1,3		
1968	10,2	8,8	1,5	-1,5	9,0
1969	10,9	9,3	1,6	6,4	10,6
1970	11,3	9,5	1,8	3,5	12,9
1971	12,5	10,5	1,9	10,2	5,8
1972	14,8				

Källa: Sammanfattning av statens invandrarverks statistik.

Tabell 4.4.2 Internationella turistankomster, antal miljoner.

År	Turistankomster	Index	Årlig tillväxt, % ökning från föreg. år
1950	25,3	100	
1960	71,2	281	13,0
1965	115,5	456	6,9
1967	139,5	551	6,6
1968	139,7	552	0,1
1969	154,1	609	10,3
1970	169,0	668	9,7
1971	181,0	715	7,0

hänföras till rekreationsresor framgår av en av Danmarks statistiks och Danmarks Turistråds nyligen publicerade utredning om utländska turister i Danmark.

Ett frågeformulär utsändes till ett urval övernattningsställen under 3 veckor 1970 fördelade på juli, augusti och september.

Urvalet gjordes på basis av 1969 års övernattningsstatistik, så att det tidsmässigt och geografiskt motsvarade den faktiska fördelningen av de utländska turisterna i Danmark, vad beträffar hotell-, camping- och stugturister. Ca 9.000 svar erhöles, vilka representerade över 27.000 gäster. Av antalet övernattningar var 87 % på semesterresa, 4 % på affärsresa och 9 % på kombiresa. Även om dessa siffror kanske ej är direkt applicerbara för Sverige ger de en viss anvisning om det utländska rekreationsresandets omfattning.

Om man skall söka analysera hur många av de icke-nordiska resenärerna som ankommer till Skandinavien också reser in i Sverige blir statistiken än mer komplicerad och osäker. Svenska turisttrafikförbundet (STTF) sökte fram t. o. m. 1970 att bedöma andelen inresor till Sverige medelst vissa vägningstal utifrån år 1958, det sista året då man hade passtväng i Norden. Resemönstret har dock blivit allt mer olikartat jämfört

Tabell 4.4.3

År	Sverigebesök från icke-nordiska länder	Sverigebesök från nordiska länder
1967	1,3 milj.	2,6 milj.
1968	1,4 milj.	3 milj.
1969	1,55 milj.	3 milj.
1970	1,75 milj.	3-4 milj.
1971	Inga bedömningar	

Tabell 4.4.4 Direkttrafiken från utomnordiska länder till Sverige 1971 och 1972. Utländska passagerare per båt och flyg.

Inresor från	Totalt 1971	Relativ förändring 1970-71, %	Totalt 1972	Relativ förändring 1971-72, %
Frankrike	18 900	25,0	20 000	5,8
Nederländerna	40 700	20,0	43 600	7,2
Storbritannien	70 500	15,4	66 200	-6,1
Västtyskland	180 700	14,5	213 900	18,4
USA	50 200	17,3	58 800	17,5
Övriga länder	161 000	12,0	182 400	14,0
Summa icke-nordbor varav juni-augusti	520 700	16,0	584 900	12,3
därav flyg	233 100	16,3	269 100	15,2
därav båt/färja	242 500	25,4	266 900	10,1
	278 300	8,9	318 000	14,3

Källa: Statens invandrarverk

med 1958, så numera har man övergett denna uppskattning. Samtidigt har STTF ur bl. a. tillgänglig flyg- och rederistatistik sökt göra en grov bedömning av de nordiska turisternas inresor i Sverige.

Tabell 4.4.3 har sammanfattats ut material från STTF:s verksamhetsberättelser.

Säkrare uppgifter än dessa om inresandet till Sverige ger direkttrafikstatistiken även om denna blott ger en delbild av totalvolymen. Tabellen avser 1971 (Tabell 4.4.4.).

Som synes har resandet ökat för samtliga länder och reseformer jämfört med tidigare utom för Storbritannien som har en nedgång 1971–1972.

4.5 Det svenska resandet till utlandet

Omfattningen av det svenska utlandsresandet är internationellt sett mycket stor. Kommitténs intervjuundersökning visade att 18 % av befolkningen i aktiva åldersgrupper tillbringade sin längsta semesterperiod i utlandet. Det totala svenska resandet enbart till utomnordiska länder beräknas uppgå till omkring 2 milj. resor per år. En del av detta resande är affärs- och studieresande. Genom att passfrihet råder vid gränsövergången inom Norden kan inga exakta beräkningar av antalet resor till de nordiska grannländerna anges. Enligt beräkningar sammanställda inom STTF kan dock antalet gränsövergångar till de nordiska länderna beräknas till 3–4 milj. per år.

Tabell 4.5.1 Det svenska utlandsresandet

År	Antal svenska resande till utomnord. länder i 1 000-tal	Relativ förändring från föregående år, %
1965	1 013	+ 15,8
1966	1 231	+ 21,5
1967	1 298	+ 3,0
1968	1 512	+ 16,5
1969	1 626	+ 7,6
1970	1 717	+ 5,6
1971	2 051	+ 19,4
1972	2 303	+ 12,3

Tabell 4.5.1 har sammanställts utifrån statens invandrarverks uppgifter och avser till nordiska passkontrollområdet återvändande svenskar.

Av tabellen framgår att utlandsresandet ökat drygt 125 % under de senaste 8 åren. Den årliga tillväxttakten har dock varierat under perioden. En trend är att direkttrafiken till utomnordiska länder ökat kraftigt under senare år. Av fig. 4.5.1 framgår hur charterflyget utvecklats under perioden 1969–1972. Till de 812 000 resenärer som lämnade Sverige med charterflyg 1972 skall vidare läggas 150–200 000 resenärer som påbörjat sina resor i Danmark. Totalt kan således antalet charterflygresenärer 1972 beräknas till ca 1 miljon. (1950 var antalet charterflygpasagerare ca 4 000 och 1960 ca 66 000).

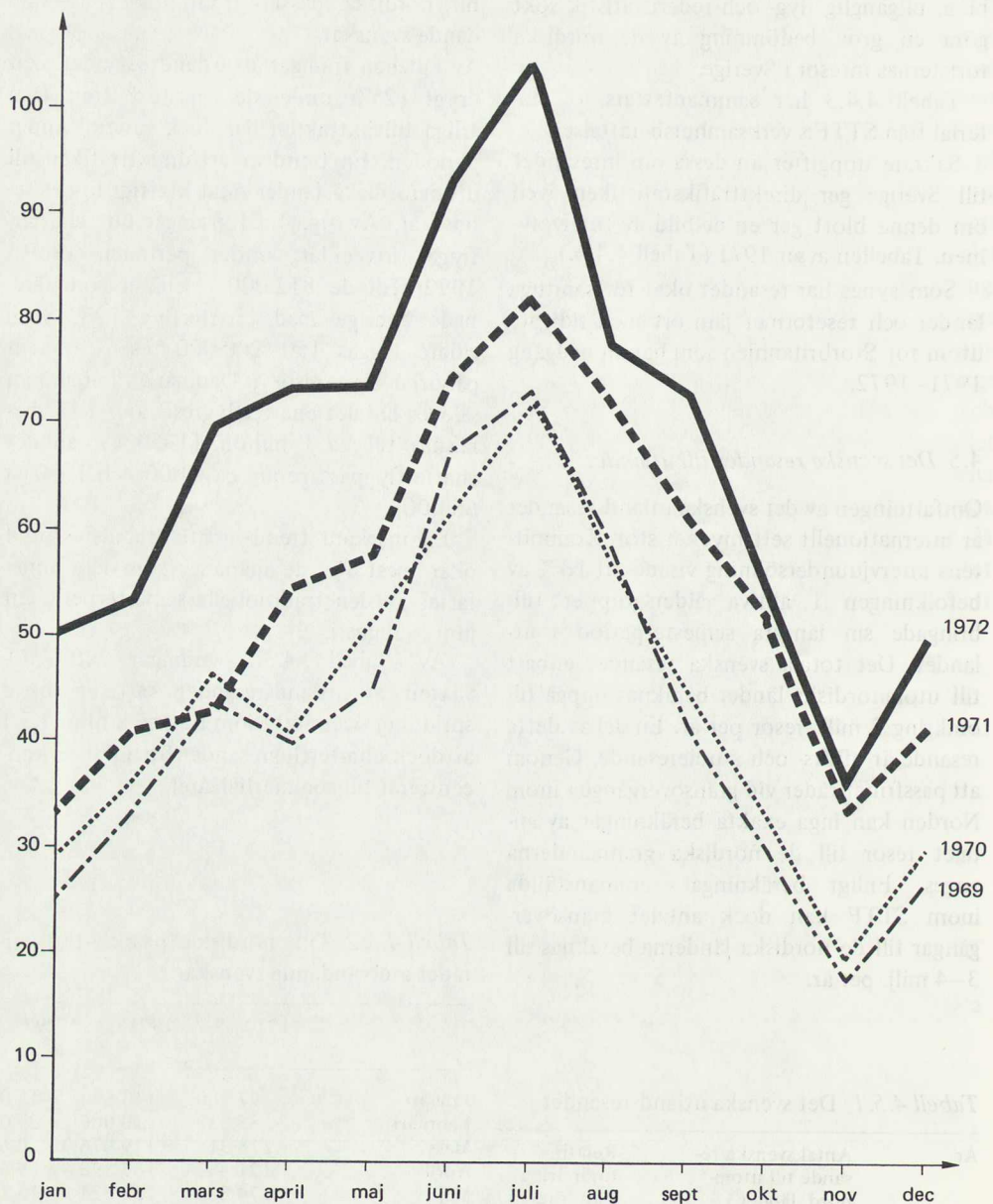
En markant trend är att utlandsresandet ökar mest för de månader som icke innefattas av den traditionella semesterperioden juni – augusti.

Av tabell 4.5.2 framgår att tillväxten av utlandsresandet fått en ökad spridning över året. Som framgick i fig. 4.5.1 är dock charterflygresandet fortfarande koncentrerat till sommarhalvåret.

Tabell 4.5.2 Till nordiska passkontrollområdet återvändande svenskar

	1970	1971	1971 + %
Januari	97 980	113 624	+ 15,0
Februari	85 339	110 006	+ 29,0
Mars	128 314	129 076	+ 0,6
April	121 457	187 598	+ 54,5
Maj	174 866	198 824	+ 13,1
Juni	147 597	195 892	+ 32,7
Juli	282 643	302 886	+ 7,2
Augusti	241 147	247 889	+ 2,8
September	130 763	171 013	+ 30,8
Oktober	120 802	163 238	+ 35,1
November	103 996	123 378	+ 18,6
December	82 876	108 817	+ 31,3
Totalt	1 717 780	2 051 151	+ 19,4
varav juni–aug.	671 387	746 577	+ 11,2

Antal passagerare
1 000-tal

Relativa förändringar

1969 - 1970 4,5 %
 1970 - 1971 24,0 %
 1971 - 1972 24,3 %

Källa: Luftfartsverket, Stockholm

Figur 4.5.1 Antal charterflygresenärer 1969–1972 som flugit från Sverige.

Tabell 4.5.3 Sommarmånadernas andel av återvändande svenskar

År	Relativ andel, %
1965	49
1966	48
1967	46
1968	44
1969	41
1970	39
1971	37

Källa: Statens invandrarverk.

För ett längre tidsperspektiv bakåt kan man konstatera att sommarmånaderna juni – augusti har haft följande andel av ”återvändande svenskar”. (Tab 4.5.3.)

Resandet till och från Sverige såväl utanför som innanför det nordiska passkontrollområdet medför ett in- resp. utflöde av valutor. Trots avsaknaden av ett effektivt registreringssystem kan utan vidare konstateras att Sverige har ett större utflöde än inflöde av valutor. Hur stort detta utflöde är i förhållande till inflödet är svårt att fastställa på grund av att posten resevaluta i betalningsbalansen även omfattar transaktioner som inte avser resor. Som exempel kan nämnas illegal valutautförsel i samband med narkotikasmuggling och brott mot valutabestämmelserna i samband med överföring av kapital från Sverige till utlandet. Vidare registreras i posten resevaluta den utländska arbetskraftens sändande av pengar till sitt hemland.

I tabell 4.5.4 redovisas omfattningen av resevalutans in- och utförande från 1955–1971. Siffrorna inkluderar i princip transportkostnaderna till och från Sverige. En indikation på att de senaste årens utflöde på mellan 1 och 1,5 miljarder kr. kan vara för högt beräknade visar SCB:s hushållsundersökning (stat. medd. P 1971:9). I den undersökningen uppgav de svenska hushållen att de sammanlagt lagt ut 1,6 miljarder kr. på utrikes resor. Användes dessa siffror för att beräkna valutautflödet 1969 blir underskottet 409 miljoner kr. mot redovisade 921 miljoner kr.

Tabell 4.5.4 Svenska turistinkomster och utgifter 1955–1971

År	Inkomster i utländska resevalutor (milj. skr.)	Utgifter av svenska besök i utlandet (milj. skr.)	Över- resp. underskott (milj. skr.)
1955	304	350	- 46
1956	399	370	+ 29
1957	469	443	+ 26
1958	540	460	+ 80
1959	510	470	+ 40
1960	610	491	+ 119
1961	610	598	+ 112
1962	632	706	- 74
1963	630	807	- 177
1964	704	934	- 230
1965	747	1 188	- 441
1966	757	1 382	- 625
1967	811	1 606	- 795
1968	860	1 704	- 844
1969	1 191	2 112	- 921
1970	1 330	2 775	-1 445
1971	1 533	3 045	-1 512

Källa: Sveriges Riksbank

4.6 Sverige som semester mål för den egna befolkningen

Sverige är trots det intensiva utlandsresandet det viktigaste semester målet för övervägande andelen svenskar. Ca 80 % av befolkningen i landet gör överhuvudtaget inte några utomnordiska resor. 26 % av landets befolkning gör överhuvudtaget inga rekreationsresor utan måste få sin rekreation på hemorten. Dessa siffror har framkommit vid kommitténs intervjuundersökning som redovisas närmare under avsnitt 5.5.

Möjligheterna att till en lägre kostnad kunna köpa en ”högservicesemester” i utlandet är begränsade för låginkomsttagare, större familjer, de som bor i avlägsnare glesbygder eller i övre Norrland, där transportkostnaderna till upptagningsorterna för charterflyget utgör en kraftig ekonomisk spär.

Det svenska inrikesresandet går inte att dokumentera i någon offentlig statistik utan den kunskap kommittén har kunnat skaffa om denna form av resande har främst framkommit vid analys av intervjuundersökningar.

Karaktäristiska drag och allmänna strukturproblem i det svenska reselivet

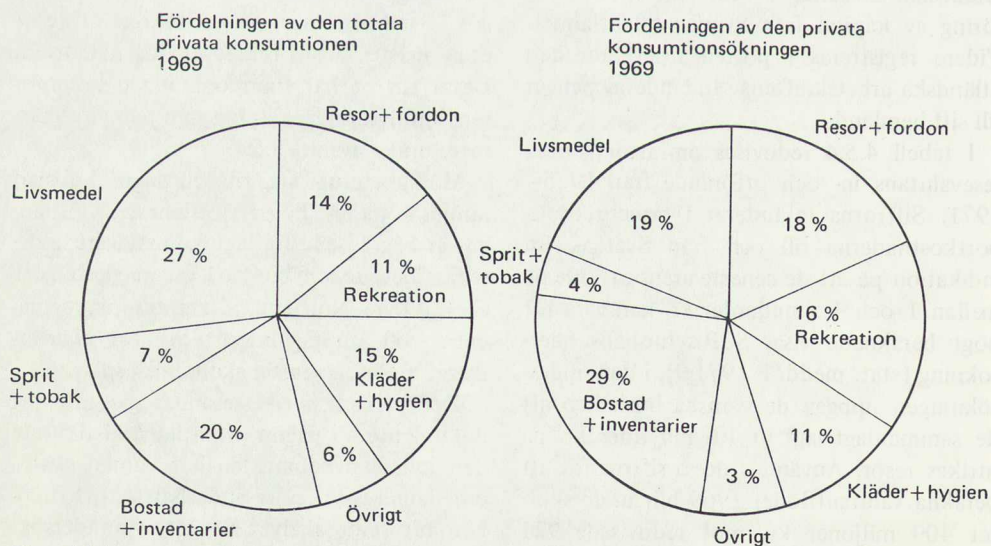
5.1 Rekreatiionsresandet och hushållets ekonomi

Utgifter för rekreation

Ett delvis mycket detaljerat material om svenska hushållens konsumtionsmönster föreligger i den av SCB utförda hushållsbudgetundersökningen 1969. Tyvärr har sammanställning och redovisning av olika poster genomförts på ett sådant sätt att det inte är möjligt att ur materialet få fram exakta uppgifter om det totala rekreatiionsresandet. Dessa uppgifter skulle med relativt små förändringar kunna tas fram i den nästföljande hushållsbudgetundersökningen. Kommittén

vill understryka att förekomsten av sådana uppgifter starkt underlättar den översiktliga planeringen av det svenska rekreatiionsresandet.

Genom att jämföra konsumtionsförändringen mellan 1968 och 1969 har fördelningen av den privata konsumtionsökningen 1969 kunnat räknas fram (fig. 5.1.1). Som synes i figuren lägger hushållen över en tredjedel av konsumtionsökningen inom fritidssektorn (resor+fordon+rekreation). Vidare utnyttjas konsumtionstillskottet i stor omfattning till att förbättra boendestandarden. Det kan vidare konstateras att hushållen varken äter, dricker eller röker upp det

Figur 5.1.1.

ekonomiska tillskottet i någon större omfattning.

Ur hushållsbudgetundersökningen har följande poster kunnat urskiljas som direkt sammanhänger med rekreatiönsresandet.

Utlandsresor

Svenskarna spenderade 1969 totalt ca 1,6 miljarder kr. på utlandsresor. Det gör i genomsnitt 504 kr. per hushåll, varierande mellan 154 kr. i inkomstklassen 10–14 000 kr. och 1 815 kr. i högsta inkomstklassen, 60 000 kr. eller mer. Då omkring var fjärde svensk tar utlandssemester, kan man beräkna att kostnaden för dem som faktiskt reser ut ligger på i runt tal 800 kr. per person och år.

Som framgår av nedanstående tabell, hämtad ur hushållsbudgetundersökningen, saknar i dag många svenska hushåll utan hårda ekonomiska prioriteringar reella förutsättningar att företa utlandsresor.

Resor i Sverige

Kostnaderna för resor i Sverige kan inte redovisas lika entydigt på grund av svårigheten

Tabell 5.1.1.

Huvudgrupper:	I genomsnitt/hushåll kr.	%	Totala konsumtionen i milj. kr.
Mat och dryck	5 670:41	24	17 536
Kläder	1 816:17	8	5 617
Skor	334:89	1	1 036
Bostad, fritidshus	4 108:38	17	12 705
Inventarier och husgeråd	1 817:64	8	5 621
Hälsa- och sjukvård	543:25	2	1 680
Transporter, kommunikationer	3 483:23	15	10 772
Rekreation, nöjen, utbildning	2 173:68	9	6 722
Utlandsresor	504:46	2	1 560
Div. varor och tjänster	2 114:35	9	6 539
Alkoholhaltiga drycker och tobak	1 091:28	5	3 381
Totalt	23 657:74	100	73 169

Tabell 5.1.2.

Sammanräknad nettoinkomst	Antal hushåll 1 000-tal	Utlandsresor kr.
– 9 000	490	166
10 000–14 999	314	154
15 000–19 999	302	271
20 000–24 999	347	297
25 000–29 999	344	419
30 000–34 999	260	373
35 000–39 999	266	614
40 000–49 999	367	749
50 000–59 999	173	892
60 000–	226	1 815
Samtliga	3 092	504

ten att avgöra vilka kostnadsposter som skall medtas.

Vill man komma fram till de faktiska kostnaderna i samband med svenskarnas semester- och fritidsresande, måste man räkna in en del utgifter även för utrustning och inkvartering. De direkta reseutgifterna upp-tas till större delen av kostnader för egna fordon, som till ungefär två tredjedelar används för fritidskörning. Transportkostnaderna för svenskarnas fritidsresor i det egna landet kan därmed beräknas till i runt tal 6,5 miljarder kr. eller drygt 2 000 kr. per hushåll och år. Enbart inköp och drift av fritidsbåtar kostar ca 650 milj. kr. om året. Husvagnar köps för närmare 90 milj. kr. per år.

Den upprustning i övrigt (exkl. kläder och hushållsartiklar) som kommer till användning vid sådana resor förnyas med uppskattningsvis 500 milj. kr. per år.

Utgifterna för inkvartering i samband med semester- och fritidsresor ligger enligt undersökningen i storleksordningen 250 milj. kr. per år (exkl. kostnader för egna fritidshus, campingavgifter, vandrarhem etc.).

Utgifterna för hela posten ”rekreation och nöjen” (innefattande bl. a. båtar, sportutrustning, kameror, musikinstrument, radio, TV, leksaker, teater- och biobesök, idrotts-evenemang, blommor, böcker, tidningar etc. men ej restaurang- och kafébesök) låg under 1969 på totalt 6,4 miljarder kr. eller närmare 2 100 kr. per hushåll.

Tabell 5.1.3 Svenskarnas resekostnader. Utdrag ur Hushållsbudgetundersökningen 1969.

	Total kostn. (milj. kr.)	Genomsnittl. kostnad per hushåll (kr.)	Andel av hushållens nettoink. (%)
<i>I Resor</i>			
Utlandsresor	1 560	504:46	2,13
Inrikes sällskapsresor	40	13:21	0,06
Andra inrikes resor (ej lokalresor)	445	144:21	0,61
Summa	2 046	661:88	2,80
<i>II Fordon</i>			
Inköp av bilar (nya+beg.)	2 837	917:52	3,88
Övr. transportmedel (husvagnar, mc, mopeder, cyklar)	335	108:60	0,46
Drift av fordon	4 925	1 592:79	6,73
Inköp av båtar+båtmotorer	461	149:25	0,63
Driftskostn. för båtar	190	61:59	0,26
Summa	8 751	2 829:75	12,63
<i>III Reseutrustning (urval)</i>			
Sommarsportutrustning	101	32:72	0,14
Vintersportutrustning	98	31:80	0,13
Fiskeutrustning	28	9:27	0,04
Campingutrustning	40	13:25	0,06
Fotograf. förbr. material	228	73:74	0,31
Summa	497	160:78	0,68
<i>IV Inkvartering</i>			
Hyrda fritidshus	89	29:01	0,12
Hotellvistelse	70	22:90	0,10
Fjällpensionat	39	12:72	0,05
Övr. pensionat	16	5:39	0,02
Inackordering	38	12:55	0,05
Summa	255	82:57	0,34

På tillfälliga restaurangbesök omsatte de svenska privathushållen 436 milj. kr. eller 141 kr. per hushåll.

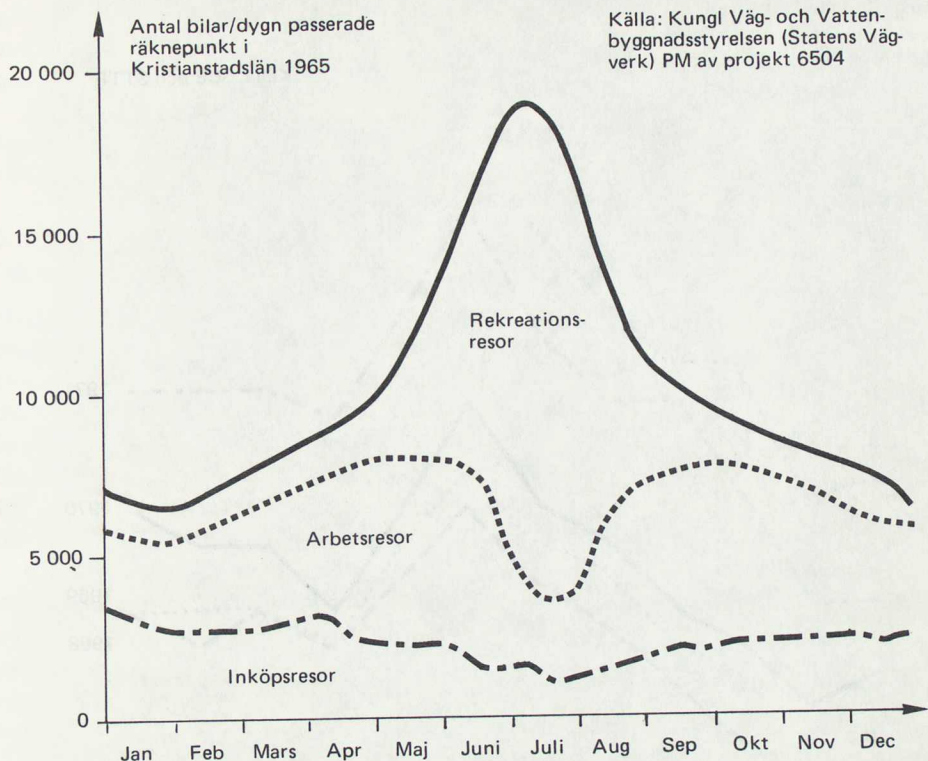
Sammantaget kan de svenska privathushållen beräknas ha lagt ned omkring 9 miljarder kr. — i genomsnitt ca 2 800 kr. per hushåll — i samband med semester- och andra fritidsresor under 1969, utöver nöjen, mat, hushållskostnader m. m. Därav går större delen, över 7 miljarder kr., till fritidsresor inom Sverige.

5.2 Bilens betydelse i det svenska rekreativresandet

Bilen spelar en väsentlig roll vid semesterresor i Sverige. Enligt trafikintensitetsunder-

sökningar som utförts av Statens Vägverk ligger trafiken på grund av rekreativresor ca 200–300 % högre än under vintern. Detta kan exemplifieras av nedanstående diagram. Toppen på sommaren är ytterst markant trots att en stor del av arbetsresorna ligger nere under denna period. (Fig. 5.2.1.)

Förhållandet kan också belysas av siffror som visar volymen av drivmedeldetaljhandelns försäljning per månad under åren 1968–1972. Sammanställningen har utförts av SCB. (Fig. 5.2.2). Siffrorna kan sägas utgöra en enkel indikator på hur rekreativresorna med bil utvecklas men medger inte några djupgående analyser beträffande ökningstakt o. d. då många komplicerade faktorer samverkar till den absoluta ökning som framkommer i diagrammet.

Figur 5.2.1.

I en undersökning som genomförts av Svenska vägföreningen i maj 1971 (Hur bilen används – arbete och fritid) konstaterades att: i ett statistiskt urval av svenska hushåll använde 55 % eller tänkte använda bilen för någon form av bilsemester 1970/71. I Stockholmsområdet låg denna siffra på 69 % och i hushåll med över 40 000 kr. i årsinkomst på 60 %. Barnfamiljer använder bilen i mycket hög grad för semesterresor: 67 % av de intervjuade barnfamiljerna som har tillgång till bil har också använt denna för bilsemester. Undersökningen påpekar att bilen även spelar en viss roll för hushåll som inte äger bil: 1/5 av medlemmarna i icke-bilhushåll har haft bilsemester, 35 % av alla svenskar har åkt med andra på bilsemester under de senaste åren.

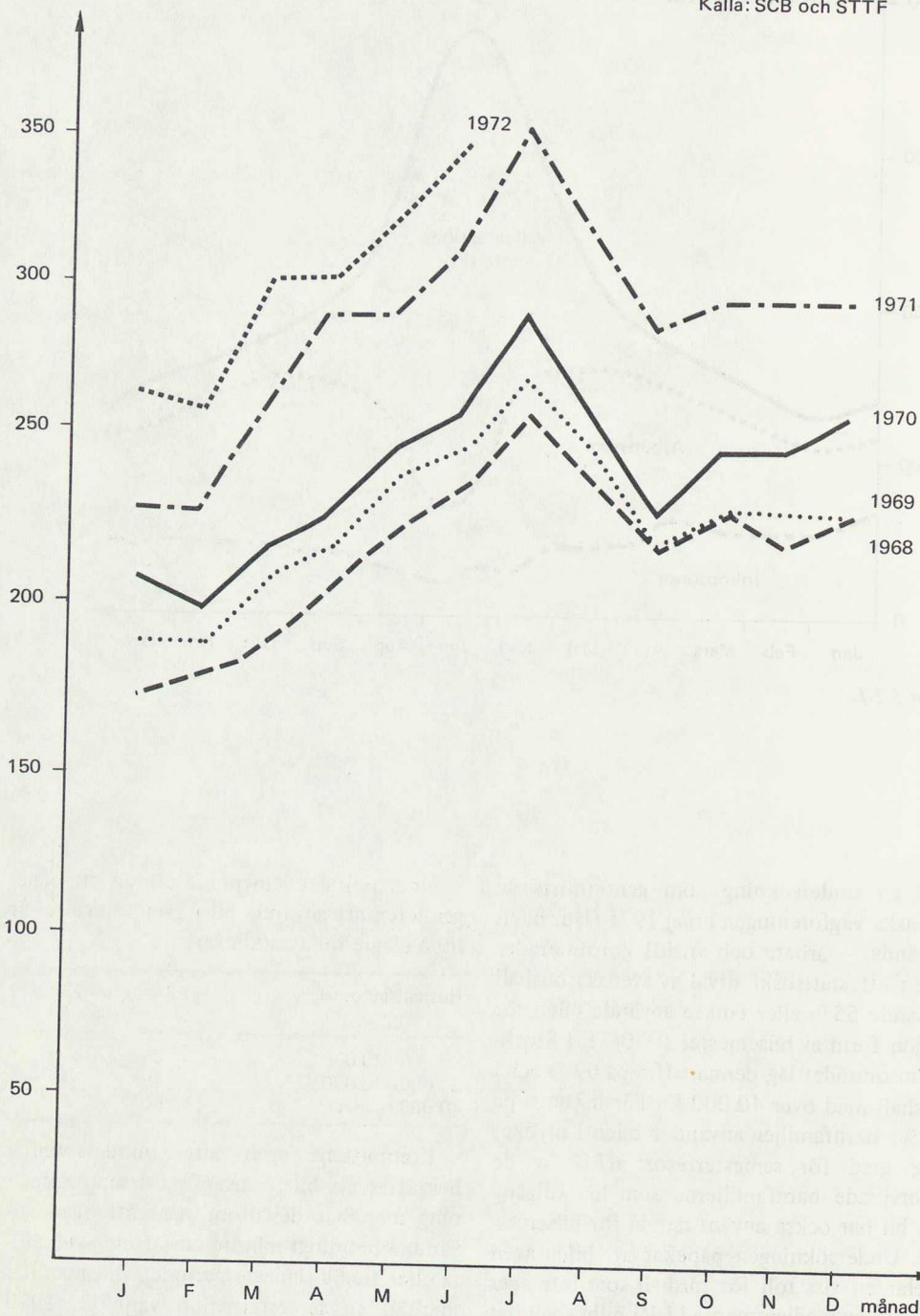
Ur materialet kan också utläsas att benägenheten att använda bil på semesterresor är liten i lägre inkomstklasser:

Hushållsinkomst	Bilsemester 1970/71 %
0–20 000	25
20 000–40 000	49
40 000 o. mer	60

Kommitténs egen intervjuundersökning bekräftar att bilen används i denna omfattning men har dessutom visat att bilen används i betydligt mindre omfattning vid andra eller tredje semesterperioden om man har mer än en semesterperiod varje år. 1970 uppgav 46 % av de intervjuade att de hade mer än en semesterperiod om fem dagar. Den korta tiden som de övriga semester-

Försäljning
milj. kr

Källa: SCB och STTF

Figur 5.2.2 Detaljförsäljning av drivmedel per månad 1968–1972.

perioderna brukar vara är ett hinder för användandet av det relativt långsamma transportsättet som bilresandet innebär.

Rekreationsresandet i Sverige består främst av bilresor i samband med camping eller besök hos släkt och vänner.

5.3 Boendeanläggningarnas betydelse i det svenska rekreationsresandet

Avsaknaden av hotellstatistik omöjliggör närmare analys av utvecklingen inom rekreativsektorn. Svenska turistföreningen för dock statistik över beläggningen vid vandrarhemmen. År 1969 redovisades ca 433 000 övernattningar. 1970 ökade antalet med 4 % till ca 451 000. För 1971 redovisades ingen ökning.

Campingstatistiken, sammanställd av Riksorganisationernas Campingkommitté, utgör ytterligare en av de få källor som ger besked om det inrikes turistresandet. Under 1971 registrerades totalt 5,7 milj. gästnätter på de auktoriserade svenska campingplatserna mot 5,4 milj. 1970. Störst frekvens uppvisade campingturismen i följande sydsvenska regioner:

Västkusten (N+O län)	1 293 000 gästnätter
Sydöstkusten (H+I+K län)	893 000 gästnätter
Skåne (M+L län)	672 000 gästnätter

Markanta ökning registrerades framförallt i Uppsala län (+ 61 %), i Värmlands län (+ 32 %), i Kopparbergs län (+ 24 %), i Blekinge län, i Östergötlands län och i Södermanlands län (+ ca 20 %) medan Stockholmsregionen och Gotlands län fick vidkänna en minskning med omkring 20 %.

Hotell

Det kan i sammanhanget vara av intresse att notera att hotellbeläggningen i Sverige under 1971 visar en genomgående vikande tendens enligt uppgifter från Sveriges Hotell- och Restaurangförbund. Följande tabell anger den genomsnittliga rumsbeläggningen i olika delar av landet 1970 och 1971.

	1970	1971	Relativ förändring, %
Stockholm	76	65	-11 %
Göteborg	73	69	- 9 %
Malmö	63	61	- 2 %
Södra och västra Sverige	53	54	+ 1 %
Mellersta Sverige	56	53	- 3 %
Norrland	59	60	+ 1 %
Hela riket	65	61	- 4 %
Riket exkl. Stockholm	59	58	- 1 %

I Stockholm var drygt 51 % av hotellgästerna utläningar, varav nordbor 12 %, amerikanare 12 % och västtyskar ca 6 %. I Göteborg var ca 44 % utläningar, varav 14 % nordbor, 7 % amerikanare, 6 % engelsmän och 5 % västtyskar.

Boendeformer under den längsta och näst längsta semesterperioden vid stationär semester:

Boendeform	Procentuell fördelning av svaren	
	Längsta semesterperioden	Näst längsta semesterperioden
Hyrtdritidshus	7	2
Eget fritidshus	22	15
Tält/husvagn	7	3
Släkt/vänner	26	26
Hotell o. d.	12	10
Vandrarhem	2	1
Hemma i bostaden	38	34

5.4 Svenska folkets rekreativresande i intervjuundersökningar

5.4.1 Allmänna synpunkter

Bristen på statistik och andra kvantitativa uppgifter beträffande rekreativresandet påtalas på flera ställen i detta betänkande. Denna brist är besvärande för alla typer av översiktlig planering inom hela rekreativsektorn. I brist på tillgänglig offentlig statistik som förekommer i andra näringsgrenar, industri, jordbruk m. m. har flera utredningsinstanser fått tillgripa kostsamma intervjuundersökningar av engångskaraktär och med

små möjligheter till uppföljning. Sannolikt äts de kostnadsbesparingar upp som samhället f. n. gör genom att inte föra kontinuerlig statistik över rekreativlivet, av att många utredningsinstanser måste söka information med andra metoder än enkel bearbetning av kontinuerligt förd statistik. Kommittén framlägger ett förslag till en regelmässig statistikinsamling och redovisning bilaga 2.

En viss uppfattning om hur storleksordning och inriktning av svenska folkets rekreation och fritidsresande utformar sig kan erhållas genom en genomgång av de befintliga utredningar som gjorts under det senaste decenniet och också genom den särskilda intervjuundersökning som kommittén låtit genomföra. Den sistnämnda redovisas i avsnitt 5.5 och övriga undersökningar av intresse för kommitténs arbete redovisas i avsnitt 5.4.

5.4.2 1962 års fritidsutredning

Fritidsutredningens uppdrag avsåg att belysa fritidsbebyggelsen samt anläggningar och områden av olika slag ägnade att befrämja det rörliga friluftslivet. Fritidsutredningen ansåg det nödvändigt att verkställa vissa grundläggande undersökningar och inventeringar. Dessa avsåg en totalinventering av fritidsbebyggelsen samt en undersökning med syfte att skaffa kännedom om friluftslivet i stort.

Genom intervjuer skaffade man sig en uppfattning om friluftslivets betydelse såsom fritidssysselsättning hos den vuxna tätortsbefolkningen. Undersökningen visade att en mycket stor del av fritiden ägnas åt "hemmaaktiviteter" såsom att se på TV och läsa. Fritiden utnyttjades dock även i stor omfattning för promenader, vistelse i naturen samt sport och annat friluftsliv. Man fann likaså att betydande skillnader föreligger i fritidsvanor dels mellan olika åldersgrupper, dels mellan män och kvinnor. Utredningen påpekade vikten av att söka ta reda på vilka former av förändringar som skulle kunna stimulera ökad fritidsverksamhet. Åtskilliga friluftaktiviteter beror av tillgång till särskilt

iordningställda anläggningar och områden. Undersökningen gav vid handen att en stor del av tätortsbefolkningen saknade tillgång till en rad viktiga anläggningar och att det förelåg ett betydande behov av nya anläggningar för det rörliga friluftslivet.

I USA har utomhusrekreationen beräknats öka trefaldigt fram till år 2000. Sportbetonade aktiviteter, t. ex. camping, fiske, simning, båtsport, vattenskidåkning beräknas öka mer än tre gånger under perioden. Man kan enligt fritidsutredningen förutspå en likartad utveckling i Sverige och enligt data från år 1962 utövade 50 % av befolkningen någon form av friluftaktivitet i veckan, därav fler män än kvinnor.

26 % av männen och 16 % av kvinnorna uppgav friluftsliv som huvudsaklig fritidssysselsättning. Som jämförelse kan nämnas att 1 % av männen och 0 % av kvinnorna uppgav besök på idrottsevenemang som åskådare såsom huvudsaklig fritidssysselsättning och att 8 % av männen och 33 % av kvinnorna uppgav hobbyverksamhet som huvudsaklig fritidssysselsättning. Under sommarhalvåret dominerar simning och motionspromenader. Under vintern dominerar motionspromenader och skidåkning (tabell 5.4.1.). Procentfördelningen anger den del av befolkningen som uppgett en viss aktivitet såsom huvudsaklig friluftssysselsättning under vinter- och sommarhalvåret.

Tabell 5.4.1 Procentuell fördelning av huvudsakliga fritidssysselsättningar sommar- och vintertid.

Sommar		Vinter	
25	Bad, simning	62	Motionspromenader
24	Motionspromenader	20	Skidåkning
		4	Skridskoåkning
14	Sköta trädgård	3	Skogspromenader
7	Skogspromenader	3	Fiske och jakt
7	Fiske och jakt	1	Sköta trädgård
4	Båtutflykter, cykel, bollspel		

Källa: Friluftslivet i Sverige, del I SOU 1964:47

Fritidsutredningen upptog frågan om fritidsaktivitetens inbördes nivågradering hos de intervjuade. En femtedel placerade friluftsliv som sin främsta sysselsättning. En fjärdedel av tätortsbefolkningen syntes emellertid vara mer eller mindre likgiltig för friluftsliv. Majoriteten av intervjupersonerna uppgav att de skulle ägna mer tid åt friluftslivet om fritiden ökade och om det fanns lämpliga anläggningar och områden i närheten av bostaden.

Önskemål om olika typer av näranläggningar för friluftssändamål framkom även i fritidsutredningen, i första hand simhallar och utomhusbad, därefter isbanor och idrottshallar, 73 % angav simhall som första önskemål.

Fritidsutredningen fann det angeläget få närmare kännedom om semestervanorna i Sverige. Detta bedömdes som nödvändigt bl. a. för att kunna analysera semesterfirarnas efterfråge- och intresseinriktning. Utredningen fann att en tendens till uppdelning av semestern på flera perioder förelåg, samtidigt som en extrem ansamling av semestrar till perioden juni–augusti kunde förmärkas. Utredningen påpekade att semesterns förläggning i hög grad sammanhänger med industrisemestern, skollov etc. Resandeströmmen gick i olika riktningar. Utredningen uttalade, att den starkaste strömmen gick till kusterna i södra och mellersta Sverige under sommaren medan Norrland utgjorde ett attraktivt turistmål under vinterhalvåret. Ungefär 15–20 % av semesterfirarna tillbringade sin längre semester utomlands.

Valet av semesterbostadens art blev, enligt utredningen, beroende av tidpunkten för semestern, liksom boendeformen även måste ses mot bakgrunden av semestersysselsättningen. Man konstaterade att inte mindre än en fjärdedel av semesterfirarna gästade släktingar och vänner under huvudsemestern medan 16 % stannade kvar i sin bostad. En viktig boendeform var likaså utnyttjandet av eget eller hyrt fritidshus. Vid tidpunkten för inventeringstillfället uppgick antalet fritidshus till 297 000, vilket enligt fritidsutredningen skulle innebära att ungefär vart åtton-

de hushåll i landet hade ett fritidshus. Härtill kom att många hyr fritidshus tillfälligt eller stadigvarande. Undersökningen utsade, att drygt vart tredje hushåll i städer och köpingar med mer än 10 000 invånare disponerar fritidshus eller fritidsbostad under året. Variationen mellan länen var stor. Fritidsbebyggelsen var i hög grad koncentrerad till våra storstadsregioner och i första hand Stockholm och Göteborg.

Fritidsutredningen konstaterade, att tillväxten av fritidsbebyggelsen gick snabbast i de områden, där det redan finns en omfattande fritidsbebyggelse. Närheten till storstäderna liksom tillgången till sjöar och vattendrag utövade en stark dragningskraft. Man pekade även på att den ökade bilismen bidragit till att fördela exploateringsstrycket mera jämnt över hela Sverige.

Av undersökningen framgår hur nödvändigt det är att styra fritidsbebyggelsens fortsatta utveckling genom planering. Störst är behovet av sådan planering för inlandskommunerna, beroende dels på att inlandskommunerna tidigare i stor utsträckning icke varit föremål för planläggning men även på fritidsbebyggelsens spridning till inlandskommunerna.

5.4.3 Låginkomstutredningen (LU)

Utkast till kap. 11 Fritid och rekreation (Allmänna Förlaget 1971).

Låginkomstutredningen har undersökt omfattningen av svenska folkets stugvistelser och resor under 1967. Undersökningen visade att totalt hade 36 % av befolkningen vistats i stuga någon gång under 1967. De största andelarna hade vistats där mellan 0–4 veckor. Fördelningen på veckoslut var något jämnare, där drygt hälften hade tillbringat 0–4 veckoslut i stuga och hälften mer än 4 veckoslut i stuga.

När det gällde antalet i befolkningen som inte vistats i stuga borde det alltså noteras att majoriteten av den vuxna befolkning inte vistats i stuga under 1967, dvs. ungefär 3,8 milj. individer.

I socialgrupp III hade 72 % ej haft någon

stugvistelse. I de fall där stugvistelsen förekom i socialgrupp III var denna vistelse kortare än i de övriga socialgrupperna. Skillnaderna i vistelsens längd var systematisk och följde det välbekanta mönstret med socialgrupp I som den mest gynnade gruppen och socialgrupp III som den minst gynnade.

Beträffande resor konstaterade LU att 48 % av befolkningen inte gjorde någon resa alls under 1967. 52 % reste inom eller utom Sverige. De nordiska länderna besöktes av 12 % av befolkningen. Utomnordiska länder besöktes av 14 % av den svenska befolkningen.

Knappast en tredjedel i socialgrupp I hade ej gjort någon semesterresa under 1967. Mer än två tredjedelar hade gjort resa eller resor. I socialgrupp II var motsvarande siffror 44 % resp. 53 %.

I socialgrupp III hade drygt hälften ej gjort någon semesterresa överhuvud och knappast hälften hade gjort någon form av resa av semester eller rekreationstyp.

44 % i socialgrupp I hade gjort minst en utomnordisk resa mot 27 % i socialgrupp II. Nära 2,5 gånger så stora andelar hade gjort inomnordisk resa i socialgrupp I som i socialgrupp III där 18 % gjort inomnordisk resa. Ännu större socialgruppskillnader noteras för utomnordiska resor.

I socialgrupp I har 32 % företagit utomnordiska resor medan endast 8 % av socialgrupp III gjort motsvarande resor.

I LU har vidare undersökts hur många som saknar de attribut i form av bil, båt och stuga som förknippas med rekreation. LU fann att 40 % av den vuxna befolkningen saknar såväl bil, båt som stuga. Detta motsvarar knappt 2,4 milj. individer.

5.4.4 Svenska Turisttrafikförbundets semestervaneundersökningar 1969 och 1971

I samband med att Svenska Turisttrafikförbundet under senare år ökat sin aktivitet för att stimulera ett inrikesresande har ett par mindre undersökningar genomförts för att kartlägga svenskarnas semesterbeteende. Syftet har varit att få uppgifter om svenskarnas

semesterresande vad avser inkvarteringsformer, färd sätt och informationskanaler.

I tabell 5.4.2 redovisas semestertyp och inkvarteringsformer.

Det tal, med vilket procentsumman överstiger 100, anger den andel semestrände — 39 resp. 25 % — som valt mer än ett av ovanstående semesteralternativ. Även om förändringen i detta avseende mellan 1969 och 1971 i någon mån minskar jämförbarheten mellan de båda serierna, är tendensen mot billigare semesterformer under 1971 märkbar. Det oförminskade utlandsresandet har förskjutits till förmån för de nordiska grannländerna.

I samband med 1969 års undersökning tillfrågades de intervjuade om hur de kunde tänkas tillbringa 1971 års semester. Svaren gav vid handen att de som stannade hemma eller besökte släkt och vänner i stor utsträckning önskade en semester på egen hand antingen genom resor i Sverige eller i utlan-

Tabell 5.4.2 Semestertyp/inkvarteringsformer 1969 resp. 1971.

	Procentuell fördelning	
	1969	1971
<i>Sverige-semester:</i>		
– hemma i bostaden	23	20
– i eget fritidshus	14	17
– i hyrt fritidshus/ stugby	7	9
– på hotell/motell/ pensionat	5 ¹	4
– på vandrarhem/hyrt privatrum		3
– i tält/husvagn/ fritidsbåt	12	12
– hos släkt och vänner	20	20
– på annat sätt	2	3
<i>Utlandssemester</i>		
– inom Norden	10	13
– utom Norden	15	13
Summa procent	123	133
<i>Ingen semester</i>	9	17

¹ Uppgifterna beträffande inkvartering på hotell/motell/pensionat resp. vandrarhem/privatrum är ej direkt jämförbara på grund av ändrad kategoriindelning mellan 1969 och 1971.

det. Skillnaderna vid val av semesterform 1969 jämfört med 1971 (tab. 5.4.2.) var emellertid inte särskilt stora. Detta visar att de som önskade eller avsåg att ändra semesterform endast i ringa omfattning gjorde detta. Anledningen kan naturligtvis ligga på det privatekonomiska planet. En annan förklaring är dock att utnyttjandegraden av svenska rekreationsanläggningar under semesterperioden är så stor att den inte medger några större förändringar i svenskarnas val av semestertyp och inkvarteringsformer. Med undantag från stadshotellen och exklusivare turisthotell är den svenska inkvarteringskapaciteten för semestrande maximalt utnyttjad under de perioder det stora flertalet svenskar har semester.

I fråga om använt färdmedel under semestern är bilen helt dominerande. Enligt STTF:s uppgifter har ingen förändring skett under senare år som kunde tyda på att andra färdmedel börjat konkurrera med bilen.

Fördelningen i % av färdmedel för dem, som gjort längre eller kortare semesterresor i Sverige var följande:

egen bil	61
släkt/vänners bil	12
buss	5
tåg	6
flyg	2
båt (ej fritidsbåt)	4
fritidsbåt	5
mc/scooter/trampcykel	2
annat färd sätt	2
Summa	100

Beträffande den turistinformation som producerats av olika organisationer verksam inom området kan konstateras att ca 20 % av den semestrande svenska befolkningen under 1971 fått del av informationen antingen före eller under semestern. De av den övriga befolkningen som överhuvudtaget fått någon information som påverkat semester valet har fått denna i första hand genom artiklar och annonser i dags- och veckopress samt från program i radio och TV.

5.5 Kommitténs intervjuundersökning

De utredningar som tidigare refererats har tyvärr inte kunnat täcka det kunskapsunderlag som kommittén ansett sig behöva för att dra upp riktlinjerna för den fortsatta rekreationspolitiken eller för att utarbeta förslag till utformning av primära rekreationsområden.

För att få ett bättre kunskapsunderlag för rekreationsplanering och särskilt för att kunna utforma det s. k. Åre-projektet lät kommittén under hösten 1970 genomföra en omfattande intervjuundersökning för att kartlägga svenska folkets semestervanor och attityder till semester och längre ledighet. Undersökningen har redovisats som en separat rapport (Semester och längre ledighet – Rapport avgiven av kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden, Stencil Jo 1972:1).

5.5.1 Intervjuundersökningens syfte och uppläggning

Undersökningen avsåg belysa följande frågeställningar.

Nuvarande förhållanden

1. Omfattning och inriktning av 1970 års semester
2. Omfattning och inriktning av 1970 års veckoslutsresande
3. Orsaker till val av semester mål
4. Tidigare semester i fjällen

Önskemål

Semestertidens förläggning vid nuvarande och förlängd semester

Svenska turistorters utformning, särskilt fjällen

Val av semesterort

Boendeform under semestern

Val mellan semester i eget fritidshus och vid turistanläggning

Önskemål beträffande färdmedel till Åreområdet

Val av alternativ för uttagande av längre ledighet i framtiden.

Undersökningspopulationen omfattade mantalsskrivna personer i Sverige födda 1901–55 (15–69 år). Som urvalsram användes Statistiska Centralbyråns register över rikets totalbefolkning. Urvalets storlek betingas främst av kravet på undersökningsresultatens precision samt kostnaderna. Med dessa hänsynstaganden ansågs ca 1 000 personer utgöra lämplig urvalsstorlek. Efter bortfall kvarstod 904 svarsindivider. Intervjuundersökningarna genomfördes under perioden 23.11–2.12.1970.

5.5.2 Innehav av bil, fritidsbostad och fritidsbåt

För att en intervjuperson skall registreras såsom ägare av fritidsbåt har kravet ställts att båten skall vara värd minst 3 000 kr. Frågan var så formulerad att det kunde vara personen själv eller annan person i hushållet som var ägaren. Undersökningen visar att av hushållen äger:

- 46,8 % enbart bil
- 2,8 % enbart fritidsbostad
- 1,1 % enbart fritidsbåt
- 4,0 % bil, fritidsbostad och fritidsbåt
- 17,6 % bil och fritidsbostad
- 3,6 % bil och fritidsbåt
- 0,9 % fritidsbostad och fritidsbåt
- 23,2 % varken bil, fritidsbostad eller fritidsbåt.

Detta innebär att totalt:

- 72,0 % äger bil
- 25,3 % äger fritidsbostad
- 9,6 % äger fritidsbåt.

Andelen hushåll som uppger sig äga fritidsbostad är högre än vad som hittills antagits. Om siffran skrivs upp till rikstals motsvarar det ett antal av ca 750 000 fritidsbostäder i landet. Inventeringarna av lantmäteristyrelsen 1967 och senare skattningar pekar mot ett ungefärligt antal av ca 500 000 fritidshus. Skillnaden kan bero dels på att flerpersonshushållen blivit något överrepresen-

terade i undersökningen, dels att begreppet fritidsbostad ej behöver vara detsamma som fritidshus samt slutligen också att de hittillsvarande inventeringarna underskattat det faktiska antalet fritidshus.

5.5.3 Svenska folkets semester

Den större delen av befolkningen i de aktiva åldrarna har en semester på omkring 4 veckor dvs. den lagstadgade längden. Men denna bild uppvisar många variationer och undantag. De intervjupersoner som hade fast anställning uppgav följande längd på sin rätt till semester:

Tabell 5.5.1

Rätt till semester							
Veckor	0–1	2	3	4	5	6	6–
Procent	1	2	2	79	9	3	5

Den faktiska semesterns längd fördelar sig på antal veckor enligt följande uppställning:

Semesterns längd								
Veckor	ingen	1	2	3	4	5	6	6–
Procent	13	6	8	9	41	9	4	9

Inte mindre än 13 % av den vuxna befolkningen i landet hade överhuvudtaget ingen semester eller längre ledighet år 1970.

Framförallt lågavlönade och arbetare hade kortare semester än högavlönade och tjänstemän.

Det blir allt vanligare att dela upp semester på mer än en period. Detta är särskilt påtagligt om semesterns längd överstiger 4 veckor.

Nära varannan person som har semester uppger att de har mer än en semesterperiod.

Den andra semesterperioden är oftast av ungefär en veckas längd och tas ofta ut på vintern. Av nedanstående uppställning framgår att två veckors längd eller längre på den andra eller tredje semesterperioden är relativt ovanligt:

Tabell 5.5.2

Antal semesterperioder om minst fem dagar					
Perioder	0	1	2	3	4-
Procent	1	53	39	12	5

Tabell 5.5.3

Tre längsta semesterperiodernas längd, procent								
Veckor	0-1	1	2	3	4	5	6	6-
Längsta perioden	2	9	21	23	33	4	1	6
Näst längsta perioden	5	68	23	3	1	0	0	0
Tredje perioden	13	79	8	0	0	0	0	0

Utöver de 13 % av samtliga intervjuade som uppgav att de inte alls har semester har dessutom 13 % uppgivit att de visserligen har semesterledigt men att det under denna period inte är möjligt för dem att lämna bostaden. Av de följdfrågor som intervjun hade framgår att ekonomiska förhållanden ofta omöjliggör semesterresor. Följande sammanställning visar detta samband:

Tabell 5.5.4 Fördelning på inkomstklasser av de som uppgivit att hela semestern tillbringats i bostaden:

1-15 000 kr	18 %
15 000-30 000 kr	24 %
Över 30 000 kr.	9 %

Även de som reser på semestern tillbringa ofta någon del av semestern i bostaden. 38 % har stannat hemma minst 5 dagar under den längsta semesterperioden.

De som reser på semester reser i stor utsträckning till en plats och stannar där under hela eller en del av semestern (stationär semester).

Den stationära och rörliga semesterens fördelning på Sverige/utlandet framgår av följande uppställning:

Tabell 5.5.5

	Längsta semesterperiod	Näst längsta semesterperiod	Tredje semesterperiod
Endast stationär semester	73	87	85
Endast rörlig semester	7	10	12
Både stationär och rörlig semester	20	3	3
Antal	782	372	131

Tabell 5.5.6 Vistelseort under semestern.

	Längsta semesterperiod	Näst längsta semesterperiod
<i>Stationär semester</i>		
Bostaden	38	34
Sverige	58	47
Utomlands	18	12
<i>Rörlig semester</i>		
Sverige	80	88
Utomlands	44	18

Under semestern väljer den övervägande delen av de intervjuade billiga boendeformer. Under den längsta stationära semesterperioden väljer endast var femte semesterfirare någon form av kommersiell boendeanläggning.

Tabell 5.5.7 Boendeformer vid stationär semester.

	Längsta semesterperiod	Näst längsta semesterperiod
Hyrat fritidshus	7	2
Eget fritidshus	22	15
Tält/husvagn	7	3
Släkt/vänner	26	26
Hotell, semesterbyar	12	10
Vandrarhem	2	1
Bostaden	38	34

Även när det gäller val av färdmedel till ett semester mål dominerar de billigaste färdmedlen, särskilt den egna bilen. Den relativt höga andelen flygresor hänger samman med charterresor till utländska resmål – trafikflyget spelar däremot en ytterst obetydlig roll.

Inte mindre än hälften av alla intervjupersoner anser att de själva har möjlighet att välja tidpunkt för hela semestern.

Tabell 5.5.8 Färdmedel under stationär semester.

	Längsta semesterperiod	Näst längsta semesterperiod
Personbil	38	35
Tåg	8	11
Flyg	8	7
Buss	3	3
Övriga	3	1
Hemma i bostaden	38	34

Tabell 5.5.9 Möjlighet att själva välja tidpunkt för semester. Procent.

Hela semestern	49
Del av semestern	14
Ingen del av semestern	37

Tabell 5.5.10 Preferenser vid semesterval.

	Betydelse		
	Stor	Viss	Ingen
Bättre väder	28	17	55
Bättre badmöjligheter	20	16	64
Mer omväxlande nöjesliv	14	17	69
Billigare semester än i Sverige	19	25	56
Besökte släkt och vänner	23	5	72
Bättre skidterräng	3	3	94
Ville se främmande miljöer	54	28	18
Reste med andra personer	25	24	51
Möjlighet att tala främmande språk	15	23	62
Renare luft	12	17	71
Vackrare natur	23	11	66

5.5.4 Preferenser vid semesterval

Undersökningen har försökt kartlägga de viktigaste orsakerna som påverkar valet av semestervistelse i utlandet och i Sverige. Vid val av semester mål utomlands har följande orsaker haft betydelse (Svar har avgetts av samtliga intervjuade som uppgett att de tillbringade semester utomlands 1970):

Krav och önskemål på ett svenskt rekreationsområde i fjällen

Inte mindre än 24 % av samtliga tillfrågade har varit på semester i de svenska fjällen under den senaste femårsperioden. Särskilt de som bor i Norrland eller som är i åldrarna 25–44 år återfinns oftare i denna kategori. Äldre personer eller de som bor i södra Sverige återfinns mera sällan däremot.

I det stora utbud av resmål som finns i dag måste det kunna vara viktigt att bedöma vilket intresse Jämtlandsfjällen har hos allmänheten. De intervjuade ställdes inför tre vinteralternativ och fyra sommaralternativ till vilka en resa i samtliga fall skulle uppgå till 500 kr. för en vecka med helpension. (Se tabell 5.5.11.)

Intervjupersonerna har fått precisera sina krav på boendeformer och vilka typer av inomhus- och utomhusaktiviteter de bedömer vara viktiga vid vistelse på en svensk rekreationsort i fjällvärden.

Tabell 5.5.11

	Procent
<i>Vinter</i>	
Kanarieöarna	46
Österrike	28
Jämtlandsfjällen	25
Ingendera	2 (nämndes ej som alternativ)
<i>Sommar</i>	
Gotland	31
Jämtlandsfjällen	27
Mallorca	24
Västkusten	17
Ingendera	1 (nämndes ej som alternativ)

Önskemålen om boendeformer redovisas i tabell 5.5.12.

Efterfrågan på hur olika typer av nöjen och underhållning kommer att utnyttjas framgår av tabell 5.5.13.

Intervjuundersökningen innehöll även en kartläggning av de typer av aktiviteter som människor helst skulle vilja ägna sig åt under sin vistelsetid på en rekreationsort i fjällen. Aktiviteterna indelade i vinter- och sommaraktiviteter.

Resultaten av frågorna redovisas i de två följande diagrammen.

5.5.5 Veckoslutsresandet

I utredningen ingick ett frågeavsnitt som avsåg att belysa intervjupersonernas veckoslutsresande. Som veckoslutsresa registrerades kortare eller längre utflykter med övernattnig.

Undersökningen visar att ungefär två tredjedelar av de intervjuade har gjort någon veckoslutsresa. Endast drygt 20 % har företagit mer än 10 veckoslutsresor under år 1970.

Det är främst de yngre som har gjort ett större antal veckoslutsresor. De intervjupersoner som närmar sig eller är inne i pensionsåldern uppvisar mycket låg resefrekvens.

Svaren visar också att ägare till bil, fritids-

Tabell 5.5.12

Boendeform	Procent	
	Sommar	Vinter
Hotell med helpension	16	31
Hotell med halvpension	3	6
Hotell, enbart frukost	1	1
Semesterby + en huvudmåltid	23	25
Semesterby, självhushåll	14	18
Friliggande stuga, självhushåll	28	18
Husvagn	6	1
Vandrarhem	4	—
Tält	6	—

bostad eller fritidsbåt reser bort flitigare vid veckosluten än andra. Särskilt ägare av fritidsbostad har hög resefrekvens.

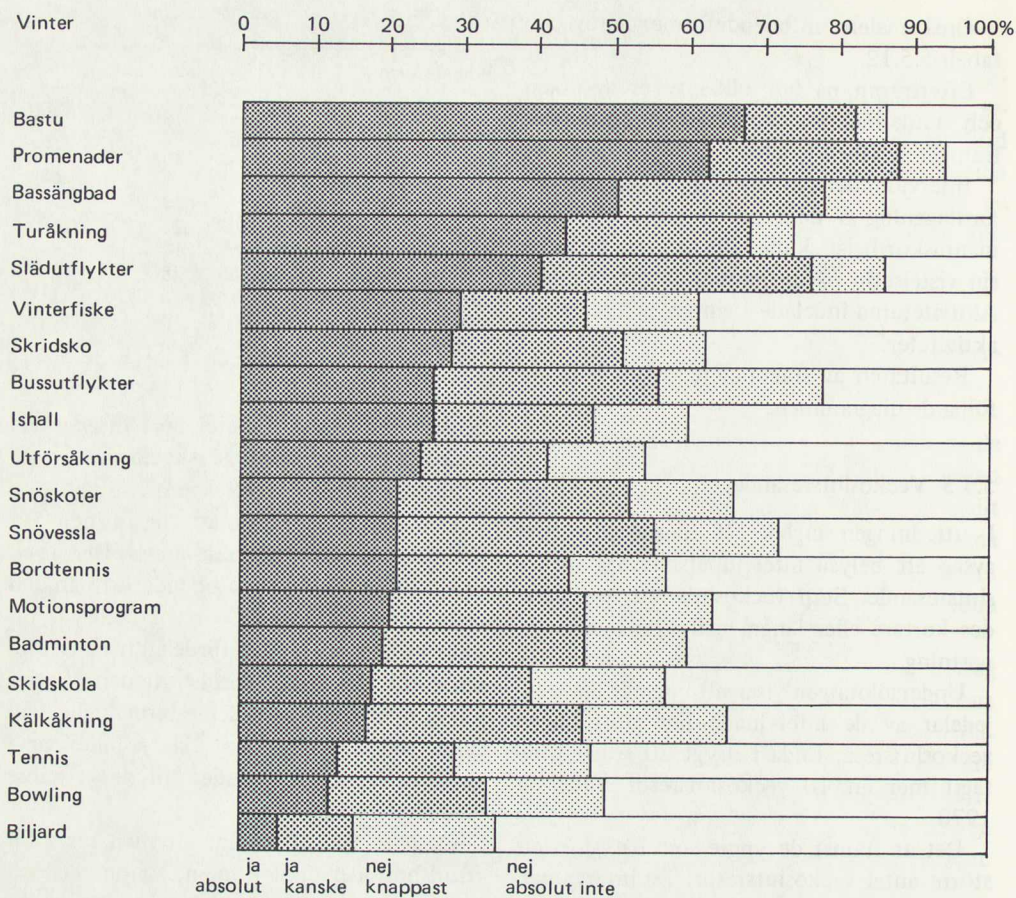
Den vanligaste övernattningsformen vid veckoslutsresandet är släkt/vänner. Den är en något flitigare utnyttjad boendeform än den egna fritidsbostaden. De resor som går till släkt/vänner är jämnare fördelad över året än resor till den egna fritidsbostaden. Under juli, som är den största semester månaden vad gäller semesterbesök hos släkt/vänner, är i gengäld veckoslutsresandet till dessa minst vanligt.

Det är mycket vanligt att man reser till fritidsbostaden under våren, sommaren och hösten vid veckoslutsresor. Betydligt mera sällan vistas man i sin fritidsbostad under vinterhalvåret.

Tabell 5.5.13 Efterfrågan på nöjen och underhållning. Procent.

	Positivt svar			Negativt svar		
	Ja absolut	Ja kanske	Summa	Nej knappast	Nej absolut inte	Summa
Biograf eller annan filmvisning	8	25	33	32	34	67
Teater	18	37	55	20	25	45
Konserter	9	19	28	26	46	72
Dans	30	31	61	14	25	39
Nattklubb	15	25	40	20	40	60
Roulette och spelautomater	4	14	18	15	67	82
Diskotek	8	14	22	15	63	78
Bingo	8	21	29	17	54	71
Rum för spel	7	18	25	20	55	75
TV-rum	41	39	80	10	10	20
Bibliotek	29	34	63	20	17	37
Kasino av internationell typ	2	12	14	17	69	86
Gudstjänster	13	31	44	25	31	56

Antal intervjuade: 898

Figur 5.5.1 Procentuell fördelning av svar som utvisar sannolikheten för att vissa aktiviteter utnyttjas under en vintersemester i svenska fjällvärlden

Mellan olika åldersgrupper kan man iakttä differenser i utnyttjandet av de olika boendeformerna. I åldrarna 15–24 år samt 25–44 år framstår släkt/vänner som en betydligt vanligare övernattningsform än vid hög ålder.¹

Veckoslutsresandet blir vanligare ju högre familjeinkomst individen har. Speciellt ökar frekvensen för övernattningsform i egen fritidsstuga vid ökad familjeinkomst.

5.5.6 Fritiden i framtiden

I undersökningen ingick frågor som avsåg att kartlägga inställningen till fritiden i framtidens samhälle.

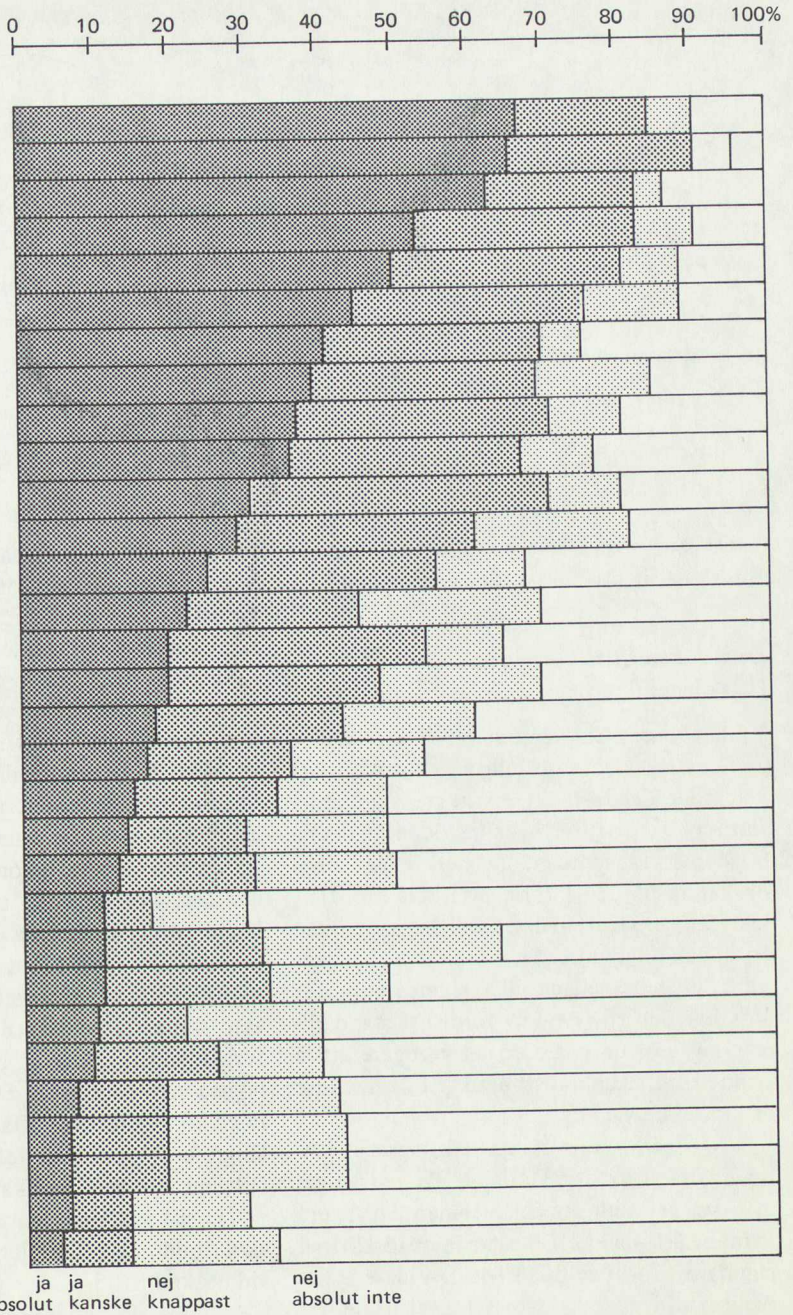
Ökad inkomst eller längre fritid

Frågan som ställdes löd:

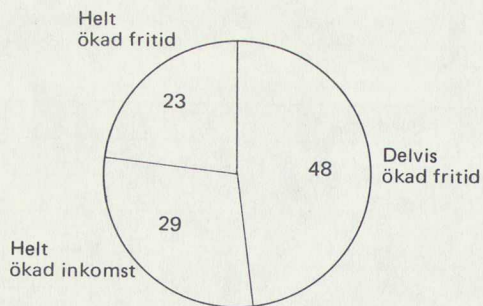
”Om tio år antas våra inkomster vara 20 % högre än nu, även med hänsyn tagen till penningvärddeförsämringen. I framtiden kommer dessutom allt fler att själva kunna välja en kortare arbetstid med något lägre inkomster, t. ex. genom kortare arbetsdag, kortare arbetsvecka eller längre semester. Skulle Ni vilja ta ut hela eller någon del av inkomstförbättringen genom längre fritid?”

¹ Eftersom det totala veckoslutsresandet är så mycket lägre i åldern 65–69 år blir även delsiffrorna för de olika boendeformerna lägre.

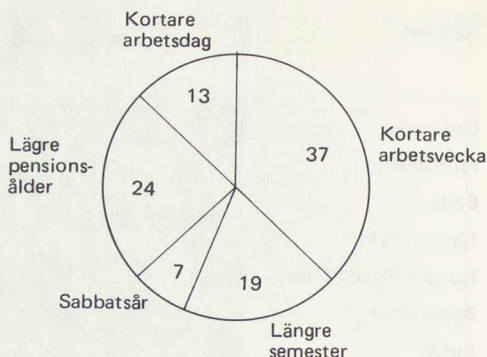
Sommar

Figur 5.5.2 Procentuell fördelning av svar som utvisar sannolikheten för att vissa aktiviteter utnyttjas under en sommarsemester i svenska fjällvärlden.

Figur 5.5.3 Val mellan ökad inkomst och ökad fritid. Procentuell fördelning.

Figur 5.5.4 Önskad form för arbetstidsförkortning. Procentuell fördelning bland intervjupersoner som helt eller delvis önskar en standardförbättring genom arbetstidsförkortning.

De svar som intervjupersonerna lämnade fördelade sig procentuellt enligt följande:

Helt ökad fritid	23
Delvis ökad fritid	48
Helt ökad inkomst	29

Man kan tolka materialet så att hos ca 70 % av individerna föreligger en önskan att helt eller delvis ta ut en högre standard i form av ökad fritid. Å andra sidan är det ca 80 % av individerna som helt eller delvis önskar ta ut den i form av högre lön. Helt klart är också att hälften vill ha både ökad fritid och högre lön.

Skillnaden mellan olika åldersgrupper är stor när det gäller val av form för standardstegring. För de yngre är det viktigare att få ökad fritid än inkomsthöjning. För de äldre är kraven omvända.

Vissa andra intressanta iakttagelser kan man göra utifrån materialet. Bl. a. framgår att det är vanligare bland män än bland kvinnor att man helt önskar ta ut förbättrad standard i form av ökad fritid. Vidare synes ökad fritid betyda avsevärt mer i de tre storstäderna än i övriga ortsgrupper. Inom de senare önskar ca 30 % ta ut hela standardförbättringen genom ökad fritid.

När man jämför olika sysselsättningskategorier är bilden varierande. Den mest avvikande gruppen är pensionärerna, där önskan om högre inkomst är mycket stark. Jäm-

för man de yrkesverksamma grupperna finner man den högsta önskan efter ökad inkomst hos de egna företagarna medan arbetarna lägger största vikten vid ökad fritid.

Jämför man med dem som har fyra veckors semester eller mer finner man starkare önskemål om ökad fritid hos dem som har kortare semester medan önskemålet om ökad inkomst som alternativ blir starkare ju längre semester man redan har.

När man jämför inkomstklasserna bör den jämförelsen främst göras mellan de båda högre inkomstklasserna eftersom en stor del av personer med högst 15 000 kr. i årsinkomst icke är yrkesverksamma hela året. Man finner att det är fler som önskar hela förbättringen i form av högre lön i den högsta inkomstklassen. Detta kan bero på att höginkomsttagarna ofta har en semesterlängd över genomsnittet, varför ytterligare ledighet inte bedöms lika angeläget.

Till sist kan man konstatera att med ökad skolutbildning ofta följer att större vikt läggs vid utökad fritid.

Arbetstid och fritid

Kortare arbetstid och längre fritid kan kombineras på ett flertal olika sätt. De intervjupersoner som i undersökningen uttalat sig för att en standardförbättring helt eller delvis skulle uttas i form av längre fritid fick

välja mellan fem olika alternativ och ange vilket av dessa de föredrog. Den procentuella fördelningen av de erhållna svaren blev:

	Procent
Sex timmars arbetsdag (kortare arbetsdag)	13
Fyradagarsvecka (kortare arbetsvecka)	37
Tre månaders semester (längre semester)	19
Ett års ledighet från arbete ungefär vart femte år med bibehållande av nuvarande semester (sabbatsår)	7
Pensionsåldern sänkt med fem år (lägre pensionsålder)	24
Antal intervjuade	622

Man kan konstatera att spridningen av önskemålen är rätt stor. Något önskemål som flertalet enats om finns inte. Den största gruppen, drygt en tredjedel, önskar kortare arbetsvecka. En annan stor grupp önskar lägre pensionsålder. Relativt få önskar ett sabbatsår.

Utredningsmaterialet visar att ju yngre man är desto starkare krav har man på kortare arbetsdag, kortare arbetsvecka och längre semester. Med kraven om lägre pensionsålder förhåller det sig tvärtom. Ungdomen är endast lite intresserad att få sänkt pensionsålder medan det för de två äldsta åldersgrupperna framstår som det viktigaste önskemålet. Sålunda vill över hälften av pensionärerna ha lägre pensionsålder, medan studerande i ytterst ringa omfattning fäst avseende vid detta alternativ. Studerande, arbetare m. fl. sysselsättningskategorier vill framförallt ha kortare arbetsvecka.

Framförallt individer med hög skolutbildning önskar sabbatsår. Vid lägre skolutbildning är önskan om lägre pensionsålder nästan lika stark som önskemålet om kortare arbetsvecka.

5.5.7 Semester i egen fritidsstuga eller i turistanläggning

Samtliga intervjupersoner tillfrågades om de ville tillbringa sin semester i en egen fritids-

stuga eller om de föredrog att resa mer och då bo på hotell eller andra turistanläggningar. Som en förutsättning nämndes att deras ekonomi i framtiden skulle tillåta detta val.

Den procentuella fördelningen av svarsinvidernas önskemål var:

	Ägare av fritidsbostad	Ej ägare av fritidsbostad	Samtliga
Egen fritidsstuga	44	40	41
Turistanläggningar	52	56	55
Vet ej	4	4	4
Antal intervjuade	246	657	903

Drygt hälften av de tillfrågade önskar således bo i någon form av turistanläggningar. Anmärkningsvärt är att siffran för denna boendeform nästan är lika stor bland ägare av fritidsbostad som icke-ägare.

Bland ägare av fritidsbostad är det främst de yngre som valt turistanläggning. Resultaten pekar alltså på att de yngre som nu bor i fritidshus hellre skulle vilja välja annat alternativ.

Bland fritidshusägarna är det arbetarna som helst vill tillbringa sin semester i fritidsbostaden. Äger man icke fritidsbostad f. n. är det fortfarande arbetarna som helst skulle önska den semesterformen, medan egna företagare och tjänstemän föredrar annan semesterform.

Jämför man fritidshusägarna inom de två högre familjeinkomstgrupperna finner man största önskan att bo i fritidshus i den lägre av dessa inkomstklasser. Denna önskan är ännu mera markerad bland icke-fritidshusägare i nämnda inkomstklasser.

1962 års fritidsutredning gjorde år 1963 en intervjuundersökning i vilken man bl. a. sökte belysa i vilken utsträckning icke ägare av fritidsbostad någon gång i framtiden önskade skaffa sig ett eget fritidshus.

Frageställningarna liksom bearbetningen av primärmaterialet avvek i fritidsutredningen avsevärt från motsvarande i föreliggande skick. En viss avmattning vad gäller önskan att skaffa eget fritidshus kan dock konstateras sedan denna utredning gjordes. Fritidsut-

redningen fann att bland tätortshushållen (över 10 000 inv.) var det 69 % som önskade eget fritidshus. I föreliggande utredning har motsvarande andel befunnits vara 41 %. Vid ytterligare jämförelser mellan de båda utredningarna finner man att den största förskjutningen i attityden till fritidshus skett i inkomstgruppen över 30 000 kr.

5.5.8 Tidsmässig förlängning av ökad semester

Av intresse är att få en inblick i hur en eventuell förlängning av nuvarande semester kan komma att disponeras. Intervjupersonerna ombads därför ta ställning till när de skulle vilja ta ut sin semester under årets olika månader om de fick två veckors längre semester än de f. n. hade. De framkomna svaren fördelade sig procentuellt på årets månader enligt tabell 5.5.14.

Juli synes även i framtiden bli den populäraste semestermånaden. Till den månaden önskar 71 % förlägga sin semester om semestern förlängs. Oftast vill man ha antingen två eller fyra veckors semester i juli.

Näst populäraste semestermånaden är under de nämnda förutsättningarna augusti, då 41 % vill ha semester. I juni vill 36 % ha semester. Såväl i augusti som juni väljer man oftast två veckor.

Det är vanligt att man under året vill ha

flera semesterperioder på 2–3 veckor. Endast i juli finner man något större intresse för en semester omfattande fyra veckor. Mindre än en veckas semester är det ytterst få som accepterar.

De ca 900 svarsindividerna har tillsammans haft att fördela 5 213 semesterveckor. Härvid har de ytterst få individer som önskar semester omfattande mindre än en vecka ej medräknats. Av semesterveckorna ligger:

33 % i juli
15 % i augusti
13 % i juni
7 % i februari
7 % i mars

Mellan 4 och 5 % har förlagts till januari, april, maj, september och december.

Man finner vid förlängd semester att det främst är de yngre som önskar semester omkring julen, dvs. i december och januari. Av undersökningen framgår vidare, att individer med högre utbildning har en betydligt större spridning på sin semester än grupper med lägre utbildning.

Samtliga hushållstyper anser juli vara den bästa semestermånaden. I de större hushållen önskar mellan 75–80 % ta ut semester i juli.

Vid en undersökning om hur intresset för vinter- resp. sommaraktiviteter påverkar valet av semestermånad, finner man en mycket

Tabell 5.5.14 Önskemål om förläggande av semestern om den förlängs med två veckor. Procenttal.

Månad	Ingen semester	Mindre än 1 vecka	1 vecka	2 veckor	3 veckor	4 veckor	Summa
Januari	82	1	10	7	1	0	100
Februari	75	0	12	11	1	0	100
Mars	75	0	13	10	1	0	100
April	82	1	10	7	1	0	100
Maj	84	0	7	6	1	1	100
Juni	64	0	10	17	5	4	100
Juli	29	0	7	24	14	24	100
Augusti	59	1	10	17	7	6	100
September	85	1	7	6	1	1	100
Oktober	90	0	6	3	0	0	100
November	92	0	5	2	0	0	100
December	81	1	12	5	1	0	100

klar tendens beträffande vinteraktiviteterna. Man vill lägga en betydligt större del av sin semester till vintern om man är intresserad av utförsåkning och turåkning. Tendensen är inte lika klar när det gäller sommaraktiviteterna. Dock vill de som har störst intresse för bad förlägga en större del av sin semester till juli. Observeras bör dock att denna kategori har högre siffror än för januari—april.

För de fiskeintresserade finns en tydlig semestertopp i juli.

De som har stort intresse för fjällvandringar låter inte synbart detta intresse påverka valet av semestertid. Denna kategori har, förutom hög semesterfrekvens under sommaren, även höga siffror för januari—april vilket kan bero på att samma personer även är starkt intresserade av vintersport.

6 Mottagningsapparaten: Anläggningar, områden och aktiviteter

6.1 Samhällets ekonomiska engagemang i anläggningar, områden och aktiviteter

Samhällets ekonomiska engagemang i rekreativ utbyggnaden är betydande. Bristen på översiktlig statistik har hittills inte gjort det möjligt att få en överblick över hur pass stort engagemanget i verkligheten är. Kommittén har med ledning av den officiella statistiken, kommunförbundets undersökningar och det material som redovisas i delbetänkandet om lokaliseringsstödet¹ försökt klarlägga omfattningen av samhällets ekonomiska insatser.

6.1.1 Direkta statliga åtgärder för det fjärrinriktade rekreativlivet

Det statliga finansiella stödet till turismen och friluftslivet framgår av nedanstående tabell.

Tabell 6.1.1 Totalt statligt stödbelopp 1959–69

Stödform	1959–1969 Milj. kr.
Bidrag friluftsfonden	25,6
Bidrag fritidsbåtstrafiken	28,6
Vattenregleringsmedel (bidrag)	19,2
Hotellånegarantier	16,9
Lokaliseringsstöd (lån)	23,7
Beredskapsarbeten (bidrag)	60,5
Bidrag till turistiskt nyttjade skogsbilvägar	1,5
Totalt	176,0

Genomsnittssumman för tioårsperioden 17,6 milj. kr. per år ligger betydligt högre för de senare åren.

Friluftsfonden har ersatts av ett nytt anslag benämnt Stöd till idrotten, anläggningsstöd m. m. som 1969/70 uppgick till 16,5 milj. kr., 1970/71 16,5 milj. kr. 1971/72 22 milj. kr., 1972/73 23,6 milj. kr. samt 1973/74 24,2 milj. kr.

Direkta satsningar på objekt för rekreativlivet särskilt då det fjärrinriktade redovisas i tabell 6.1.2.

Utvecklingen pekar mot en fortsatt kraftig ökning av den direkta statliga satsningen på fjärrekreationen.

6.1.2 Statliga investeringar i objekt som indirekt används i samband med fjärrekreation

Statliga investeringar antingen över budgeten eller inom ramen för verksamheten inom de statliga affärsdrivande verken som berör fjärrekreationen är av betydligt större omfattning.

Den största delen av sådana indirekta investeringar görs på vägar. Vägplanutredningen (SOU 1969:57) visade att 61 % av alla resor med bil inte skedde i arbetet eller till och från arbetet. Uppenbarligen spelar rekreativresandet per bil en utomordentligt stor roll. Under budgetåret 1969/70 investerades totalt ca 1,3 miljarder kr. av statliga

¹ Statligt lokaliseringsstöd till rekreativanslagningar (Stencil Jo 1971:7).

Tabell 6.1.2 Direkt statligt stöd 1969/70

	Milj. kr.
Bidrag till Svenska Turisttrafikförbundet	4,1
AMS beredskapsarbeten inom turism och fritid	16,7
Anläggningsstöd m. m. (statens naturvårdsverk)	16,5
Markförvärv för naturvårdsändamål	4,9
Vattenregleringsmedel	3,0
Ersättning för bildande av naturreservat m. m.	2,5
Summa direkta bidrag	47,7

medel i vägbyggnader, varav ca 1 miljard på vägverkets anslag. I övriga transportapparater investerade SJ 335 milj. kr. i fasta anläggningar, rullande material, färjor och bussar, SAS och Linjeflyg 112 milj. kr., luftfartsverket 32 milj. kr. och övriga statliga transportföretag 6 milj. kr. Sveriges centrala restaurang AB och dess dotterbolag investerade 31 milj. kr. i boende- och utspisningsanläggningar.

Även statliga åtgärder inom kultursektorn kommer fjärrekreationen till godo.

AMS fördelade 1969/70 28 milj. kr. på natur-, landskaps-, kultur- och fornminnesvård i form av speciella beredskapsarbeten. Via utbildningsdepartementet betalade staten ca 130 milj. kr. till teater, opera, konserter, Skansen och andra kulturella ändamål. För budgetåret 1973/74 uppgår motsvarande kostnader till ca 200 milj. kr.

Totalt svarade staten för kostnader på omkring 2 miljarder kr. under budgetåret på anläggningar eller aktiviteter som spelar väsentlig roll för utövandet av det fjärrinriktade rekreativlivet. Det är tyvärr inte möjligt att i denna totala summa urskilja den andel som enbart var motiverad av rekreativutövande i samband med längre resor, ej heller hur mycket av detta som enbart utnyttjas av andra resandeformer än rekreativresor.

6.1.3 Landstingens åtgärder för det fjärrinriktade rekreativlivet

Landstingens direkta satsningar på turism och annan fjärrekreation är inte särskilt stor

under det att många av landstingens andra åtgärder som indirekt riktar sig till fjärrekreationen är av stor betydelse.

De direkta insatserna består av årsanslagen till regionala turistorganisationer och uppgick 1970 sammanlagt till 3,2 milj. kr.

De indirekta satsningarna bestod främst av anslag till flygtrafik och anläggning av flygfält för totalt ca 184 milj. kr.

Av dessa var 180 milj. kr. anvisade i 1971 års budget för Stockholms läns landstings deltagande i utbyggnaden av Arlanda och Malmöhus läns landsting 2,5 milj. kr. i utbyggnad av Sturups flygfält. Övriga landsting anslög totalt ca 1,4 milj. kr. på åtgärder för flygtrafik.

Landstingen satsade 2,9 milj. kr. på årsanslag för gymnastik, idrott och friluftsliv. Till muséer och hembygdsgårdar satsades 5,4 milj. kr., teater, konst m. m. 3,6 milj. kr. och på åtgärder för naturvård och säkerställandet av fritidsområden 4,4 milj. kr.

Bortsett från satsningarna på Sturup och Arlanda som är av engångskaraktär uppgick de övriga insatserna till ca 21 milj. kr.

Ehuru inte jämförbara med andra poster som visar satsningar på det fjärrinriktade rekreativlivet kan det i detta sammanhang vara av intresse att se landstingens kostnader för konvalescentvård och vård av sjuka utomlands. Vård av svenska patienter vid utländsk anläggning uppgick under året till ca 6 milj. kr. och anslag till egna och främmande konvalescenthem samt kontrakterade platser till 24,5 milj. kr. Årsanslagen till brunns- och badanstalter uppgick till 4,7 milj. kr. Konvalescentvården uppgick således till ca 35 milj. kr.

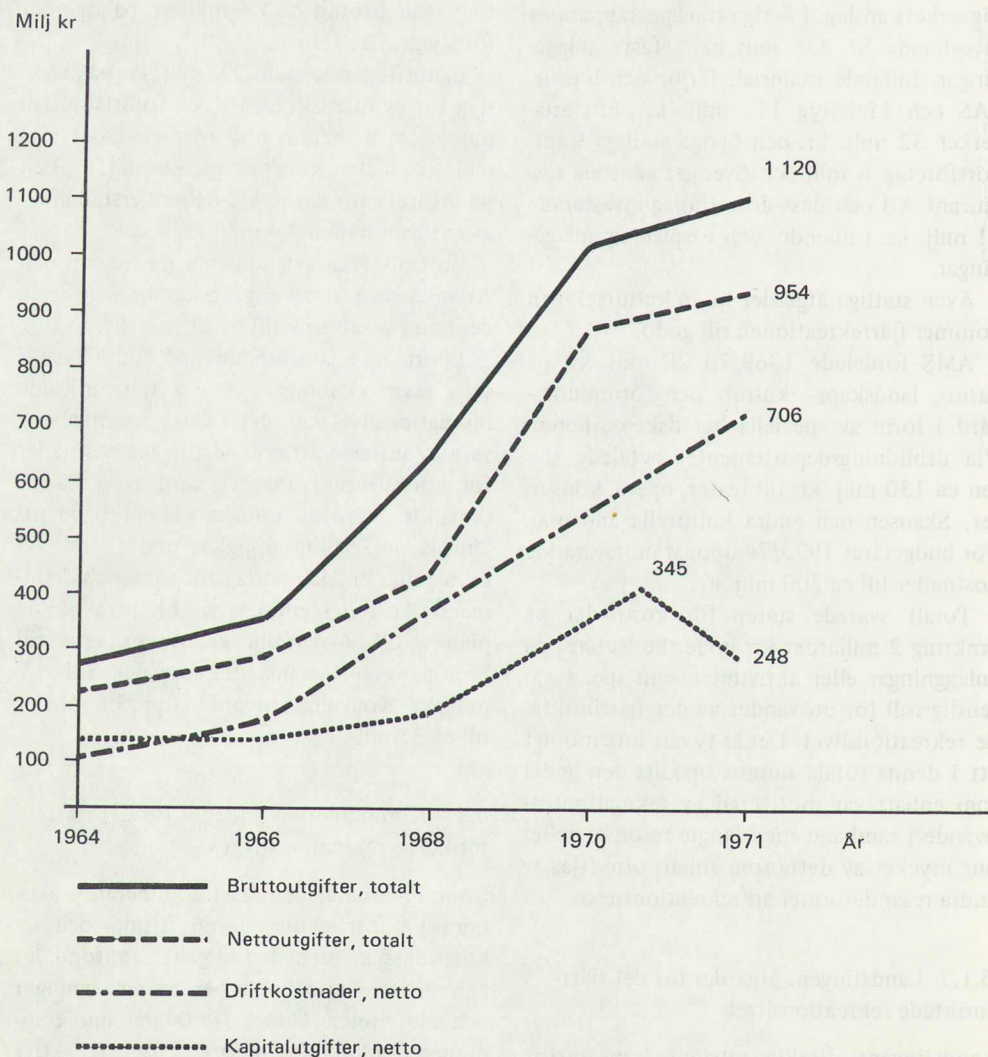
6.1.4 Kommunernas åtgärder för det fjärrinriktade rekreativlivet

Kommunerna är den klart dominerande ekonomiska intressenten inom fritids- och rekreativsektorn både vad gäller uppförandet och driften av olika typer av anläggningar och aktiviteter. Under 1960-talet har kommunerna ökat sina insatser för ett aktivt utnyttjande av fritiden mycket kraftigt. År

1960 uppgick kommunernas utgifter för denna sektor till ca 60 milj. kr. År 1971 var denna summa uppe i ca 950 milj. kr. dvs. en ökning på över 1 500 %. Under de fem sista åren har nettoutgifterna ökat med ca 160 % eller med 32 % årligen. 1971 svarade driftsutgifterna för 74 % och kapitalutgifterna för 26 % av nettoutgiften. Utvecklingen av kommunernas kostnader för fritidssektorn 1964–71 framgår av 6.1.1.

Att med utgångspunkt från kommunernas redovisningssystem avgöra hur stor del av

kostnaderna som är direkt hänförliga till rekreationslivet låter sig ej göras. Man kan endast konstatera att en betydande del av kommunernas åtgärder inom fritidssektorn vänder sig mot både kommunens egna invånare och gäster utifrån. Ett rimligt antagande kan vara att ca hälften av kommunernas åtgärder utgör sådana som kommer en bredare publik än kommunens egen till del. Några av de verksamheter som definitivt vänder sig till rekreations sökande i allmänhet finns i många fall inte redovisade i den

Figur 6.1.1 Utvecklingen av kommunernas kostnader för fritidssektorn 1964–71.

kommunala budgeten under rubriken sport, bad och friluftsliv. Kommittén syftar då på kommunernas engagemang i stugbyar, hotell och större friluftsområden som förvaltas under andra former än kommunal förvaltning. I stigande omfattning utgör stiftelser och aktiebolag de verksamhetsformer under vilka kommunerna driver sin utåtriktade rekreativverksamhet.

Omfattningen och kostnaderna för denna del av kommunernas verksamhet har kommittén ej haft möjlighet att kartlägga. Vid sidan av i fig. 6.1.1 redovisade kommunala kostnader för fritidssektorn, har kommunerna kostnader för den lokala "Turistinformation" och övriga marknadsföringsåtgärder (trycksaker, annonsering etc.). Genom en enkät till kommunerna har kommittén försökt beräkna hur stort belopp som årligen läggs ner på denna verksamhet. De olika sätt på vilka kommunerna bedriver sin information och marknadsföring försvårar bedömningen av enkätsvaren. Mot bakgrund av lämnade uppgifter kan kommittén endast redovisa ett minimibelopp som ligger i storleksordningen 20–25 milj. kr. för den lokala verksamheten. Vidare satsar kommunerna 3–4 milj. kr. i form av bidrag till regionala turisttrafikförbund – föreningar.

För kommunernas del finns ytterligare ett stort verksamhetsområde för vilket inga separata kostnader kan redovisas. Kommittén syftar då på alla de kostnader kommunerna ådrar sig i samband med fritidsbebyggelsen. Både inom nyexploaterade och äldre områden har under senare år ställts kraftigt ökade krav på åtgärder i form av renhållning, väghållning, vatten och avlopp. Kommittén kan i detta sammanhang konstatera att de avgifter som tas ut av den enskilde fritidshusägaren inte motsvarar de kostnader som drabbar kommunerna.

6.2 Inkvarteringen

6.2.1 Allmänna synpunkter

Till grund för en analys av tillgången och behovet av olika typer av anläggningar för

det fjärrinriktade rekreativlivet har kommittén kartlagt nuvarande anläggningars antal, kapacitet, lokalisering etc. Transporter i samband med fjärrinriktad rekreation behandlas också i detta avsnitt.

Då boendet måste anses vara den primära funktionen i samband med fjärrinriktad rekreation har inventeringarna koncentrerats till denna funktion. Beskrivningen av utvecklingen inom verksamhetssektorn sker således med utgångspunkt från olika former av inkvartering. De typer av inkvartering som kommer att belysas är: Hotell inkl. pensionat och motell, semesterbyar, campingplatser, vandrarhem och uthyrningsverksamhet av privatrum, lägenhet, fritidshus etc.

6.2.2 Hotell

Det totala bäddantalet på hotell, pensionat och motell uppgick till ca 100 000 år 1972. Dessa bäddar fördelade sig på drygt 1 700 anläggningar. Av tabell 6.2.1. framgår att enbart Stor-Stockholm svarade för drygt 11 500 bäddar, dvs. 11,5 % av landets totala bäddkapacitet. Koncentrationen av antalet bäddar till de större orterna i landet är ganska markant. 43 % av bäddkapaciteten finns i tätorter med mer än 25 000 invånare. Hotellanläggningarna i dessa tätorter är dessutom avsevärt större än i de mindre tätorterna. I storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö är den genomsnittliga kapaciteten per anläggning drygt 130 bäddar, medan orter med mindre än 5 000 invånare endast har 45 bäddar per anläggning i genomsnitt.

Den regionala fördelningen av bäddkapaciteten utanför storstadsområdena visar att Kopparbergs och Jämtlands län i orter med mindre än 5 000 invånare ensamma svarar för ca 30 % av bäddkapaciteten. Övriga län med bäddkapaciteten koncentrerad till mindre orter är Norrbottens, Västerbottens, Värmlands, Kristianstads och Gotlands län. Koncentrationen av bäddar till mindre orter i dessa län visar var den nuvarande hotellanknutna turistnäringen är lokaliserad. I uppräkningsområdet saknas dock två områden med

traditionell anknytning till fritid och rekreation, nämligen Göteborgs och Bohus län samt Kalmar län. Detta kan bl. a. förklaras av att norra Sveriges hotellanläggningar (inkl. i Värmlands län) har två säsonger medan södra Sverige enbart har en säsong. Detta har gjort att både Göteborgs och Bohus län och Kalmar län i stället byggt ut sin mottagar-kapacitet på campingplatser och för Kalmar län även i semesterbyar. Dessa båda län svarar för ca 30 % av landets totala bäddkapacitet på campingplatser.

För att kunna bedöma nuvarande hotell-situation har en länsvis fördelning av anläggningarna efter storlek gjorts (tab. 6.2.2). Av tabellen framgår av 73 % av landets hotell har mindre än 65 bäddar. Det totala bäddantalet i dessa anläggningar uppgår till ca 40 000. Hotell med mindre än 20 bäddar svarar för ca 7 % av den totala bäddkapaciteten samtidigt som de utgör 28 % av totala antalet hotell. De stora hotellen i landet, dvs. de som har 160 bäddar eller flera svarar tillsammans för drygt 25 % av det totala bäddantalet. Dessa anläggningar är till antalet ganska få och representerar endast 5 % av totala antalet hotell.

Vid en analys av den regionala fördelningen av "storhotell" framgår det att dessa helt naturligt är lokaliserade till storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö. Hälften av landets hotell med mer än 160 bäddar är lokaliserade dit. I övrigt är de mycket väl spridda över landet.

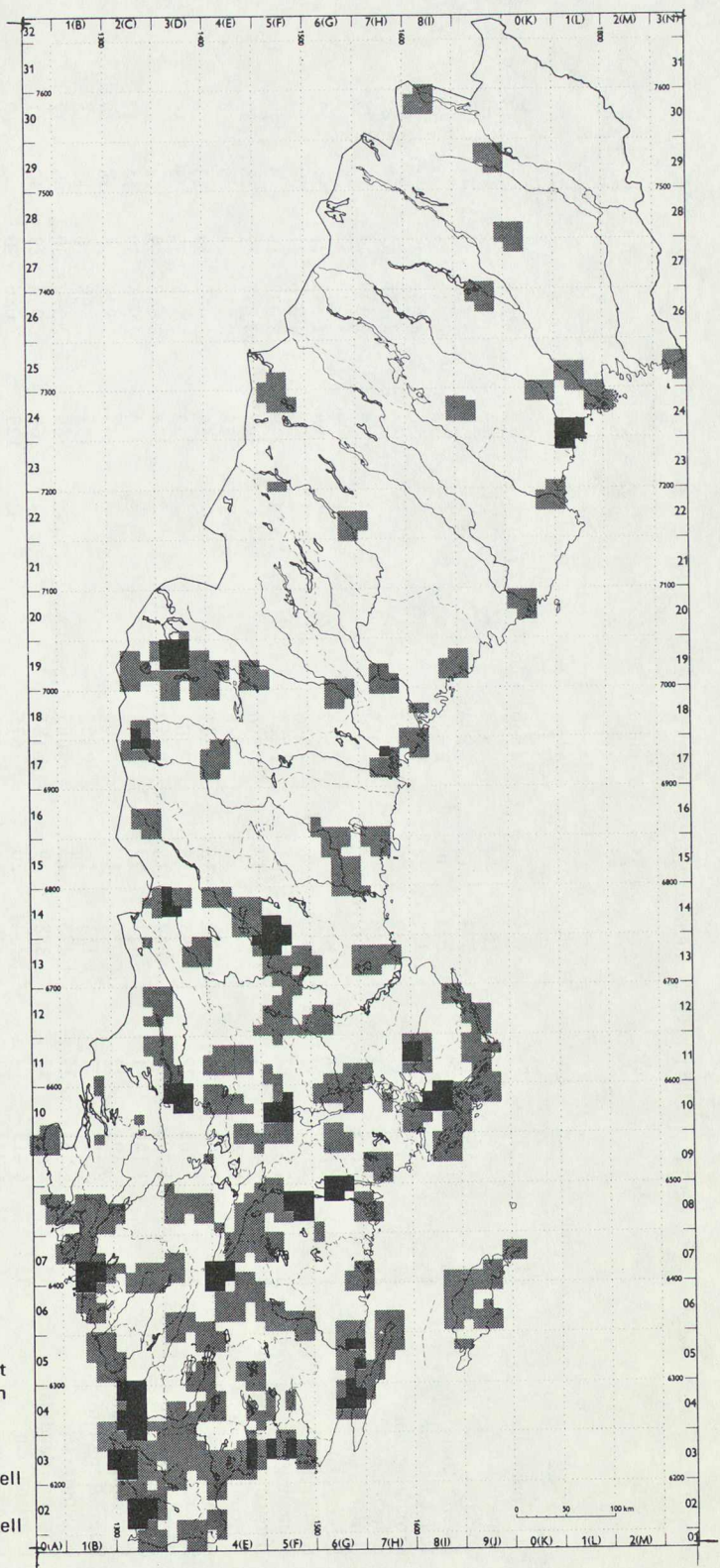
Av statens pris- och kartellnämnds hotellbranschundersökningar 1969 och 1972 framgår att 36 % av landets bäddkapacitet tillkommit under perioden 1960–1972. Den största tillväxten har skett i storstadsområdena och då i form av "storhotell". I storleksklassen 9–20 bäddar har endast 7 % tillkommit och i storleksklasserna 21–64 och 65–159 bäddar har 16 % resp. 32 % av bäddarna tillkommit efter 1960. Antalet anläggningar i de två lägsta storleksklasserna överstiger 75 % av totala antalet anläggningar i län som Kalmar, Kristianstads, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens. I Hallands och

Jämtlands län finns 59 % resp. 68 % av det totala antalet anläggningar i de två lägsta storleksklasserna. Då nyproduktionen av hotellanläggningar i de mindre storleksklasserna är av mycket liten omfattning samtidigt som renoveringstakten är låg saknar vanligen flertalet av nuvarande anläggningar rum med WC, varmt vatten, dusch eller bad.

Karta 6.2.1 Inkvarteringskapacitet på hotell, vandrarhem och stugbyar.

Inom 30 km från regelbundet utplacerade mätpunkter kan nås:

- minst 200 bäddar i hotell eller semesterbyar.
- minst 900 bäddar i hotell eller semesterbyar

Tabell 6.2.1 Hotellkapacitet och antal bäddar länsvis fördelade efter ortstorlek år 1972

Ortstorlek	< 5 000 inv.		5 001 - 25 000		25 001 - 200 000		200 001 >		Totalt/län				% fördeln. av ant. bäddar i olika ortstorlekar			
	Ant. anl.	Bäddar	Ant. anl.	Bäddar	Ant. anl.	Bäddar	Ant. anl.	Bäddar	Ant. anl.	Bäddar	Ant. anl.	Bäddar	1	2	3	4
Stockholms län	21	1 249	7	491	4	379	82	11 458	114	13 576	9	4	3	4	3	84
Uppsala län	21	696	5	164	14	972	-	-	40	1 832	38	9	53	9	53	
Södermanlands län	22	565	19	574	13	974	-	-	54	2 113	27	27	46	27	46	
Östergötlands län	35	1 606	7	332	36	2 831	7	-	78	4 769	34	7	59	34	59	
Jönköpings län	36	1 513	22	1 384	8	1 198	-	-	66	4 095	37	34	29	34	29	
Kronobergs län	29	939	17	649	9	593	-	-	55	2 181	43	30	27	30	27	
Kalmar län	45	1 845	21	630	12	975	-	-	78	3 450	54	18	28	54	18	28
Gotlands län	18	995	7	525	-	-	-	-	25	1 520	65	35	35	65	35	
Blekinge län	11	659	16	1 272	7	502	-	-	34	2 343	24	54	22	24	54	22
Kristianstads län	65	3 042	21	838	6	396	-	-	92	4 276	71	20	9	71	20	9
Malmöhus län	30	1 557	14	729	31	2 227	35	3 520	110	8 033	19	9	27	19	9	45
Hallands län	18	959	11	812	13	1 126	-	-	42	2 897	33	28	39	33	28	39
Göteborgs o. Bohus län	38	1 942	6	515	6	348	36	5 267	86	8 072	24	6	4	24	6	66
Älvsborgs län	28	1 144	15	622	13	1 111	-	-	56	2 937	39	23	58	39	23	58
Skaraborgs län	22	765	22	901	8	902	-	-	52	2 568	30	35	35	30	35	35
Värmlands län	52	1 790	17	664	15	1 189	-	-	84	3 643	49	18	33	49	18	33
Örebro län	21	1 140	11	421	22	1 365	-	-	54	2 926	39	14	47	39	14	47
Västmanlands län	5	91	27	1 029	13	707	-	-	45	1 827	5	56	39	5	56	39
Kopparbergs län	106	5 315	27	1 151	18	1 123	-	-	151	7 589	70	15	15	70	15	15
Gävleborgs län	22	881	34	1 428	13	665	-	-	69	2 974	30	48	22	30	48	22
Västernorrlands län	33	865	17	888	19	1 181	-	-	69	2 934	29	30	41	29	30	41
Jämtlands län	103	6 411	-	-	20	675	-	-	123	7 086	90	10	10	90	10	10
Västerbottens län	41	1 334	14	598	11	739	-	-	66	2 671	50	22	28	50	22	28
Norrbottnens län	53	2 210	20	980	10	617	-	-	83	3 807	58	26	16	58	26	16
Totalt hela riket	875	39 442	377	17 657	321	22 795	153	20 245	1 726	100 119	37 %	18 %	23 %	37 %	18 %	20 %

Tabell 6.2.2 Hotellkapaciteten 1972 länsvis fördelad efter hotellstorlek (antal bäddar)

Antal anläggningar/län antal bäddar	I	II	III	IV	Totalt antal anlägg.
	9-20	21-64	65-159	160-	
Stockholms	15	47	30	25	114
relativ fördelning	13%	40%	26%	21%	100%
Uppsala	12	23	3	2	40
relativ fördelning	30%	58%	8%	5%	100%
Södermanlands	18	30	5	2	54
relativ fördelning	33%	55%	9%	3%	100%
Östergötlands	15	40	18	8	78
relativ fördelning	19%	49%	22%	10%	100%
Jönköpings	18	30	14	3	66
relativ fördelning	28%	46%	22%	4%	100%
Kronobergs	24	23	6	2	55
relativ fördelning	44%	43%	11%	4%	100%
Kalmar	28	33	13	3	78
relativ fördelning	36%	43%	17%	4%	100%
Gotlands	3	12	10	-	25
relativ fördelning	12%	48%	40%		100%
Blekinge	7	18	8	1	34
relativ fördelning	21%	53%	24%	2%	100%
Kristianstads	28	43	16	3	92
relativ fördelning	31%	48%	18%	3%	100%
Malmöhus	31	36	36	8	110
relativ fördelning	28%	32%	32%	8%	100%
Hallands	6	18	14	3	42
relativ fördelning	15%	44%	34%	7%	100%
Göteborg o. Bohus	10	35	26	16	86
relativ fördelning	11%	40%	30%	19%	100%
Älvsborgs	11	29	13	2	56
relativ fördelning	20%	53%	24%	3%	100%
Skaraborgs	19	21	9	2	52
relativ fördelning	37%	41%	18%	4%	100%
Värmlands	30	37	17	1	84
relativ fördelning	35%	44%	20%	1%	100%
Örebro	13	27	12	3	54
relativ fördelning	24%	49%	22%	5%	100%
Västmanlands	20	16	6	2	45
relativ fördelning	45%	36%	14%	5%	100%
Kopparbergs	33	80	38	2	151
relativ fördelning	22%	52%	25%	1%	100%
Gävleborgs	24	30	15	-	69
relativ fördelning	35%	43%	22%		100%
Västernorrlands	24	34	10	1	69
relativ fördelning	35%	49%	14%	2%	100%
Jämtlands	24	59	35	4	123
relativ fördelning	20%	48%	29%	3%	100%
Västerbottens	31	20	14	1	66
relativ fördelning	47%	30%	21%	2%	100%
Norrbottens	31	38	10	4	83
relativ fördelning	37%	46%	12%	5%	100%
Totala antalet anl. i resp. grupp	476 28%	772 45%	377 22%	98 5%	1 726 100%
Antal bäddar	7 200	33 200	33 200	26 400	100 000

6.2.3 Semesterbyar

Begreppet semesterby

Någon allmänt accepterad definition av begreppet semesterby finns inte. I detta sammanhang avses med semesterby en gruppvis samlad och homogen bebyggelse för korttidsuthyrning per vecka eller annan kortare period. Semesterbyn skall vidare ha en gemensam förvaltnings- och uthyrningsorganisation. Som minimistorlek har 5 stugor alt. 20 bäddar satts. Med stugor jämställs även lägenheter samlade i gemensam byggnad, varje lägenhet räknas i detta fall som en stuga.

Utvecklingen av semesterbyar i Sverige

Semesterbyns roll som rekreationsanläggning är en ung företeelse i vårt land. Utvecklingen började försiktigt under femtiotalets första år för att med accelererad hastighet öka under sextiotalet. I slutet av sextiotalet och början av sjuttiotalet sker dock en förändring i utvecklingsmönstret. Nyetableringstakten när det gäller antalet nya byar sjunker medan utbyggnadstakten vid befintliga byar stiger. 1969 var den totala bäddkapaciteten vid landets ca 150 semesterbyar omkring 14 300 bäddar. 1972 har antalet bäddar ökat till 18 500 fördelade på ca 180 semesterbyar. Utbyggnaden av antalet byar under femtio- och sextiotalet har skett ganska snabbt. 1955 fanns det 21 semesterbyar i landet. 1960 ca 50 st., 1965 ca 105 st. och 1969 ca 150 och 1972 ca 180. 180 semesterbyar. (Se karta 6.2.2.)

Trots den höga uppbyggnadstakten och den snabba efterfrågeökningen på semesterbyn som logiform under semestern och längre ledigheter karakteriseras utvecklingen fram till idag som mycket spontan och utan enhetligt mönster. Lokalisering och dimensionering av semesterbyarna utifrån marknadsmässiga och driftsekonomiska förutsättningar kan inte alltid sägas ha varit fallet. För detta talar att storlek och standard varierar starkt obeaktat ovan nämnda förut-

sättningar; utvecklingen pekar dock mot att byar i attraktiva lägen försöker expandera till ca 40 stugor eller ca 200 bäddar. Storleksordningen 200 bäddar anges ofta som ett minimum för att gästunderlaget skall vara tillräckligt för att få lönsamhet på de aktiviteter som byggs ut i anslutning till anläggningen. Storleken på semesterbyarna fördelade efter kust, inlands- och fjällsemesterbyar framgår av diagram 6.2.1–6.2.3.

Som framgår av diagrammen är kustbyarna större än övriga grupper. Medianvärdet ligger på nära 25 stugor per by. För inlandsbyar var medianstorleken något under 15 stugor och för fjällbyarna ca 10 stugor per by.

Beskrivning av tillväxtförloppet (karta 6.2.2)

Fram till 1955 var som tidigare nämnts antalet semesterbyar mycket litet. Av de 21 byar som då fanns (se karta 6.2.1) hade kommunerna uppfört 16.

Deras fördelning över landet var ojämn. Flertalet av dem var typiska sommarssemesterbyar lokaliserade till våra traditionella semesterorter längs södra och mellersta Sveriges kuster. Södra Halland, Kalmar-kusten, Öland, Gotland och Stockholms skärgård märks främst. I norra Sverige fanns redan då ett par privata inlandsbyar.

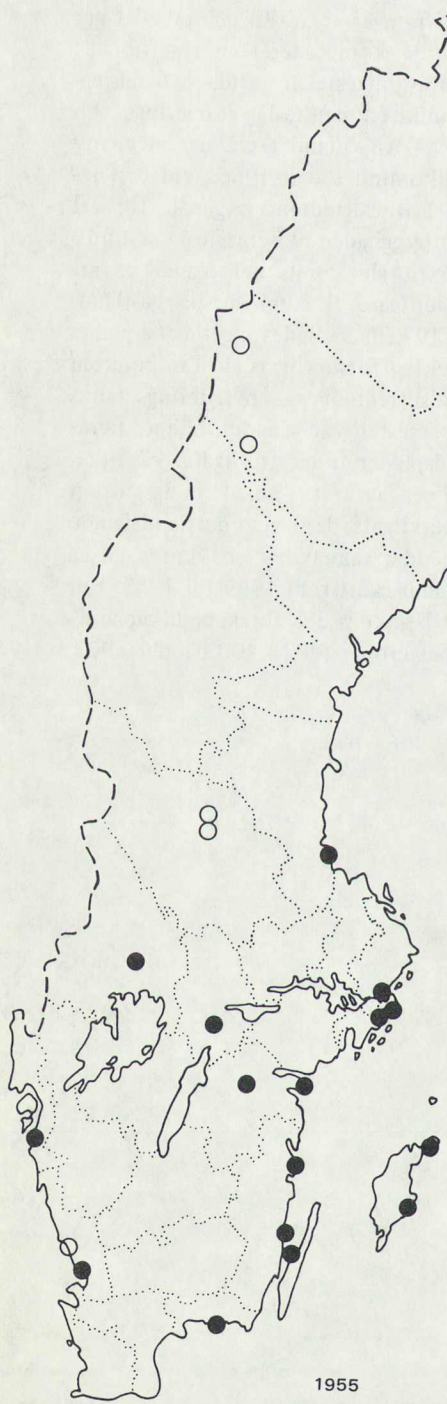
De första semesterbyarna byggdes således på samma ställen som där den övriga turismen och fritidsbebyggelsen ägde rum och det var kommuner med traditionellt engagemang inom turismen som gjorde de första stora satsningarna.

1961 har antalet byar ökat till 49 varav 40 kommunala. Av dessa byar hör 20 till inlandsgruppen. Under sextioalet sker en förändring i etableringsmönstret samtidigt som totala antalet byar ökar snabbare. Den nyetablering som sker lokaliseras främst till sjörika skogsområden och till fjällvärlden. Som framgår av kartan (1969) har nytillskottet av byar medfört att antalet byar i norra delarna av landet ökat kraftigt. Det bör dock observeras att det här ofta är fråga om ganska små enheter med låg bäddkapacitet. 1969 fanns det i landet ca 150 byar varav ca 100 uppförda i kommunal regi. Läget 1972 visar att norra Sverige fortfarande har den högsta nyetableringstakten. Det är även i denna del av landet som expansionen inom redan etablerade stugbyar går snabbast.

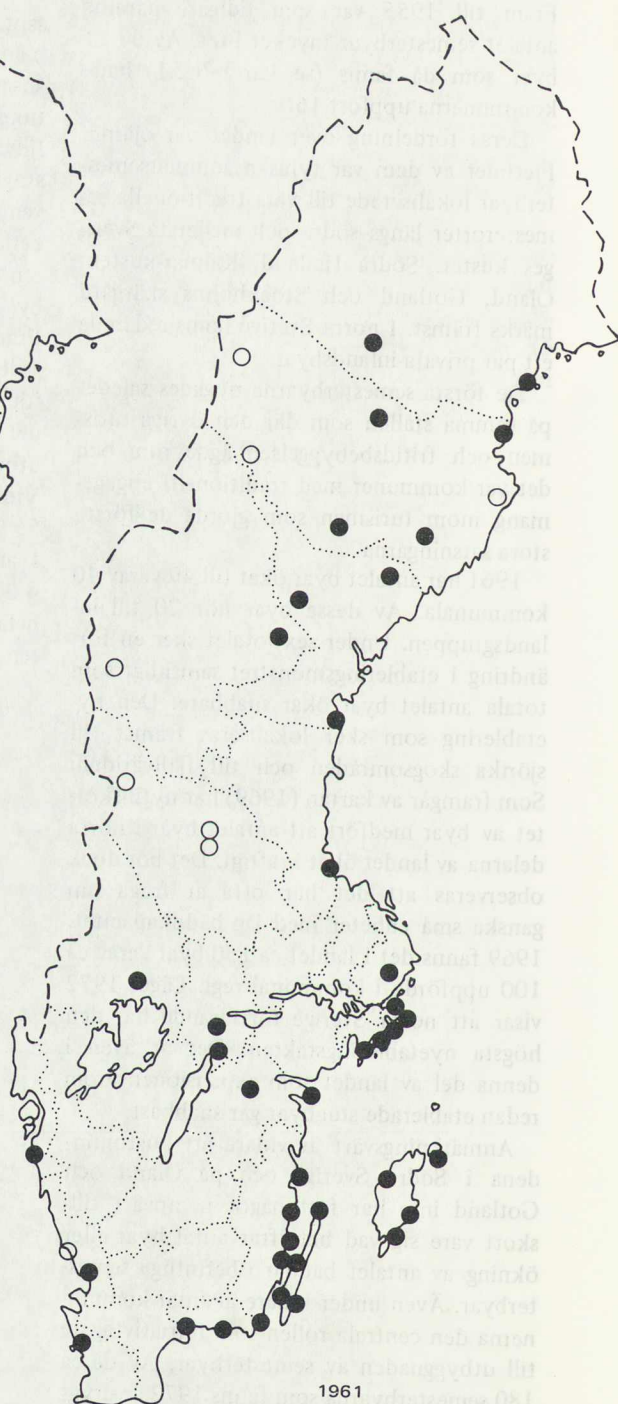
Anmärkningsvärt är vidare att kustområdena i Södra Sverige och på Öland och Gotland inte har fått något nämnvärt tillskott vare sig vad beträffar antal byar eller ökning av antalet bäddar i befintliga semesterbyar. Även under senare år intar kommunerna den centrala rollen som initiativtagare till utbyggnaden av semesterbyar. Av de ca 180 semesterbyarna som fanns 1972 är drygt 110 st ägda av kommuner direkt eller genom

stiftelser och bolag.

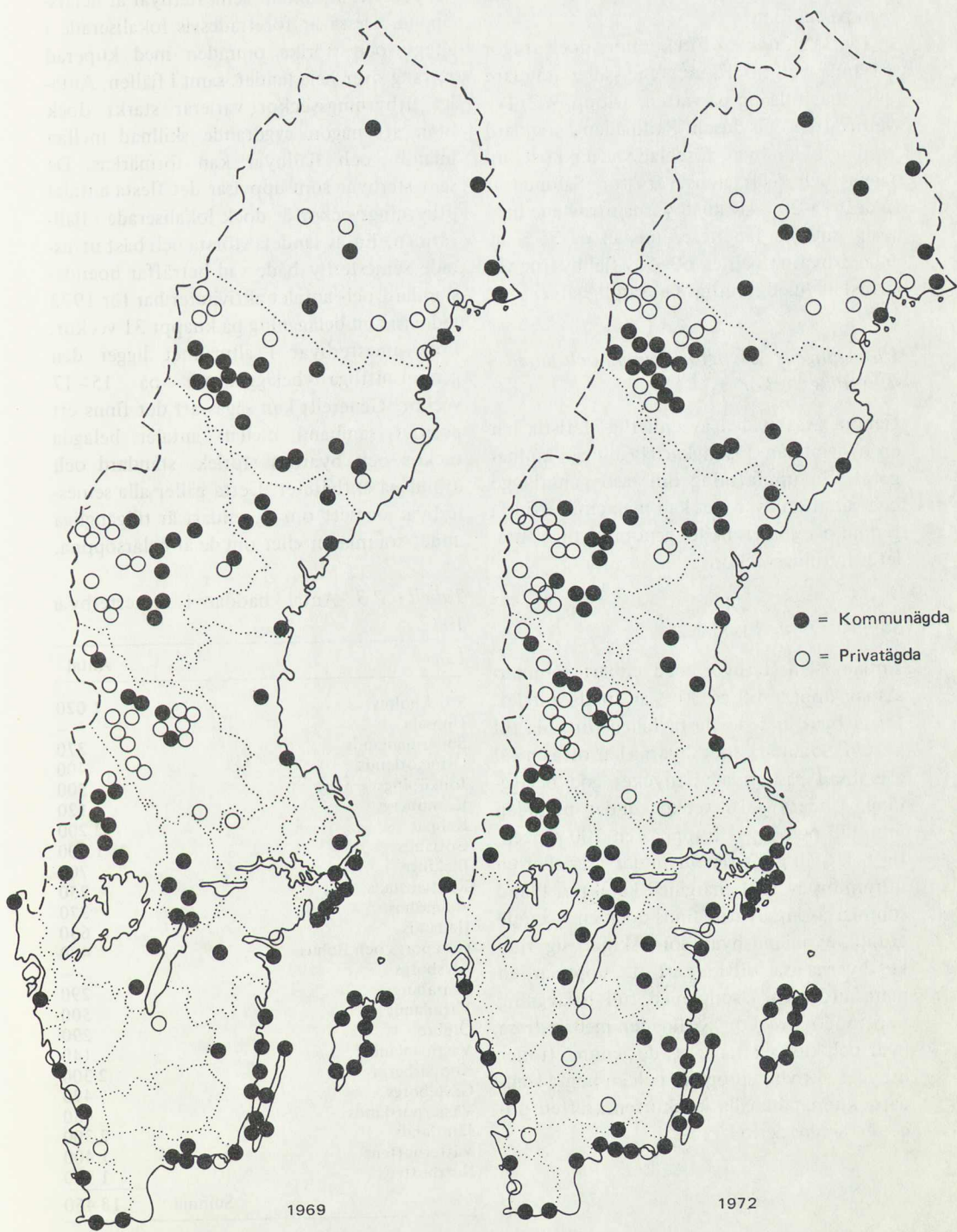
Från lokaliseringssynpunkt är kommunernas engagemang i semesterbyar ganska intressant. Som framgår av kartor och tabeller har många av de kommuner som traditionellt anses vara av intresse ur fritids- och rekreationssynpunkt en ganska låg etablerings- och tillväxttakt. På Gotland t. ex. har ingen ny stugby tillkommit sedan 1966. Vid den inventering Fritidsutredningen gjorde för att beräkna utbyggnaden av semesterbyar i mitten av sextioalet fanns det planer på att bygga ytterligare 9 stugbyar på Gotland. Fram till 1972 har således inget av de planerade projekten förverkligats. Vid tidpunkten för Fritidsutredningens inventering fanns det 125 semesterbyar i landet. Vidare fanns utbyggnadsplaner för ytterligare 95 byar. Vid utgången av år 1972 hade endast drygt 55 % förverkligats, de flesta i norrlandslänen. I antal bäddar räknat har en ökning på ca 4 000 bäddar skett från 1969 till 1972. För hela riket beräknas den totala bäddkapaciteten i semesterbyar till 18 400 bäddar 1972.

1955

1961

Karta 6.2.2 Semesterbyar i Sverige.

Stugornas storlek och standard

Stugornas storlek kan rent generellt sägas vara på ca 30 m².

I vissa äldre byar förekommer dock stugor på ända ner till 10 m². Vad gäller standard avses här tillgång på vatten, avlopp, WC, TC, varmvatten och dusch. Skillnaden i standard mellan olika byar fördelade efter kust, inlands- och fjällregioner är stor. Sålunda är endast ca 20 % av kustbyarna utrustade med ovan angivna faciliteter medan ca 35 % av inlandsbyarna och ca 60 % av fjällbyarna var utrustade med samtliga bekvämligheter.

Uthyrningens säsongförläggning och antal uthyrningsveckor

Genom avsaknaden av enhetlig statistik har en noggrannare säsongkartläggning ej kunnat göras. En uppfattning om säsongens längd och variation över året kan man emellertid få genom att analysera det genomsnittliga antalet uthyrningsveckor.

Sommarsäsongsbysar

Antalet semesterbyar med enbart sommarsäsong uppgår till ca 30 % av totala antalet. Dessa byar är i de flesta fallen förlagda till kusten. Sommarsäsongsbysarna har ofta en väl avgränsad säsong med mycket god beläggning. Under 8–10 veckor under perioden juni, juli och augusti uppnås en 100-procentig beläggning. Övrig tid under året sker en uthyrning av rent marginell karaktär. Bland sommarsäsongsbysarna finns dock en växande grupp av inlandsbyar som skiljer sig från kustbyarna så tillvida att de uppvisar en mera utdragen säsong med full beläggning uppemot 13 veckor. Skillnaden mellan dessa byar och kustbyarna är att de genom ett mer utbyggt aktivitetsprogram och en högre standard kunnat behålla konkurrenskraften under en längre period.

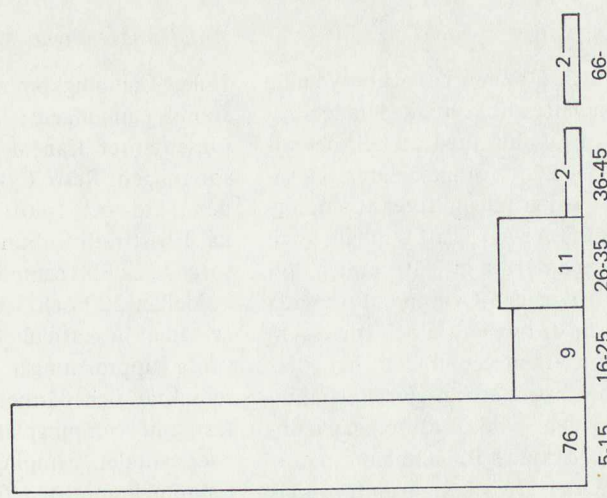
Helårsöppna semesterbyar

70 procent av landets semesterbyar är helårsöppna. Dessa är företrädesvis lokaliserade i skogs- och sjörika områden med kuperad terräng över hela landet, samt i fjällen. Antalet uthyrningsveckor varierar starkt dock utan att någon avgörande skillnad mellan inlands- och fjällbyar kan förmärkas. De semesterbyar som uppvisar det flesta antalet uthyrningsveckor är dock lokaliserade i fjällvärlden. En av landets största och bäst utrustade semesterby både vad beträffar boendestandard och antalet aktiviteter har för 1972 redovisat en beläggning på knappt 31 veckor. För semesterbyar i allmänhet ligger den genomsnittliga beläggningen på 15–17 veckor. Generellt kan sägas att det finns ett positivt samband mellan antalet belagda veckor och byarnas storlek, standard och utbud på aktiviteter. Detta gäller alla semesterbyar oavsett om de endast är tillgängliga under sommaren eller om de är helårsöppna.

Tabell 6.2.3 Antal bäddar i semesterbyar 1972

Län	Antal
Stockholms	1 020
Uppsala	—
Södermanlands	370
Östergötlands	400
Jönköpings	500
Kronobergs	120
Kalmar	2 200
Gotlands	1 300
Blekinge	700
Kristianstads	250
Malmöhus	370
Hallands	630
Göteborgs och Bohus	480
Älvsborgs	—
Skaraborgs	290
Värmlands	500
Örebro	290
Västmanlands	140
Kopparbergs	2 300
Gävleborgs	490
Västernorrlands	450
Jämtlands	2 300
Västerbottens	1 400
Norrbottens	1 960
Summa	18 460

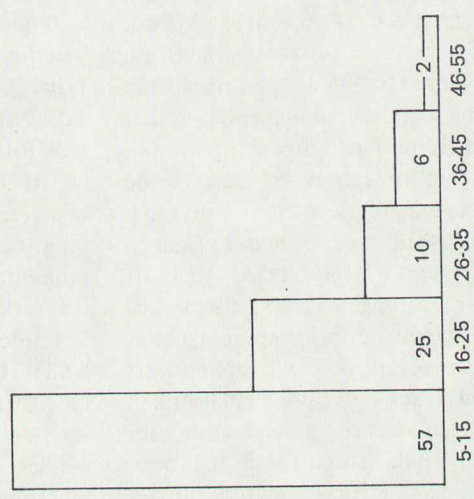
%-fördelning

Antal stugor

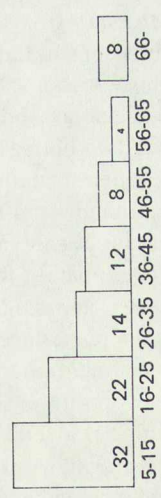
Figur 6.2.3 Fjällsemesterbyar fördelade efter storlek %-fördelning

%-fördelning

Antal stugor

Figur 6.2.2 Inlandsemesterbyar fördelade efter storlek %-fördelning

Antal stugor

Figur 6.2.1 Kustsemesterbyar fördelade efter storlek (Max. 3 km från hav) %-fördelning

6.2.4 Campingplatser

Under 1950- och 60-talen har ett betydande antal campingplatser tillkommit. Landets allmänna välståndsökning med ett alltmer utbrett bilinnehav samt förlängd semester utgör avgörande bakgrundsfaktorer. Campingens utveckling beror även på att samhället och enskilda intressenter ställt utrymmen till camparnas förfogande. Genom att erbjuda campinggästerna ur hygienisk- och trivselsynpunkt väl fungerande områden har dels campingen som boendeform gjorts attraktivt samtidigt som den "vilda" campingen kunnat stävjas till fromma för allmänna naturvårdsintressen. Den utveckling som förutsågs under 50-talet har på senare år starkt ändrat karaktär. Campingen som den bedrivs för tillfället har utvecklats till en semesterform av stationär karaktär. Standarden på personlig utrustning och på campingplatsen har gjort att likheterna med stug- och semesterboendet blivit uppenbara. På många av de nuvarande campingplatserna har utbyggnaden av serviceanordningar både ur hygienisk- och trivselsynpunkt kommit så långt att campingplatserna fungerar som självständiga enheter för att tillgodose campinggästernas behov av rekreation och avkoppling. Ett växande antal av landets campingplatser kan numera vid sidan av tält- och husvagnsplatser även erbjuda enkla stugor som logiform. Campingens snabba tillväxt under sextioalet från ca 3 miljoner gästnätter till ca 6 miljoner gästnätter i slutet på sextioalet har som tidigare nämnts sin förklaring i den allmänna välståndsökningen. Den i absoluta tal ganska ringa utbyggnaden av andra logiformer har naturligtvis varit en bidragande orsak. Vidare är campingen den enda semesterform vid sidan av fritidsbåten som stått under påverkan av en under senare år väl fungerande marknadsföringsapparat för försäljning av skilda produkter anpassade för presumtiva campare. Under planeringen av sin semester överhopas konsumenterna idag av lockande erbjudanden av produkter som till sin huvudsakliga inriktning är avsedda att utnyttjas för camping eller annan form av självhushåll i samband med längre ledigheter och semester.

Antal anläggningar

Enligt Campingkommittén (ett organ för att främja campingen i landet bestående av representanter från M, KAK, Svenska Turistföreningen, Reso, Cykel- och Mopedfrämjandet, Skid- och friluftsförbundet och Svenska Turisttrafikförbundet) finns det för närvarande ca 800 campingplatser i landet.

Mellan 200 och 300 av dessa är emellertid av sådan beskaffenhet att de inte utan avsevärda upprustningar uppfyller socialstyrelsens krav och därmed knappast kan betraktas som campingplatser. Den förteckning över antalet campingplatser i landet som Campingkommittén funnit äga sådana kvalitéer att de kunnat klassificeras upptar ca 500 platser. Vid sidan av dessa platser har ytterligare ett tjugofemtal platser som väl fyller Campingkommitténs normer registrerats. Att dessa inte upptas i Campingkommitténs förteckning beror på att klassificeringen är frivillig. Det bör i detta sammanhang observeras att tillståndsgivningen för camping är en kommunal angelägenhet med resp. kommuners hälsovårdsnämnd som kontroll och verkställighetsorgan.

Fördelningen av antalet campingplatser i landet framgår av tabell 6.2.4. Av denna tabell framgår att tillgången på campingplatser i de olika länen varierar starkt. Räknat i antalet disponibla tält, husvagnar och campingstugeplatser intar Kalmar län och Göteborgs och Bohus län en dominerande roll. Dessa två län svarar tillsammans för knappt 30 % av den totala kapaciteten på landets campingplatser. Malmöhus läns och Hallands läns stora kapacitet visar södra Sveriges klart dominerande ställning vad beträffar kapaciteten av antalet campingplatser. En viss koncentration av campingplatser kan även förmärkas i Kopparbergs län, Norrbottens län och i Stockholms län. Som framgår av tabellen har de övriga länen en ganska likartad kapacitet. Huvudparten av länen har således en kapacitet som varierar mellan 1 500 och 2 500 campingenheter dvs. antalet tält, husvagnar och campingstugeplatser. Den lägsta kapaciteten i landet finns i Uppsala, Kronobergs, Jönköpings och Skaraborgs län. Totalt

Tabell 6.2.4 Antalet campingplatser 1972 fördelade efter Campingkommitténs klassificering

Län	1 stjärna			2 stjärnor			3 stjärnor		
	Antal anl.	Antal tält-, husvagns- o. campingstugeenh.	Ägarkategori privat kom-munal	Antal anl.	Antal tält-, husvagns- o. campingstugeenh.	Ägarkategori privat kom-munal	Antal anl.	Antal tält-, husvagns- o. campingstugeenh.	Ägarkategori privat kom-munal
Stockholms	4	575	-	2	1 000	-	3	1 700	-
Uppsala	4	425	1	4	625	-	-	-	-
Södermanlands	7	575	2	3	225	-	3	700	-
Östergötlands	13	1 475	2	4	400	1	1	50	-
Jönköpings	8	325	2	5	250	2	2	550	-
Kronobergs	5	300	2	3	150	1	6	500	1
Kalmar	10	775	6	17	4 000	8	15	6 475	6
Gotlands	5	656	1	2	475	1	1	1 500	2
Blekinge	4	275	1	9	1 400	2	4	325	2
Kristianstads	6	400	1	6	325	3	4	1 175	2
Malmöhus	5	975	1	6	1 675	-	5	3 275	5
Hallands	10	1 200	8	10	2 600	8	3	1 575	2
Göteborgs o. Bohus	15	1 400	13	25	6 050	20	9	3 200	6
Älvsborgs	5	400	1	6	575	-	2	500	-
Skaraborgs	3	125	1	2	75	-	4	650	-
Värmlands	12	550	7	10	675	5	7	1 450	7
Örebro	4	200	1	5	275	-	5	775	1
Västmanlands	3	125	-	1	75	-	5	1 300	-
Kopparbergs	8	400	1	5	850	-	9	2 650	2
Gävleborgs	9	575	2	5	475	1	6	525	2
Västernorrlands	10	600	3	13	900	3	10	825	3
Jämtlands	14	455	11	11	475	7	9	975	2
Västerbottens	8	260	2	12	750	2	8	1 275	1
Norrbottnens	8	500	2	15	1 100	5	115	1 525	3
Total	180	13 540	71	181	25 400	69	135	33 475	34
			109			112			101

för hela landet beräknas antalet campingplatser uppgå till ca 75 000. Med i medeltal 3 personer i varje enhet kan antalet "bäddplatser" inom organiserade campingplatser beräknas till 225 000. Som tidigare nämnts bedömer och klassificerar Campingkommittén campingplatser. Campingplatserna har indelats i tre klasser: enkla men godtagbara campingplatser (1 stjärna), välordnade campingplatser (2 stjärnor) och mycket välordnade campingplatser (3 stjärnor). Av de av Campingkommittén klassificerade platserna (se tabell 6.2.4) har 36 % ansetts som 1-stjärniga, 36 % som 2-stjärniga och 28 % som 3-stjärniga. Vid en jämförelse med fritidsutredningens inventering avseende denna klassificering kan konstateras att standarden på våra campingplatser höjts under senare år. 1965 fördelade sig de 431 klassificerade campingplatserna enligt följande: 45 % 1-stjärniga, 27 % 2-stjärniga och 26 % 3-stjärniga. Standardförbättringen beror dels på ökade krav på sanitära anordningar från samhällets sida och dels på att den ökade tillströmningen av antalet campare gjort det ekonomiskt möjligt att öka standarden.

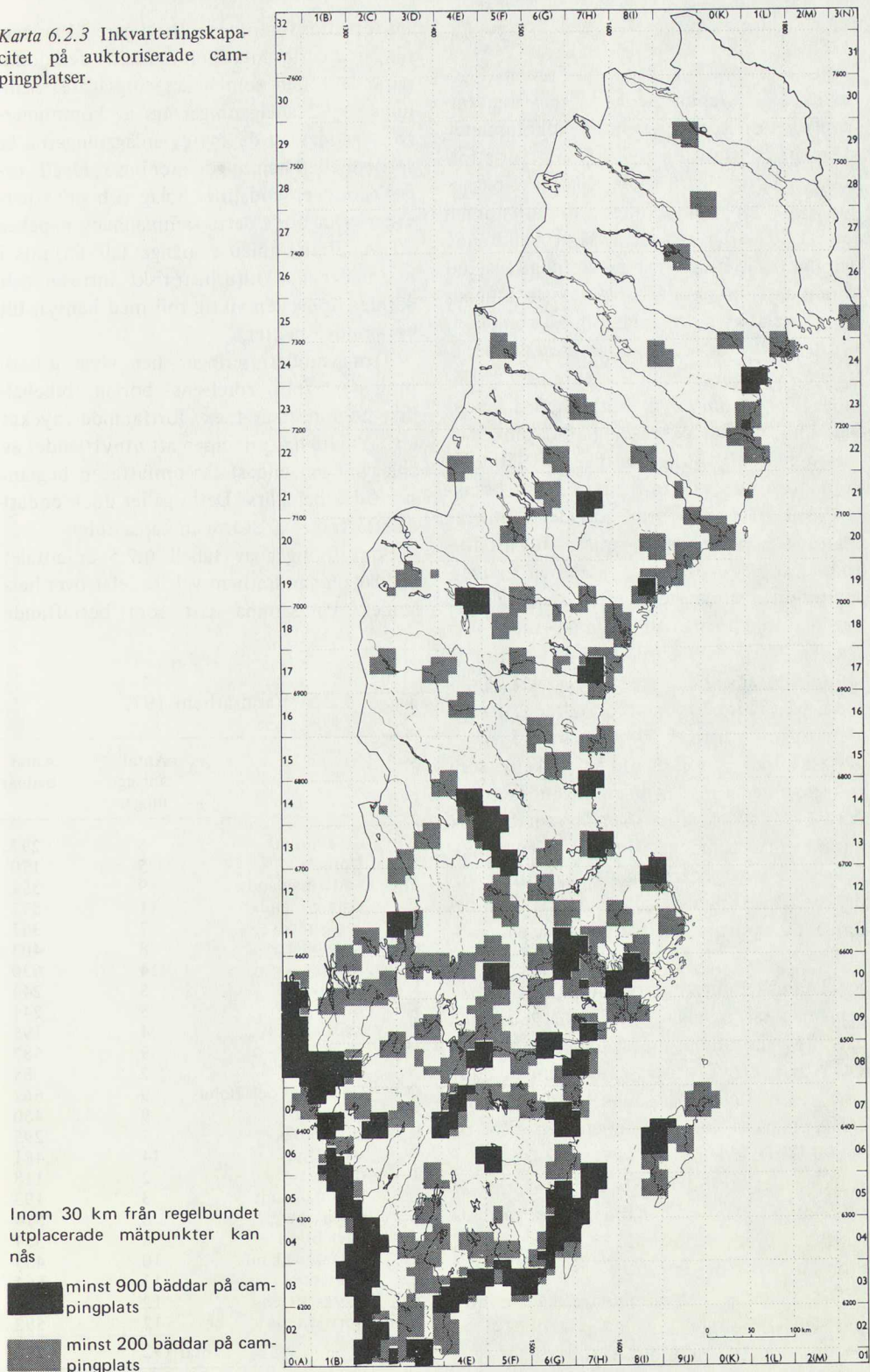
En annan anledning till den förbättrade standarden är att kommunerna i ökad utsträckning börjat bygga och driva campingplatser. 1973 ägdes 65 % av samtliga campingplatser av kommunerna. Av de 3-stjärniga campingplatserna ägdes 75 % av kommunen. Lokaliseringen av de klassificerade campingplatserna framgår av karta 6.2.3.

Inkvarteringskapaciteten på auktoriserade campingplatser 1970

Den geografiska utbredningen av större campingkapacitet i landet återspeglar tydligt de nuvarande rekreationsområdenas utbredning vad avser områden för sommarbruk. Stora koncentrationer uppträder längs västkusten, ostkusten och Öland. Genom de relativt små investeringar per plats som krävs för anläggandet av en campingplats har campingplatserna i viss utsträckning anpassats efter den geografiska efterfrågestrukturen. Vissa områden som är stora turistområden saknar större

koncentrationer av campingplatser, det gäller i synnerhet den norrländska fjällvärlden där klimat och kort utomhussäsong kan bidra till att camping inte används lika ofta som övernattningsform i samband med rekreationsresor.

Karta 6.2.3 Inkvarteringskapacitet på auktoriserade campingplatser.

6.2.5 Vandrarhem

Svenska Turistföreningen har sedan 1933 drivit s. k. vandrarhemsrörelse. Vandrarhemsrörelsen kan för svenskt vidkommande sägas ha startat redan 1909 då Turistföreningen började driva den s. k. "skolreselogen". Ursprungstanken med vandrarhemmen var att de skulle lokaliseras så att vandrande och cyklande ungdomar på lämpliga avstånd kunde erhålla natthärbärge. Detta innebar att ett relativt stort antal vandrarhem kom till under 1930- och 40-talen. Antalet vandrarhem kulminerade under mitten av fyrtio-talet. 1947 fanns 292 vandrarhem i landet med en kapacitet av omkring 10 000 bäddar. Bilismens genombrott i början av 1950-talet kom att ändra vandrarhemsrörelsens karaktär. Antalet vandrarhem började decimeras samtidigt som anläggningarnas struktur förändrades. Bäddantalet på hemmen ökades, sovrummen anpassades efter den bilande familjen med små rumsenheter med 4–5 bäddar i varje. Kraven på komfort och goda sanitära arrangemang steg också. Att karaktären på vandrarhemmen förändrades hastigt visar följande siffror. 1948 använde 55 % av gästerna på vandrarhemmen cykeln som transportmedel medan bilen användes av endast 12 % av gästerna. Sex år senare 1954 har en omkastning ägt rum dvs. bilen användes av 55 % av gästerna medan cykeln användes av 12 %. Bilen är i dag det helt dominerande transportmedlet för gästerna på vandrarhem.

Vandrarhemmens utveckling mot större och färre anläggningar fortsätter. 1965 fanns det 231 vandrarhem med ca 10 000 bäddar. 1971 har ett fyrtiotal anläggningar fallit bort, trots detta har de 192 kvarvarande anläggningarna fortfarande en kapacitet på över 9 000 bäddar.

Trots att ägandet av anläggningarna är fördelat på ett flertal händer administreras samtliga ovan redovisade vandrarhem av Svenska Turistföreningen.

Vid sidan av det administrativa ansvaret står Turistföreningen som ägare till 14 anläggningar och genom dispositionsrätt på viss

tid förvaltar föreningen ytterligare 14 anläggningar. I övrigt intar kommunerna den dominerande rollen som anläggningsägare. Sammanlagt 92 anläggningar ägs av kommunerna. Ägandet av de övriga anläggningarna är spritt mellan hembygdsföreningar, ideella organisationer, landsting, bolag och privatpersoner. Det bör i detta sammanhang påpekas att vandrarhemmen i många fall inrymms i byggnader av kulturhistoriskt intresse och därmed spelat en viktig roll med hänsyn till bevarandeaspekter.

Trots moderniseringar har vissa grundprinciper från rörelsens början bibehållits. Logipriset är t. ex. fortfarande mycket lågt. Vidare har principen att utnyttjandet av anläggningen endast får omfatta en begränsad tid bibehållits. Detta gäller dock endast då efterfrågan är större än kapaciteten.

Som framgår av tabell 6.2.5 är antalet bäddar på vandrarhem väl fördelat över hela landet. På samma sätt som beträffande

Tabell 6.2.5 Vandrarhem 1972.

Län	Antal anläggningar	Antal bäddar	
AB	Stockholms	6	297
C	Uppsala	5	170
D	Södermanlands	9	354
E	Östergötlands	11	577
F	Jönköpings	7	367
G	Kronobergs	8	403
H	Kalmar	14	630
I	Gotlands	5	244
K	Blekinge	5	244
L	Kristianstads	4	195
M	Malmöhus	9	587
N	Hallands	2	85
O	Göteborgs och Bohus	9	667
P	Älvsborgs	9	450
R	Skaraborgs	7	295
S	Värmlands	14	481
T	Örebro	2	118
U	Västmanlands	3	193
W	Kopparbergs	8	514
X	Gävleborgs	8	354
Y	Västernorrlands	10	455
Z	Jämtlands	13	564
AC	Västerbottens	12	384
BD	Norrbottnens	12	592
	Total	192	9 220

Tabell 6.2.6 Inkvarteringskapacitet på hotell, semesterbyar, campingplatser och vandrarhem¹

Län	Hotell		Semesterbyar		Campingplatser		Vandrarhem		Totalbäddkapacitet
	Anläggning	Bäddar	Anläggning	Bäddar	Antal anläggningar	Antal bäddar i tält, husvagnar o. campingstugor	Anläggning	Bäddar	
Stockholm	114	13 576	7	1 020	11	10 575	6	297	25 468
Uppsala	40	1 832	—	0	8	3 150	5	170	5 152
Södermanland	54	2 113	2	370	13	4 500	9	354	7 337
Östergötland	78	4 799	4	400	20	7 125	11	577	12 871
Jönköping	66	4 095	3	500	15	3 875	7	367	8 837
Kronoberg	55	2 181	1	120	18	3 600	8	403	6 304
Kalmar	78	3 450	12	2 200	42	33 750	14	630	40 030
Gotland	25	1 520	8	1 300	12	8 175	5	244	11 239
Blekinge	34	2 343	5	700	19	6 375	5	244	9 662
Kristianstad	92	4 276	2	250	16	5 700	4	195	10 421
Malmöhus	110	7 909	3	370	17	18 150	9	587	27 016
Halland	42	2 897	4	630	23	16 125	2	85	19 737
Göteborgs o. Bohus	86	8 072	2	480	49	31 950	9	667	41 169
Älvsborg	56	2 937	—	0	13	4 425	9	450	7 812
Skaraborg	52	2 568	2	290	10	2 700	7	295	5 853
Värmland	84	3 643	12	500	30	8 100	14	481	12 724
Örebro	54	2 926	6	290	19	5 175	2	118	8 509
Västmanland	45	1 827	2	140	10	5 100	3	193	7 260
Kopparberg	151	7 589	21	2 300	27	12 225	8	514	22 628
Gävleborg	69	2 974	4	490	20	4 725	8	354	8 543
Västernorrland	69	2 934	7	450	33	6 975	10	455	10 814
Jämtland	123	7 086	26	2 300	36	6 105	13	564	16 055
Västerbotten	66	2 671	31	1 400	29	6 930	12	384	11 385
Norrbottnen	83	3 807	18	1 960	35	9 645	12	592	16 004
Summa	1 726	100 000	182	18 460	525	224 655	192	9 220	352 335

Källa: Handbok för proffsen 1971 STF:s Årsbok 1971

¹ Exklusive privatrum och privata fritidshus för uthyrning. Beräknat antal bäddar 60 000–80 000. En tältplats har räknats motsvara 3 bäddplatser.

camping har Göteborgs och Bohus och Kalmar län de flesta bäddarna. En viss koncentration kan även förmärkas till Norrbottens, Jämtlands och Malmöhus län. Lägsta antalet bäddar noteras för Hallands, Örebro, Uppsala och Västmanlands län.

6.2.6 Övrig uthyrningsverksamhet

Att närmare precisera omfattningen av uthyrningsverksamhet som ej omfattar hotell, semesterbyar, camping och vandrarhem har ej varit möjligt. Anledningen till detta är att det saknas statistiska uppgifter. Verksamheten är spridd på många händer. Den omfattar rumsuthyrning, stugförmedling, bondgårdsemester, Resos bygdesemester, etc. och har en sådan omfattning att den utgör en väsentlig del av landets totala inkvarteringskapacitet. Detta har bl. a. framkommit vid de semestervaneundersökningar som gjorts under senare år. Vid sidan av kommitténs semestervaneundersökning för år 1970 har Svenska Turisttrafikförbundet genomfört undersökningar avseende semestervanorna hos svenskar. Genom att iaktta i vilken omfattning uthyrningsverksamheten utnyttjas och vid vilka tidpunkter detta skett har man från Svenska Turisttrafikförbundets sida uppskattat antalet bäddar i denna verksamhet till mellan sextio- och åttiotusen.

Från att tidigare varit en verksamhet där varje hyresvärd på egen hand skaffat gäster har på senare år en organiserad uthyrningsverksamhet byggts upp. Även om uthyrningsverksamheten börjat ske i organiserad form uppvisar verksamheten ett mycket splittrat mönster. Vid sidan av ett par privata stugförmedlingsföretag och Resos bygdesemester med omfattande uthyrningsverksamhet (Resos verksamhet omfattar ca 17 000 bäddar) har ett antal lokala och regionala turistorganisationer på senare år börjat bedriva uthyrningsverksamhet.

6.3 Serveringsanläggningar

För det fjärrinriktade rekreationslivet är vid sidan av inkvartering förplägning en mycket

väsentlig faktor. Tillgången på ett varierat utbud av restauranger, barserveringar och kaféer utgör ett viktigt inslag för den fjärrinriktade rekreationen. Någon analys av nuvarande förplägnadssituation med utgångspunkt enbart från den fjärrinriktade rekreationen kan knappast göras. Förplägnadssidan är en typisk företeelse för hur sambandet mellan lokala behov av restauranger, barer etc. kan kombineras med externa behov från fritidsresenärer och personer på tjänsteresor.

Av föreliggande material (se tabell 6.3.1) har kommittén inte ansett sig kunna dra några långtgående slutsatser. Avsikten har i främsta hand varit att beskriva ett nuläge. Ur tabellen kan trots allt utläsas att den regionala fördelningen av antalet verksamhetsställen uppvisar en likartad profil som den beträffande hotellbäddkapaciteten.

Tabell 6.3.1 Antal serveringsanläggningar

Län	Antal	% av riket	Antal per 1 000 inv.
Stockholms	1 054	22,3	0,7
Uppsala	113	2,3	0,5
Södermanlands	96	2,0	0,4
Östergötlands	211	4,5	0,6
Jönköpings	162	3,4	0,5
Kronobergs	81	1,7	0,5
Kalmar	125	2,6	0,5
Gotlands	47	1,0	0,9
Blekinge	73	1,5	0,5
Kristianstads	187	4,0	0,7
Malmöhus	444	9,4	0,6
Hallands	126	2,6	0,6
Göteborgs o. Bohus	541	11,4	0,8
Älvsborgs	203	4,3	0,5
Skaraborgs	110	2,2	0,4
Värmlands	123	2,6	0,4
Örebro	140	3,0	0,5
Västmanlands	122	2,5	0,5
Kopparbergs	133	2,8	0,5
Gävleborgs	154	3,3	0,5
Västernorrlands	137	2,9	0,5
Jämtlands	89	1,8	0,7
Västerbottens	102	2,2	0,4
Norrbottens	154	3,3	0,6
Hela riket	4 727	100,0	0,58

Källa: SCB Antal verksamhetsställen inom Restaurang o kafébranschen 1971.

6.4 Sysselsättning och omsättning

6.4.1 Antalet årsarbeten inom inkvarterings- och serveringssektorn 1971

På samma sätt som i tidigare inventeringsavsnitt redovisar kommittén de för hela verksamhetsfältet gällande siffrorna. Vad som är anläggningstyper speciellt anpassade för fjärrriktad rekreation eller inte kan dock enligt kommitténs uppfattning inte särskiljas. Antalet årsarbeten och den länsvisa fördelningen framgår av tabell 6.4.1. Som framgår av tabellen producerades ca 51 500 årsarbeten inom sektorerna inkvartering och förplagnad.

Av sammanställningen framgår att storstadsområdena har ett relativt sett högre antal årsarbeten inom hotell, restaurang och kaféerörelser än landet i övrigt. Detta gäller

även Gotlands, Kopparbergs och Jämtlands län. För övriga delar av landet är variationerna i antal anställda i relation till totalbefolkning ganska liten.

6.4.2 Beräknad omsättning inom sektorn

Beräknad omsättning inom rekreationssektorn framgår av tabell 6.4.2. Siffermaterialet är baserat på en av kommittén uppskattad beläggning för olika former av inkvartering samt en skattad dygnskostnad per inkvarteringsgäst. Inkvartering hos släkt och vänner samt i egna fritidshus har inte medtagits i beräkningarna. Hotellinkvarteringen avser all inkvartering, dvs. inte enbart turistisk.

20 % av den totala omsättningen återfinns i de nordligare länen: Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland.

Tabell 6.4.1 Antal årsarbeten inom restaurang- och kaféerörelser samt inom hotell, pensionat- och campingrörelser 1971

Län	Restaurang- och kafé- rörelse	Hotell- och pensionats- rörelse	Camping- rörelser	Total	Antal årsarbeten per 1 000 in- vånare
Stockholm	11 314	3 893	19	15 226	10,3
Uppsala	616	617	3	1 236	5,6
Södermanland	598	408	2	1 008	4,0
Östergötland	1 087	836	9	1 932	5,0
Jönköping	578	1 093	3	1 674	5,5
Kronoberg	258	469	1	728	4,6
Kalmar	533	590	32	1 155	4,9
Gotland	302	237	10	549	10,1
Blekinge	252	488	7	747	4,9
Kristianstad	671	733	9	1 413	5,4
Malmöhus	3 090	1 685	14	4 789	6,6
Halland	467	592	4	1 063	5,5
Göteborgs o. Bohus	4 129	1 953	23	6 105	8,5
Älvsborg	857	657	13	1 527	3,8
Skaraborg	402	594	—	996	3,9
Värmland	669	697	2	1 368	4,9
Örebro	580	557	1	1 138	4,1
Västmanland	706	536	7	1 249	4,8
Kopparberg	491	1 169	4	1 664	6,0
Gävleborg	473	753	2	1 228	4,2
Västernorrland	679	576	4	1 259	4,6
Jämtland	296	858	3	1 157	9,3
Västerbotten	508	625	5	1 138	4,9
Norrbotten	621	732	—	1 353	5,3
Hela riket	30 177	21 348	172	51 697	6,4

Källa: SCB

Tabell 6.4.2 Beräknad omsättning som de olika inkvarteringsformerna genererar inom resp. län
Beräknad dygnskostnad: hotell 70 kr., semesterbyar 40 kr., Camping: 25 kr. samt övrig inkvartering 35 kr.

Län	Hotell			Semesterbyar		
	Antal bäddar	Årsbeläggning, %	Omsättning milj. kr	Antal bäddar	Antal belagda veckor, v.	Omsättning milj. kr
Stockholms	13 600	55	191,1	1 000	7	2,0
Uppsala	1 800	49	22,5			0
Södermanlands	2 100	49	26,3	370	7	0,7
Östergötlands	4 800	49	60,1	400	7	0,8
Jönköpings	4 100	43	45,0	500	8	1,3
Kronobergs	2 100	43	23,1	120	8	0,3
Kalmar	3 500	43	38,4	2 200	9	5,6
Gotlands	1 500	43	16,5	1 300	9	3,3
Blekinge	2 300	49	28,8	700	9	1,8
Kristianstads	4 300	43	47,3	250	9	0,6
Malmöhus	7 900	55	111,0	370	9	0,9
Hallands	2 900	43	31,9	630	8	1,4
Göteborgs o. Bohus	8 100	55	113,8	480	8	1,1
Älvsborgs	2 900	43	31,9			0
Skaraborgs	2 600	43	28,6	290	8	0,6
Värmlands	3 600	43	39,6	500	14	2,0
Örebro	3 000	49	37,6	300	10	0,8
Västmanlands	1 800	49	22,5	140	7	0,3
Kopparbergs	7 600	43	119,3	2 300	14	9,0
Gävleborgs	3 000	43	33,0	500	10	1,4
Västernorrlands	3 000	43	33,9	450	10	1,3
Jämtlands	7 100	43	78,0	2 300	16	10,3
Västerbottens	2 700	43	29,7	1 400	10	3,9
Norrbottnens	3 800	43	41,7	2 000	10	5,6
Hela riket			1 250,7			55,0

6.5 Kommunikationerna

Kommunikationerna spelar en avgörande roll för turist- och rekreationslivets utvecklingsmöjligheter i landet. De efter europeiska förhållanden ovanligt stora avstånd som förekommer inom landet mellan befolkningscentra och områden som lämpar sig för det fjärrinriktade rekreationslivet medför att stor vikt måste läggas vid transportplaneringen.

Kommittén kan enligt sina direktiv inte föreslå några konkreta åtgärder avseende fjärrtransporter. Kommitténs förslag till satsningar på större anläggningar och områden skapar emellertid ett betydligt bättre underlag för att kunna åstadkomma billiga kollektiva kommunikationer.

Benägheten att använda olika typer av transportmedel i samband med rekreationsresor varierar med transportavståndet, semes-

terns längd samt årstiden. F. n. är bilen det viktigaste transportmedlet för rekreationsresor inom landet. Förverkligas utbyggnaden av ett antal stora rekreationsområden i olika delar av landet kommer emellertid kraven på den kollektiva fjärrtrafiken att öka betydligt.

Den nuvarande kollektiva fjärrtrafiken för rekreationsresor har sin tyngdpunkt på tåg och buss, under det att inrikesflyget inte spelar någon stor roll. Flera omständigheter talar för att förändringar kommer att ske i detta mönster. Järnvägens kapacitet är inte särskilt flexibel och kan inte utan stora investeringar ökas. Charterflyg kommer utan tvekan att få en helt annan betydelse som transportmedel till rekreationsområden.

I följande översikt ges en kortfattad redogörelse för transportapparatens nuvarande struktur.

Camping		Övrig inkvartering			Total
Antal gästdygn	Omsättning milj. kr	Antal bäddar	Antal belagda veckor, v.	Omsättning milj. kr	Omsättning milj. kr
317 000	7,9	500	5	0,6	201,6
95 000	2,4	200	5	0,2	25,1
134 000	3,4	600	5	0,7	31,1
214 000	5,4	1 100	5	1,3	67,6
101 000	2,5	500	6	0,7	49,5
108 000	2,7	500	6	0,7	26,8
1 013 000	25,3	5 000	6	8,4	77,7
245 000	6,1	2 700	6	4,0	29,9
191 000	4,8	400	6	0,6	36,0
171 000	4,3	300	6	0,4	52,6
545 000	13,6	700	6	1,0	126,5
488 000	12,2	2 800	5	3,4	48,9
959 000	24,0	2 800	5	3,4	142,3
133 000	3,3	800	5	1,0	36,2
81 000	2,0	600	5	0,7	31,9
234 000	6,1	1 000	6	1,5	49,2
155 000	3,9	700	6	1,0	43,3
153 000	3,8	300	5	0,4	27,0
367 000	9,2	3 600	6	5,3	142,8
142 000	3,5	700	6	1,0	38,9
230 000	5,8	1 500	5	1,8	41,9
183 000	4,6	3 500	6	5,1	98,0
208 000	5,2	1 000	5	1,2	40,0
290 000	7,2	1 000	5	1,2	55,7
	169,2			45,6	1 520,5

6.5.1 Flygtransporter

De befintliga och under byggnad varande flygplatserna för trafikflyg samt restidsområdena kring dessa redovisas i karta 6.5.1.

Kartbilderna avser läget omkring den 1 januari 1973 sedan nya flygplatser vid Gävle och Sollefteå öppnats. På kartan har dessutom Torslanda ersatts av Landvetter (färdigt 1977).

Kartan visar läget av befintliga flygplatser med reguljärt trafikflyg och dessutom Gunnarns flygplats i Västerbotten som f. n. inte har reguljära flygförbindelser men där banförhållandena i och för sig skulle kunna medge detta.

Kartan omfattar däremot inte mindre flygfält där endast lättare plan används i linjetrafik exempelvis Lycksele och Strömsund.

Kring flygplatserna har de områden som

ligger inom 1 timmes resväg utmärkts detaljerat och en mera schematisk 2-timmarszon har också markerats i Norrland.

Med ledning av utländska erfarenheter kan man dra slutsatsen att relativt långa tider kan accepteras för marktransporter om bara den initiala flygcharterresan innebär en avsevärd tids- och kostnadsbesparing. Flera av skidorterna i Alperna ligger på upp till 4 timmars resväg från flygplatserna i Genève eller München.

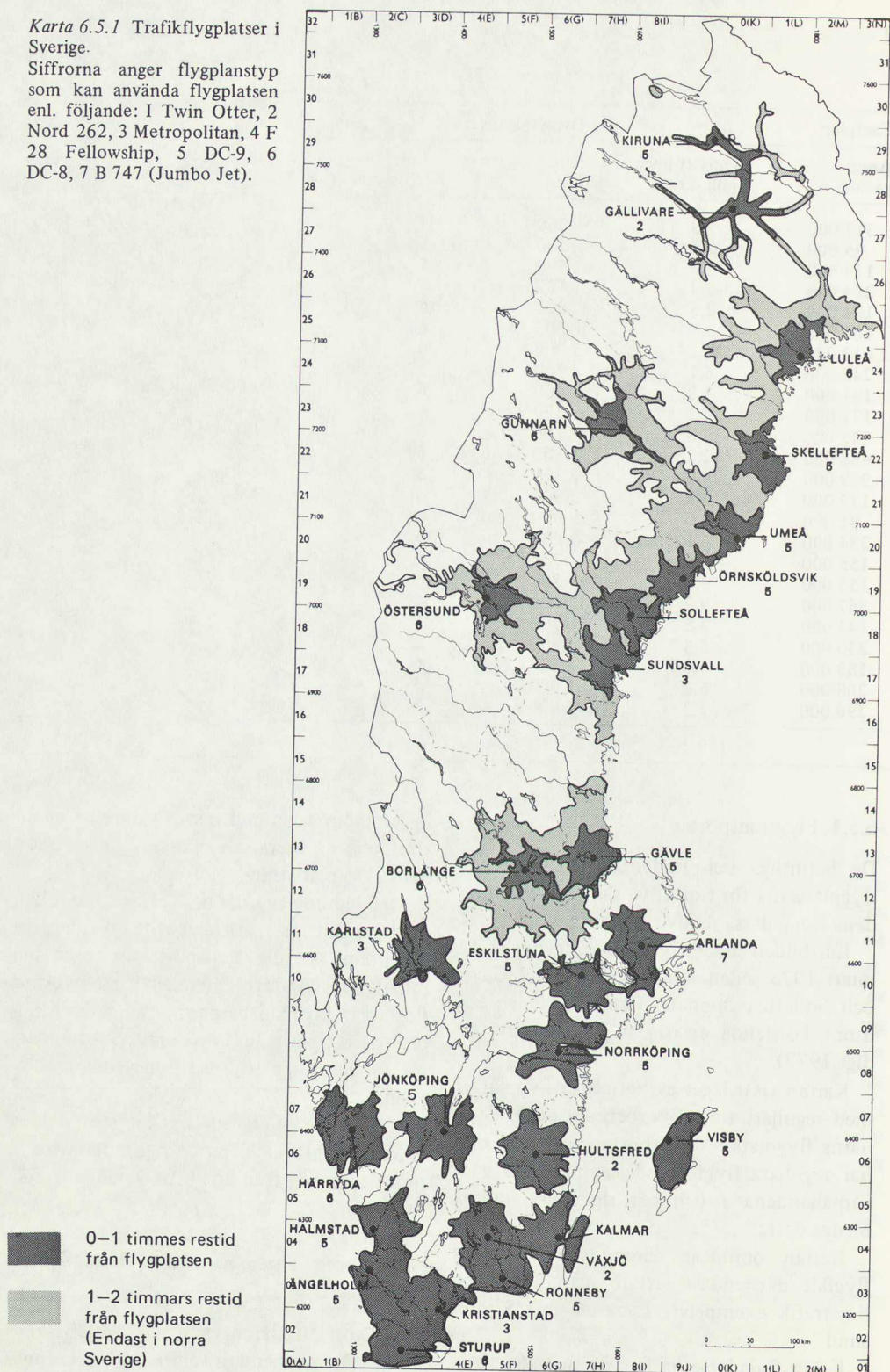
Kartan visar att en mycket stor del av landets totala areal redan ligger inom ca 2 timmars resväg från en i bruk varande trafikflygplats.

Man kan emellertid urskilja två zoner i landet som ligger på längre avstånd från flygplatser:

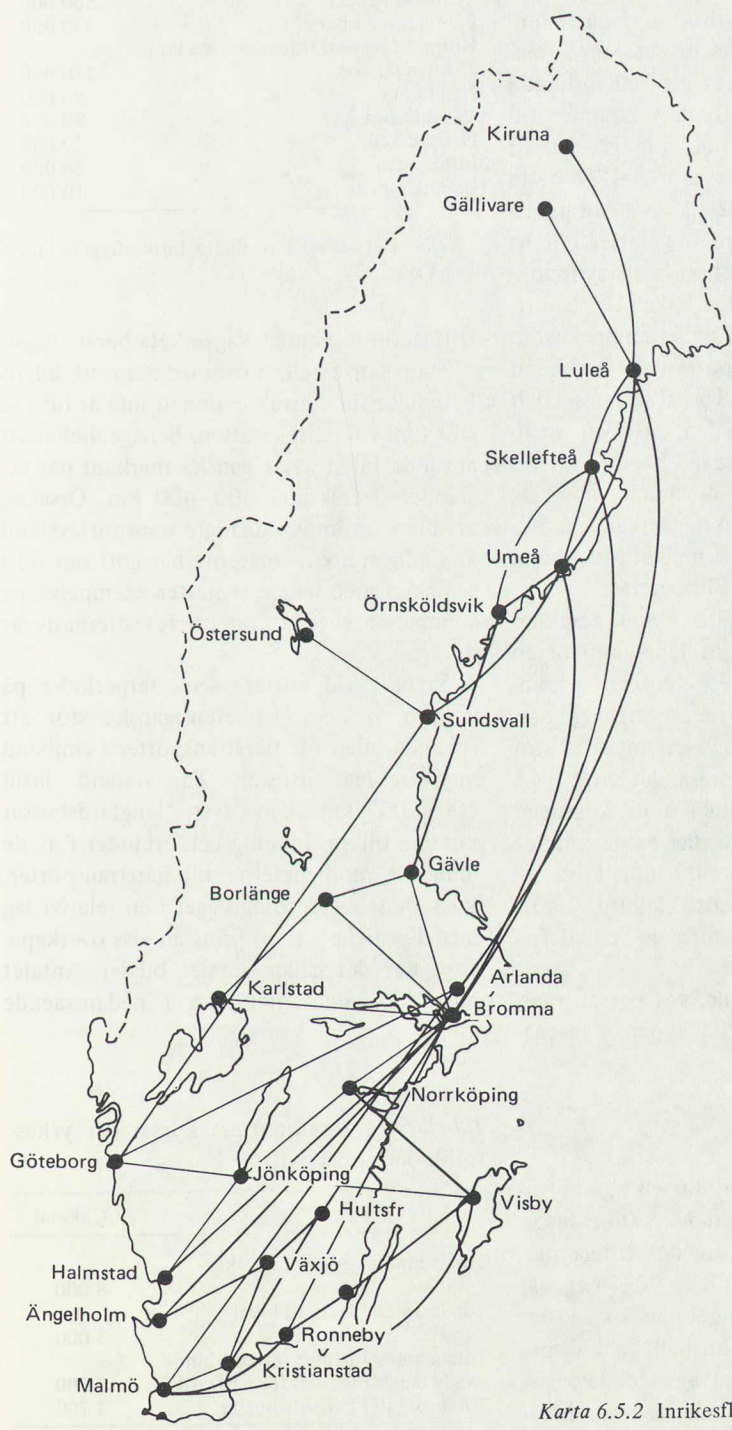
1. Norra Dalarna och västligaste Härjedalen. Det sistnämnda området ligger emel-

Karta 6.5.1 Trafikflygplatser i Sverige.

Siffrorna anger flygplanstyp som kan använda flygplatsen enl. följande: 1 Twin Otter, 2 Nord 262, 3 Metropolitan, 4 F 28 Fellowship, 5 DC-9, 6 DC-8, 7 B 747 (Jumbo Jet).

Anm. Härryda benämns numera Landvetter. Sollefteå och Gunnarn har f. n. ingen trafik. Vid tidsberäkningarna har även hänsyn tagits till terminaltid.

Karta 6.5.2 Inrikesflyget. Nätet sommaren 1972.

lertid inom mindre avstånd från Röros i Norge vilket dock inte markerats på denna karta.

2. De inre delarna av Västerbotten och södra och mellersta Norrbotten. I detta område har en ny flygplats diskuterats i samband med upprättandet av ett fredsförband i Arvidsjaur. Om detta flygfält kommer till uppförande och lokaliseras så långt västerut som möjligt kommer en stor del av detta tomma område att täckas av 2-timmarszonen. Ytterligare större flygplatser blir ur det fjärrinriktade rekreativlivets synpunkter knappast nödvändiga. Skall transportresurser sättas in borde i stället en uppsabning av landsvägstransporterna i samband med transfer-trafik mellan flygplatser och primära rekreativområden sättas in: snabba bussar och bättre vägar.

Omfattningen av det nuvarande nätet av inrikes flyglinjer redovisas på karta 6.5.2. Ytterligare en förbindelse mellan Stockholm och Östersund beräknas tillkomma.

Resandet med reguljära flyg beräknas emellertid att växa något långsammare än hitills. Om resepaket med charterflyg kommer att organiseras i större omfattning kommer givetvis flyget att få en mycket stor betydelse för rekreativresandet särskilt på de längre avstånden. Olika undersökningar visar att billiga flygresor får en avgörande betydelse vid resor över 500–600 km:s avstånd. I samband med att Linjeflyg infört jet-flyg har en tydlig ökning av resandefrekvensen kunnat noteras.

Tabell 6.5.1 visar Linjeflygs persontransporter fördelade efter olika typer av resenärer år 1971:

Tabell 6.5.1.

Persontransporter med linjeflyg	Antal
Tjänsteresenärer	500 000
Familjer med barn	330 000
Grupper, semesterresenärer, veckoslutsresenärer	170 000
Ungdomar	90 000
Värnpliktiga	80 000
Pensionärer	20 000
Idrottsmän	20 000
Handikappade	10 000

Källa: Det svenska reguljära inrikesflyget, Linjeflyg 18/4 1972.

fritidskörning enligt vägverkets beräkningar.

Man kan emellertid konstatera att bilens betydelse för fjärrekreationen inte är fullt så stor som vid närrekreation. Benägenheten att använda bilen avtar ganska markant när avståndet överskrider 300–400 km. Orsaken att bilen används vid längre transportavstånd är vanligen att resenärerna har gott om tid i samband med längre semester exempelvis på sommaren eller att andra resealternativ är dyrare.

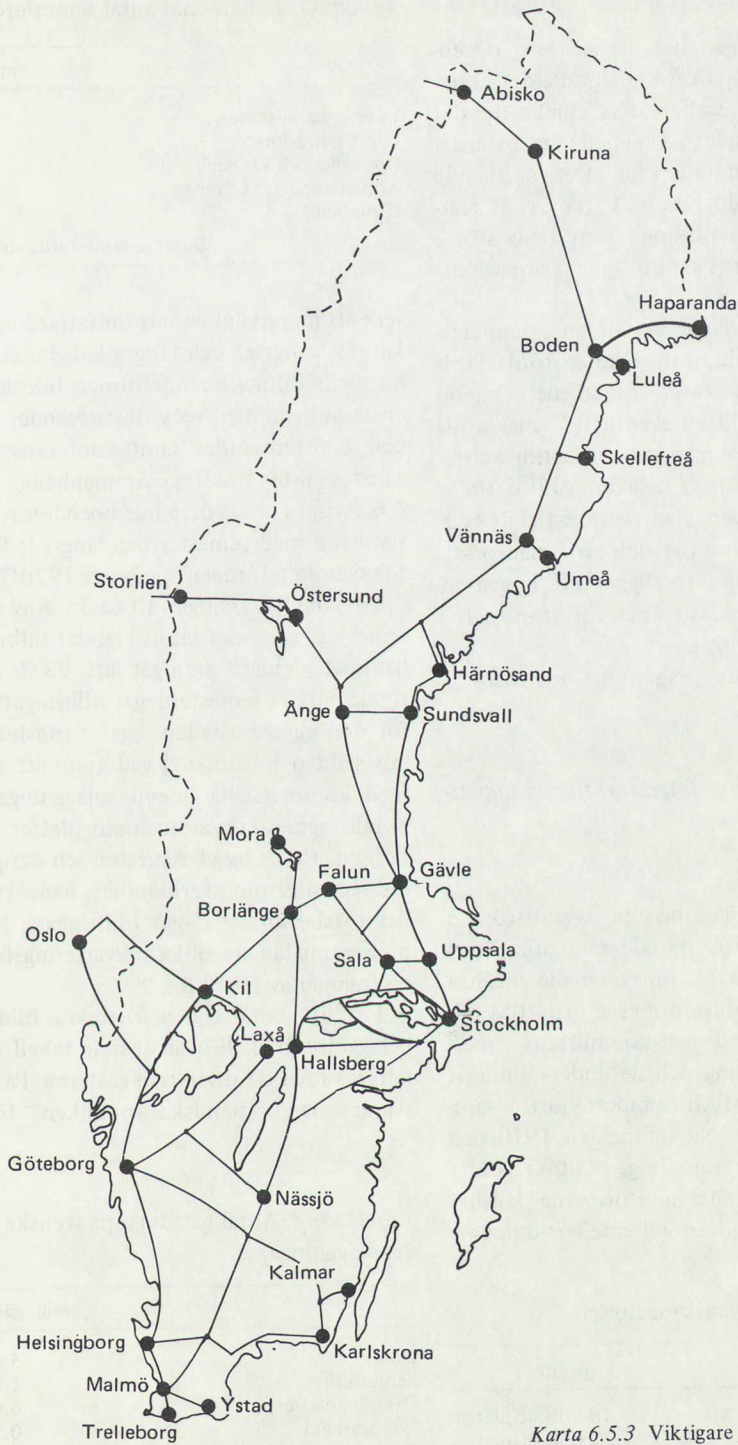
Särskilt vid kortare semesterperioder på vintern är obenägenheten ganska stor att använda bilen för fjärrtransporter i samband med rekreativresor. På avstånd intill 500–600 km kan även långfärdsbussar komma till användning och erbjuder f. n. de billigaste möjligheterna till fjärrtransporter. Bussarnas begränsning ligger i en relativt låg medelhastighet. F. n. finns en viss överkapacitet när det gäller antalet bussar. Antalet bussar i landet redovisas i nedanstående tabell:

Tabell 6.5.2 Transporter: Bussar för yrkes- trafik och turisttrafik

	Cirkatal
Totala antalet bussar för yrkes- trafik	8 000
Totala antalet bussar i lokal trafik	3 000
Totala antalet bussar för kombi- nerade långfärder och förorttrafik	2 500
Totala antalet helturistbussar	3 700

6.5.2 Vägtransporter

Vägtransporter är den absolut viktigaste formen för resande även vid rekreativresor. Vägtransporternas andel av det totala persontrafikarbetet uppgår till ca 90 % och har av långtidsutredningen beräknats öka ytterligare något. Ungefär 2 hushåll av 3 disponerar egen bil. Den övervägande delen av bilarnas sammanlagda körsträcka används för

Karta 6.5.3 Viktigare järnvägar

6.5.3 Järnvägstransporter

Längden järnvägar har de senaste decennierna minskat mycket kraftigt. På det bestående järnvägsnätet beräknas emellertid det medellånga resandet på medellånga distanser 300–600 km kunna öka. Det bestående järnvägsnätet redovisas på karta 6.5.3. Kartan redovisar endast linjer som är av större intresse för det fjärrinriktade rekreativlivet.

På de mycket långa avstånden exempelvis mellan södra och norra Sverige torde järnvägstransporterna inte kunna spela någon avgörande roll vid en eventuell framtida utbyggnad av flera primära rekreativområden i Norrland. En av orsakerna till detta är den långa resetiden som märks särskilt tydligt vid 1-veckasresorna och en annan orsak de svårigheter som föreligger att bygga ut järnvägskommunikationerna för stora och i tid korta belastningar.

SJ:s nuvarande vagnpark redovisas i tabell 6.5.3.

6.6 Nuvarande efterfrågestruktur på inkvartering

6.6.1 Allmänt

Den tidigare påtalade bristen på statistik när det gäller det fjärrinriktade rekreativlivet är stor. Få uppgifter finns samlade om hur de olika inkvarteringsformerna utnyttjas här i landet. I samband med kommitténs semestervaneundersökning och de undersökningar Svenska Turisttrafikförbundet gjort i samband med Sverige Nu-kampanjen 1970 och 1971 har dock de stora dragen i utnyttjandet av de olika inkvarteringsformerna kunnat kartläggas. Kommittén vill emellertid poäng-

Tabell 6.5.3 Järnvägskapaciteten.

SJ:s persontrafik		Kapacitet
Sittvagnar	II klass	70 000 sittplatser
Sittvagnar	I klass	9 000 sittplatser
Motorvagnar	II klass	50 000 sittplatser
Sovvagnar	168 vagnar	ca 5 000 bäddar
Liggvagnar	33 vagnar	ca 1 600 bäddar

Tabell 6.6.1 Beräknat antal semesterdygn

	milj. dygn
I den egna bostaden	49
I eget fritidshus	24
Hos släkt och vänner	21
Annan semester i Sverige	28
Utomlands	19
Summa semesterdagar	141

tera att materialet enbart omfattar hur svenskarnas semester och längre ledigheter fördelas mellan olika boendeformer. Inkvarteringen i samband med veckoslutsresandet, affärs- och tjänsteresandet samt konferenser avses således inte i detta sammanhang. Tabell 6.6.1 visar i grova drag hur boendeformerna i samband med semester och längre ledigheter för svensken fördelar sig under 1970/71.

Av tabellen framgår att ca 35 % av antalet semesterdagar som tas ut i landet tillbringas i hemmet. Vidare framgår att 33 % av det totala antalet semesterdagar tillbringats utanför den egna bostaden, eget fritidshus eller hos släkt och vänner. I vad kommittén avser med kommersiella boendeanläggningar dvs. hotell, semesterbyar, campingplatser, vandrarhem, Resos bygdesemester och övrig organiserad uthyrningsverksamhet, hade 10 % av det totala antalet dagar tillbringats. Fördelningen mellan de olika inkvarteringsformerna framgår av tabell 6.6.2.

För att erhålla den korrekta bilden av beläggningen skall ovanstående tabell kompletteras med de utländska gästerna. På hotell svarar den utländska publiken för ca

Tabell 6.6.2 Antal gästdygn på svenska boendeanläggningar

	milj. gästdygn
Hotell	5,0
Semesterbyar	1,0
Campingplatser	6,0
Vandrarhem	0,5
Resos bygdesemester	0,7
Övrig organiserad uthyrning	1,7
Totalt	14,9

900 000 gästdygn. Campingplatserna svarar för ca 1,5 milj. utländska gästdygn. Vandrarhem för ca 150 000 gästdygn. För ytterligare 350 000 utländska gästdygn svarar gemensamt semesterbyar, Resos bygdesemester och övrig uthyrningsverksamhet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de kommersiellt inriktade formerna för semesterboende svarar för ca 18 milj. gästdygn.

Med kommersiellt semesterboende avser kommittén de inkvarteringsformer som fortlöpande bedrivs i förvärvssyfte inkl. den organiserade uthyrningsverksamheten.

I tabell 6.6.1 redovisades antalet gästdygn under rubrik "Annan semester i Sverige" till 28 milj. Av dessa 28 milj. gästdygn kan som framgått av ovanstående ca 15 milj. gästdygn hänföras till kommersiella boendeformer. Hur återstående 13 milj. övernattningar fördelar sig på olika typer av inkvartering kan kommittén inte närmare precisera. Kommittén kan enbart konstatera att inkvartering i fritidsbåtar hör till denna restpost. Vidare skall till denna post föras den omfattande rent privat bedrivna uthyrningsverksamheten. Den omfattande lägerverksamhet som pågår varje sommar inom ramen för de ideella organisationernas verksamheter hör också till denna restpost. Övernattningar av spontan karaktär i tält, stugor och kåtor i samband med fjällvandringar hör också hit.

Evenemang av typ "Kiviks marknad", popfestivaler, motortävlingar etc. är ytterligare exempel på var spontan inkvartering i företrädesvis tält och husvagnar etableras utanför de kommersiella boendeformernas ram.

Mot bakgrund av hur nuvarande anläggningar för det fjärrinriktade rekreativlivet utnyttjas har kommittén funnit det angeläget att studera de olika inkvarteringsformernas speciella efterfrågestruktur var för sig. Motivet för detta är bl. a. att strukturen både beträffande lokalisering, service och priser är så divergerande för de olika inkvarteringsformerna att en samlad bedömning av efterfrågan sannolikt skulle bli missvisande.

6.6.2 Hotellanläggningar

Avsaknaden av inkvarteringsstatistik för hotellsektorn som helhet försvårar en generell bedömning beträffande nuvarande efterfrågesituation resp. faktiskt utnyttjande av befintlig bäddkapacitet.

Kommittén har efter kontakter med sakkunniga inom hotellbranschen beräknat antalet övernattningar på samtliga hotellanläggningar till 15–16 milj. inklusive det icke-turistiska boendet.

Genom att indela hotellbranschen i tre kategorier har möjligheter skapats att närmare analysera nuvarande efterfrågan på inkvartering på hotell i samband med semester i relation till hotellanläggningens huvudsakliga funktion. Kommittén har mot bakgrund av detta indelat hotell i tre grupper: Turisthotell inkl. pensionat. "Stadshotell" och "Storstadshotell".

Som turisthotell har klassats medlemmar i Svenska Turisthotellens Riksförbund motsvarande ca 20 000 bäddar. Enligt denna organisation motsvarar 20 000 bäddar 75–80 % av den totala kapaciteten turisthotellsbäddar i landet. Kommittén utgår således från denna organisations bedömningar av bäddantalet och beräknar det totala antalet turisthotellbäddar till 25 000 varav hälften helårsöppna. Den genomsnittliga belägningsgraden för dessa anläggningar har beräknats ligga omkring 35 %. Då 75 % av antalet gästdygn på turisthotell antas efterfrågas i rekreativt syfte kan det totala antalet gästdygn på turisthotell i samband med semester och längre ledigheter beräknas till ca 2 milj. Resterande antal gästdygn vilka uppgår till 3 milj. som utnyttjats i samband med semester har förlagts till antingen gruppen "Stadshotell" eller "Storstadshotell". Hur fördelningen mellan dessa två kategorier ser ut har kommittén inte haft möjlighet att avgöra.

Kommittén har endast kunnat konstatera att de ca 35 000 bäddar som avses i gruppen "Stadshotell" har en årsbeläggning på 40–50 % av den totala kapaciteten. De 35 000 bäddar som inryms under kategorin "Storstadshotell" däremot kan uppvisa en årsbe-

läggning kring 60 % av kapaciteten.

Av ovanstående har kommittén kunnat dra vissa slutsatser beträffande nuvarande efterfrågan på inkvartering på hotell. Det väsentligaste enligt kommitténs mening är att 60 % av det totala antalet gästdygn i samband med semester tillbringats på andra anläggningar än vad som allmänt betraktas som turistiska. Anledningen till detta kan ses mot bakgrund av flera faktorer. Målgruppen ”hotellgäster” har andra motiv i samband med sin semester än att tillbringa sin tid i vad som traditionellt betraktas som en attraktiv miljö.

En ökad efterfrågan på hotellinkvartering i samband med semester har börjat förmärkas i urbaniserade områden med hög servicegrad. Den urbana människans tillgång på hög samhällsservice och hennes krav på ett varierat utbud av aktiviteter och attraktioner i samband med semester och längre ledigheter har medfört att hon inte längre självklart kan förmås att tillbringa sin ledighet i den relativt isolerade miljö de flesta av våra turisthotell kan erbjuda.

Beträffande efterfrågan på inkvartering inom hotellsektorn i samband med rekreation kan sammanfattningsvis konstateras att stor efterfrågan råder i stora delar av landet under traditionellt betraktade säsongstoppar som nyår, sportlov, påsk och midsommar. Under resten av året synes överkapaciteten på hotellbäddar vara stor. För hotellbranschen som helhet, dvs. inkluderande affärs- och tjänsteresandet samt konferenser kan nuvarande efterfrågan ej täcka befintlig kapacitet. I storstäderna kan dock efterfrågan på inkvartering måndag—fredag ej tillgodoses under stora delar av året.

6.6.3 Semesterbyar

Tidigare påtalad brist på för landet enhetlig inkvarteringsstatistik gäller även semesterbyar. Efterfrågans fördelning över året blir därför ganska svår att bedöma. Kommitténs bedömning av utnyttjandet och efterfrågan av semesterbyar som boendeform under semester och längre ledigheter har därför skett

mot bakgrund av tidigare refererade intervjuundersökningar och diskussioner med sakkunniga inom branschen. Därvid har framkommit att drygt 1 milj. gästnätter tillbringas i landets semesterbyar, vilket motsvarar 15—20 % beläggning. Då uthyrningen företrädesvis sker på veckobasis kan den publik inkl. utlänningar som besökt semesterbyar uppskattas till knappt 200 000 personer. Nuvarande efterfrågan på logi i semesterbyar är mycket koncentrerad i tiden. Under 6—8 veckor under sommaren och 4—6 veckor under vintern vid byar lokaliserade i områden lämpade för vinteraktiviteter kan nuvarande kapacitet inte tillgodose annat än en mindre del av efterfrågan. Det utnyttjande som sker vid sidan av dessa perioder beror enligt kommitténs uppfattning på resp. semesterbys särskilt goda förutsättningar i form av lokalisering, ledning och väl utbyggd allmän service inkl. aktiviteter och arrangemang.

Mot bakgrund av bl. a. fritidsutredningens antaganden om utbyggnadsbehovet av semesterbyar kan nuvarande efterfrågan och kapacitet synas förvånansvärt liten. Fritidsutredningen bedömde det som realistiskt att räkna med ett behov av stugor i semesterbyar uppgående till ca 50 000 stugor alt. 200 000 bäddar. Detta mot bakgrund av efterfrågan i mitten av sextioalet. Att utvecklingen inte gått som fritidsutredningen räknat med framgår av att antalet stugor i semesterbyar 7 år senare uppgår till drygt 4 500. Det bör i detta sammanhang observeras att alternativa boendeformer ej tillkommit under senare år.

Kommittén anser att ett stort efterfrågeöverskott beträffande inkvartering i semesterbyar endast föreligger under vissa begränsade tider av året. Som påpekades i samband med avsnitt 6.2.2 har urbaniseringen och därmed kraven på service och förströelser förändrat förutsättningarna i samband med utvecklingen av semesterbyar. Kortfattat kan sägas att det inte längre är fråga om att erbjuda en bäddplats alt. en stuga. Vad som i dag efterfrågas är funktionen ”fritid och rekreation” i för ändamålet väl fungerande serviceenheter med breda utbud på aktivite-

ter och attraktioner samt en inkvartering av hög standard.

Kommittén anser att den utveckling av antalet semesterbyar som skett fram till i dag trots sin relativa höga tillväxttakt, i absoluta tal måste betraktas som blygsam. Den stora allmänheten har fortfarande inte kommit i kontakt med semesterbyn som boendeform i samband med rekreation. Nuvarande efterfrågan måste således bedömas med utgångspunkt från att verksamheten endast befinner sig på accepteringsstadiet hos konsumenterna. Den egentliga tillväxttakten måste bedömas ligga framåt i tiden. Att semesterbyn befinner sig i början av ett innovationsförlopp visar sig inte bara på själva "produkten" semesterbyn.

På det organisatoriska planet saknas fortfarande riktlinjer för verksamhetens bedrivande. Detta gäller både semesterbyarnas utformning, lokalisering, ekonomiska förutsättningar samt hur byarnas marknadsföring och försäljningsåtgärder skall organiseras. Semesterbyarnas utformning kan inte ske efter ett enhetligt mönster. Regionala förhållanden både vad beträffar natur och klimat och efterfrågan måste vara avgörande för hur byarna skall utrustas och drivas. Att dessa frågor ej uppmärksammas och åtgärdats i tillräcklig omfattning har utgjort starkt hämmande faktorer för hela verksamhetens utveckling. Kommitténs uppfattning om efterfrågan på semesterboende med hänsyn till verksamhetens nuvarande struktur kan således inte enbart ligga till grund för framtida åtgärder. Det är kommitténs uppfattning att det finns en stor latent efterfrågan på semesterboende under förutsättning att framtida semesterbyar lokaliseras och anpassas i storlek så att ekonomiska förutsättningar skapas för service och aktiviteter och attraktioner som dagens medborgare kräver.

För att den enskilda konsumenten skall komma i åtnjutande av utbudet på semesterbyar krävs vidare en till verksamheten väl anpassad marknads- och försäljningsorganisation.

6.6.4 Campingplatser

I samband med att Riksorganisationernas campingkommitté började klassificera landets campingplatser startades också en registrering av hur resp. campingplats utnyttjas. Av tabell 6.6.3 framgår hur antalet gästdygn på campingplatser utvecklats sedan 1964.

Tillväxten i antal gästdygn under senare delen av sextioalet kan vara orsakad av flera faktorer. Vid sidan av långa ledigheter och förbättrad ekonomi kan två faktorer urskiljas. Den hygieniska standarden och övriga anordningar har på campingplatserna väsentligt förbättrats under senare år. Vidare har den enskilda camparens utrustning ändrat karaktär. Dagens moderna tält med separata sov- och vistelseutrymmen har skapat förutsättningar att campa även vid otjänlig väderlek. Enligt uppgift från Campingkommittén har tillkomsten av campingstugor, ökningen av antalet husvagnar på campingplatserna och tältens ökade standard gjort att ca 40–50 % av campinggästerna är mer eller mindre oberoende av väderleken.

Som också framgår av tabellen har utnyttjandet stabiliserats kring 5–6 milj. gästdygn med små avvikelser beroende på fina eller dåliga somrar.

Den under senare år mycket påtagliga standardförbättringen av campingplatserna har medfört att den till Västkusten och Kalmar län mycket påtagliga efterfrågekoncentrationen börjat förändras. Den upprustning av campingplatser som vidtagits i ett flertal

Tabell 6.6.3 Antal gästdygn på svenska campingplatser

År	Milj. gästdygn
1964	3,6
1965	4,4
1966	5,2
1967	5,2
1968	5,3
1969	6,1
1970	5,4
1971	5,7
1972	6,0

kommuner i norra Sverige har medfört att en ökad efterfrågan börjat förmärkas i denna del av landet.

Trots att campingen är den mest utnyttjade logiformen av alla i samband med semester och rekreation kan kommittén konstatera att nuvarande kapacitet på campingplatser synes motsvara efterfrågan. Visserligen är utnyttjandet av campingplatserna mycket koncentrerad i tiden. Över 50 % av beläggningen är koncentrerad till juli månad. Trots detta får det anses höra till undantagen att någon inte kan beredas plats inom det område vederbörande planerat att tillbringa sin ledighet i. Vid kontakter med Sveriges campingvärdars riksförbund har det vidare framkommit att dagens efterfrågestruktur på campingen som logiform börjat ändra karaktär. Kvaliteten på den personliga utrustningen både på tält och husvagnssidan har skapat förutsättningar för camparen att tillbringa längre tid borta från hemmet. Detta i kombination med att de flesta campingplatserna idag kan ge en hög allmänservice har gjort att camparen tenderat att bli mera stationär. Denna utveckling har emellertid medfört att kraven på varierande utbud av aktiviteter och attraktioner har accentuerats. På samma sätt som tidigare beskrivits för både hotell och semesterbyar har boendet kommit att inta en sekundär ställning. Trivsel och miljö i kombination med ett rikligt utbud av förströelseformer har även för camping kommit i förgrunden.

Denna utveckling har emellertid ej inneburit att publikunderlaget för camping ökat nämnvärt. I början av sextioalet beräknades antalet campare i landet uppgå till ca 650 000 i tätorter överstigande 10 000 invånare. Nuvarande antal har beräknats uppgå till ca 800 000 för hela landet. Tillväxten av antalet campare har således varit ganska liten. Detta med hänsyn till att invånare i tätorter understigande 10 000 även måste antas utöva camping. Under motsvarande period har däremot antalet campingdygn nära nog fördubblats. De senaste årens utveckling av campingplatserna har således fått som främsta konsekvens att vistelsetiden per camping-

enhet avsevärt förlängts medan tillväxten i antal campare varit relativt måttlig. Mot bakgrund av detta vill kommittén ifrågasätta om åtgärder för att förbättra enbart campingplatsernas standard får ett publikt sett bredare utnyttjande som effekt.

6.6.5 Vandrarhem

Trots att vandrarhemmen fått en ökad standard och en förändrad struktur av gäster har kommittén inte kunnat observera någon generell efterfrågeökning under senare år. De vandrarhem som genomfört genomgripande standardförbättringar har dock fått en ökad beläggning. Det gamla mönstret med kortvistelsetid kvarstår. Den genomsnittliga vistelsetiden uppgår till 1,4 dygn. Beläggningsstatistik från 1971 visar att 450 000 gästnätter tillbringats på vandrarhem. För 1970 redovisas samma antal gästnätter. Vandrarhemmen är den inkvarteringsform som har det största antalet utländska gäster. 1971 registrerades utlänningar för 30 % av samtliga gästnätter. Att inkvartering på vandrarhem inte ökat nämnvärt under den senaste 10-årsperioden visas bl. a. av att antalet utländska gästnätter endast ökat med 7 % under hela perioden. Bortsett från enstaka efterfrågetoppar och vissa lokala variationer i efterfrågan på inkvartering i vandrarhem bedömer kommittén att nuvarande kapacitet väl täcker behoven.

6.6.6 Övrig uthyrningsverksamhet

Då uthyrningsverksamheten av enskilda stugor och privatrum f. n. är uppdelad på ett stort antal förmedlingsorganisationer har någon helt tillförlitlig kartläggning av nuvarande utnyttjande och efterfrågan inte kunnat göras. Med ledning av bl. a. kommitténs intervjuundersökning kan antalet gästdygn i stugor och privatrum uppskattas till ca 2,5 milj.

Vid kontakter med representanter för uthyrningsverksamheten har kommittén kunnat konstatera att verksamhetens omfattning och efterfrågan på stugor och rum är i

stigande. Bl. a. beroende på det förtroende-
fulla samarbete som lokala och regionala
turistorganisationer och RESOS bygdesemes-
ter kunnat etablera med värdarna för uthyr-
ningsobjekten, har antalet bäddar i denna
verksamhetsform börjat anta ansevärd pro-
portioner.

Kommittén uppfattar denna uthyrnings-
verksamhet som ett väsentligt inslag i dagens
rekreationsmönster. Utan egentliga kostna-
der för samhället kan en tidigare inte till-
gänglig bäddkapacitet ställas till förfogande
för de semestrande. Samtidigt betyder denna
uthyrningsverksamhet ett inte oväsentligt
tillskott till den enskilda stugvärdens privat-
ekonomi. För en stor grupp av människor
betyder denna biinkomst att möjligheter ska-
pas att stanna kvar i områden där övriga
arbetstillfällen är vikande.

Kommittén vill emellertid betona att stan-

dardkraven bl. a. beträffande sanitära förhål-
landen både från den enskilde gästens och
samhällets sida kan komma att medföra att
delar av nuvarande utbud i framtiden inte
kommer att vara attraktivt.

I takt med att anläggningar bättre anpassa-
de till nuvarande och framtida krav och
önskemål tillkommer antar kommittén att
uthyrningen av enskilda stugor och rum som
inte har en godtagbar standard kommer att
minska.

6.7 Det aktuella utbudet av producerade resor och arrangemang och dess omfattning

Redogörelsen för det utbud, som presenteras
på svensk och utländsk marknad, gör inte
anspråk på att vara komplett. Dels är utbu-
det så diversifierat och handläggs av så
många olika instanser och dels saknas ett

Tabell 6.7.1 Sverige Antalet på marknaden presenterade produkter eller researrangemang,
geografiskt indelade. (1972)

Län	Antal arrangemang			Antal arrangemangsveckor		
	Sommar	Vinter	Summa	Sommar	Vinter	Summa
Norrbottnen	46	12	58	511	91	602
Västerbotten	26	13	39	258	167	425
Jämtland/Härjedalen	83	220	303	764	3 196	3 960
Västernorrland	4	0	4	56	0	56
Gävleborg	0	1	1	0	19	19
Dalarna	29	44	73	601	520	1 121
Värmland	22	20	42	262	325	587
Örebro	11	5	16	157	90	247
Västmanland	2	0	2	54	0	54
Uppsala	0	0	0	0	0	0
Stockholm	5	1	6	19	30	49
Södermanland	1	3	4	54		54
Östergötland	2	1	3			71
Jönköping	1	1	2	21	19	40
Kronoberg	1	0	1	54	0	54
Kalmar	8	0	8	68	0	68
Gotland	19	0	19	195	0	195
Blekinge	12	0	12	187	0	187
Skaraborg/Älvsborg	5	2	7	104	16	120
Göteborg o. Bohus	10	0	10	94	0	94
Halland	4	0	4	34	0	34
Kristianstad	1	0	1	22	0	22
Malmöhus	4	0	4	74	0	74
Summa	296	323	619	3 589	4 473	8 062

Antalet arrangemangsveckor = antalet arrangemang x antalet erbjudna veckor per
arrangemang.

flertal betydelsefulla uppgifter exempelvis i form av omsättning räknat i kronor eller i antal besökare.

Sammanställningen behandlar först det s. k. utbudet eller de arrangemang i form av resepaket, som finns tillgängliga för bokning eller köp. I första hand redovisas arrangemangen för svensk marknad samt därefter de som är avsedda för vissa utlandsmarknader (Tyskland, England, Holland, Belgien, Frankrike och USA).

Huvudsakligt källmaterial för sammanställningen har varit: STTF:s "Handbok för proffsen", 1971. Denna sammanställning täcker det utbud, som presenteras för svensk

publik samt de hotell, vandrarhem samt semesterbyar, som finns i landet. Som ytterligare källmaterial har svenska och utländska turarrangörers program använts.

Ett mindre avsnitt behandlar sevärdheter, evenemang, besöksobjekt i Sverige. Dessa är av intresse för existerande reseprogram. Besök vid intressanta sevärdheter ingår ofta i resepaketen. Sevärdheterna m. m. indikerar även en viss existerande potential vad beträffar framtagning av nya arrangemang. Materialet bygger på en rapport från Civildepartementet av den 19.7.71 "Förarbeten för fysisk riksplanering. Inventering av sevärdheter."

Av sammanställningen över de olika typerna av produkter (tabell 6.7.2) framgår, att den övervägande delen utgöres av aktivitetsutbud i någon form, exempelvis fiske, motion, curling. Ligga-stilla-former existerar, likaväl som semesterformer för speciella grupper ex. mamma-barn, pensionärer. Men den kraftigaste tillväxten av produkter återfinns inom området aktivitetserbudanden.

Tabell 6.7.2 Sverige Antalet på marknaden presenterade produkter, typgrupperade. (1972)

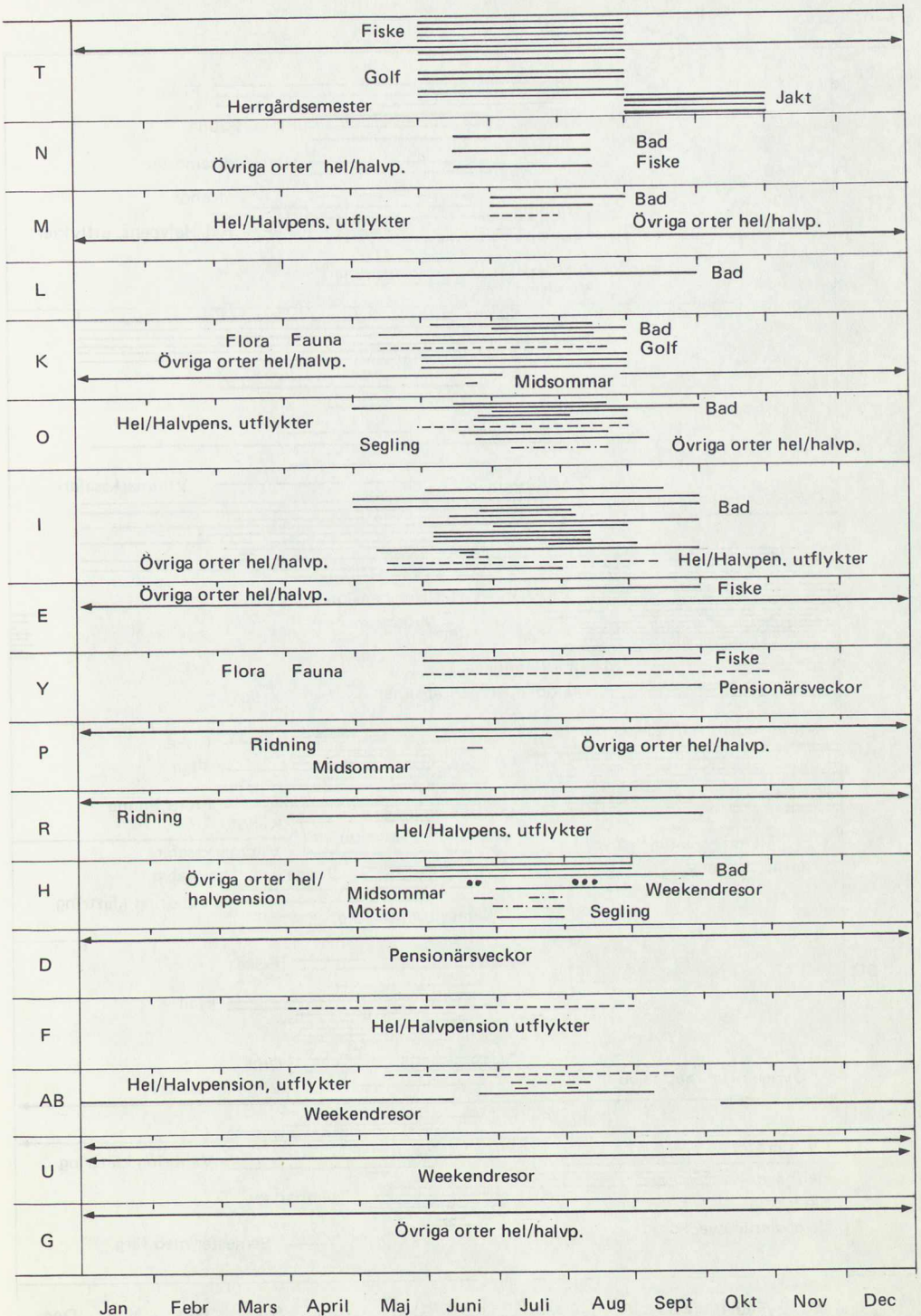
Sommarsäsong

Typ av produkt/arrangemang	Antalet arrangemang	Antalet arrangemangsveckor
Bad	27	329
Fiske	43	674
Jakt	10	84
Kanot	9	54
Segling	3	8
Segelflyg	1	10
Motion	13	126
Ridning/ridskola	7	131
Golf	12	117
Fjällvistelse	48	804
Vandring/klättring	9	85
Flora/Fauna, bär- el. stenplockning	15	111
Midnattssolsresa	7	38
Vildmarkssafari	10	80
Semester med färg, fotografering	4	13
Herrgårdsemester	6	65
Familjevecka	1	4
Pensionärsvecka	9	56
Midsommararrangemang	6	2
Ligga-stilla-arrangemang med hel/halvpension	21	561
Utflyktsarrangemang med hel/halvpension	16	207
Skol- och studieresor	2	18
Weekendarrangemang	5	Hela året
Summa	287	3 577

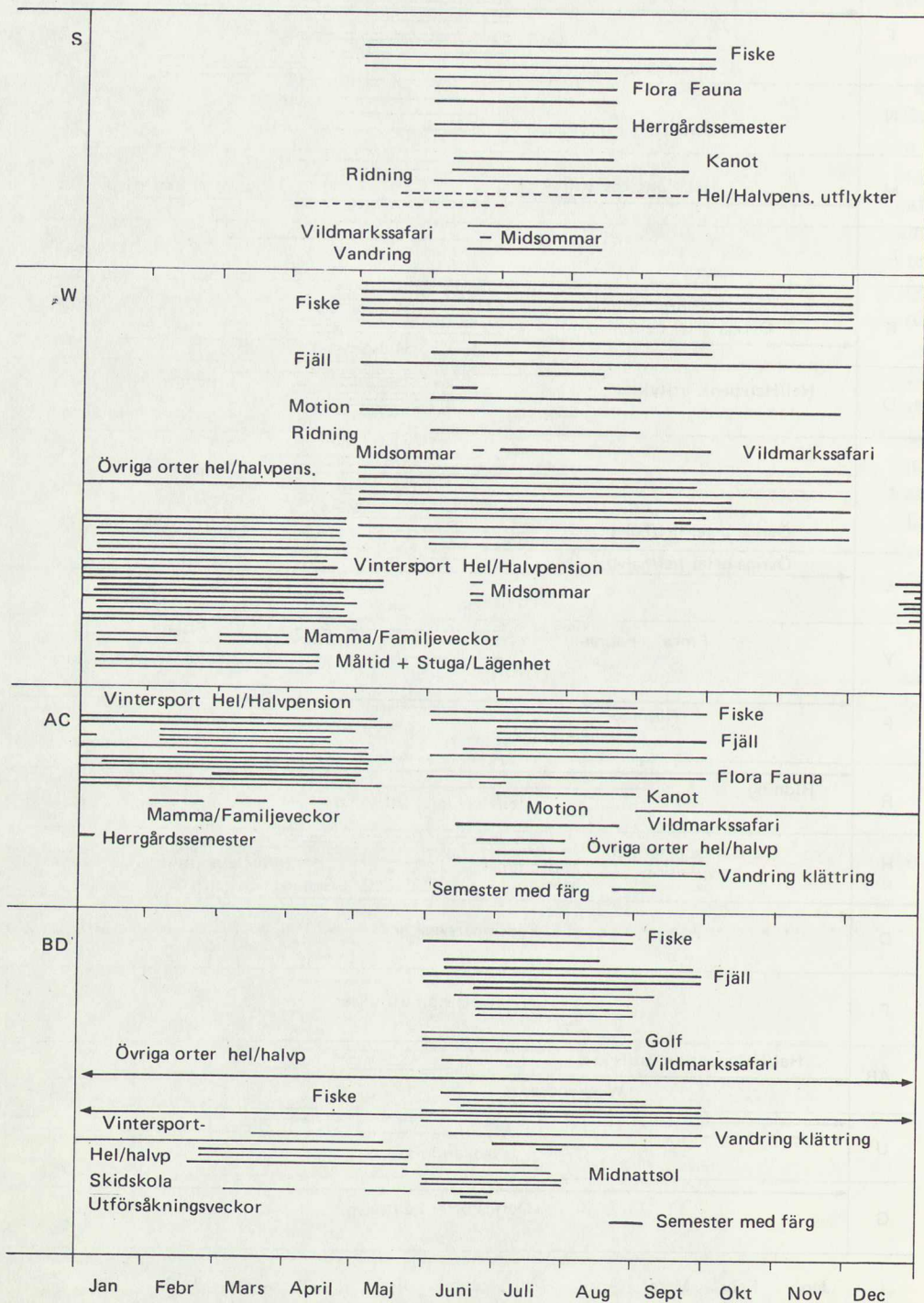
Tabell 6.7.3 Sverige. Antalet på marknaden presenterade produkter, typgrupperade. (1972)

Vintersäsong

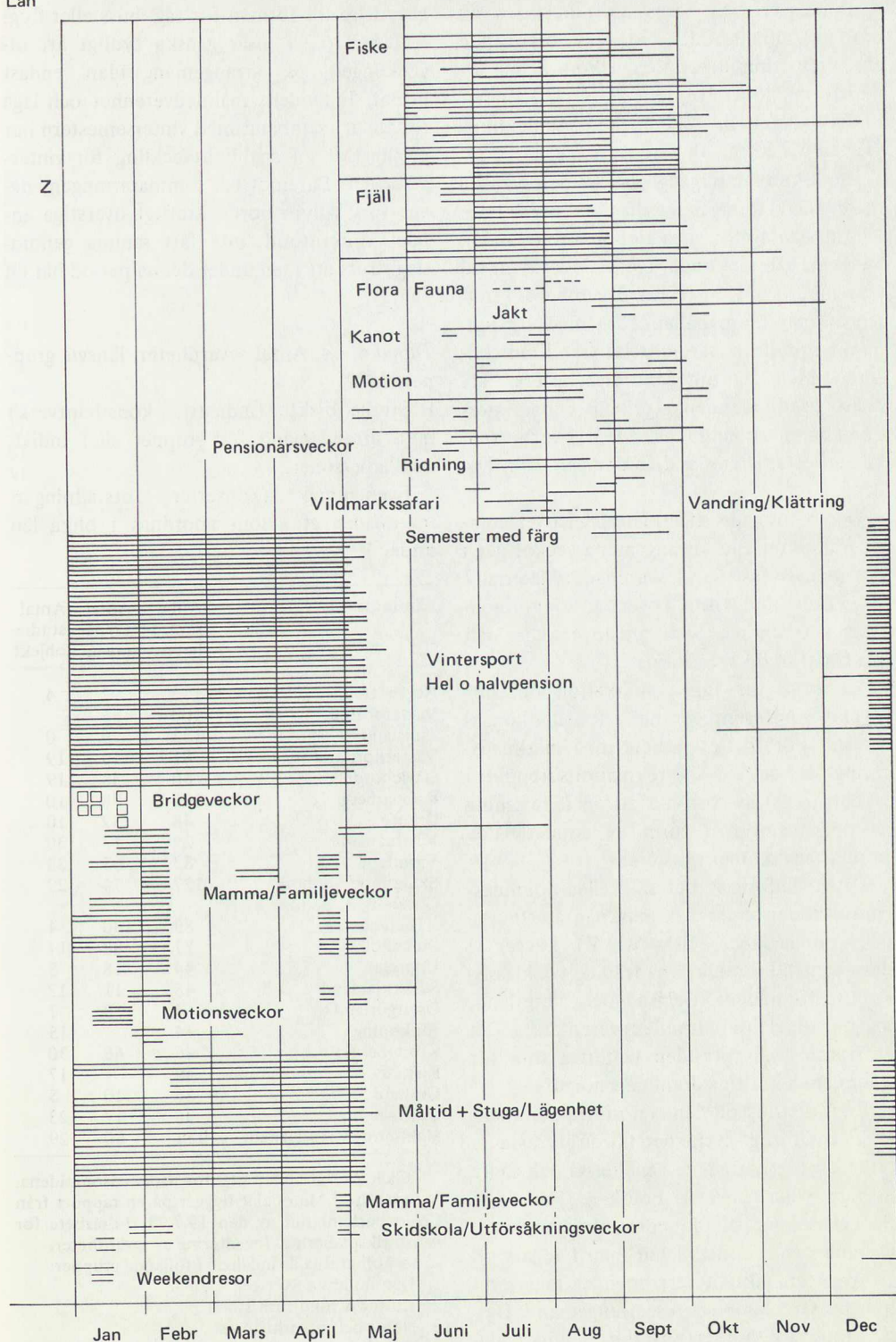
Typ av arrangemang/produkt	Antalet arrangemang	Antalet arrangemangsveckor
Vintersport, hel/halvpension	114	1 862
Skidskola/utförsåkning	16	50
Långfärd	1	5
Fjällkurs	1	1
Vinterfiske	4	35
Motionsveckor	9	20
Curling	2	2
Fallskärmsbrottning/kurs	1	1
Mamma-barn, familjevecka	41	159
Semesterby, stuga/lägenhet/måltid	94	2 095
Hemslöjds/vävvecka	1	20
Bridevecka	7	7
Nöjesvecka	2	2
Kulturell vecka	1	1
Weekendresa	15	272
Jul/nyår	1	
Summa	310	4 532

Figur 6.7.1:1 Produkternas "tillgänglighet" under året. Sverige.

Figur 6.7.1:2 Produkternas "tillgänglighet" under året. Sverige.

Figur 6.6.1:3 Produkternas "tillgänglighet" under året. Sverige.

Tendenserna är desamma vintertid, även om ligga-stilla-utbudet i form av stugboende etc. tycks dominera. Men bakom denna utbudsform döljer sig en aktiv verksamhet under vistelsen, exempelvis skidåkning. (Tabell 6.7.3).

Produkternas tillgänglighet på den svenska marknaden framgår av diagram 6.7.1:1-3. Med undantag för vissa året-om-erbjudanden återfinns utbudet under två perioder: juni till september samt mitten av december till mitten av maj. Öppethållandet är med utgångspunkt från dessa värden relativt tillfredsställande. Men det bör samtidigt noteras, att 2-säsongserbjudanden i princip enbart återfinns inom följande områden: Norrbotten, Västerbotten, Jämtland/Härjedalen samt Dalarna.

Det redovisade siffermaterialet över antalet produkter eller arrangemangsveckor ger i viss mån endast halva sanningen. Materialet är en bruttoredovisning över vad som presenteras i trycksaker och annan reklam och information till svenskarna.

Siffrorna ger ingen indikation om hur mycket som egentligen har sålts eller konsumerats. För fortsatt arbete med marknadsföring av det totala rekreativutbudet i landet är det av stor vikt att en redovisning av omsättningen i form av antalet sålda produkter kommer till stånd.

Drygt hälften av det sälj- eller bokningsbara utbudet för svensk marknad återfinns i de nordliga länen (BD, AC, Z). Lägger vi dessutom till produkterna från de två klassiska turistområdena Dalarna och Värmland, har huvuddelen av utbudet presenterats. Det är framför allt utbudet vintertid som för fram denna kraftiga dominans norrut.

En förklaring till denna nordliga dominans är helt naturligt avståndet till de intressanta tätbefolkade områdena i mellersta och södra Sverige, vilka genererar besökare. För att få flera besökare till de norra länen och till Dalarna och Värmland har man tvingats till att paketera aktiviteter, boende, mat samt transporter i lämpliga researrangemang. Detta behov accentueras ytterligare under vintern, då bilen som transportmedel minskar i

betydelse till förmån för tåg, buss eller flyg.

Tabell 6.7.1 visar ganska tydligt att utvecklingen på arrangemangssidan endast börjat. Individens målmedvetenhet och låga rörlighet i samband med vintersemestern har möjliggjort en snabb utveckling för vintersäsongen. Däremot har sommararrangemangen, vars volym borde kraftigt överstiga antalet vinterutbud, inte fått samma genomslag, trots att man under denna period har en

Tabell 6.7.4 Antal sevärdheter, länsvis grupperade.

Studieobjekt (industri, konsthantverk) med arrangemang för grupper eller individuella personer.

Evenemang (konserter, utställningar, marknader etc) som anordnas i olika län under 1972.

Län/motsv.	Antal sevärdheter	Antal evenemang	Antal studieobjekt
Norrbotten	142	22	4
Västerbotten	100	36	
Jämtland	133	9	0
Västernorrland	81	19	19
Gävleborg	60	38	19
Kopparberg	135	98	10
Örebro	48	32	10
Västmanland	29	17	30
Värmland	83	65	33
Skaraborg/Älvsborg	127	74	29
Göteborg o. Bohus/			
Halland	89 ¹	130	4
Stockholm	37 ¹	88	14
Uppsala	44	18	5
Södermanland	45	11	12
Östergötland	64	18	7
Jönköping	44		15
Kronoberg	46	68	30
Kalmar	49		17
Gotland	86	10	5
Blekinge	36	12	23
Malmöhus/Kristianstad	151 ¹	60	29

¹ Gäller sevärdheter utanför Storstadsområdena.

Sevärdhet: Materialet bygger på en rapport från Civildepartementet av den 19.7.71. Förarbete för fysisk riksplanering. Inventering av sevärdheter.

Sevärdheterna är indelade i följande grupper:

1. Det moderna Sverige
2. Kultur och kulturhistoria
3. Natur och naturhistoria
4. Friluftsliv och rekreation
5. Nöjen och arrangemang

Tabell 6.7.5 Sverige Antalet på marknaden presenterade produkter, grupperade efter arrangör (grossist). (1972)

Arrangör	Antal arrangemang			Antal arrangemangsveckor		
	Sommar	Vinter	Summa	Sommar	Vinter	Summa
Blekinge TTF	5	0	5	65	0	65
Dala Tour AB	20	15	35	482	195	677
Eila Resetjänst, Surte	8	1	9	77	17	94
Fjällkedjan/SJ-resor	9	0	9	43	0	43
Gotlandsresor AB	1	0	1	18	0	18
Jämtland/Härjedalen Resor AB	55	113	168	501	1 893	2 394
Lingmerths Resetjänst	23	1	24	115	1	116
M	2	38	40	24	557	581
Nordkalottresor	4	0	4	52	0	52
Nyman & Schultz/ Nordisk	1	0	1	9	0	9
RESO	56	6	62	793	75	868
SJ-Resor	18	62	80	418	599	1 017
STF	35	60	95	319	653	972
Värmlands TTF	16	11	27	223	185	408
Västerbottens TTF	10	8	18	120	129	249
Örebro läns TTF	2	0	2	157	0	157
Övriga ¹	25	18	43	334	223	557
Summa	290	333	623	3 750	4 527	8 277

¹ Här ingår bl. a. följande researrangörer: Turistflyg, Arjeplog, Norrlandsflyg, Gällivare, Domänverket, Sorsele, Stockholms TTF, AB Svenska, Fjällbuss, Stockholm, Ullångerfjärdens Touristsightseeing, Erma-resor, Stockholm, Normarkens Kanot & Turist Center, Resebolaget, Stockholm, Svenska Navigations- och Seglarskolan, Göteborg, Karlskrona Sjösportsskola, Fritidsbuss, Stockholm, Västerviks turist-nämnd/Svenska korporationsförbundet, Kalmar Yrkesskola/Carlbergsskolan, Arkösunds Hotell, Eskilstuna Turistbyrå, Säffle Rese Service, Press-resor, Göteborg, Aronsons, Vänersborg, City Sightseeing, Stockholm, Club Continental, GDG Resecentrum, Ämås-Resor

bredare publik, som sannolikt har en högre disponibel semesterbudget och borde därför vara betjänt av prisbilliga arrangemang.

Tillgången på attraktioner i de södra och mellersta delarna av landet framgår av tabell 6.7.4 Bland sevärdheter, evenemang och företag/organisationer för besök återfinns en avsevärd potential för researrangemang för dessa delar av landet.

Jämföres dessa "o-paketerade" attraktioner i södra och mellersta Sverige med tillgången till inkvartering i samma delar av landet (tabell 6.2.6) understryks ytterligare det faktum, att utvecklingen av produkter enbart är påbörjad.

Helt naturligt anordnas flertalet resor, både individuella och i grupp, till företagen, evenemangen och sevärdheten. Bakom de mer organiserade resorna ligger olika tidningars resetjänst, bussföretag, pensionärsföre-

ningar m. m. Det är f. n. helt omöjligt att få ett grepp om hur många resor av detta slag som anordnas och till vilka resmål.

Ytterligare en anledning till övervikten av researrangemang till norra Sverige är att söka i det intresse, som turistorganisationer och enskild näring visat i dessa delar. Observera exempelvis den ledande roll, som Jämtlands och Härjedalens TF:s säljbolag uppvisar i egenskap av turarrangör (tabell 6.7.5).

Utbudet eller researrangemangen på vissa utlandsmarknader

England och Tyskland uppvisar det största antalet turarrangörer eller grossister som intresserar sig för Sverige som resmål.

Rundresor med buss, flyg eller tåg dominerar bilden bland typen av utbud. Det kan

vara av intresse att notera det stora antal campingerbjudanden på den engelska marknaden.

Mälardområdet med framför allt Stockholm utgör det klart förhärskande resmålet, något som också verifierats av STTF:s undersökning bland bilturister, "Bil-71". Endast ett mindre antal arrangemang berör norra delarna av landet. De långa transportavstånden och de små möjligheterna att anordna charterresor till Norrland är några faktorer som hämmar resandet norrut.

Det är förvånansvärt att Skåne och Blekinge tycks spela en sådan relativt blygsam roll som mottagare av utländska resgrupper.

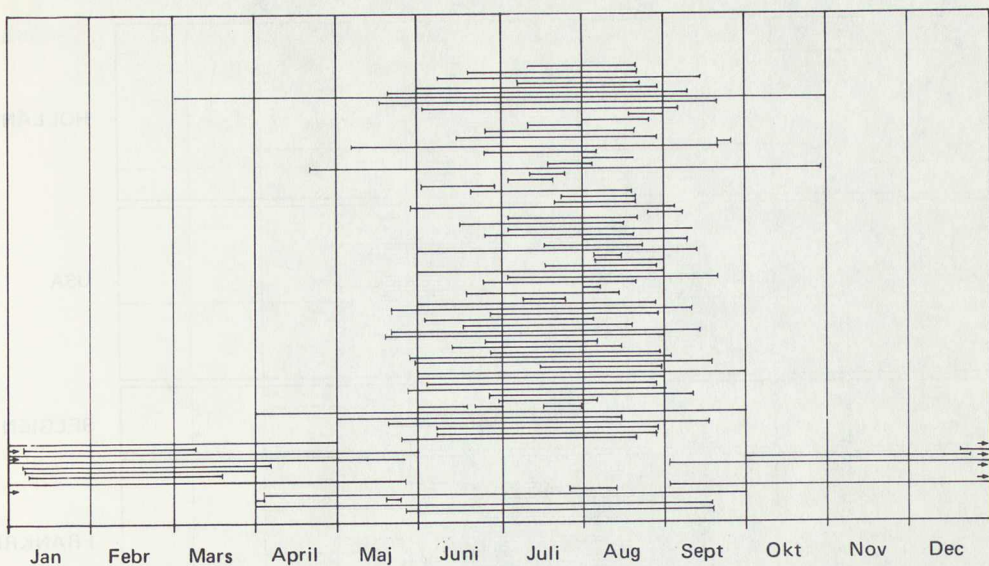
De redovisade produkterna uppvisar en tillfredsställande säsonglängd. Med undantag för Tyskland och Frankrike (juni t. o. m. augusti) sätter resandet igång från övriga

marknader redan under april/maj och pågår t. o. m. september.

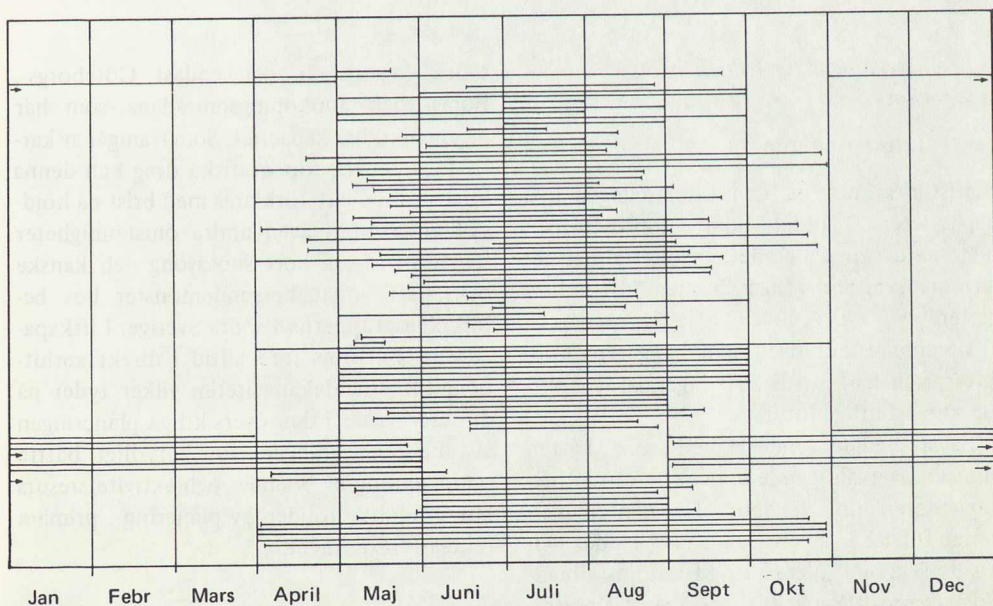
Även i detta sammanhang måste påpekas, att det presenterade materialet avser det utbud, som finns tillgängligt på resp. marknad. Underlag för bedömning av hur mycket som de facto konsumerats finns inte tillgängligt.

Tabell 6.7.6 Svenskt utbud på olika utlandsmarknader i utländska turarrangörers egna säljprogram

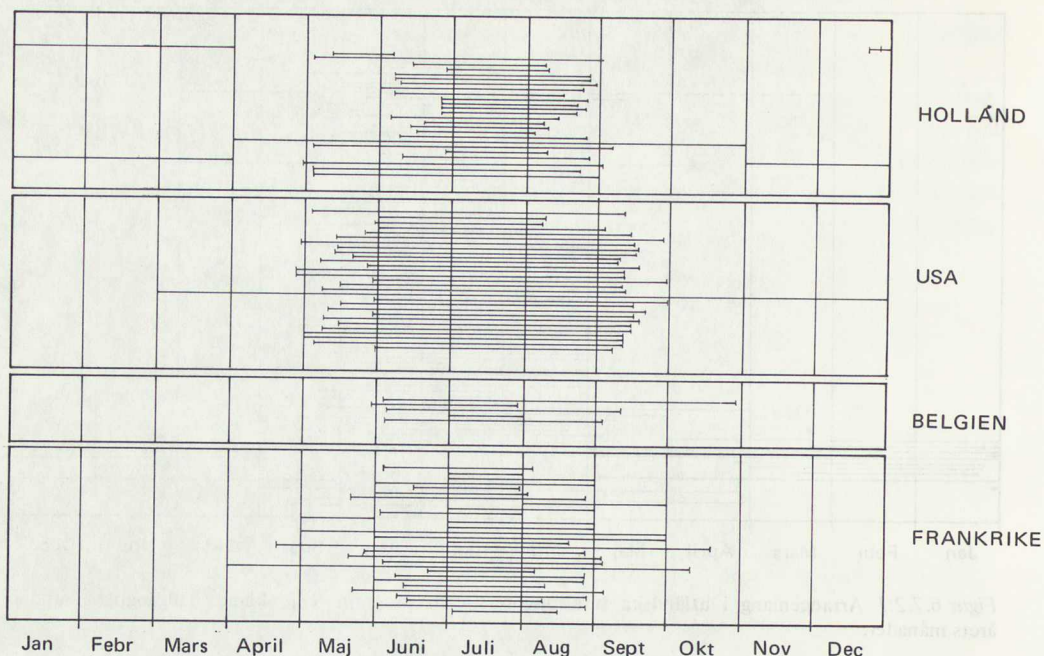
Land	Tyskland	England	Frankrike	Belgien	Holland	USA
Antal arrangörer (grossister)	60	75	23	6	9	13
Antalet utbud (ung. tal)	70	115	37	6	36	29
Totala antalet arrangemang-veckor (ung. tal)	825	2 200	440	36	790	—
Beskrivning av utbudet						
Rundresor	35	51	21	4	17	29
Resor med tåg	10	3	1	1	—	—
Resor med flyg	9	16	6	—	3	—
Resor med båt (kryssning)	14	5	7	1	6	—
Resor med buss/bil	4	9	—	—	—	—
Resor med bil	3	13	—	—	—	—
Aktivitetsprogram	3	3	—	—	—	—
Vinterarrangemang	6	—	—	—	—	—
Cityweekend	—	1	—	—	2	—
Stugveckor	9	1	16	2	5	—
Campingprogram	—	—	—	—	—	—
Hotellprogram	—	—	—	—	1	—
Övrigt	—	—	—	—	1	—
Län som berörs av programmen						
K L M	15	8	4	0	5	0
F I G H	23	25	13	1	8	9
N O P R	23	55	12	2	19	11
A B U C E D	39	87	31	5	16	29
W X S T	27	23	8	2	15	10
Z Y	16	4	3	0	8	0
BD AC	5	5	10	0	4	0

Figur 6.7.2:1 Arrangemang i utländska turarrangörers egna program – Tyskland. Tillgänglighet under årets månader.

Figur 6.7.2:2 Arrangemang i utländska turarrangörers egna program – England. Tillgänglighet under årets månader.

Figur 6.7.2:3 Arrangemang i utländska turarrangörers egna program – Frankrike, Belgien, Holland, USA. Tillgänglighet under årets månader.

6.8 Anläggningar för friluftsliv och rekreation

6.8.1 Liftkapaciteten

Statistik saknas på den sammanlagda liftkapaciteten i landet. Som ett provisoriskt mått på den installerade kapaciteten har här använts längden gånger höjden, uttryckt i meter.

I sammanställningen som bygger på uppgifter från STTF och STF ingår såväl repliftrar som egentliga liftrar.

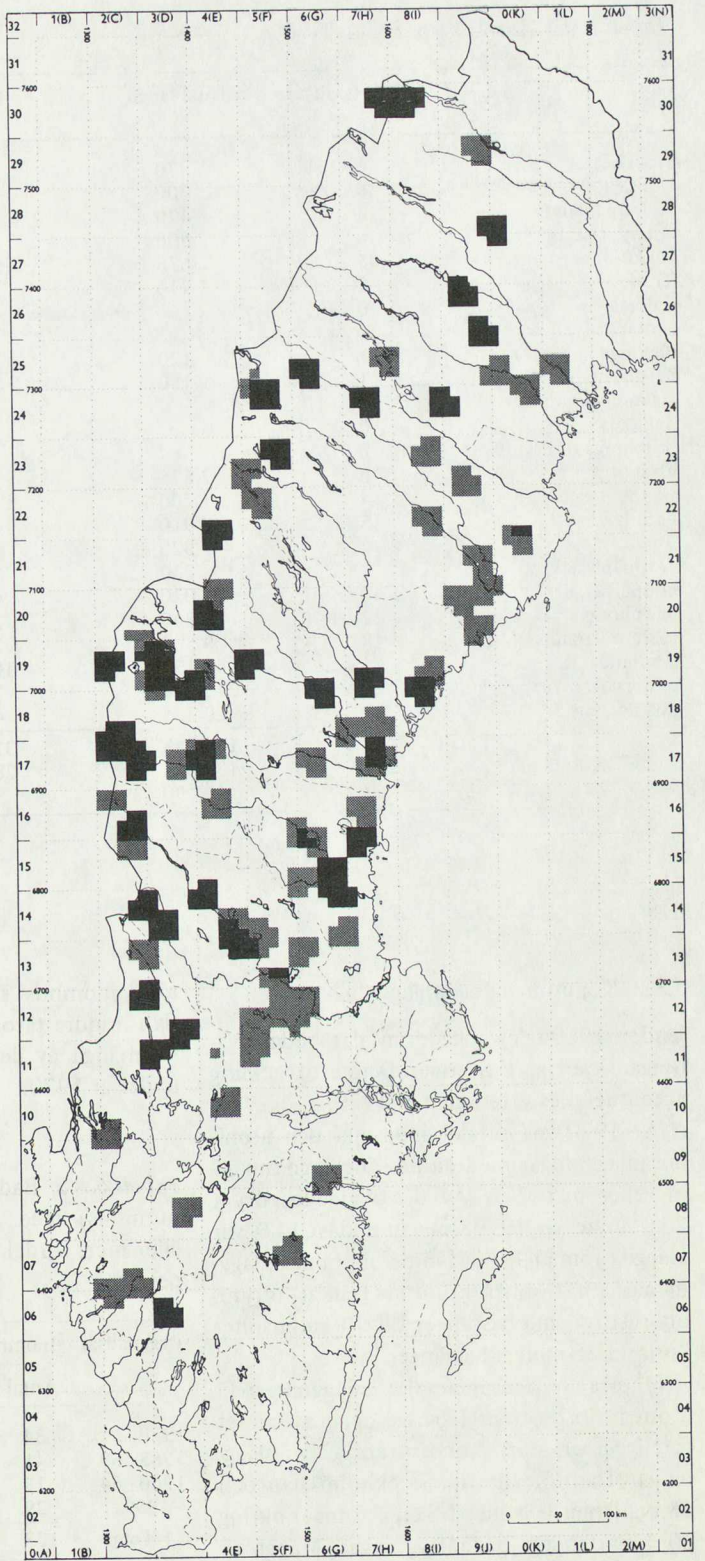
Såväl nedanstående tabell som kartan visar en överväldigande koncentration av liftkapaciteten till Norrland. De 7 nordlänen svarar för 82 % av antalet liftrar i landet och för 95 % av installerad längd x höjdskillnad. Bristen på liftkapacitet är särskilt framträdande i Stockholmsregionen och Mälarenregionen. Av de större tätortsregionerna i

södra Sverige är det endast Göteborgs-, Borås- och Jönköpingsområdena som har någon märkbar kapacitet. Som framgår av karta 11.4.1 över topografiska drag kan denna brist inte enbart förklaras med brist på höjdskillnader utan även andra omständigheter spelar in såsom kort snösäsong och kanske också ett annat beteendemönster hos befolkningsgrupperna i södra Sverige. Liftkapaciteten återfinns inte alltid i direkt anslutning till boendekapaciteten vilket tyder på direkta brister i den översiktliga planeringen av turistanläggningar. En betydligt bättre samplanering av boende- och aktivitetsresurs blir sannolikt följden av planering i primära rekreationsområden.

Karta 6.8.1 Liftkapaciteten

Inom 30 km från regelbundet utplacerade mätpunkter kan näs liftrar med längd x nivå-skillnad i 1 000 meter

- 50-149
- 150 och över

Tabell 6.8.1 Liftar i Sverige år 1970

Län	Antal liftar	Total längd	Total nivå-skillnad	Längd x nivå-skillnad, m.
Stockholms	6	970	281	145 475
Uppsala	3	300	75	51 750
Södermanlands	4	420	91	20 100
Östergötlands	6	2 500	488	233 400
Jönköpings	5	2 675	488	294 250
Kronobergs	2	410	90	18 450
Kalmar	0			
Gotlands	0			
Blekinge	1	120	45	5 400
Kristianstads	1	180	40	7 200
Malmöhus	0			
Hallands	0			
Göteborgs o. Bohus	0			
Älvsborgs	6	2 575	536	243 300
Skaraborgs	4	1 200	275	86 500
Värmlands	15	7 910	1 640	1 162 600
Örebro	4	1 920	365	186 700
Västmanlands	3	830	165	47 450
Kopparbergs	40	21 020	4 220	2 842 250
Gävleborgs	22	11 837	2 456	1 730 785
Västernorrlands	18	9 509	2 192	1 314 710
Jämtlands	63	45 131	10 100	9 003 466
Västerbottens	23	15 116	2 987	2 454 198
Norrbottens	29	20 325	4 943	4 555 703
Totalt	255	144 948	31 477	24 403 687
Därav 7 Nordlänen	210	130 848	28 538	23 063 712
%	82	90	91	95

6.8.2 Kommunala badanläggningar

Under 1960-talen ökade antalet badanläggningar kraftigt i Sverige. Denna utveckling accentuerades ytterligare år 1970.

År 1970 var antalet inomhus- och utomhusanläggningar med en bassänglängd om 25 m eller mer 257. Av dessa anlades drygt 23 % under år 1970, medan endast 14 % var anlagda före år 1960. Främst inomhusanläggningarna har omstrukturerats från att inrymma relativt små bassänger till att i allmänhet omfatta 25-meters bassänger.

I norra Sverige är antalet anläggningar få utom i Norrbotten. I övriga delar av landet föreligger en stark koncentration av anläggningar framför allt till Stockholms län och de två länen i Skåne. I Skåne finns omkring 20 % av landets badanläggningar. Många av

såväl inomhus- som utomhusbaden är belägna i mindre tätorter eller köpingar. Påfallande många av dessa anläggningar har byggts under år 1970.

Tabell 6.8.2 Badanläggningar (inom- och utomhus) med en bassänglängd om 25 m eller mer, fördelade efter år för färdigställandet.

Byggnadsår	Inomhus		Utomhus	
	Antal	%	Antal	%
1970–	34	27,6	26	19,4
1965–69	41	33,3	70	52,2
1960–64	19	15,5	29	21,7
–1959	29	23,6	9	6,7
Totalt	123	100,0	134	100,0

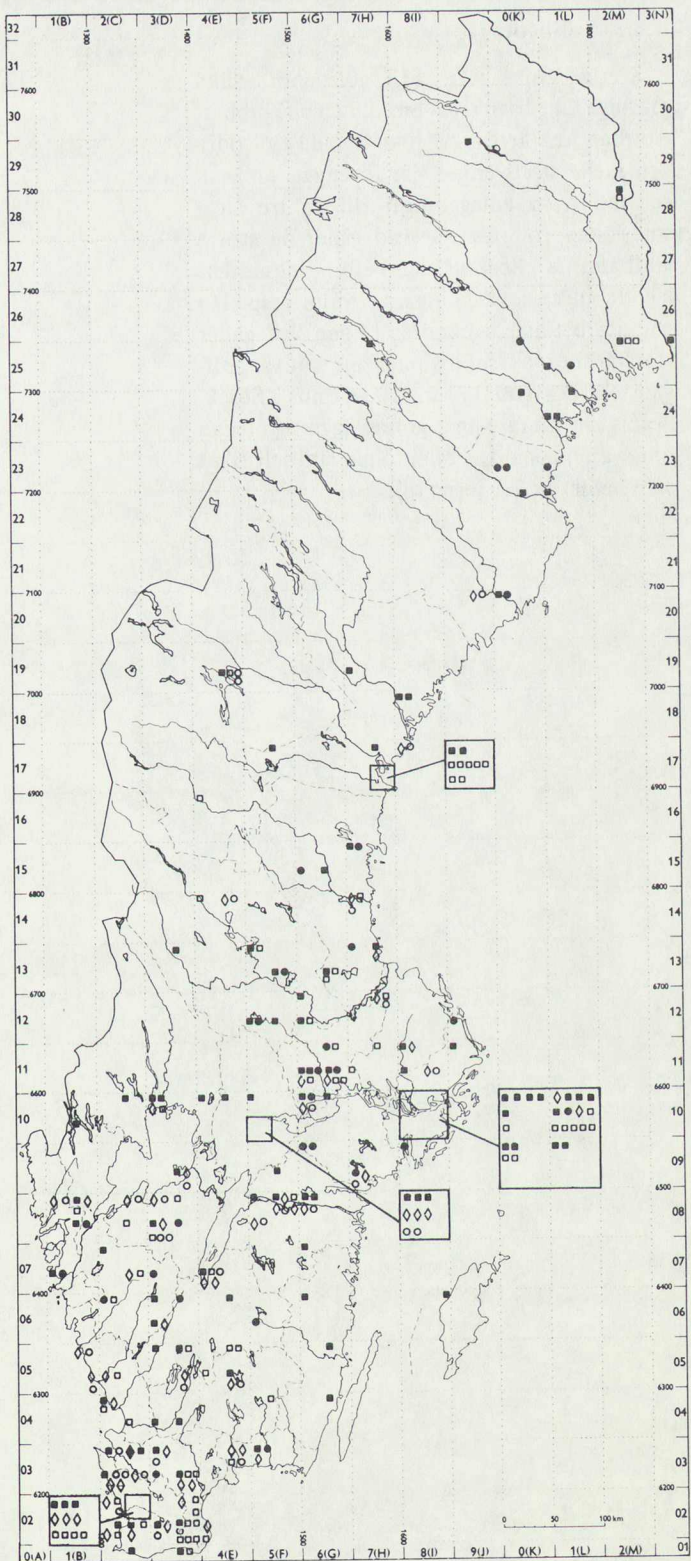
Karta 6.8.2 Kommunala
badanläggningar

Inomhusbassänger

- ◊ 50 m
- 25–49 m
- 16–24 m

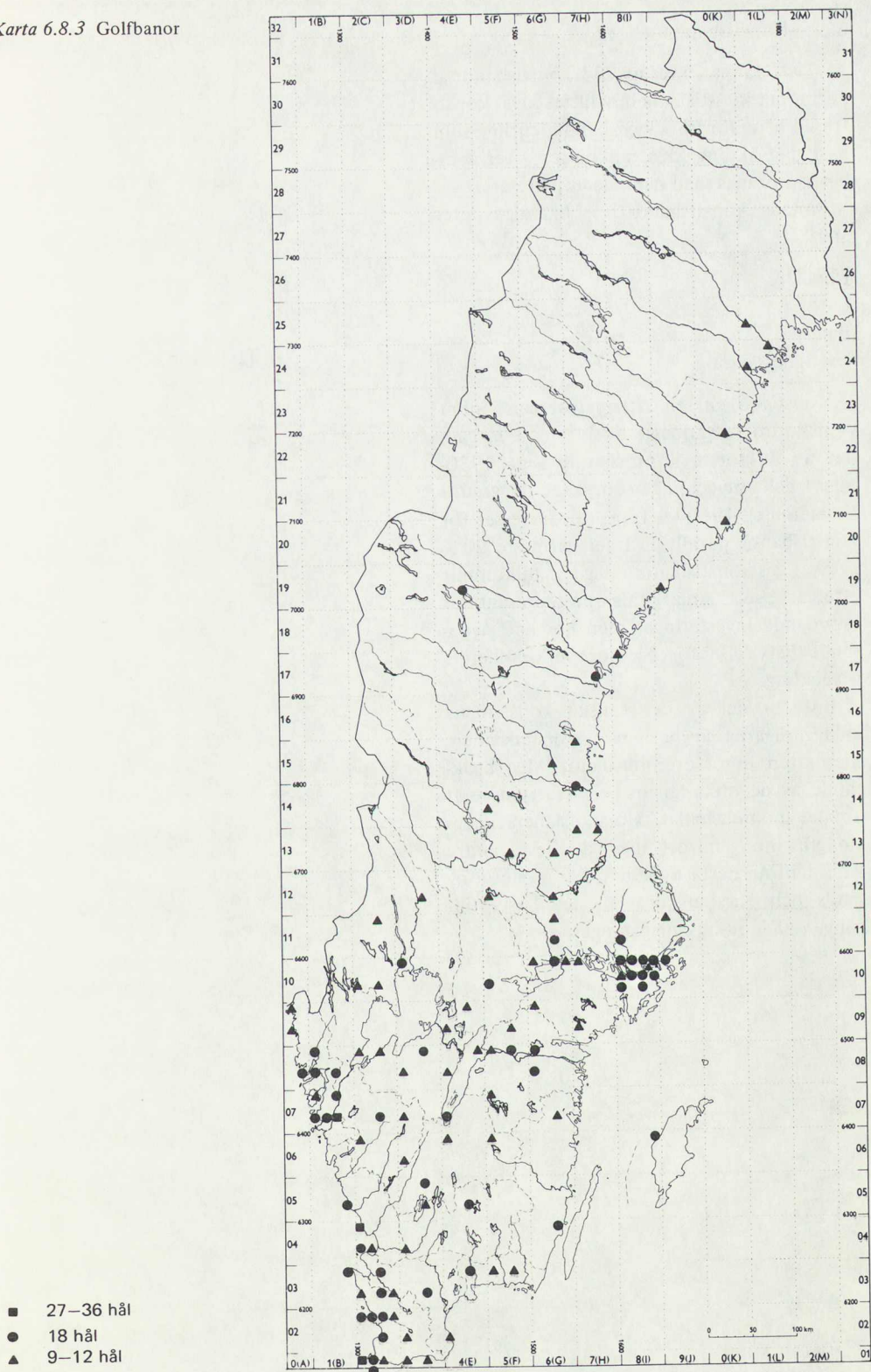
Utomhusbassänger

- ◊ 50 m
- ◻ 25–49 m
- 16–24 m

6.8.3 Golfbanor

I Sverige finns f. n. 113 golfbanor, vilka samtliga är drivna av enskilda golfklubbar. Golfbanorna är främst lokaliserade till södra och mellersta Sverige. Här föreligger en koncentration av anläggningar till de tre storstadslänen framför allt vad gäller de större golfbanorna. Beaktas det befolkningsunderlag de olika anläggningarna inom resp. län har att betjäna, förändras bilden vad gäller storstadsbornas möjligheter att utöva golfporten. Per 100 000 invånare finns i Stockholms län mindre än 1 golfanläggning medan motsvarande tal för Malmöhus län och riket som helhet är 2.1 resp. 1.4.

6.8.5 Konstisbanor

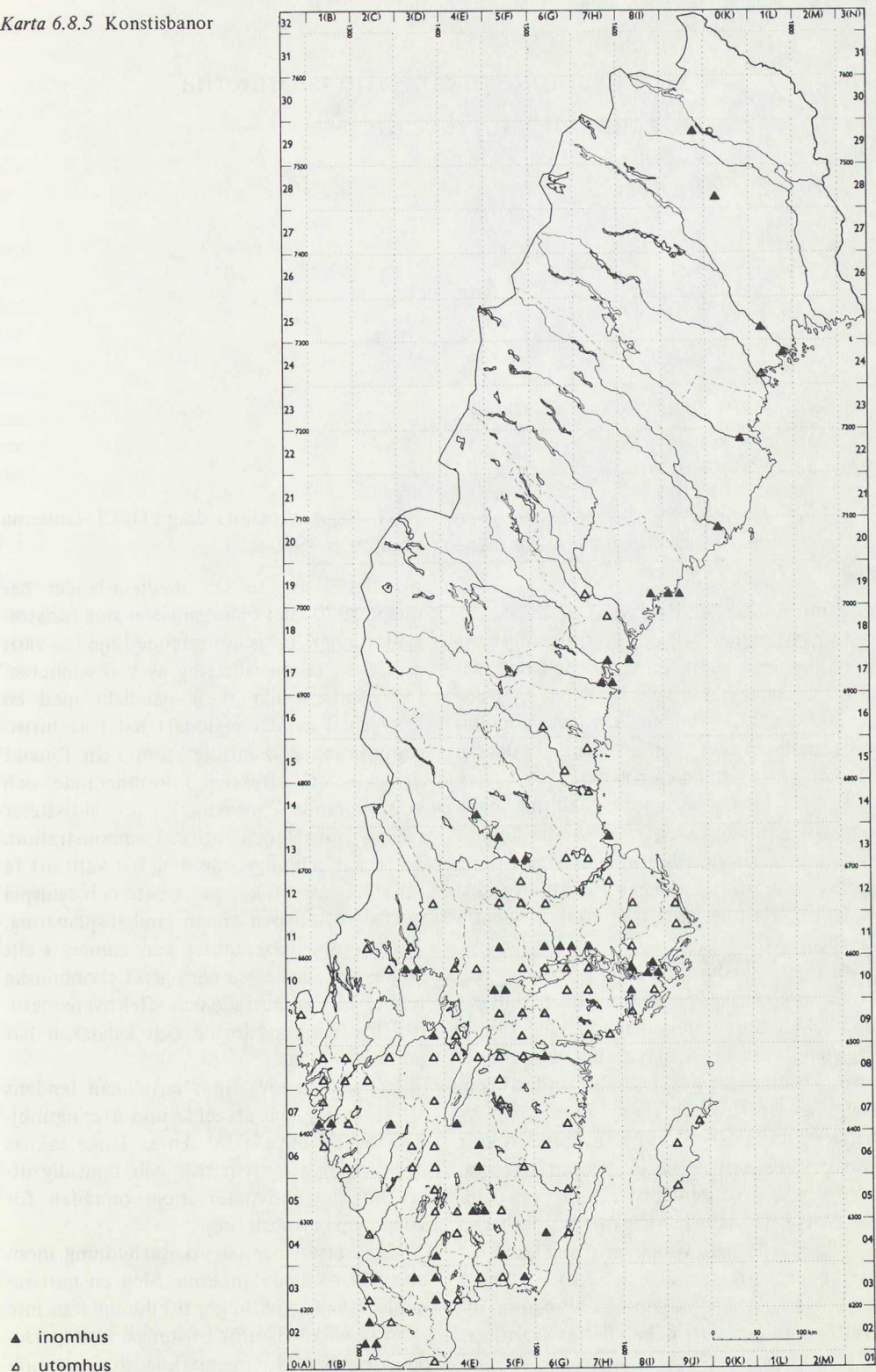
År 1971 fanns i Sverige 234 konstisbanor. I begreppet konstisbana innefattas såväl konstfrusen bana för ishockey, bandy, curling som hastighetsåkning. Konståkningens verksamhet samordnas med nämnda aktiviteter.

Antalet konstisbanor för olika aktiviteter år 1971:

Ishockey	176
Curling	31
Bandy	18
Hastighetsåkning	7

Konstis är en relativt ny företeelse inom svensk idrott. Närmaste tiden efter anläggandet av de första konstisbanorna på 1930-talet gick utvecklingen mycket långsamt. Först under 1960-talet väcktes intresset för konstisbanor på allvar. I det närmaste 90 % av Sveriges konstisbanor i dag har tillkommit efter år 1960. Anläggningarna representerar betydande investeringar men har haft avgörande betydelse för berörda verksamheters utveckling.

En stor del av de svenska konstfrusna anläggningarna är belägna i storstadslänen. Merparten utgör utomhusbanor. Med beaktande av de olika länens behovsutrymme är antalet inomhushallar i storstadslänen exceptionellt litet jämfört med de flesta andra läns. Utifrån detta kriterium har Västernorrlands och Kristianstads län den bästa tillgången på inomhusanläggningar.

- ▲ inomhus
- △ utomhus

De nuvarande organisationsformerna för turism och rekreation

7.1 Internationella exempel på turistorganisationer som är av särskilt intresse för frågeställningen

Kommittén har studerat vissa utländska turistorganisationer och de förutsättningar under vilka dessa vuxit fram i sådana länder där förhållandena kan anses vara delvis likartade de svenska. I det följande avsnittet redovisas organisationerna i Skandinavien, Tyskland, Holland, Storbritannien och Eire.

Kommittén har däremot inte funnit anledning att närmare redogöra för andra länders turistorganisationer då förhållandena i dessa länder och förutsättningar för att utveckla turismen klart avviker från förhållandena i Nordeuropa.

Allt fler länder har börjat lägga tyngdpunkten på inrikes rekreativresor. Man har upptäckt att den största marknaden finns i eget land samt att hemmapubliken utgör ett utmärkt underlag för resandet under lågsäsong, under veckoslut etc. Med hjälp av hemmapubliken kan en bättre infrastruktur och mottagarservice bli lönsam att satsa på. Som exempel på denna utveckling kan nämnas Norge där man har utgått från den egna befolkningens behov och önskemål om en mer innehållsrik semester och fritid och med ledning av detta formulerat en allmän turistpolitik som avses att behandlas av stortinget hösten 1973.

7.1.1 Några allmänna drag i OECD-länderna i början av 1970-talet

Ett flertal av OECD:s medlemsländer har under 1970-talet omorganiserat sina turistorganisationer. En genomgående linje har varit att få en decentralisering av verksamheten. Detta arbete har skett parallellt med en utbyggnad av det regionala nätet av turistorganisationer, samtidigt som man försökt utveckla ett effektivt koordinerande och konsulterande "maskineri" för aktiviteter mellan central och regional administration. Ett annat genomgående drag har varit att få till stånd ett utökat samarbete och samspel mellan turism och annan samhällsplanering. Turismens representanter kan numera i allt högre grad diskutera näringen i ekonomiska termer och avancerade och effektivare metoder för marknadsföring och ledarskap har börjat användas.

På regional nivå finns en allmän tendens att förbättra och utveckla inkvarteringsmöjligheter av olika slag. Än så länge saknas dock en mer systematisk och samtidig utveckling av aktiviteter inom områden för satsning på inkvartering.

Man satsar mer på yrkesutbildning inom de olika medlemsländerna. Men en motsvarande satsning på högre utbildning kan inte skönjas vilket medför brister på vissa personalkategorier. Inom marknadsföringsområ-

det förstärker turistorganisationerna sina staber med fler medarbetare av specialisttyp.

Med några få undantag har någon mer omfattande prognosverksamhet ännu inte påbörjats, vilket är till förfång för marknadsplanering av långtidskaraktär och kampanjer av skilda slag.

Under gångna år har allt mer medel vänts för att utveckla anläggningar för året runt användning. Vid sidan av denna produktutveckling har målinriktade kampanjer för ökat resande under lågsäsong genomförts. Detta till trots har man inte kunnat förmärka några större framsteg med detta resande. OECD rekommenderar därför ökad ansträngning på att ytterligare prisdifferentiera utbudet.

7.1.2 Norge

Under 1960-talet och början av 1970-talet har flera utredningar om reselivets och turismens utveckling och organisation publicerats. En särskild turist- och reselivskommitté var i verksamhet åren 1961–1968 och lade fram förslag till nya organisationsformer för turismen i landet. Kommittén ansåg att den största svårigheten var frågan om finansiering av verksamheten. Utredningen föreslog en delning av finansieringen och finansiellt ansvar som innebar att turistnäringen skulle svara för de operativa kostnaderna och stat/kommun för de administrativa kostnaderna. En viss oenighet hos remissinstanserna medförde att den nya organisationen har kommit i funktion först under 1973. Redan 1971 utvidgades verksamhetsområdet för riksorganisationen för norsk turism, Landslaget för Reseliv, genom att inrikesresandet fogades till dess verksamhet. 1971 publicerade Rådet för Turistnäringen inom Samferdseldepartementet ett förslag till offentlig reselivspolitik i Norge.

Grundläggande förutsättningar för en offentlig turistpolitik är att reselivsnäringen bör inlemmas i samhällets helhetssyn och att en utbyggnad av tillgångarna bör ske på basis av rådande marknadssystem, dvs. grundas på förhållandet tillgång och efterfrågan. Investe-

ringar bör i huvudsak ske på lönsamhetsmässiga grunder. Huvudmålsättningen för reselivsnäringen bör vara att täcka väsentliga servicefunktioner i ett modernt samhälle och att tillgodose och främja friluftsliv och rekreation för den norska befolkningen samt att användas för att upprätthålla ett önskat boendemönster.

Speciell vikt läggs alltså vid den norska befolkningens behov av ferie och rekreation och att dessa blir tillgodosedda. Kommittén konstaterar samtidigt att det föreligger goda möjligheter att utveckla Norge som semester- och rekreationsland för europeisk respublik. Man är dock inte helt säker på att en ekonomisk tillväxt genom att utnyttja naturresurserna kommer att skapa någon större trivsel och välfärd för landets invånare.

Utredningen föreslår dock att medel sätts in för att dra till sig delar av den utländska resepubliken och då i första hand sådana grupper som har likartade preferenser som de norska invånarna. Det är i detta sammanhang av vikt att slå fast konkurrensprofilen.

Utbyggnad av olika områden

Man bygger ut inom många områden i landet i första hand för att skapa sysselsättning. Och konstaterar också att man kan rikta in sig på enklare anläggningar eftersom de norska preferenserna är inriktade på dylika. Ansvarsfördelningen mellan samhälle och näringen föreslås få lösningen att samhället bör försöka lägga förhållandena till rätta på så sätt att näringen kan arbeta ekonomiskt försvarbart. Ställer sen det allmänna krav på att näringen skall anpassa sig till huvudmålsättningen som det allmänna formulerat och denna går längre än vad som är ekonomiskt försvarbart, måste staten bära den ekonomiska tillskotts bördan. Uppdelningen mellan det allmännas och näringens ansvar kan alltså formuleras så att näringen i första hand bör svara för den rent näringsmässiga delen och de offentliga myndigheterna svara för utbyggnad av olika områden, bevaka naturvårdsfrågor, miljöfrågor samt resursdisponering i allmänhet. Landets resurser måste dis-

poneras planmässigt. Områden för friluftsliv och rekreation bör ses i ett sammanhang med områden för reselivet och dess resursanspråk. Man rekommenderar också att hela den statliga administrationen för aktivt utnyttjande av natur och landskap för fritid och rekreation samlas under ett departement. Kommunal- och arbetsdepartementet synes f. n. utgöra den bästa lösningen för en dylik placering.

Utredningen föreslog att ett offentligt organ för rådgivning och forskning bör byggas upp. Inom detta skulle frågor som berör nyetableringar, lånemöjligheter, sakfrågor rörande resursdisponering, naturvård, kommunikationer etc. handläggas. Forskningsuppgifterna bör riktas in mot driftsekonomiska kalkyler, insamling och analys av basmaterial m. m.

Marknadsföring

I princip bör näringen själv svara för och genomföra sin egen marknadsföring. Men till detta måste läggas en del väsentliga uppgifter för den centrala instansen såsom att tillgodose det ökade norska behovet av ferie och rekreation samt att svara för en bättre information och service till den norska allmänheten.

Man ser inom kommittén arbetet med att medverka till en ökad trafik från utlandet som en näringens uppgift helt och hållet. Det allmänna skall dock svara för att en rationell organisation byggs upp som svarar för reselivets skilda uppdrag.

Finansiering

Sannolikheten för att på frivillig väg kunna samla in tillräckligt med medel för gemensamma åtgärder från alla som har nytta av resetrafik är ganska låg. Kommittén föreslår därför att man går fram lagstiftningsvägen för att få in tillräckligt med medel. Man föreslår en avgift efter samma system som i Österrike ("Pflichtmitglied"), dvs. den tas ut av alla företagare med utbyte av turismen. Avgiften inkasseras som skatt och skall alltså

vara obligatorisk. Några detaljer beträffande denna avgifts utformning har utredningen inte tagit upp. Genom att samla in medel på detta sätt skulle man kunna bygga upp en stark organisation med tillräcklig slagkraft.

Organisation

Landslaget för reiseliv avses bli det exekutiva organet. Landslaget skulle tilldelas mer statliga medel än vad nu är fallet för att kunna fullgöra de föreslagna samhällsmässiga uppgifterna.

Ett speciellt kontor/avdelning inom Landslaget skulle bildas för att svara för inlandsresandet.

Bland organisationens arbetsuppgifter skulle enligt förslaget ingå rådgivning och kontroll inom och till näringen och att utveckla det sociala resandet genom att skapa aktiviteter, som ger bästa möjliga personliga tillfredsställelse för låginkomsttagare, äldre och handikappade m. fl. samt att utveckla trafiksidan med särskild hänsyn till fritidstrafikens krav på snabba och bekväma transporter.

Utredningen föreslog slutligen att Rådet för Turistnäringen blir det koordinerande organet som lägger fram förslag och utarbetar riktlinjer för statens intressen och politik inom området. Rådet bör få en utredningsapparat till förfogande samt dessutom tillräknas en rättmätig status.

7.1.3 Finland

Turismens centrala organisation har varit föremål för utredningar och omorganisationer under 70-talet. Verksamheten, som det helstatliga Finlands Turistråd svarade för, övertogs av en byrå inom Handels- och Industridepartementet i början av 1971. Denna byrå ombildades i början av 1973 till ett ämbetsverk, Centralen för Turistfrämjandet, vilket sorterar under Handels- och Industridepartementet. Styrelsen för Centralen är sammansatt av representanter från Handels- och Industridepartementet (ordf.), statsrådets kansli, Utrikesministeriet, Inrikesministeriet,

Finansministeriet och Trafikministeriet. Centralen skall verka för att främja finska medborgares möjligheter att turista i eget land. Dessutom skall centralen bedriva informations-, marknadsförings- och annan verksamhet utomlands för att öka turistresandet till Finland. För att underlätta detta informations- och säljarbete i Finland och utomlands skall centralen med ekonomiska stödåtgärder via rådgivning i forsknings- och utbildningsfrågor påverka utvecklingen av och förutsättningarna för turistprodukter. Centralen kommer att vara remissinstans i ärenden som angår främjandet av turism. Centralen skall vidare upprätthålla kontakt med de instanser som är ansvariga för turismen i kommunerna och delta i det internationella samarbetet i branschen.

Vid sidan av organisationen av den centrala turistinstansen i Finland har ett flertal undersökningar genomförts. Behovet av yrkesutbildningen inom turistindustrin har kartlagts under 1971. Under 1972 har man studerat tillgången på turistanläggningar inkl. dessas kapacitet och försökt bedöma efterfrågan. Med utgångspunkt från detta har man lagt fram förslag till en långsiktig turispolicy, som bl. a. syftar till att öka finländarnas möjligheter att resa i eget land. Vidare skall turispolicyn verka för att öka utländska besök i landet, som därigenom positivt påverkar landets valutabalans. Genom en långsiktig turispolicy förutsätts turismen även verka som ett medel i regionalpolitiken. Bland de konkreta förslag som väckts märks förslag om en utvidgad inkvarteringsstatistik gällande all avgiftsbelagd inkvartering inkl. camping. Vidare föreslås att man via lagstiftning kan möjliggöra en avgiftsbeläggning för utländska övernattningar i speciella turistområden. Utlänningars möjligheter att fritt campa föreslås att begränsas samtidigt som specialtillstånd avses krävas för införandet av medhavda terrängfordon och båtar. Turismens utvecklingsfond AB:s ekonomiska resurser för utbyggnaden av anläggningen föreslås ökas. För att utveckla camping föreslås vidare att möjligheten att grunda ett statligt campingbolag utreds närmare.

För allmänt främjande och utvecklande av turismen och därtill ansluten näring samt för samarbetet i branschen tillsätter statsrådet för tre år i sänder en delegation för turistärenden, som består av ordförande, vice ordförande och högst 20 medlemmar. Medlemmarna i delegationen skall väljas så att sakkunskapen åtminstone på trafikens, inkvarterings- och förplägnadsnäringens, handelns, resebyråernas, turistorganisationernas och -bolagens, det kommunala turistväsendets, den sociala semesterverksamhetens, planläggningens och miljövårdens områden samt i fråga om finansieringsfrågor inom turistbranschen är företrädda i delegationen.

7.1.4 Danmark

Danmarks Turistråd bildades 1967 och ersatte därmed Turistforeningen for Danmark vars tidigare verksamhetsuppgifter överfördes till Turistrådet.

Detta innebär att Turistrådet tillsammans med turistorganisationer, turistnäring, kulturella institutioner och offentliga myndigheter skall arbeta för att främja turismen i och till Danmark.

Danmarks Turistråd är sammansatt av 17 medlemmar, varav Handelsministeriet svarar för ordföranden samt ytterligare tre medlemmar. Turistorganisationer och näringens olika företag och organisationer utser via ett representantskap de övriga medlemmarna.

Turistrådet med sitt kansli och utlandskontor har sin verksamhet upplagd efter tre huvudlinjer: produktutveckling, propaganda och service.

Med produktutveckling avses att skapa, vidmakthålla och utveckla bästa möjliga betingelser för en ändamålsenlig mottagningsapparat för turism. Arbetet inriktas på statistik, utredningar och utbildning. Turistrådet bevakar turismens intressen i planfrågor samt lämnar råd och anvisningar till myndigheter och enskilda avseende övernattning, förplägnad och transport. Turistrådet bevakar dessutom utvecklingen av olika aktivitetsbehov för turister, såsom sightseeing, mässor, utställningar, festspel, sevärd-

heter m. m.

Danmarks Turistråds huvudsakliga uppgift är att bedriva propaganda i utlandet. Detta utföres via egna turistkontor i Norden, övriga Västeuropa, USA och Japan. Några kontor är gemensamma med de övriga nordiska ländernas turistorganisationer. Turistrådet framställer själv det material som används för informationen utomlands och arbetar efter fleråriga marknadsföringsplaner. Verksamheten som avser att få danskarna att resa i eget land har hänförts till regionala och lokala turistorganisationer.

Till funktionen service räknas verksamheten vid de lokala informationsbyråerna. Dessa drivs av lokala instanser men Danmarks Turistråd svarar för uppläggningsplaneringen och service samt konsultation.

Budgeten för Danmarks Turistråd under första verksamhetsåret 1967 var 4 milj. skr. Den har ökat kraftigt under senare tid och uppgår till ca 14 milj. skr. för budgetåret 1973/74. Staten svarar för 99 % av budgeten men betraktar Turistrådet som en självständig icke-statlig organisation. En utredning tillsattes 1968 inom handelsdepartementet för att utarbeta en övergripande dansk turistpolicy.

7.1.5 Irland

År 1971 infördes en ny organisation för Irish Tourist Board. Linjeorganisationen delades in i 4 sektioner: Undersökningar och planering, Marknadsföring, Utveckling av turistområden, Administration.

Bland de faktorer som låg bakom tillskapandet av den nya organisationen var uppfattningen att turismen är beroende av en stark hemmamarknad och av en jämn investering i nya anläggningar och aktivitetsprogram. Dessutom kunde konstateras att långtidsplanering (5-årig) blir allt mer väsentlig för en målinriktad och flexibel marknadsföring och att medlen för reklam och information behövde ökas. Det förelåg också stort behov av fler aktiviteter på turistorter.

Arbetsuppgifter för organisationen består av undersökningar, planering samt omfat-

tande inventeringar och marknadsundersökningar som ligger till grund för långtidsplaneringen. Marknadsundersökningarna resulterar i meddelanden och handböcker för egen personal samt för näringsens representanter.

På grund av den snabba utvecklingen inom näringen har standardiseringsfrågor kommit att bli allt mer väsentliga. Sektorn utarbetar standards och normer för olika produktgrupper.

En nationell konferensbyrå har bildats inom Irish Tourist Board. Man bedömer konferens- och incentivemarknaderna vara särskilt betydelsefulla. (incentiveresa = belöningsresa som bekostas av företag.)

Hemmamarknaden har kommit alltmer i centrum för verksamheten. Men detta beror mindre på grund av sociala bedömningar och mer av att man söker kompensation för den kraftigt vikande resepubliken från England och norra Irland. Samtidigt konstaterar man att ett ökat hemmaresande förlänger säsongen samt att utländska besökare får större utbyte av sina besök om fler irländare frekventerar anläggningarna.

Man konstaterar vidare, att irländare (liksom förmodligen landsmän av alla kategorier) anser att det är dyrt och tråkigt att semestra i eget land. Man konstaterar vidare att resebyråbranschen endast svarar för 10 % av försäljningen av Irland till hemmapubliken. En av anledningarna är att säljbara produkter saknas.

Målsättningen för verksamheten på hemmamarknaden är att arbeta för en säsongförlängning, att utveckla fler weekendarrangemang och andra prisbilliga utbud och att satsa på information och försäljning.

Inom den administrativa sektorn införs nya metoder, exempelvis Management by Objectives, dvs. en långt gången, fördelad och kontrollerad ansvarsfördelning inom organisationen. Vidare införs programbudgetering.

Regional organisation

En klar arbetsfördelning kombinerad med samarbetsvilja föreligger mellan nationell och

regional organisation.

År 1964 indelades landet i 8 turistregioner. Inom varje region instiftades en turistorganisation i bolagsform.

Den primära målsättningen för organisationen är att på bästa möjliga sätt ta hand om turisterna när de väl anlant till Irland. Irish Tourist Board svarar för all utlandsverksamhet.

Bland de viktigare arbetsuppgifterna är produktutvecklingen, dvs. utvecklingen av infrastrukturen enligt de nationella eller lokala planerna. Man siktar framförallt in sig på produkter för lågsäsongen. De regionala organisationerna skall även inventera turisttillgångarna och formulera långsiktiga planer för utveckling, lämna ekonomiskt stöd till kommersiella projekt, anordna aktiviteter där sådana saknas och vara beredda att överlämna ett inarbetat projekt till någon kommersiell handläggare på sikt. Dessutom produceras och distribueras regionala och lokala trycksaker, säljs turisthandböcker och godkända souvenirer och drivs I-byråer, vilka arbetar med bokning av olika inkvarteringsanläggningar och annat utbud. Man utbildar dessutom guider och informationspersonal.

7.1.6 Storbritannien

British Tourist Association bildades 1929 som en halvstatlig organisation. Målsättningen kom att bli att skaffa fler dollarturister till landet.

Fram till 60-talets början betraktades inte England som något turistland, framförallt inte av engelsmännen själva. Detta påverkade både samhällets och näringsens syn på gemensam turistpolicy, marknadsföring och information, gemensam organisation och bidragsgivning överhuvudtaget. Under 60-talet började dock en ny "profil" att växa fram. Begrepp som "Swinging London" blev aktuella. Bl. a. beroende på the Beatles samt Englands ledande ställning bland ungdomen i fråga om mode. Dessutom hade Heathrow kommit att utvecklas till en av de mest flygintensiva platserna i Europa. Pundets devalvering kom också att bidra till ett ökat

intresse för resor till Storbritannien.

Antalet inkommande turister ökade hastigt men den övervägande delen besökte endast London. Mottagningskapaciteten på hotellsidan samt även inom andra sektorer befanns vara dålig. Myndigheterna beslöt sig då för att satsa mer på turism och konstaterade att skulle något resultat kunna erhållas så måste dels en ny organisation skapas, som bättre sammanband verksamheten i hela landet och dels medel ställas till förfogande för investeringar på hotellsidan.

År 1969 presenterades den nya turistpolicyn i ett lagförslag. Detta förslag omfattade en ny organisation, finansiering av hotellutvecklingen, klassificering av hotell m. m. samt prisindikationer.

Samtliga organisationer är helstatliga. Organisationerna är likställda och har enligt skrivningen i lagen likartade uppgifter, nämligen:

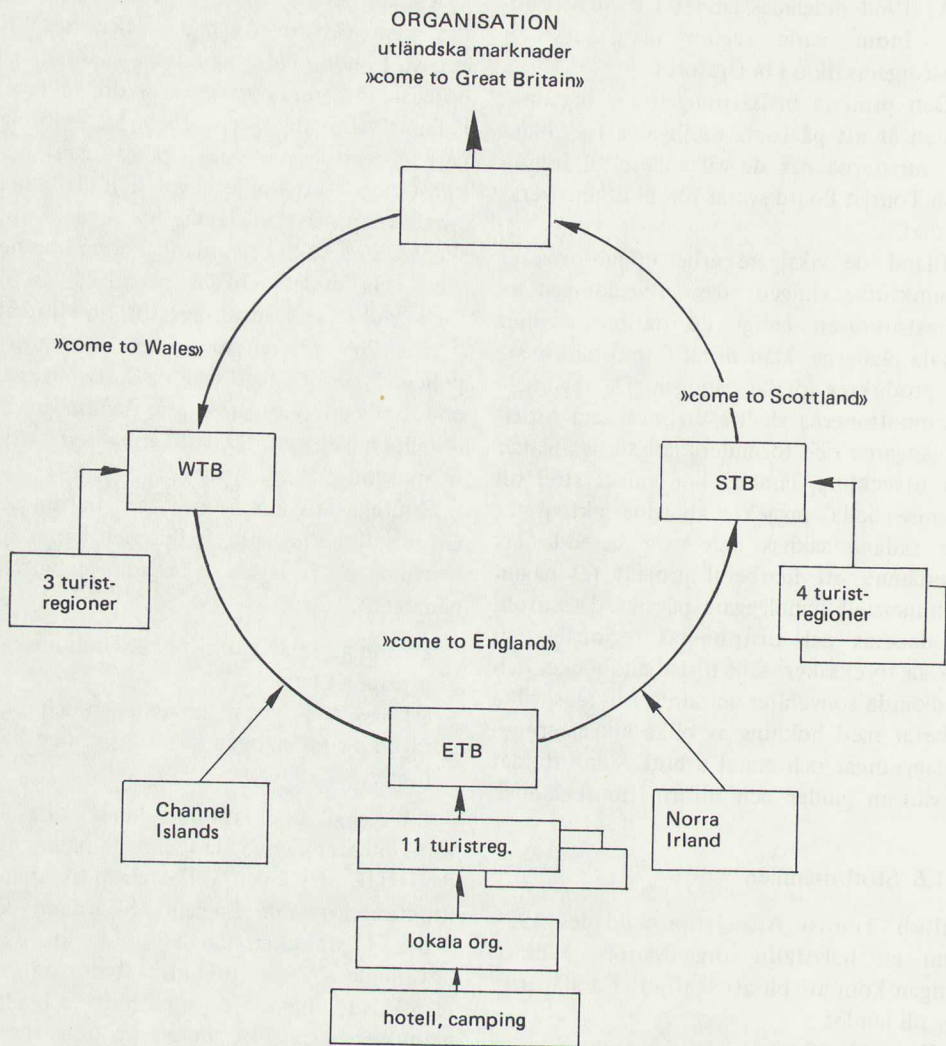
- att främja utlandsturismen till och inrikes- turismen i landet
- att utveckla övernattningsställen och mot- tagarapparaten både kvantitativt och kva- litativt

BTA skall dock i första hand svara för verksamheten avseende Storbritannien medan ETB,¹ STB och WTB har motsvarande funktion avseende England, Skottland och Wales. I praktiken innebär detta att BTA "överlämnar" en utländsk besökare till respektive inhemsk organisation i och med gränsövergången. De inhemska organisationerna är även enligt lagen förhindrade att bedriva någon aktivitet utanför landets gränser, såvida den inte är sanktionerad av BTA.

I lagen beskrivs även vilka funktioner, som skall prioriteras:

- att svara för publicitet
- att svara för reformation och rådgivnings- verksamhet
- att understödja och genomföra undersök- ningar

¹ ETB = English Tourist Board
STB = Scottish Tourist Board
WTB = Wales Tourist Board

Figur 7.1.1 Organisationsschema för British Tourist Authority.

- att etablera kommittéer för olika verksamhetsgrenar och lämna råd och anvisningar till dessa kommittéer
- att bidra till eller svara för kostnaderna för annan organisations motsvarande aktiviteter enligt ovan.

Finansiering av nya hotell m. m.

Staten utlovar att svara för upp till 25 % av kostnaderna för ny- eller ombyggnad av hotell som pågår under perioden från början av 1971 till början av 1973. Dessutom avsåts garantisummor för fritidscentra.

Satsningen beräknas bli närmare 700 milj. skr.

Registrering

Obligatorisk registrering av samtliga hotell och övriga inkvarteringsställen skall genomföras i hela riket. Klassificering och system för enhetlig prissättning kan även komma att införas.

Arbetsuppgifter för BTA

Man arbetar för ett ökat inhemskt resande samt för att få utlänningar att förlägga en ökad del av sin vistelse i England utanför själva London-området. Detta kräver bl. a. en ökad information men även en kraftig upprustning av infrastrukturen.

BTA:s verksamhet

Utomlands är verksamheten i hög grad inriktad på distributionsledet, dvs. resebyråer, bilklubbar m. fl. Säljkonferenser samt studieresor för resebyråer utgör väsentliga instrument.

Så långt som möjligt försöker man styra informationen via massmedia enligt framdiskuterad marknadsföringsplan.

Inom området styrd information har man lyckats få en enhetlig uppläggning av alla trycksaker på riks-, regional och lokal nivå.

Undersökningar: Omfattande intervjuundersökningar genomförs i samband med passkontroll samt genom deltagande i regelbun-

det återkommande omnibusundersökningar. Dessutom genomförs specialundersökningar på olika marknader inkl. England. Allt inkommet och bearbetat material dokumenteras i en faktabok för internt bruk. För externt bruk iordningsställs analyserat och komprimerat material. Man anser undersökningsprogrammet vara en mycket viktig del av BTA:s arbete. I konsekvens med detta har man också budgeterat 1,2 milj. skr. för undersökningar.

Linjeorganisationen inom BTA är indelad i 4 huvudavdelningar.

Långtidsplanering: som svarar för den taktiska planeringen och genomförandet av långtidsplanerna.

Produktionsgruppen: som producerar trycksaker, handböcker, cirkulär m. m. i första hand på beställning från marknadsföringsgruppen.

Slutligen kansliet för administration och personalfrågor.

BTA har dessutom ett stort antal kommittéer tillsammans med näringens representanter. Dessa arbetar i första hand med produktutvecklingsfrågor i egenskap av rådgivande instans.

Budget:

Totalt 50 milj. skr., varav 25 milj. för annonsering, trycksaker och annat kampanjmaterial.

ETB, STB och WTB är uppbyggda och arbetar i stort sett enligt samma principer.

Målsättning:

att få brittena att res mer i eget land samt att förmå utländska besökare att resa utanför Stor-Londonområdet.

Arbetsuppgifter:

Produktion av trycksaker samt ansvaret för I-byråerna.

Genomförande av informationskampanjer, avsedda för brittena själva.

Informationsplatserna eller I-byråerna kan delas in i tre kategorier:

- dels polis och annan lokal servicepersonal. Dessa utbildas beträffande eget distrikt.

- dels I-byråer i stad eller motsvarande. Svarar för information om egen stad och kringliggande område.
- dels I-byråer på strategiska platser, ex. flygplatser och färjeställen. Dessa fullservice-byråer kan lämna information om hela Storbritannien.

Regional indelning

England har indelats i 11 regioner. Som grund för indelningen ligger ekonomiskt försvarbara enheter vad beträffar områdets storlek, och en relativt entydig profil för varje region.

En representant från direktionen sitter med i styrelsen för resp. regional organisation och godkänner budget och har vetorätt vid tillsättandet av chefstjänsteman.

7.1.7 Tyskland

Tyskland har två separata organisationer för utlands- och inlandsverksamheten. Dessutom finns regionala och lokala organisationer vilka är självständiga.

Utlandsorganisationen finansieras i huvudsak med statliga medel. Inlandsverksamheten finansieras med medlemsavgifter, vars storlek står i proportion till omsättning eller beräknad beläggning på skilda inkvarteringsanläggningar.

Man inriktar delvis den inhemska verksamheten på ökad familjesemester. Den inhemska organisationen, Deutscher Fremdenverkehrs Verband (DFV), har tillsammans med resebyrå- och hotellorganisationerna utvecklat ett bokningssystem för hotellen. Med hjälp av ett trettiotal variabler har rumsbeståndet indelats i tre kvalitetsklasser. En dylik klassificering är nödvändig för bokning och för en varudeklaration samt en förbättrad information till allmänheten och resebyråsektorn.

Även en samordning av de olika bokningssystemen håller på att ske, det s.k. START-projektet. Bakom detta utvecklingsarbete ligger tyska järnvägarna, Lufthansa, några större reseföretag samt tyska staten.

Målsättningen är att med hjälp av en fördelardator och terminaler hos resebyråer m. fl. kunna utnyttja samtliga existerande bokningssystem. START skall även kunna lämna information om flyg- och tågförbindelser, researrangemang, svara för biljettutskrift, avräkning, statistik osv.

Systemet, helt utbyggt, kommer att innebära en effektivare och säkrare handläggning av existerande rutiner inom aktuellt område.

Projektet har för tyskt vidkommande kostnadsberäknats till 35–45 milj. skr. per år och beräknas bli självfinansierat.

7.1.8 Holland

Under de senaste två åren har en speciell arbetsgrupp ingående studerat olika system för bokning av framför allt hotellrum i landet. Gruppen har varit sammansatt av representanter för holländska turistorganisationen (NTO), hotell- och restaurantförbundet, resebyråföreningen samt representanter för departement och statliga myndigheter.

Gruppen konstaterar att kommersiella bokningsorganisationer av internationellt slag har etablerat sig i Europa och annorstädes. En del är kortlivade och äventyrar under sin korta verksamhetsperiod ekonomin för anslutna hotellföretag och lämnar mycket övrigt att önska beträffande kontinuiteten. Andra internationella databokningsorganisationer begränsar sig till de större hotellen och anser sig inte ha ekonomiska möjligheter att hantera bokningen för mindre enheter. Gruppen konstaterar vidare att i landet alltför starkt förankrade internationella organisationer kan äventyra landets allmänna turistpolicy beträffande planering, investering och marknadsföring.

Arbetsgruppen rekommenderar en nationell och neutral bokningsorganisation för Holland. Systemet skulle täcka både affärsresande och turistresande av långtidsplanerad karaktär samt impulsresandet.

Systemet skulle vara öppet för all typ av

hotellinkvartering och därmed kunna erbjuda rum i skilda prisklasser.

Eftersom ett infört system skulle medföra en mer omfattande och konfronterande tillgång/efterfrågestruktur kommer beläggning enligt de holländska bedömningarna att öka och även fördela sig jämnare över veckans olika dagar samt över olika säsonger. Holländarna räknar med att börja med ett manuellt system som senare etappvis överförs på data.

7.1.9 Viktigare internationella samarbetsorganisationer inom turistsektorn

The International Union of official Travel Organizations – IUOTO

IUOTO bildades år 1925 i Haag som en medlemsorganisation för olika nationella turistorganisationer. Organisationen har f. n. nationella turistorganisationer från 109 länder som fullvärdiga medlemmar samt 88 nationella och internationella organisationer av allmän eller privat karaktär som associerade medlemmar.

Organisationens huvudmålsättning är att främja och utveckla turismen till gagn för ett ekonomiskt, socialt och kulturellt framåtskridande i alla länder.

År 1963 beslöt FN att erkänna IUOTO som sitt huvudsakliga samarbetsorgan för turistfrågor.

IUOTO:s viktigaste arbete består i att studera reseformaliteter och organisationsfrågor, samt forskning, planering av turistområden samt promotion.

IUOTO anordnar symposier och regelbundna möten i turistfrågor samt ger ut ett flertal publikationer och bulletiner.

IUOTO håller på att ändra sin konstitution från att vara en turistorganisationernas sammanslutning och finansierad i huvudsak med statliga medel till att bli en helt statlig samarbetsdelegation. Den nya organisationen kommer att benämnas World Tourism Organization (WTO). Ett flertal länder har ratificerat det nya organisationsförslaget.

Andra har refuserat förslaget. Frågan vilar f. n. i Sverige.

IUOTO och det planerade WTO torde ha sin största betydelse för de många utvecklingsbara länder, som har funnit ett intresse i att etablera en turistnäring.

The regional Commission for Europe of IUOTO

Inom IUOTO (se ovan) finns ett flertal autonoma regionala organisationer, såsom the Regional Commission for Europe of IUOTO (RCTE). Denna organisation har 34 medlemmar.

Organisationen behandlar i första hand turistpolitiska frågor och samarbetsfrågor på ett mer teoretiskt plan.

IUOTO önskar betrakta RCTE som ett policyskapande organ och ETC som det kommersiella serviceorganet för de nationella turistorganisationerna i Europa.

Om IUOTO/RCTE övergår till att bli helstatliga konstaterar vederbörande organisationer att behovet av en internationell, europeisk turistorganisation i form av ETC kommer att öka.

Turistkommittén inom OECD

Denna kommitté med säte i Paris har bl. a. som uppgift att sammanställa statistiska översikter över resetrafikens utveckling innanför OECD-länderna. Kommittén påpekar den markanta skillnaden mellan det statistiska materialet från olika länder och rekommenderar att OECD-statistiken koordineras.

Kommittén är rådgivande till medlemsländerna när det gäller turistpolitiska spörsmål. Av denna anledning har en analys av den statliga målsättningen för turismen inom de olika medlemsländerna påbörjats. I denna analys och i rekommendationerna från OECD belyses exempelvis i vilken grad det allmänna bör ta del av utvecklingen inom reselivsnäringen samt formaliteterna för gränspassager.

OECD publicerar en årlig rapport beträffande turisttrafik och reselivsnäring och

utvecklingen av medlemsländernas turist-policy. Den omfattar gäststatistik, anläggningsskapacitet och dess utveckling, valutaintäkter samt värdering av den framtida utvecklingen.

Europeiska samarbetsorganisationen inom turistområdet European Travel Commission – ETC

ETC bildades efter andra världskriget för att ta till vara de gemensamma europeiska intressena att öka turistströmmarna från USA och därmed dollarinflödet till Europa.

Organisationen har i dag 22 medlemmar i form av nationella turistorganisationer från de västeuropeiska länderna.

Huvudarbetsuppgifterna är att verka för en ökad turistström till Europa under lågsäsongen september till maj från framför allt Nordamerika samt mellan de olika medlemsländerna. De engelska och irländska turistorganisationerna har lagt ned ett omfattande arbete inom ETC inom områdena marknadsundersökningar och forskning resp. övrig marknadsföring.

Turistorganisation inom den Europeiska Gemenskapen

Under senare år har medlemmarna inom den Europeiska Gemenskapen EG diskuterat bildandet av en egen turistorganisation på statlig nivå. Hur denna organisation kommer att orienteras i förhållande till övriga internationella samarbetsorgan inom turistsektorn är inte känt.

Nordiska Turisttrafikkommittén (NTTK)

NTTK är den gemensamma organisationen för de nordiska turisttrafikförbunden i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige.

Kommitténs målsättning är i första hand att stimulera utländska turistbesök i de nordiska länderna.

Kommittén svarar för gemensamma turistkontor i USA (öst- och västkust) samt fram till 1973 för gemensam verksamhet i Schweiz

och Italien.

NTTK behandlar vid sidan av planering och administration beträffande gemensamma kontor, även kampanjer, broschyrer och annat gemensamt informationsmaterial. Kommittén samarbetar med SAS och vissa redier i dessa frågor.

NTTK diskuterar även gemensamt skandinaviskt uppträdande i internationella organisationer.

Planering och diskussioner av gemensamma NTKK-frågor utförs av de regelbundet återkommande direktörmötena samt fastställs vid de årligen återkommande plenarmötena. Verksamheten handläggs av NTKK-sekretariatet. Ansvar för detta sekretariat åvilar någon av de nordiska turistorganisationerna under en treårsperiod i taget.

Diskussioner pågår dels inom de olika turistorganisationerna inkl. ansvariga statliga departement samt dels inom Nordiska Rådets trafikkommitté om målsättningen för den samnordiska turistverksamheten.

En särskild ämbetsmannakommitté för nordiskt turistiskt samarbete tillsattes av de nordiska turistministrarna i maj 1973. Kommittén skall belysa de restriktioner som fortfarande finns för olika former för internordiskt reseliv och föreslå åtgärder som reducerar eller undanröjer dessa restriktioner. Den skall också undersöka förutsättningarna för ett fördjupat samarbete mellan de nordiska länderna avseende marknadsföring och ett ökat utbyte av information särskilt på större avlägsna marknader. Den skall också slutligen pröva formerna för samarbete och utbyte av ömsesidig information. Kommittén skall avge slutrapport i juni 1974.

Trafikkommittén inom Nordiska Rådet rekommenderar exempelvis att den på försök inrättade samlingsgruppen för nordisk turistforskning (SNTF) permanentas som ett underorgan till NTKK.

Bland NTKK:s medlemsorganisationer har även framförts önskemål om en utvidgad verksamhet omfattande bl. a. konkreta diskussioner om målsättningar för de olika ländernas turistverksamhet, samplanerad

forskning och utbildning, rationellare nordisk representation i USA med ökad tyngd för de gemensamma skandinaviska kontoren samt ett permanent NTTK-sekretariat i Skandinavien.

7.2 Turism och rekreation inom den statliga administration i Sverige

Ett genomgripande drag i turismens anknytning till den statliga förvaltningen är att den

vuxit fram gradvis under olika betingelser inom olika sektorer av förvaltningen.

Denna utveckling har ytterligare förstärkts i och med att samhället engagerar sig hårdare inom många av de sakområden som berör turismen — inte minst gäller detta samhällsplanering, miljövard och sociala frågor. I följande uppställning redovisas hur turist- och rekreationsfrågor behandlas av olika statliga myndigheter och övervakande departement.

Frågor/ärenden	Myndighet	Departement
Lokaliseringsstöd och beredskapsarbeten till anläggningar	Arbetsmarknadsstyrelsen	Inrikes
Anläggningsstöd till idrotten. Markförvärv för rekreationsändamål.	Statens naturvårdsverk	Jordbruks
Övervakning, utveckling och utredningsverksamhet inom rekreationssektorn	Statens naturvårdsverk	Jordbruks
Hotellånegarantier	Kommerskollegium	Handels
Resegarantifrågor	Kommerskollegium	Handels
Information och marknadsföring av svensk turism	Svenska Turisttrafikförbundet	Handels
Fysisk riksplanering, kommuner m. m.	Statens naturvårdsverk, Statens planverk	Civil
Översiktliga planfrågor	Statens planverk	Civil
Fritidsfiskefrågor	Fiskeristyrelsen Lantbruksnämnderna	Jordbruks
Fritidsfiskefrågor i fjällvärlden	Lantbruksstyrelsen	Jordbruks
Fjällvärdens övriga utnyttjande	Lantbruksstyrelsen	Jordbruks
Flygtransporter och luftfartspolitik	Luftfartsverket	Kommunikations
Vattenregleringsmedel till turistanläggningar	Länsstyrelserna	Civil
Trafikpolitik, persontransporter	Kommunikations
Kontakter med mellanstatliga organisationer	STTF	Handels
Sverigeinformation utomlands	Svenska Institutet Sveriges exportråd Sveriges Radios utlandsprogram UD:s informationsbyrå STTF	Handels/Utrikes/ Utbildnings
Statistikfrågor	Statistiska centralbyrån	Finans
Utbildning inom turistsektorn	Skolöverstyrelsen	Utbildnings
Behörighet hotell och övervakning av hotellstadgan	Polismyndighet	Justitie

Utöver administrativa ärenden kommer även statliga intressen in i frågor som berör den kommersiella verksamheten. Den statliga sektorn är synnerligen omfattande och inbegriper bl. a. följande större företag:

Statliga hotell- och restaurangkedjan:

Sveriges centrala restaurangbolag

Statens järnvägar: med bl. a.

Trafikrestauranger

SJ-resebyråkedja

Rederiverksamheten

3/14 av SAS: med bl. a.

Vingresor

Nyman & Schulz resebyråkedja

andelar i andra reseföretag: Globetrotter,

Stjärnresor

1/2 av Linjeflyg

Domänverkets turistanläggningar, aktiviteter och administration av nationalparker.

Andel i Gotlandsbolagets rederiverksamhet.

Postverkets diligenslinjer.

Handlingsmönstret för det statliga finansiella stödet till friluftsliv och turism framgår av fig. 7.2.1.

Kommittén har tidigare (Ds Jo 1971:7) föreslagit en förändring som innebär att handläggning av hotellånegaranti även bör göras av berörda länsstyrelser. Detta förslag har tillstyrkts vid den fortsatta behandlingen av delbetänkandet (prop. 1973:50).

En sammanfattande kommentar till den bild av den statliga administrationen av turistfrågor är att den vid första anblicken förefaller väl splittrad. Det bör dock anmärkas att många frågor av turistisk karaktär även innehåller andra intressesfärer. Bland dessa kan nämnas allmän näringspolitik, den allmänna rekreativpolitiken, transportpolitik, samefrågorna och miljövärden, sysselsättningspolitik. Isoleras andra sektorer inom näringsliv eller administration är det troligt att man kan finna en liknande uppdelning på många olika handläggande instanser.

De olika turistfrågorna har sorterats upp efter dessa tunga intressesfärer och inte efter en medveten strävan att gruppera turismen

som en särskild intressesfär. Som framgår i ett senare avsnitt anser inte kommittén att man ur allmän administrativ synpunkt bör bryta ut turismen ur de institutionella och administrativa ramar som långsamt etablerats under en följd av år utan att de eventuella olägenheter som systemet kan medföra i stället undanröjs genom en bättre informationsprocess och samverkan mellan de berörda myndigheterna.

Om kritik skulle kunna riktas mot de nu gällande administrativa formerna för turismen gäller den just frågan om samverkan mellan olika handläggande och övervakande myndigheter i turistfrågor.

En sådan finns f. n. knappast på central nivå utom i det praktiska samarbetet mellan arbetsmarknadsstyrelsen och statens naturvårdsverk. På den regionala nivån anser däremot kommittén att samverkan sker inom ramen för länsstyrelsernas behandling av turistfrågor.

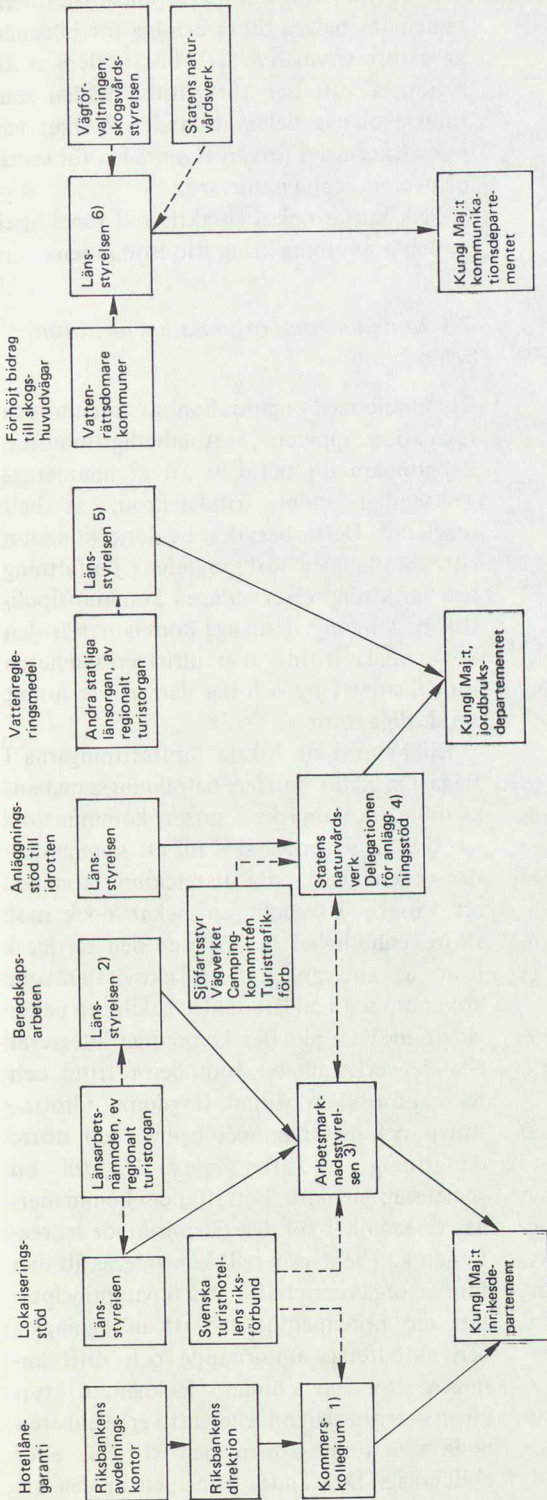
En viktig svaghet i det nuvarande administrativa systemet av turismen är således att medan det sker en samverkan på den regionala nivån i turistfrågor saknas en sådan på central nivå. Denna situation kan leda till att relativt stora regionala skiljaktigheter i turismens utformning kan komma att utvecklas.

7.2.2 Statens naturvårdsverk

Statens naturvårdsverk bildades år 1967 och övertog då de funktioner som tidigare hafts av statens naturvårdsnämnd som tillkom som ett resultat av 1960 års naturvårdsutredning.

Verket är central förvaltningsmyndighet för ärenden om naturvård, däri inbegripet vattenvård, luftvård och renhållning utomhus, samt om rörligt friluftsliv, jakt och viltvård, allt i den mån sådana ärenden ej ankommer på annan statlig myndighet.

Utöver andra funktioner inom miljövårdsbevakningen har verket vidare till uppgift att leda och främja företrädesvis målinriktad naturvårdsforskning och undersökningsverksamhet inom naturvårdsområdet.

Figur 7.2.1 Handläggningsmönster för det statliga finansiella stödet till turism och rekreation.

1 Kommerskollegium avser att överlämna ärenden över *en miljon kronor* och principiellt *svårbedömbara ärenden* till Kungl Maj:t för prövning. Hittills har inte detta skett i något fall.
 2 Beslut när det gäller beredskapsarbetena kommer på länsplanet efter 1971 års länsförvaltningsreform att fattas av *länsstyrelsen*. Länsarbetsnämnden kommer att vara beredande organ.

3 Arbetsmarknadsstyrelsen överlämnar *lokaliseringstödärenden* med en sammanlagd investering (statlig och övrig finansiering) på minst 3 milj kronor samt *beredskapsarbeten* i turisthotell i objekt på minst 250 000 kronor till Kungl Maj:t för prövning.
 4 Delegationen, som har beslutande befogenheter, är sammansatt av representanter för naturvårdsverket, riksidrottsförbundet, friluftsförbundet, handikapporganisationen, sjösportens samarbetsorganisation, korpidrottsförbundet och kommunförbundet.

5 Länsstyrelsen överlämnar *svårbedömbara* mer omfattande ärenden till Kungl Maj:t, som också avgör ärenden avseende förbrukning av medel från olika län om länsstyrelserna inte enats om fördelningen. S k särskilda villkorsmedel disponeras utslutande av Kungl Maj:t.

6 Länsstyrelsen överlämnar ärenden med begäran om höjning av bidraget från 70 till 85 % till Kungl Maj:t för prövning.

Bland de arbetsuppgifter som åligger verket ingår följande som har direkt betydelse för det rörliga friluftslivet:

arbeta för att verksamheten inom verkets förvaltningsområde ordnas och utvecklas ändamålsenligt från kulturella och vetenskapliga synpunkter samt med hänsyn till behovet av områden för rekreation och friluftsliv.

utnyttja resultaten av naturvårdsforskningen samt annan forskning och undersökningsverksamhet inom verkets förvaltningsområde,

bevaka naturvårdsintresset vid bebyggelse- och annan samhällsplanering,

följa kulturlandskapets utveckling och verka för att stränderna skyddas,

leda arbetet med att planmässigt inventera och välja ut områden som bör avsättas särskilt,

leda arbetet med planeringen av åtgärder för det rörliga friluftslivet,

utarbета råd och anvisningar i fråga om åtgärder inom verkets förvaltningsområde,

biträda länsstyrelserna i ärenden inom verkets förvaltningsområde.

Det löpande arbetet med uppgifterna för det rörliga friluftslivet vilar på naturvårdsbyrån som är uppdelad på fem sektorer: landskapsvård, naturvårdsområden, jakt och viltvård, idrott och friluftsliv samt en nyinrättad enhet för utredningsverksamhet, framförallt med anknytning till den fysiska riksplaneringen.

Till SNV har också knutits en delegation som beslutar om bidrag till anläggningar för idrott och friluftsliv.

Av särskilt intresse är SNV, som har ansvaret för en statsbidragsform benämnd Stöd till idrotten, anläggningsstöd. Från detta anslag utgår statsbidrag till anläggningar för motion och rekreation, t. ex. motionsanläggningar, raststugor, fjällstugor, semesterbyar, campingplatser, bassängbad och småbåtshamnar samt för utvecklingsarbete. Budgetåret 1972/73 anvisades 23,6 milj. kr. till anläggningsstödet. En annan verksamhet av stort intresse för rekreationslivet är markförvärvsverksamheten. För bud-

getåret 1972/73 disponerade verket sammanlagt 13 milj. kr. för detta ändamål. Inom ramen för bidrag till ersättning för bildande av naturreservat har SNV bistått flera av de regionala stiftelser för fritidsområden som finns i många delar av landet. Verket har också successivt förvärvat områden för social och vetenskaplig naturvård.

SNV spelar också en aktiv roll för skötsel av och upplysning kring fritidsområdena.

7.3 Kommunernas organisation av turism och rekreation

Kommunernas organisation av turism och rekreation uppvisar inget enhetligt mönster. Bakgrunden till detta är att kommunernas verksamhet inom fritidssektorn är helt oreglerad. Detta betyder att varje kommun själv bestämmer verksamhetens omfattning och inriktning efter en egen kommunalpolitisk bedömning. I många kommuner är den kommunala fritids- och turistverksamheten förhållandevis ny och har därför inte funnit sin slutliga form.

Olikheter i de lokala förutsättningarna i fråga om naturresurser, befolkningsammansättning, ekonomiska resurser, kommunstorlek osv. är naturliga skäl till att kommunernas verksamhet i viss utsträckning kommer att variera. Utvecklingen pekar dock mot större enhetlighet beträffande den service i form av anläggningar och aktiviteter som kommunerna kan lämna. Utvecklingen pekar vidare mot att allt fler kommuner integrerar alla de verksamheter som berör fritid och rekreation till en nämnd. Ungdoms-, idrotts-, turist- och parknämnder håller i allt större omfattning på att sammanslås till en gemensam nämnd. Beträffande kommunernas verksamhet för den fjärrinriktade rekreationen kan rent generellt konstateras att den f. n. är organiserad efter två huvudprinciper. Den ena principen är den att anläggningars och aktiviteters uppförande och drift antingen sorterar under facknämnd typ idrotts-fritidsnämnd eller att verksamheten bedrivs i företagsform och stiftelse eller aktiebolag. Den andra principen är den att

de kommunala åtagandena för den utåtriktade verksamheten för informations-PR och marknadsföring är organiserad direkt under kommunstyrelsen eller via speciella turistnämnder. I vissa kommuner speciellt inom de s. k. traditionella turistområdena svarar lokala turistföreningar för både information och marknadsföringsfrågor samt för att mottagarapparaten fungerar. Dessa föreningar finansieras i första hand genom kommunala bidrag. Näringsens representanter främst handeln och inkvarteringssektorn bidrar även till finansieringen av verksamheten.

Den ökade kommunala aktiviteten inom turism och rekreationsektorn gör att kommunernas ekonomiska engagemang i de lokala turistföreningarna också ökat. Utvecklingstendensen är den att kommunerna på sikt övertar lokala ansvaret för verksamheten även i områden med en utpräglad turistnäring.

7.4 Landstingens organisation av turism och rekreation

Med undantag för landstinget i Västmanlands län har landstingen ingen organiserad verksamhet för information och marknadsföring av länet med utgångspunkt från den fjärrinriktade rekreationen. Ansvaret för denna verksamhet har landstingen tillsammans med kommuner och enskild näring överlåtit på de regionala turisttrafikförbunden. Landstinget i Västmanlands län har via en speciell nämnd "landstingets naturvårds- och fritidsnämnd" dels övertagit funktionen som regionalt samordningsorgan för information och marknadsföring och dels börjat anordna och driva fritidsområden och anläggningar av regionalt intresse. Även andra landsting exempelvis Uppsala läns genom en fritidsstyrelse och de tre skånelandsting genom en stiftelse har engagerat sig i uppförandet och driften av fritidsanläggningar av regionalt intresse. Även om landstingen enbart passivt medverkar i egenskap av delfinansiär i den regionala samordningen av information och marknads-

föring inom ramen för de regionala turisttrafikförbunden har kommittén kunnat konstatera att frågor rörande turism och rekreation även får sin bevakning hos landstingen via de näringsråd alt. nämnder landstingen har. Kopparbergs läns landsting utgör ett exempel på där landstinget engagerat sig i och tagit det ekonomiska ansvaret för en bopnings- och försäljningsorganisation mot bakgrund av landstingets intresse för turismen ur näringssynpunkt.

7.5 Svenska Turisttrafikförbundet – STTF

STTF skall enligt sina stadgar – fastställda av Kungl. Maj:t i december 1948 och senare delvis ändrade med Kungl. Maj:ts godkännande – främja resandet från utlandet till och inom Sverige och i detta syfte bedriva upplysningsverksamhet samt verka för utveckling av landets turistväsende. Svenska Turisttrafikförbundet bildades år 1902. Bland stiftarna återfanns ett hundratal representanter för järnvägsbolag, rederier, hotell och restauranger, resebyråer, industrier och andra producenter av tjänster inom turistsektorn. Man producerade plankartor och ordnade redan år 1903 med en direktdistribution av 68 000 vykort till tänkbara besökare från kontinenten.

Ett utlandskontor eller en resebyrå öppnades i Berlin år 1909 tillsammans med Statens Järnvägar. I början av 20-talet fanns vid sidan av Berlin-kontoret resebyråer i Paris, London och New York.

STTF:s verksamhet kom från starten att få en stark kommersiell inriktning och verksamheten finansierades i hög grad via bidrag från medlemmarna, bland vilka de årliga bidragen från Statens Järnvägar kom att utgöra en ekonomisk ryggrad. Denna mer kommersiella uppläggning av verksamheten kom dock gradvis att förändras och år 1924 omorganiserades förbundet, varvid resebyråerna övertogs av Statens Järnvägar. Den förändrade synen på förbundets arbetsinriktning deklarerades tydligt i samband med turisttrafikförbundets 25-årsjubileum. Man konstaterade då att definitionen enligt

stadgarnas § 1 ej var tillfyllest:

”I själva verket förhåller det sig så, att Svenska Turisttrafikförbundets syfte ej i första rummet är ett ekonomiskt självändamål, uteslutande inriktat på dess medlemmars gagn. Svenska Turisttrafikförbundet strävar framför allt mot ett ideellt och fosterländskt mål – att sprida kännedom om vårt land, vårt folk och vår kultur i främmande länder.”

Regionala och lokala turisttrafikförbund eller -föreningar hade efter hand bildats för olika områden i landet. 1948 års turistutrednings förslag att dessa regionala och lokala turistorganisationer skulle förses med heltidsavlönade turistintendenter samt att en landsomfattande turisttrafikorganisation skulle komma till stånd. Det senare realiserades inte utan de regionala och lokala förbunden förblev självständiga enheter.

Ytterligare en utredning, 1964, föreslog en samordnad verksamhet för den inrikes turisttrafiken. Utredningen rekommenderade bl. a. att en central, en s. k. inrikesavdelning förlades till Svenska Turisttrafikförbundet. Med undantag för att en kraftigt nedbantad inrikesfunktion inrättades på försök vid STTF under senare delen av 60-talet, vidtogs inga ytterligare åtgärder för en ökad samordning. En bidragande orsak var misstron till att en central instans skulle kunna samordna verksamheten inom turistsektorn för hela landets kommuner och landsting, innan dessa tillsammans med sina resp. förbund tagit ställning till det egna engagemanget eller framtida policyn beträffande fritid och turism.

Det statliga ekonomiska engagemanget i turisttrafikförbundets verksamhet fanns alltså med redan från starten. Från början kom dock det statliga stödet via ett bemyndigande för Statens Järnvägar att bedriva resebyråverksamhet och allmän turistinformation via och i samarbete med turisttrafikförbundet.

Först under budgetåret 1934/35 beviljade Kungl. Maj:t ett reservationsanslag till turisttrafikförbundet och kom då att svara för 40 % av budgeten (totalt 405 000 kr.). Tillsammans med bidraget från Statens Järnvägar blev den statliga andelen 60 %. Den

statliga andelen förblev procentuellt sett relativt konstant fram till 60-talet, då den började öka och uppgår f. n. till ca 90 % av förbundets budget. Bakom detta ligger ett vikande intresse från näringsen och de regionala turisttrafikförbundens sida att bidra till Svenska Turisttrafikförbundets verksamhet. Man ser denna som en statens angelägenhet. En annan markant orsak är de enskilda företagens inkl. regionala och lokala turisttrafikförbunds intresse att själva bearbeta olika marknader, framför allt utomlands, och därmed göra det egna företaget, den egna transportkapaciteten eller den egna hembygden vida känd. Svenska Turisttrafikförbundet har alltså kommit att få karaktären av ett statligt informationsorgan mer än som ett näringslivsorgan.

STTF:s verksamhet var i första hand inriktad på en bearbetning utomlands. Antalet svenska turistkontor i utlandet växte till ett maximum av åtta kontor (Amsterdam, Frankfurt, Helsingfors, Köpenhamn, London, New York, Oslo och Paris) och tre samnordiska (Los Angeles, Rom och Zürich).

Verksamheten vid utlandskontoren består huvudsakligen i tillhandahållande av efterfrågad sverigeeinformation. Sälunda informerar STTF allmänheten med hjälp av trycksaker och genom personlig rådgivning; massmedia förses med underlag för artiklar och fotografier; resebyråer förses med lämplig information; studieresor, utställningar och seminarier anordnas.

I mitten av sextio-talet beslöt STTF att delvis ändra arbetsinriktning. För att uppnå maximal effekt av satsade medel koncentrerade förbundet så långt möjligt dessa till fyra målinriktade informationskampanjer. Tillsammans med kommersiella intressenter och turistorganisationer valde STTF Danmark, Finland, Storbritannien och Västtyskland till kampanjländer. Kampanjerna i Danmark och Finland pågår fortfarande medan motsvarande verksamhet i de två övriga länderna upphörde i och med budgetåret 1971/72. Förbundet har i stället valt och fått sanktion för att satsa de statliga medlen på säljstöd till de kommersiella intressenter som bearbetar

Tabell 7.5.1 Satsningen på 5 års kampanjer i Danmark, England, Finland, Tyskland 1967/68–1971/72

STTF	2 285 000
Kommersiella och övr. intressenter varav	2 747 000
Regionala TTF	1 044 000
Hotell och övr. inkvartering	440 000
Transportföretag	1 105 000
Övriga	158 000
Total kampanjsatsning	5 032 000

Tabell 7.5.2 Satsningen på 4 års kampanjer i Sverige 1969/70–1971/72

STTF	1 700 000
Kommersiella och övr. intressenter varav	1 382 000
Regionala TTF	632 000
Kommersiella intr. inom turistnäringen	587 000
Övriga intressenter	163 000
Total kampanjsatsning	3 082 000

olika utlandsmarknader.

Kampanjerna finansierades till hälften med statliga medel och i övrigt med pengar som satsades av intresserade organisationer och företag. Statens samt de olika sektorernas inom turistnäringen satsning på dessa kampanjer under perioden 1967/68 t. o. m. 1971/72 framgår av tabell 7.6.1.

Enheterna i kampanjerna var annonser i TV eller press, broschyrer, handböcker, seminarier och studieresor samt PR. Genom dessa åtgärder kunde volymen av information kraftigt ökas i fyra länder och budskapet förmås att spela en mer aktiv roll i konsumenternas beslutsprocess inför kommande semesteresor.

I slutet av 1960-talet fick hemmamarknaden ökad betydelse i STTF:s arbete. 1969 fattades beslut om och påbörjades förberedelserna för Sverige Nu-kampanjerna. Med sin långa erfarenhet av sverigeinformation i utlandet fick STTF i uppdrag att "sälja" Sverige som turistland till svenskarna. Bakom denna väsentliga utökning av STTF:s verksamhet ligger vetskapen om att Sverige utgör den största marknaden för den svenska turistnäringen och att allmänheten har svårt att överblicka vad fritidssverige erbjuder. Men de avgörande faktorerna har varit den ökade betydelse fritiden kommit att få för svensken, samt att andra motiv än de rent ekonomiska kommit att påverka statens och kommunernas satsning på turistsektorn. Även dessa kampanjer finansieras med statliga medel samt med bidrag från intresserade företag och organisationer. (Tabell 7.6.2.).

För att skapa ökade förutsättningar för STTF att ta på sig ytterligare samordnings-

uppgifter både utomlands och inom landet har förbundet undan för undan byggt upp sin organisation efter marknadsföringsmässiga principer. Förbundet har exempelvis genomfört ett visst undersökningsprogram. Intervjuundersökningar med svenskar angående semestervanor, effektivitetsundersökningar av kampanjerna samt intervjuer med utländska bilister har genomförts. Produktutvecklingen har ägnats allt större uppmärksamhet av STTF. Det har skett genom att man på olika sätt deltagit i skapandet av nya produkter.

En omläggning av arbetet på vissa utlandsmarknader har också påbörjats, först i Nederländerna och Storbritannien. Den verksamhet som hittills har bedrivits via eget kontor, har överförts till annan svensk utlandsrepresentation. Press- och PR-verksamhet sköts av pressattachén vid resp. ambassad. En särskild person, stationerad på ambassaden i London och vid en särskild informationsbyrå i Amsterdam svarar för informationen till allmänheten, resebyråer och bilklubbar. I Nederländerna koncentreras dessutom bearbetningen av enskilda resebyråer och allmänhet via vissa generalagenter.

Svenska Turisttrafikförbundet sorterar under handelsdepartementet och har som aktiva medlemmar landsting och kommuner via regionala och lokala turisttrafikförbund, företag och föreningar samt som passiva medlemmar enskilda personer. Medlemmarna utser ett råd som sammanträder en gång per år i samband med STTF:s årsmöte.

Förbundets angelägenheter handhas av en styrelse. Denna består av 13 ledamöter och 12 suppleanter. Kungl. Maj:t utser ordförande samt 6 ledamöter och 6 suppleanter.

Arbetet inom förbundet utförs av dess huvudkontor och 6 egna utlandskontor, 3 samnordiska kontor samt 2 informationsplatser vid ambassader och motsvarande.

Huvudkontoret har följande organisation: Direktion, marknadsavdelning, utredningsavdelning och kansli. Totalt anställda: vid huvudkontoret 25 personer, vid utlandskontoren och motsvarande 22 personer.

Förbundets intäkter och kostnader för budgetåret 1971/72 framgår av följande sammanställning:

<i>Intäkter</i>		8 127 000
varav		
Statsanslag, ordinarie och övriga		6 064 000
Medlemsavgifter och bidrag		1 066 000
Övriga intäkter		997 000
<i>Kostnader</i>		8 117 000
varav för		
Administration och personal		4 952 000
Verksamheten		3 165 000
Kostnadernas fördelning på Sverige och utomlands		
	Sverige	utomlands
Administration och personal	2 135 000	2 817 000
Verksamheten	1 920 000	1 245 000

7.6 Regionala turistorganisationer

Totalt finns 24 regionala turistorganisationer. Oftast kallas de turisttrafikförbund eller -föreningar (TTF), fem benämns dock turistföreningar (TF).

Den organisation som har största antalet medlemmar är Jämtlands TF (931 medlemmar), följt av Gotlands TF och Västkustens TTF. Fem organisationer har under 50 medlemmar. Sammansättningen är mycket varierande. Västmanlands läns landstings fritids- och naturvårdsnämnd skiljer sig helt från övriga genom att det är ett rent landstingsorgan.

En översikt över de regionala turistorganisationerna och huvudmän redovisas i tabell 7.6.1.

Landstingen är medlemmar i alla utom i tre organisationer, kommuner eller kommu-

nala länsförbund i alla utom två. Olika organisationer finns som medlemmar i 11 regionala turistorganisationer.

Hotell och andra turistanläggningar finns som medlemmar i 16 organisationer, andra företag i 14. I 11 organisationer finns enskilda medlemmar, största antalet i Jämtlands TF (511), Gotlands TF (500), Härjedalens TF (211) och Gästriklands TTF (142). I flertalet övriga är antalet enskilda medlemmar litet.

Styrelse och arbetsutskott

Variationerna i såväl antal styrelseledamöter som styrelsernas sammansättning är avsevärda. Antalet styrelseledamöter varierar från 5 till 30 à 35. Länsstyrelserna är representerade i 12 organisationers styrelser, ofta genom att landshövdingen är styrelsens ordförande. Landstingen finns representerade i de allra flesta styrelser, undantagen är fyra. I samtliga organisationsstyrelser med undantag av Västmanland finns kommunala representanter. Organisationer och företag är representerade i något mer än hälften av organisationerna.

Verksamheten vid de regionala turistorganisationerna har kartlagts genom en av kommittén särskild anordnad enkät till samtliga organisationer.

Verksamheten

Följande uppgifter om verksamhet har lämnats:

Eget kontor	24 organisationer
Turistbyrå	12 organisationer
Broschyrutgivning	24 organisationer
Annonsering	23 organisationer
Studiebesök till regionen	24 organisationer
Förmedlingsverksamhet	16 organisationer

Dessutom har sex regioner uppgivit annan form av verksamhet. Kommersiell verksamhet redovisas av följande:

Västergötlands TTF
Västmanlands läns landstings fritids- och naturvårdsnämnd

Gotlands TF
Härjedalens TF
Dalarnas TTF
Jämtlands TF
Värmlands TTF

Alla eller så gott som alla organisationer har alltså uppgivit att man har eget kontor, broschyrutgivning, bedriver annonsering och arrangerar studiebesök i regionen. Totalt har uppgivits att man utgivit 130 broschyrer.

Som framgår av den följande ekonomiska redovisningen som avser verksamhetsåret 1971–72 är annonseringen för flertalet organisationer av liten omfattning.

Även den kommersiella verksamheten varierar avsevärt. Västergötlands TTF har en omfattande utställningsverksamhet på Läckö slott och Torpa samt kioskrörelse och visningar av Läckö slott. I Västmanland finns en kommersiell verksamhet med en omsättning på 314 000 kr. omfattande broschyrutgivning med erbjudande av stugor och paketresor.

Motsvarande finns även hos de fem övriga i förteckningen ovan. Där bedrivs den kommersiella verksamheten i högre eller mindre grad skild från övrig verksamhet, ibland i bolagsform, och delvis i samarbete med andra intressenter. Den redovisas därför under resebranschen.

Anställda

Totalt finns 86 anställda på helår och heltid till vilket kommer 128 personer anställda del av året eller på deltid. Största antalet anställda har Stockholms TTF (21 + 85 anställda) och Västkustens TTF (11 + 8 anställda). Den enda organisationen utan heltidsanställd personal är Hälsinglands TF. Fyra av organisationerna har endast en heltidsanställd, sju har två heltidsanställda. Relationerna mellan antalet anställda och budgetens storlek ger en viss uppfattning om verksamhetens art.

Inkomster verksamhetsåret 1971–72

Totalt redovisas inkomster på 8 782 000 kr. varav i form av anslag från landsting och

kommuner kr 7 360 000 kr.

Av anslagen svarar landstingen för ca 55 % och kommunerna för ca 45 %.

Samtliga organisationerna utom Gotlands TF som saknar eget landsting har anslag från landsting. Med undantag av Västmanland har kommunerna anslagit medel till samtliga regionala turistorganisationer. Beloppen varierar avsevärt. Sex landsting har anslagit 300 000 kr. eller mer medan fyra anslagit mindre än 100 000 kr.

Övriga inkomster har kommit i form av bidrag, t. ex. medlemsavgifter, från näringslivet (kr. 526 000), genom turistavgifter (kr. 213 000) eller från egen rörelse (490 000 kr.). Kr. 193 000 har erhållits för särskilda ändamål eller särskild del av verksamheten.

Utgifter

Som utgifter har totalt redovisats kr. 8 603 000. Detta understiger inkomsterna med 2 % vilket kan förklaras med att vissa medel som erhållits för speciell verksamhet inte redovisats som utgifter och att mindre överskott har uppstått. Ca 62 % av utgifterna har angivits gå till administrationskostnader. Endast sju organisationer använder mer medel till åtgärder än till administrationskostnader. Lönerna exkl. sociala kostnader uppgår till närmare 40 % av de totala utgifterna.

Bland aktiva medel används största delen eller närmare hälften till broschyrer. Endast ca 15 % används till annonsering, drygt 20 % till annan propaganda.

Kostnader för propaganda utomlands har redovisats särskilt i svaren på kommitténs enkät och upptagits till 525 000 kr. En rätt stor osäkerhet råder dock eftersom beloppen oftast har beräknats genom uppskattning. Av lämnade uppgifter synes också framgå att man från flera organisationer inte inräknat broschyrer på främmande språk i kostnaderna för utlandsbearbetning trots att så var avsikten. En mer riktig uppgift torde därför vara 700–800 000 kr., alltså närmare en fjärdedel av alla "aktiva" medel.

Tabell 7.6.1 Regionala turistorganisationer. Antal huvudmän, medlemmar och dessas fördelning på grupper.

Organisation	Lands- ting	Kom- mun	Organi- sation	Företag				Totalt
				Hotell	Övrigt	Ensk. person	Övrigt	
Stockholms TTF	1	20	—	97	178	1	—	297
Uppsala läns TTF	1	12	—	9	43	—	—	65
Södermanlands TTF	1	10	—	50	—	—	—	61
Östergötlands TTF	1	19	2	—	—	—	—	22
Jönköpings läns TTF	1	16	—	48	83	18	—	156
Kronobergs läns TTF	1	8	3	15	135	—	—	162
Kalmar läns TTF	1	16	4	—	—	—	—	21
Gotlands TF	—	—	—	—	—	500	—	500
Blekinge TTF	1	10	—	40	10	20	—	81
Skånes TTF	3	67	51	75	40	—	—	236
Väst kustens TTF	2	60	6	300	—	20	—	388
Dalslands TTF	1	8	—	250	—	50	—	309
Västergötlands TTF	2	47	—	50	20	7	42	119
Värmlands TTF	2	2 ¹	12	200	8	3	—	235
Örebro läns TTF	1	11	4	100	—	—	—	116
Västmanlands landstings fritids- och natur- vårdsnämnd	—	—	—	—	—	—	—	—
Dalarnas TTF	1	19	1	—	—	—	—	21
Gästriklands TF	—	—	—	10	81	142	—	233
Hälsinglands TF	—	13	—	—	—	—	—	13
Västernorrlands TTF	1	18	1	—	—	—	—	20
Jämtlands TF	1	20	—	164	256	511	—	931
Härjedalens TF	1	5	3	53	24	211	5	302
Västerbottens TTF	1	22	6	—	—	—	—	29
Norrbottnens TTF	1	14	—	1	1	—	—	17
								4 334

¹ Kommunförbundet.

7.7 Övriga riksorganisationer och kommersiella intressenter

7.7.1 Svenska Turistföreningen

Svenska Turistföreningen (STF) bildades år 1885 och har från början haft till ändamål "att underlätta turistväsendet inom Sverige och sprida kännedom om land och folk". Fjäll och vandringsturer i fjället är fortfarande ett väsentligt intresseområde för föreningen men verksamheten har en spridning över hela landet och STF försöker därvid uppfylla mottot "Känn Ditt Land".

Inriktningen på fjällen har bl. a. tagit sig uttryck i att föreningen äger ett stort antal anläggningar i fjälltrakterna samt att man anlagt ett omfattande ledsystem. Spridningen över hela landet kan bl. a. exemplifieras

av att föreningen svarar för närmare 200 vandrarhem och bedriver gästhamnsverksamhet.

STF har också traditionellt haft en planeringsfunktion för turistlivet, särskilt i fjälltrakterna, innan stat och kommun i vidare omfattning tagit upp sådant arbete, samt ett utvecklingsarbete för friluftsanordningar. Föreningen lämnar som remissinstans fortlöpande sina synpunkter på planarbetet.

STF är en medlemsorganisation med över 200 000 medlemmar. I servicen till medlemmarna ingår årsskrift och sex nummer av tidningen "Turist" årligen.

STF svarar för en omfattande informationsverksamhet till medlemmar och övriga. Informationen består exempelvis av annonsering, affischering, broschyrproduktion, före-

läsningar, bildvisningar, informationsaftnar, utgivning av resehandböcker o. dyl.

Bland publikationerna kan nämnas STF:s vandrarhem, Fjäll 73 och bland gratisbroshyrerna m. m. gästhamnsbroshyr, Stugsemester i sommar resp. vinterupplaga, Sommar- och vinterreseprogram, Lägerskolor, Skol- och studieresor samt Vintersportresor för ungdom. Total produktion uppgår till närmare 300 000 exemplar. Några broschyrer om resor och fjällturer utges också på tyska och engelska.

Bland resehandböckerna kan nämnas Svenska Väg-boken och Hotell och pensionat i Sverige. Sammanlagt utger föreningen ett 30-tal olika publikationer årligen i 1,5 milj. exemplar (1972).

På kartområdet har STF främjat tillkomsten och deltagit som utgivare av turistkartor av olika slag, t. ex. Svenska fjällkartan och Svenska turistkartan.

STF har en egen resetjänst genom egna resebyråer i Stockholm och Göteborg och filialkontor i Malmö, Helsingborg och Östersund. Förutom försäljning av resepaket och individuella resor svarar STF för en omfattande rådgivning.

För de resor som föreningen anordnar, särskilt vandringar och skidturer i fjälltrakterna, organiseras en färdledarutbildning genom särskilda kurser och efterföljande fortbildningsverksamhet.

Totala kostnader för olika reklamåtgärder har beräknats till ca 500 000 kr. i Sverige samt ca 100 000 kr. på utlandet (1972).

Total omsättning för STF är ca 24 milj. kr. (1972).

Under de senare åren har förhandlingar förts mellan Svenska Turistföreningen och Skid- och Friluftsförbundet om ett samgående mellan de båda organisationerna. Förhandlingarna har emellertid inte lett till något resultat.

7.7.2 Skid- och friluftsförbundet

Skid- och friluftsförbundet har under det senaste årtiondet förändrat sin verksamhet i mycket hög grad. Tidigare ägde man ett

flertal egna anläggningar och även en resebyrå. Verksamheten var relativt centralt styrd. Numera har man avvecklat samtliga egna anläggningar. De tre största (Storlien, Hemavan och Lapplandia) har överförs till Fjällkedjans Hotell AB medan andra anläggningar försåts eller överförs till lokalavdelningar. Men även beträffande lokalavdelningarna har man försökt bedriva en politik som syftar till att anläggningarna överförs till stiftelser eller till resp. kommun. I stiftelserna är oftast kommunerna företrädna.

Det centrala kansliet är numera begränsat och den egentliga verksamheten har överförs till lokalavdelningarna vars antal uppgår till ca 380.

Främjandet arbetar framförallt för en ökad rekreation under fritiden, dvs. inom sektorn närrekreation. Speciella program arrangeras runt om i landet för barn- resp. ungdomsgrupper, ex. Skogsmulleskola och ungdom i Håll-i-form. För vuxna anordnas Håll-i-form program, Snöstjärnan, Motions-skolor etc.

Främjandet svarar vidare för en omfattande ledarutbildning och har drygt 13 000 verksamma ledare.

Främjandet har omkring 43 000 centralt registrerade medlemmar samt 130 000 barn- och ungdomsmedlemmar registrerade vid lokalavdelningarna.

De totala intäkterna under 1971/72 var 2,9 milj. kr. varav drygt hälften var statsbidrag. Övrigt utgjordes av medlemsavgifter, kursavgifter m. m.

Någon central turistvärvande verksamhet bedrivs inte av Skid- och friluftsförbundet med undantag för vissa reklamåtgärder för Håll-i-form-semester.

Flertalet anläggningar ägda eller förvaltade av lokalföreningar eller motsvarande bedriver själva en turistvärvande verksamhet. Några anläggningar bedriver också egen turistpropaganda på Västkusten.

7.7.3 RESO

RESO startade 1937 som en följd av den lagstadgade tvåveckorssemesteren. Folkrorel-

ser av olika slag, inte minst de stora löntagarorganisationerna, ville genom ett engagemang i den ökade ledigheten gemensamt satsa på olika fritidsarrangemang. Ursprunget till RESO kom från ABF, som redan tidigare hade sysslat med enklare form av utflyktsresor och studiebesök. I stadgarna för RESO finns inskrivet att föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anordna semester-, studie- och andra resor. Vidare skall föreningen främja utvecklingen av rese-, fritids-, turist- och semesterverksamhet.

Huvudintressenter i RESO är idag LO och LO-förbunden, TCO och TCO-förbunden samt Kooperationen (KF, Folksam, OK m. fl.). Bland andelsägarna finns också Sparbanksrörelsen, Lantbrukskooperationen, STF samt Cykel- och Mopedfrämjandet.

RESO:s medlemsorganisation har ca 43 700 individuella medlemmar.

Medlemmarna erhåller förutom rabatter på semestervistelser och resor tidskriften *Utflykt* som utkommer med 10 nummer årligen.

RESO:s verksamhet är uppdelad på fyra sektorer: marknadssektor, resesektor, hotellsektor och administrativ sektor. Total omsättning 338 milj. kr. (1972) varav hotellsektorn svarar för 110 milj. kr. RESO har en egen resebyråkedja med 69 försäljningsställen. Dessutom finns 25 upplysningsställen. RESO:s bygdesemester uthyr fritidsbostäder för självhushåll. För denna förmedling har upprättats bokningscentraler i Växjö, Visby, Falun och Östersund samt i Stockholm. RESO:s billogi förmedlar privat- eller hotellrum för bilister och har för detta upprättat 259 kontaktställen, varav 132 utomlands.

RESO är delägare i Stjärnresor, av de skandinaviska resebyråerna och SAS samägt bolag för produktion av flygsällskapsresor samt huvudintressent i RESO-DAN, ett nordiskt samarbete kring produktion av resor och service för inkommande turism. Resesektorn svarar för produktion av sällskapsresor, bilpaketresor, specialresor, inkommande turism, kongresstjänst m. m.

RESO bedriver en aktiv marknadsföring av sina anläggningar och arrangemang. I detta ingår bl. a. hotellbroschyrer på svenska, engelska och tyska, broschyrer om bygdesemestern på samma språk, ett omfattande semesterprogram för resor inom Norden och en semesterhandbok för utlandsresor.

Särskilda Skandinavienprogram utges på engelska, tyska, italienska, japanska och franska.

Den totala kostnaden för marknadsföring (exkl. administration m. m.) av resor inom Sverige var 550 000 kr. och av resor till Sverige 400 000 kr. I den senare summan ingår inte kostnader för representation i Västtyskland och Danmark och inte heller för RESO:s kontor i USA.

Förutom dessa centralt utgivna program m. m. produceras särskilda distriktsprogram.

Internationella engagemang

RESO är internationellt ansluten till några organisationer, varav här endast nämns de två som bildats enbart för folkrörelseägda rese- och semesterorganisationer.

Nordisk Folke-Reso

Medlemmar är
Dansk Folke-Ferie, Danmark
Lomalütto r.y., Finland
Matkarengas, Finland
Norsk Folke-Ferie, Norge
RESO, Sverige.

Verksamheten är upplagd för utbyte av erfarenheter på nordisk basis och samarbete kring turism och rekreation.

Nordisk Folke-Reso avhåller årligen en generalförsamling med deltagare från resp. organisationers styrelser och företagsledningar.

IFPTO

står för International Federation of Popular Travel Organisations och har medlemmar från 30-talet länder.

IFPTO har väsentligen ägnat organisationsapparaten åt information och kontaktskapande verksamhet mellan medlemsorganisationerna och andra internationella sammanslutningar med gemensamma intressen. IFPTO utgör vidare en förbindelseänk mellan resp. ägarorganisationers internationella verksamhet.

IFPTO samlas årligen till överläggningar i för branschen aktuella frågor på internationell nivå.

Generalsekretariatet är förlagt till Bryssel.

7.7.4 Kommersiella intressenter inom boendesektorn

Hotell och serveringsställen

Totalt beräknas hotell- och restaurangbranschens omsättning uppgå till närmare 3 miljarder kr. per år, varav den egentliga turismen beräknas svara för 15–20 %.

Sveriges hotell- och restaurangförbund, till vilken flertalet anläggningar i branschen är anslutna, har beräknat att de anslutna företagen i genomsnitt använder 2,5–3 % av sin budget dvs. 70–90 milj. kr. för marknadsföringsåtgärder. Dessa kan i princip vara av två slag, dels hotellens marknadsföring som i första hand sker på fjärrmarknader, dels restaurangernas som till övervägande del torde ske på närmaknader. Den helt övervägande delen av marknadsföringsåtgärderna sker av anläggningarna själva. Dock sker samverkan i gemensamma kampanjer t. ex. inom hotellorganisationer, inom särskilda grupper av företag eller i samarbete med turistorganisationer. Större delen av marknadsföringskostnaderna avser annonsering i dags-, vecko- eller fackpress.

Sveriges Hotell- och Restaurangförbund har initierat eller medverkat i vissa särskilda försäljningskampanjer, t. ex. "Familjelogi", billighetsutbud av typen "Njut i veckoslut", "Njut i sommar" osv. Dessutom medverkar förbundet i STTF:s kampanjer.

Svenska Turisthotellens Riksförbund har 190 turisthotell som medlemmar representerande 20 000 bäddar. Hälften av anlägg-

ningarna är familjeföretag, hälften tillhör organisationer som STF och RESO.

Förbundet har tagit initiativ till flera specialerbjudanden, där en stor del av medlemmarna deltar. Till dessa hör "Bilpension", "Pensionärsveckor" och en sammanställning av konferensmöjligheter. Turisthotellens Riksförbund har också gjort enkäter bland sina medlemmar, sammanställt uppgifter om aktiviteter och miljö, barnvänlighet m. m. Förbundet har deltagit i STTF:s kampanjer med sammanlagt 13 000 kr. under senaste året. Anläggningarna har enligt uppgifter till förbundet i medlemsavgifter, deltagande i olika aktioner m. m. betalt kr. 80 000 till regionala turistorganisationer.

Sveriges Centrala Restaurang AB (Riksbolagen) hade år 1971 en omsättning på 357 milj. kr. Av detta föll något mindre än 10 % på hotelldelen. Totala reklamkostnaderna under året var 4,5 milj. kr.

För speciella reklamåtgärder för det rent turistiska boendet har använts 600 000 kr. Den största insatsen har gällt en aktion för veckoslutsbeläggning ("Lev lat och lyxig"). Riksbolagen har deltagit i STTF:s kampanjer med 39 000 kr. och i regionala åtgärder med 30 000 kr.

Esso Motor Hotell har en omsättning vid sina anläggningar på ca 100 milj. kr. Ungefär 25 % av omsättningen beräknas gälla egentliga turistresor, i första hand under tiden 15.6–15.8, medan 20 % gäller konferenser, kurser o. dyl. Resterande gäller kommersiellt resande.

Företaget har framställt en broschyr där man förutom sina anläggningar relativt utförligt presenterar de orter där dessa finns. Uppgifterna gäller sevärdheter, utflyktsmål m. m.

Hotellsektorn inom RESO svarar för driften av RESO:s stadshotell, semesterhotell och semesterstugor. Total omsättning för 1971 var 109 milj. kr. RESO producerar speciella hotellbroschyrer på svenska, engelska och tyska.

Semesterbyar och privathus

Ett flertal organisationer, företag, kommuner och enskilda svarar för marknadsföringen av denna inkvarteringsform. Bland företag och organisationer kan nämnas RESO med sin Bygdesemester, Svensk stuguthyrning, STF, Inter Holiday med försäljning enbart på utländska marknader, olika rederier samt flertalet regionala och lokala turisttrafikförbund eller -föreningar.

Vandrarhem

STF svarar för marknadsföringen av vandrarhem i Sverige samt utomlands. Föreningen utger en vandrarhemsförteckning samt har utvecklat speciella vandrarhemspaket.

Camping

För camping finns två organisationer, en representerande konsumentintressen och en producentintressen.

Riksorganisationernas Campingkommitté

Riksorganisationernas Campingkommitté kan betraktas som en konsumentorganisation. De anslutna organisationerna är Cykel- och Mopedfrämjandet, RESO, KAK, MHF, M, Främjandet, STF, STTF samt Svenska Kommunförbundet.

Kommittén utger årligen Campingboken (upplaga 25 000 ex.) som innehåller en förteckning och beskrivning över landets auktoriserade campingplatser. Kommittén svarar för denna auktorisation.

Kommittén bedriver även en konsult- och informationsverksamhet och sammanställer en årlig statistik över beläggningsen.

Kommitténs budget är 150 000 kr., vilka medel erhålls från de deltagande organisationerna och genom statligt stöd.

Sveriges Campingvärdars Riksförbund

Campingvärdarnas Riksförbund är anläggningarnas organisation. Verksamheten har

kunnat bli förhållandevis omfattande framför allt genom att förbundet tillförts relativt stora medel genom Campingkortet. Detta beräknas ge ca 1/2 milj. kr. i intäkter. Förbundet har en informations- och utbildningsverksamhet för sina medlemmar. Förbundet svarar för undersökningar av olika slag, bevakar campingplatsernas frågor visavi olika myndigheter m. m.

Totalt använder förbundet 75–100 000 kr. årligen till olika marknadsföringsåtgärder. Dessutom har man deltagit i marknadsföring av camping t. ex. genom deltagande i STTF:s kampanjer inom och utom Sverige.

7.7.5 Kommersiella intressenter inom transportsektorn

Med bil

När det gäller semesterresor inom Sverige är bilen det helt dominerande transportmedlet. Ungefär 75 % av svenskarna har tillgång till bil. Ca 50 % av alla bilhushåll gör semesterresor med bil och ca 72 % av alla svenskar i åldern 15–74 år gör utflykter med bil. Detta innebär att en stor del av omsättningen inom bil- och oljebranschen emanerar från turist- och fritidsresande. Så har exempelvis bensinhandelns merförsäljning på grund av semestertrafik under juni–augusti beräknats till 254 milj. kr.

Trots att en så stor del av bil- och oljebranschens omsättning gäller fritid och semester, synes endast mindre belopp användas för turistisk marknadsföring.

De flesta av oljebranschens företag producerar eget kartmaterial med turist- och fritidsinformation. Enskilda bensinstationer lämnar lokal turistinformation.

Några av bensinbolagen har även deltagit med mindre belopp i STTF:s kampanjverksamhet och i vissa fall har även mindre ekonomiska bidrag lämnats till regionala organisationer.

Konsumenternas egna organisationer, M, KAK och MHF har byggt upp en relativt omfattande turistinformation till egna medlemmar samt övriga. I de egna medlemstid-

ningarna publiceras förslag till olika resor och artiklar om Sverige.

Motormännens Riksförbund, M, exempelvis har egna resebyråer. I vissa fall svarar lokala turistföreningar för dessa resebyrå-tjänster. De har egna turer och eget stugprogram.

Med tåg

SJ:s totala omsättning var år 1971/72 2 630 milj. kr. Av detta föll 677 milj. kr. på resandetraffiken med tåg och färja (ca 123 milj. kr. förortstrafik), 147 milj. kr. på busstrafik. Privatresor på järnväg beräknas ha gett intäkter på ca 400 milj. kr.

SJ har genom olika rabattformer bidragit till att öka turistresandet. Till detta räknar man semesterbiljett, 67-kort, studrabatt, lokala sportbiljetter, weekendresor, chartervagnar m. m.

SJ har en egen resebyråkedja som fram till 1973 svarat för egen produktion av resor och arrangemang genom sin arrangemangcentral SJ-Resor, vars omsättning, program och åtgärder redovisas under rubriken Rese-branschen nedan.

Totalt har SJ under budgetåret 1971/72 satsat ca 3 milj. kr. exkl. SJ-Resor på reklam för tågresor, exempelvis:

Allmän tågresereklam	ca 2,5 milj. kr.
Studerande, ungdom	ca 120 000 kr.
67-kort	ca 50 000 kr.
Tåg-bil	ca 300 000 kr.

Den totala reklamsatsningen för turistresor inom Norden inkl. SJ-Resors produktion har varit ca 610 000 kr.

SJ har deltagit i STTF:s kampanjer 1971–72 i Sverige och utomlands med sammanlagt 65 000 kr. SJ har även bedrivit ett aktivt arbete utomlands bl. a. genom egna resebyråer i Köpenhamn, London, Berlin och Hamburg (tillsammans med DSB). Resebyrån i Köpenhamn upphörde med sin verksamhet hösten 1972 och resebyrån i London i början av 1973.

Med flyg

SAS passagerartrafik hade 1971/72 följande omfattning i passagerarkilometer:

Internationell trafik	3 461 milj.
Europa och Mellanöstern	1 891 milj.
Inrikes Danmark	141 milj.
Norge	450 milj.
Sverige	363 milj.
	<hr/>
	953 milj. 6 305 milj.

Vid sidan av SAS svarar Linjeflyg Aktiebolag (LIN) för drygt hälften av inrikestrafiken. Se nedan.

SAS har försäljningsfunktioner som täcker 73 länder över hela världen. Sammanlagt trafikeras 96 städer. Totalt finns 125 utlandskontor.

För turistinformationen utomlands har SAS stor betydelse. En undersökning av informationsspridningen och förfrågningar i 51 länder gav följande resultat (antal 1 000/år):

Kanal	Antal tryck-saker	Antal förfrågningar rörande			Totalt
		Han-del	Tu-rism	Öv-rigt	
Turistorgan	1 700	0	269	9	278
Handelsorgan	138	120	5	7	132
Ambassader	1 158	105	53	195	353
SAS	7 930	75	142	62	279
Totalt	10 926	300	469	273	1 042
SAS i %	73	25	33	23	27

(Ur "Skandinavisk gemenskap världen runt")

SAS spelar särskilt stor roll för turismen i länder där svenska turistkontor inte finns eller där dessa endast täcker en begränsad del av ett land.

SAS arbetar i första hand för Skandinavien som resmål medan man tonar ner de skilda länderna. Man beräknar sina reklamsatser för Skandinavien till ca 15 milj. kr. per år. Särskilt omfattande är SAS arbete i USA. Genom sina handböcker och annat material som distribueras till reseföretag över en stor del av världen sprider SAS en omfattande

information. Givetvis betraktas SAS av resebranschen som specialist på de skandinaviska länderna varför man ofta vänder sig dit med förfrågningar av olika slag.

Men även flertalet andra flygbolag som beflyger Skandinavien har en motsvarande service. De flygbolag som har linjer till Sverige pekar på att Sverige ingår som en naturlig del i deras marknadsföring.

Linjeflyg Aktiebolag (LIN) trafikerar 23 av landets 25 flygplatser för linjetrafik. LIN svarar för de kortare inrikeslinjerna, medan SAS trafikerar de längre direktlinjerna. Linjeflyg svarade år 1971 för 57 % av passagerartransporten i Sverige. Detta motsvarar ca 882 000 resenärer. SAS transporterar ca 658 000 inrikespassagerare. Drygt 50 % av Linjeflygs passagerare utgjordes av tjänsteresenärer. 11 % av passagerarna var familjer medan semester- och veckoslutsresenärer samt grupper svarade för 17 % av passagerarantalet. Linjeflygs budget för marknadsföring uppgick till 1,8 milj. kr. verksamhetsåret 1972/73.

Med buss

Ungefär 1 200 bussar av totalt ca 8 000 beräknas vara heltidsengagerade för turistverksamhet med en beräknad omsättning på 100–120 milj. kr. Utlandsresandet svarar för endast några få procent därav.

I regel ställs bussarna till förfogande av bussägarna till olika researrangörer vilka kan vara företag inom resebranschen, lokala rese- och utflyktsarrangörer, tidningar, föreningar osv. Den totala kostnaden för detta resande beräknas till 200–300 milj. kr. En integration mellan bussägare och resebranschen har börjat förekomma under senare år och torde kunna väntas öka.

Med båt

Enligt SCB var de svenska passagerarfartygens intäkter av utrikes sjöfart 350 milj. kr., varav intäkter från passagerarfrakt uppgick till 264 milj. kr. och från kryssningar 86 milj. kr. Motsvarande intäkter av inrikes

sjöfart var samma år 20 milj. kr.

Rederierna svarar för en mycket omfattande marknadsföring av de tjänster man erbjuder i egenskap av transportföretag. Men under senare år har ett allt större inslag i denna marknadsföring kommit att bli turistresor till och i Sverige samt olika arrangemang eller utbud, som exempelvis inkvartering, bilrundturer eller weekendarrangemang.

En del av rederierna utger mycket omfattande egna Sverigeprogram. Andra samverkar med researrangörer och medverkar i deras uppläggning av program.

Dessa reseprogram stöds av bl. a. en omfattande annonsering. Rederierna har vidare egna försäljare som besöker researrangörer och resebyråer på aktuella marknader. Kostnaderna för denna totala marknadsföring har uppskattats till 7–8 milj. kr. och fördelar sig i första hand på de länder varifrån direkta linjer till Sverige finns, exempelvis Danmark, Finland, Holland, Storbritannien och Västtyskland. Storleksordningen av insatta åtgärder ligger mellan 0,5 till 2 milj. kr. per land. Dessutom satsas mindre belopp på sådana länder som Belgien, Frankrike och Norge.

7.7.6 Kommersiella intressenter inom resebranschen

Företag anslutna till Svenska Resebyråföreningen

Svenska Resebyråföreningen (SRF) är resebyråers och researrangörers samarbetsorganisation. Till föreningen var den 31.12.1971 anslutna 92 företag, fördelade med 51 på resebyrågrupper och 41 på arrangörsgupper. Sammanlagda antalet försäljningsställen var 304.

Med utgångspunkt från en enkät bland föreningens medlemmar har 19 medlemsföretag förklarat att man har en detaljförsäljning av svenska arrangemang. Denna detaljförsäljning utgör dock en mindre del av företagets totala försäljning. För 11 av företagen svarade försäljningen av svenska

arrangemang för mindre än 3 % av total omsättning. För endast 4 företag utgjorde den mer än 25 %. 10 medlemsföretag utger egna Sverige-program. Deras totala gemensamma omsättning ligger på ca 50 milj. kr. 5 av företagen har dock en egen omsättning under 1 milj. kr. De 10 researrangörerna producerade 22 olika trycksaker i en total upplaga av 600 000 ex. Ett program utkom i en upplaga om mer än 100 000 ex.

De totala säljkostnaderna exkl. personal och administration har beräknats till drygt 2 milj. kr., dvs. ca 4 % av total omsättning.

Den totala broschyrproduktionen kostade drygt 0,7 milj. kr., den sammanlagda annonseringen 1,2 milj. kr. samt övriga säljfrämjande åtgärder 0,2 milj. kr.

Samtliga 19 företag (inkl. researrangörerna) ansåg lönsamhetsfrågan vara den i särklass viktigaste faktorn som påverkar intresset för att producera och sälja resor till och inom Sverige. Övriga faktorer av betydelse och i rangordning var: lätthanterlig bokningsprocedur, bra samarbete med anläggningarna, prisbildningen, kundens intresse samt samarbetet med turistorganisationerna.

De produkter eller arrangemang som enligt producent- och säljled bedömdes vara mest intressanta var stugsemester (sommar och vinter), vintersport med hotellinkvartering, arrangemang i fjällvärlden samt rundturer med buss.

10 företag arbetar med inkommande trafik och bearbetar Norden, England, Tyskland/Österrike/Schweiz, Frankrike/Holland/Belgien, USA samt Japan.

Några företag utger egna utländska program, andra bearbetar via utländska samsarbetspartner.

7 av företagen har angett sina kostnader och försäljningsvolym, vilka sammanlagt uppgår till drygt 400 000 resp. 3–4 milj. kr.

Regionala researrangörer

En speciell grupp reseföretag har sammanförts under beteckningen "regionala researrangörer". Härmed avses de försäljnings- och bokningsföretag som drivs i nära

anslutning till regionala turistorganisationer. Dessa är följande: Jämtland-Härjedalen Resor AB, Östersund (betecknas JHR nedan), ägs av Jämtlands och Härjedalens turistföreningar. Verksamheten har bedrivits i ca 14 år. Gotlandsresor AB, Visby (GR), ägs av Gotlands Turistförening. Nuvarande företagsform endast ett par år gammal men verksamheten har bedrivits under ca 10 år. Dala Tour AB, Falun (DT), ägs av Dalarnas Turisttrafikförbund, Dala Airport AB och Dalarnas Bussägareförening. Det nuvarande företaget har bedrivit sin verksamhet fr. o. m. vintersäsongen 1972 men utgör en fortsättning och aktivering av tidigare verksamhet under namnet Dalaresor. Värmlands Turisttrafikförbund, Karlstad (VTTF). Någon särskild kommersiell organisation finns ännu inte men en sådan planeras. Provisoriskt har turistbyrån i Karlstad fungerat som bokningscentral. Västerbottensresor, Umeå (VBR). Sedan ca 5 år bedrivs denna verksamhet som kan sägas fullgöra bokningsfunktionen för de försäljningsprogram som utges av Västerbottens TTF. Bokningen handläggs av SJ Resebyrå i Umeå. Örebro läns TTF, Örebro (ÖTTF). Verksamheten bedrivs sedan ett par år och är direkt knuten till förbundet. Dessutom har Norrbotten-Nordkalott Resor bildats och pågår diskussioner att sammanföra de lokala stug- och produktförmedlingsorganisationerna i Kalmar län till en enhet.

Stugsemester, pensionärsveckor, vintersportarrangemang med hotellinkvartering samt olika aktivitetsprogram ingår i produkt-sortimentet.

Försäljningsvolymen på eget program (1 000-tal kr.)	1971	1972
Jämtland-Härjedalen Resor AB	3 000	3 700
Gotlandsresor AB	1 530	1 690
Värmlands TTF		50
Västerbottensresor	271	258
Örebro läns TTF	92	98

Dessutom har dessa regionala säljbolag vidtagit en viss utlandsbearbetning. Markna-

De åtgärder man vidtagit på *svensk* marknad har varit:

	JHR	GR	DT	VTF	ÖTF
Antal utgivna broschyrer	3	1	2	3	1
Total upplaga	160 000	27 000	30 000	15 000	
Kostnader för broschyrer, reseprogram m. m.	155 000	30 000	80 000	3 000	40 000
Kostnader för annonsering	30 000	8 000	50 000	8 000	23 000
Övriga säljfrämjande åtgärder	20 000	5 000	—	1 000	33 000
Summa kostnader	205 000	43 000	130 000	12 000	116 000

der, som bearbetats, överensstämmer med de som redovisats för företagen anslutna till Svenska Resebyråföreningen. Samtliga företag har bearbetats genom utländska samarbetspartners. Totala säljkostnader har beräknats till ca 60 000 kr.

7.7.7 Kommersiella intressenter inom detaljhandeln

En mycket stor del av turisternas utgifter går till detaljhandeln. I själva verket torde handeln tillföras en större del av turisternas pengar än någon annan del av näringslivet. I ”Vart går turisternas pengar?” (STTF 1972) finns några beräkningar för skilda branscher enligt följande. Under juni–augusti beräknas livsmedelsbranschen ha en merförsäljning på 955 milj. kr. och merförsäljningen av sprit och vin beräknas till 213 milj. kr. Produktionsvärdet på sport- och fritidsvaror beräknas till 425 milj. kr. Omsättningen i detaljhandelsledet för fritidsvaruhandeln beräknas till 1 650 milj. kr., för cykel- och sporthandeln till 470 milj. kr. och för järnhandeln till 870 milj. kr. Merförsäljningen under juni–augusti beräknas för fritidsvaror till 126 milj. kr., för cykel och sport till 57 milj. kr. och för järnvaror till 61 milj. kr.

Merförsäljningen under samma tid i fotohandeln beräknas till 53 milj. kr. och för tobaks- och tidningshandeln till 87 milj. kr.

Några egentliga riksomfattande marknadsföringsinsatser beträffande turism träffar man ytterst sällan inom detaljhandeln. När det gäller utlandsmarknader bedriver dock varuhus som exempelvis NK en annonsering av relativt betydande omfattning. I några få

län deltar detaljhandeln med medel i de regionala turistorganisationernas arbete och några av varuhuskedjorna har deltagit med begränsade belopp i STTF:s kampanjverksamhet.

Däremot torde detaljhandeln på många orter bedriva en marknadsföring visavi turisterna inom närområdet. Det sker genom annonsering i broschyrer, tidningar m. m., genom skyltar, särskilda priserbudanden, skyltningar. Flera varuhuskedjor har under senare år kraftigt ökat sin turistinformation med speciella uppskyltningar och med avdelad informationspersonal.

”Hej Norrland”-kampanjen har de senaste åren bedrivits i samverkan mellan Konsum och Norrbottens och Västerbottens Turisttrafikförbund.

7.7.8 Kommersiella intressenter inom området aktivitet och service

Marknadsföringsåtgärder utanför den egna orten för aktiviteter, sevärdheter, serviceanläggningar o. dyl. torde tillhöra undantagen. Några anläggningar av rikskaraktär, t. ex. Kolmårdens Djurpark, bedriver dock sådan marknadsföring av sin anläggning. Däremot torde denna typ av anläggningar ibland bedriva en marknadsföring inriktad på de turister som besöker orten, stationärt eller på genomresa. Åtgärderna består i annonsering i lokala broschyrer, affischer, skyltning, vägvisning etc.

7.8 Hittillsvarande utvecklingstendenser

Kommittén har gjort ett försök till sammanfattning över de nuvarande totala kostnader-

Tabell 7.8.1 Uppskattad storleksordning av marknadsföringskostnaderna för svensk turism 1971, milj. kr.

	I Sverige	I utlandet
<i>Svenska Turisttrafikförbundet</i>	1,9	1,2
<i>Regionala och lokala TTF</i>	3,9	0,8
<i>Riksorganisationer</i>		
Svenska turistföreningen	0,5	0,1
RESO	0,6	0,4
<i>Boendesektorn</i>		
Enskilda hotell och serveringsställen inom Sveriges Hotell & Rest. förbund	70-90 ^{1,2}	
Sveriges Centrala Restaurang AB	0,6 ²	
Sveriges Campingvärdars Riksförbund	0,1 ²	
<i>Transportsektorn</i>		
Statens Järnvägar	3,0	
SAS (avser Skandinavien)		15
Rederier		7-8
<i>Resebranschen</i>		
Företag anslutna till Svenska Resebyråföreningen	2,0	0,4
Regionala researrangörer	0,5	0,1
Totalt ca	90-110	25-26

¹ Avser marknadsföring av boendeformen som sådan.

² Summan avser både Sverige och utlandet.

na för marknadsföring av den svenska turismen inom och utom landet. De uppskattade kostnaderna redovisas i tabell 7.8.1.

I de beräknade kostnaderna har inte personal eller administration medtagits.

Sammanlagt torde 110-130 milj. kr. om året användas på att marknadsföra svensk turism.

Allt fler enskilda företag och olika områden har under senare år ökat sina försäljnings- och informationsinsatser i Sverige och utomlands för att uppnå en bättre beläggning, en ökad besöksfrekvens. Huvudparten av dessa ansträngningar är i stor utsträckning riktad direkt till allmänheten framför allt inom landet och även i viss mån utomlands. Annonser utförda av det enskilda företaget införs i pressen. Trycksaker produceras av de enskilda företagen eller av lokala, regionala

eller nationella turistorganisationer avseende olika områden.

Någon övergripande plan för hur distributionen av detta informationsmaterial skall nå ut till allmänheten finns inte utarbetad.

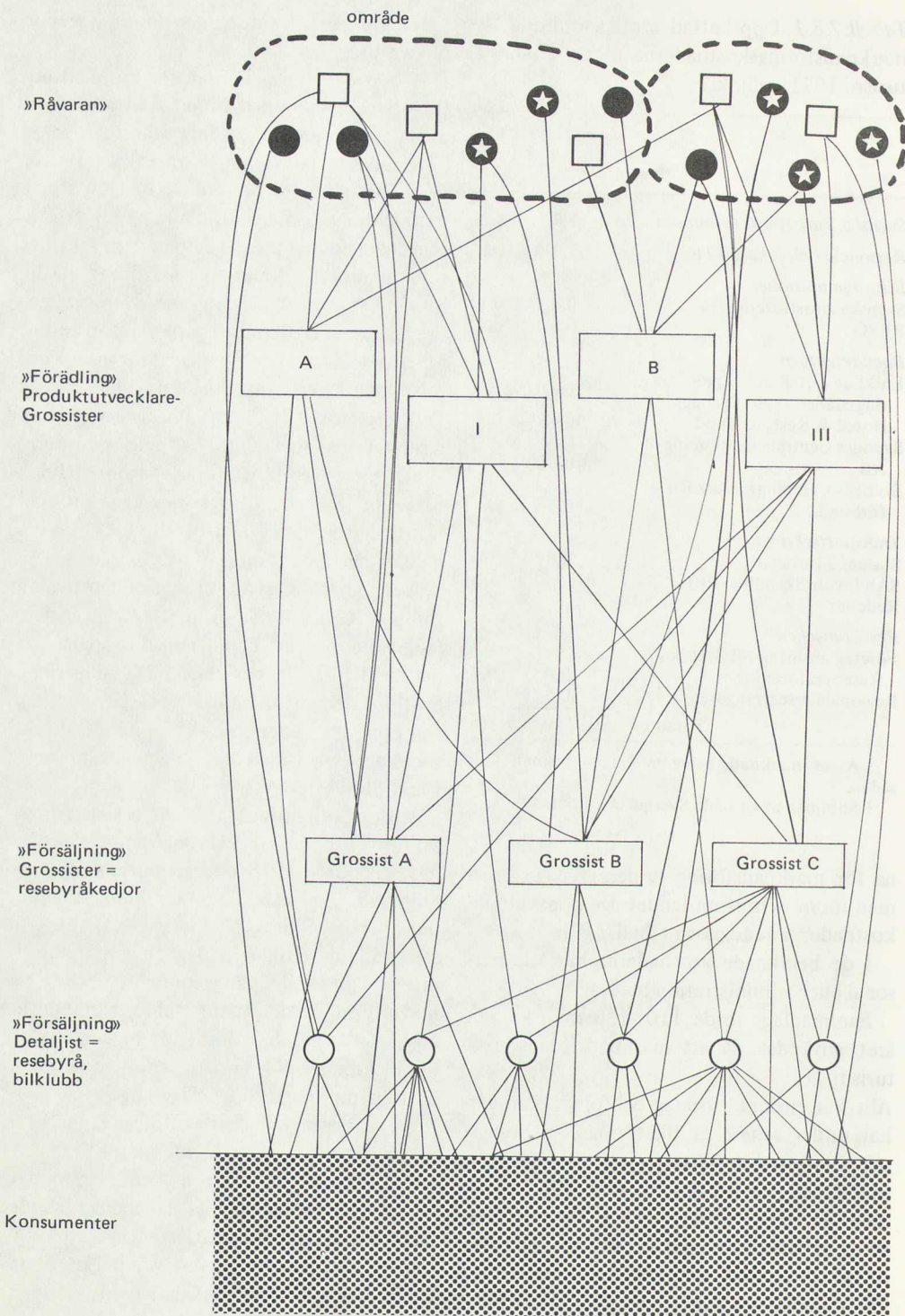
Resebyråsidan har inte intresserat sig för de svenska turistprodukterna i någon större utsträckning. En enkät bland resebyråföreningens medlemmar pekar på några faktorer som påverkat byråernas inställning. Dålig lönsamhet vid försäljning av Sverige-resor, bristen på en lätthanterlig bokningsprocedur, samarbetet med turistanläggningarna samt prisbildningen har angivits som hämmande faktorer för ett ökat engagemang från resebyråernas sida. Detta har också resulterat i att vissa resebyråkedjor, såsom RESO, SJ-Resor, STF har byggt upp egna produktionsenheter, som svarar för direktkontakten med de enskilda företagen och områdena.

Även andra integrationssträvanden mellan företag och områden har vuxit fram. Hotellkedjor har bildats med uppgift att marknadsföra de enskilda anläggningarna i Sverige och utomlands. Transportföretag, framför allt rederierna har öppnat direkt samarbete med enskilda anläggningar, framför allt semesterbyar.

Riksorganisationerna inom inkvarteringssektorn, exempelvis Svenska Campingvärdarnas Riksförbund, Sveriges Centrala Restaurang AB, Svenska Turisthotellens Riksförbund, har ökat sin verksamhet för att samordna de enskilda anläggningarnas aktiviteter i kampanjer och genom utveckling av inkvarteringsarrangemang. Men trots detta arbetar dock de olika företagen i stor utsträckning på egen hand med sina ansträngningar att öka beläggningen.

De nämnda integrationssträvandena har i första hand ägt rum inom sektorer av turistnäringen. Endast i viss omfattning har ansträngningar gjorts för att samordna de olika sektorerna för aktiviteter, inkvartering, transport och förplägnad. Exempel på detta är de researrangörer som har med Sverige i sina säljprogram samt de regionala researrangörerna.

Den nuvarande informationen till allmän-

Figur 7.8.1 Principskiss för säljkontakter mellan konsument och producent via resebyråsidan enligt nuvarande situation

heten utföres av en mångfald olika insatser och med undantag för vissa samordningssträvanden i form av Sverige-Nu-kampanjer (se STTF) samt motsvarande åtgärder från regionalt eller lokalt håll, uppvisar den totala informationen en oenhetlig och splittrad bild. Det är svårt för konsumenten att få någon uppfattning om vad som finns tillgängligt i landet. Försäljningsverksamheten uppvisar i stort sett samma splittrade bild. Kommittén har sökt illustrera detta förhållande i diagram 7.8.1.

”Råvaran” inom ett område, bestående av enskilda anläggningar för camping, hotellin- kvartering, barserveringar, utomhusaktivite- ter etc. förädlas i viss utsträckning av resebyråkedjors produktutvecklingsenhet, regionala researrangörer eller organisationer för inkvartering. Denna ”förädling” innebär att reseutbud, säljpaket eller motsvarande produceras. Detta förs sedan vidare till säljdelen inom resebyråorganisationerna. Försäljning eller bokning av researrange- mängen eller enbart inkvartering kan sedan ske vid en resebyrådisk. Men de enskilda anläggningarna bearbetar dessutom allmän- heten direkt eller via enskilda resebyråer.

Den nuvarande uppläggningsmedför att det är svårt för grossisterna inom säljsidan att finna ett lämpligt produktutbud. Det blir svårt att få lönsamhet för verksamheten bl. a. därför att bokningen blir komplicerad.

När de egna anläggningarna som finns i eget sortiment är slutsålda föreligger små möjligheter för säljsidan att kunna överföra beställningar på andra likvärdiga anlägg- ningar i grannskapet eller på annat håll i landet. Valmöjligheterna för konsumenten att finna lämpliga inkvarteringsformer och aktiviteter är begränsad.

För att i viss mån råda bot på denna bristsituation pågår f. n. strävanden inom olika delar av landet att skapa regionala produktutvecklingsorganisationer. Bakom dessa strävanden står regionala och/eller lokala turisttrafikförbund, landsting och vissa kommuner samt enskild näring. Några organisationer har verkat i ett flertal år, exempelvis Jämtland-Härjedalens Resor AB,

Gotlands-Resor AB, Dala Tours AB. Inom praktiskt taget varje län i landet pågår diskussioner om att bilda dylika regionala produktutvecklings- och bokningsorganisa- tioner.

8 Mål och medel för utvecklingen inom
svensk turism och rekreation8.1 *Faktorer som påverkar det framtida
rekreationsmönstret*

8.1.1 Inledning

Många faktorer som i dag gör sig gällande i samhällslivet kommer att påverka utformningen av det framtida rekreationslivet. Befolkningsutvecklingen, urbaniseringen, arbetstidsförkortningen och ett med det övriga Europa alltmer integrerat samhälls- och kulturliv kommer att bidra till förändringar och förskjutningar i den nuvarande formen för rekreationsliv. Vilka former detta framtida rekreationsmönster kommer att få kan inte med nuvarande bristande framskrivningsmetoder förutses. En del av de viktigaste faktorerna kan däremot studeras. Några av dessa tas upp till en närmare granskning i detta avsnitt.

8.1.2 Fritidens utveckling

En avgörande faktor för hur rekreations- och semestermonstret kommer att utvecklas blir den ökade fritiden. F. n. saknas ett tillförlitligt prognosmaterial som utvisar den framtida utvecklingen av fritid. Vissa huvudlinjer kan dock skönjas i den utveckling som förekommit i de flesta industrialiserade länderna. Avvägning mellan ökad fritid eller ökat uttag av standardökning i form av bättre löneförhållanden kommer sannolikt behöva ske kontinuerligt. Mot bakgrunden av att många fortfarande saknar ekonomiska resurser för att

fylla sin befintliga fritid med meningsfyllda aktiviteter eller rekreationsresor behöver avvägningen inte alltid innebära att ökad fritid går före en löneökning. På sikt måste man emellertid räkna med att den längre ledigheten kommer att öka dels i form av flera semesterveckor, kortare arbetsveckor och dels i form av sänkt pensionsålder. En amerikansk framtidsprognos (Wiener-Kahn: År 2000) pekar mot 5–8 semesterveckor omkring år 2000 och sammanlagt 150–200 lediga dagar om året.

Med de stora investeringar som måste göras inom processindustrin och även på sikt inom administration (datasystem m. m.) kan krav på en större andel kontinuerlig drift komma att resas. Sådana krav betyder att stora grupper av befolkningen kommer att vara lediga resp. arbeta på tider som inte helt stämmer överens med det nuvarande inrutade 7-dagarsmönstret. Fritid och arbetstid kan mycket väl komma att uppträda i 3- eller 4-dagars perioder.

Ett annat inslag i det kommande fritidsmönstret blir den stora ökningen av aktiva pensionerade i samband med att pensionsåldern sänks.

Ökad fritid kan också komma till stånd genom att behovet av arbetskraft trots en ökad produktion minskar. Detta bortfall av arbetstid kan om det sker inom ramen för en effektiv arbetskraftsplanering resultera i mera fritid för den aktiva arbetande befolkningen som alternativ till arbetslöshet för

vissa grupper. En sådan utveckling skulle leda till att goda inkomster också skulle följa den ökade fritiden och i sin tur starkt öka efterfrågan på rekreativsmöjligheter.

8.1.3 Befolkningsutvecklingen

År 1970 uppgick Sveriges befolkning till ca 8 milj. invånare. SCB:s befolkningsframskrivning med antagande om en nettoinvandring om 20.000 personer per år i fortsättningen leder till att 1980 uppgår befolkningen till ca 8,5 milj. invånare och omkring 1990 till 9 milj. Ett utmärkande drag i denna framskrivning är att invandringen svarar för en icke oväsentlig del av folkökningen. De nya invandrarna kan i så fall komma att resa på ett annorlunda sätt under semestrar och annan längre ledighet exempelvis återbesök i det tidigare hemlandet.

Antalet utlänningar boende i Sverige uppgick 1971 till ca 400 000 personer dvs. 5 % av landets totala befolkning.

Den totala folkmängden i de europeiska länderna förväntas öka från ca 450 milj. år 1970 till ca 530 milj. invånare år 2000 och i Nordamerika från 230 milj. år 1970 till ca 330 milj. invånare år 2000.

8.1.4 Befolkningsomflyttningen

På ett halvt sekel har den övervägande delen av Sveriges befolkning flyttat om från landsbygden till tätorter. F. n. pågår dessutom en omflyttning från mindre samhällen till större tätorter.

Omflyttningen från glesbygd och mindre tätorter till större tätortsregioner kommer

sannolikt att fortsätta eftersom de spridda boendeformerna ger allt mindre utkomst-möjligheter för sina invånare. Med en ökad urbanisering ökar också såväl inkomster som rekreativresandet. Möjligen kan decentraliseringssträvandena förskjuta en del av folkökningen från de allra största tätortskoncentrationerna till mellanstore regioner.

Urbaniseringen medför ett rörelsemönster och ett markanvändningsmönster som successivt ökar efterfrågan på områden för veckosluts- och fjärrekreation genom knapphet på närrekreativsområden och besvärliga resor inom de urbaniserade regionerna till sådana närrekreativsområden.

Urbaniseringsprocessen utanför Sveriges gränser har också en stor omfattning och den övervägande delen av Europas befolkning kommer att bo i tätorter före år 2000.

8.1.5 Förändringar i åldersstrukturen

Till följd av den allt högre genomsnittsåldern och de stora årskullar som föddes efter första världskriget kommer Sveriges befolkning enligt de befolkningsframräkningar som gjorts av SCB att få ett allt större inslag av åldringar under resten av 1900-talet. Andelen personer över 70 år som år 1970 utgjorde 8,6 % av den totala befolkningen beräknas öka till över 11 % redan före 1990. Samtidigt med denna utveckling sker det däremot inte några större förändringar med befolkningen i de aktiva åldrarna 15–69 år eller barn 0–14 år. Sammanställningen i tabell 8.1.1 visar den förväntade utvecklingen i absoluta tal:

Denna utveckling kommer att leda till att

Tabell 8.1.1 Beräknad befolkning i åldersgrupper.

År	1970	1975	1980	1985	1990
0–14	1 678 504	1 738 100	1 749 917	1 751 236	1 759 985
15–69	5 640 995	5 766 257	5 878 122	5 998 300	6 124 247
70–	692 526	799 015	894 205	962 515	1 007 386
Totalt	8 004 377	8 303 372	8 522 244	8 712 051	8 891 618

Källa: SCB:s framräkning av folkmängden den 21.12.1969 med antagande om en årlig nettoimmigration om 20 000 personer. Stat. Medd. Be 1970:2.

de äldre kommer att bli en mycket viktig grupp att ta hänsyn till vid planeringen av rekreationsanläggningar och friluftsområden. Parallellt med denna utveckling sker också en successiv sänkning av pensionsåldern och ett förbättrat hälsotillstånd bland de äldre. Antalet personer i de aktiva pensionsåldrarna 65–74 år som 1950 var 480 000 personer, uppgick 1970 till nära 700 000 och beräknas uppgå till ca 825 000 år 1985.

8.1.6 Förskjutningar i yrkesstrukturen och utbildningen

Omstruktureringen av den yrkesverksamma befolkningen från de agrara näringarna till industri och serviceyrken har i stort sett präglat utvecklingen mellan 1850 och 1950. Under senaste decennierna sker en alltmer omfattande ny omstrukturering till följd av automationen och datastyrning. Antalet selsatta inom tillverkningsindustrin som ökat fram till 1960 har nu börjat minska och denna utveckling kan beräknas fortgå. Samtidigt ökar antalet yrkesverksamma inom servicenäringarna mycket kraftigt.

En betydligt större del av den aktiva befolkningen kommer att vara sysselsatt inom de renodlade servicenäringarna på längre sikt.

Ett annat drag i en framtida arbetsmarknad torde vara de snabba förändringar som inträffar på arbetsplatserna och som ställer krav på omskolningar och vidareutbildning.

8.1.7 Inkomstutvecklingen

Inkomstutvecklingen skapar ett allt större köpkraftsunderlag. Olika undersökningar visar att sedan de viktigaste utgifterna för livets uppehälle har täckts är posterna för rekreation en mycket viktig marginalutgift. Utgifterna för rekreationen ökar i snabbare takt än utgifter för normala levnadsomkostnader.

Låginkomstutredningen konstaterade att stora grupper i samhället fortfarande inte når upp till en sådan inkomstnivå att utgifterna kan disponeras till annat än elementära lev-

nadskostnader.

Denna omständighet återspeglas även i den av kommittén företagna intervjuundersökningen. 13 % av de tillfrågade hushållen hade visserligen längre ledighet men lämnade inte bostaden under semestern. En stor del av dessa uppgav ekonomiska orsaker till detta.

Utjämnningen av inkomstnivån genom omfördelning är fortfarande en viktig förutsättning för att stora grupper verkligen skall kunna utnyttja sin längre ledighet till rekreationsresor. Utredningens material pekar på att det oftast är de grupper som egentligen bäst behöver rekreation och avkoppling som saknar möjlighet att resa på semester. Detta tycks särskilt gälla flerbarnsfamiljer, lågavlönade inom industri och serviceyrken i större tätortsregioner och i synnerhet ensamstående med barn samt vissa grupper av äldre.

8.2 *Bristerna i de nuvarande formerna för turism och rekreationsliv*

Mot bakgrund av gjorda inventeringar och observationer beträffande svenskarnas rekreationsvanor kan kommittén konstatera att det finns vissa avgörande utvecklingstenden- ser i det nuvarande rekreationsmönstret. Trots att resandeströmmen totalt sett ökat har utnyttjandet och efterfrågan av befintliga turistanläggningar i landet inte ökat i den omfattning som hittillsvarande standard- utveckling kunnat ge anledning till.

Den ökning i resandevolymen som noterats under senare år är fortfarande koncentrerad till en begränsad del av den totala befolkningen. Detta gäller också den omfattande utlandsreseverksamheten som kunnat observeras.

Med det bristfälliga sifferunderlag som i dag föreligger kan inte utvecklingen mätas i exakta termer med det förefaller på de upp- gifter som bl. a. framkommer genom OECD:s turiststatistik som om antalet svenska gäst- dygn på utländska turistanläggningar är unge- får lika stort som på svenska anläggningar och att den förra kategorin av gästdygn tenderar att öka snabbare.

Samtidigt som anläggningar av traditionell turistisk karaktär föråldras och inte längre alltid kan anses motsvara fritidskonsumenternas krav har dessvärre bara ett otillräckligt antal nya semesteranläggningar vuxit fram som bättre svarar mot moderna krav. Kommittén är av den uppfattningen att denna situation kan förändras till det bättre om samhället och turistnäringen med gemensamma ansträngningar försöker förändra strukturen och målinriktningen på nytillkommande anläggningar. Det är särskilt viktigt att nya anläggningar tillkommer i ett sådant antal och i ett sådant prisläge att så många som möjligt kan utnyttja dem. För att få till stånd en sådan utveckling måste mera samlade grepp om nya områden och anläggningar komma till.

Informationen om fritid och rekreation handhas av de med allmänna medel understödda turistorganisationerna på riks-, regional- samt lokalnivå. Till detta kommer den verksamhet som bedrivs inom kommunernas fritidsnämnder eller motsvarande organisationer. Samtliga dessa organisationer har egna styrelser och egna mer eller mindre klart formulerade målsättningar för sin verksamhet. Någon mer omfattande samordning mellan dessa var för sig självständiga enheter förekommer inte med undantag för vissa gemensamma informationskampanjer i Sverige och utomlands. Man kan också finna vissa lokala eller regionala samarbetsformer vilka på några håll i landet har resulterat i bolag för marknadsföring och försäljning. Men trots dessa företeelser är helhetsintrycket av Sveriges turistiska marknadsföring att det saknas en gemensam planering.

Kommittén anser att det på marknadsföringssidan sker ett omfattande dubbelarbete med dålig genomslagskraft trots relativt stora insatser av pengar och personal. För den egentliga marknadsföringen inkl. försäljningen av resor i Sverige svarar i huvudsak boendeanläggningar, transportföretag samt några reseorganisationer. Mellan dessa skilda sektorer kan man skönja vissa strävanden till en samverkande marknadsföring. Ett utvidgat samarbete är en nödvän-

dig förutsättning.

Kommittén anser sig ha fastställt att ingen av de parter som förekommer i reselivet i landet idag känner sig helt ansvarig för att genomföra en mer långt gående samverkan, även om bristen på en sådan ofta påtalas av framförallt representanter för turistnäringen. *Kommittén anser sig därför kunna konstatera att endast en helt ny neutral, rikstäckande och samhällsförankrad organisation kan lösa dessa samordningsproblem.*

Dagens låga lönsamhet inom rekreationssektorn innebär att man inte har ekonomiska resurser att kunna strukturera om anläggningarna och verksamheten för att möta kraven från dagens konsumenter. Utan ett betydligt utvidgat samarbete har man inte resurser att bygga ut vare sig försäljning eller marknadsföring för att därigenom spåra nya krav och önskemål. Ett utvidgat samarbete är en nödvändig förutsättning för att produktutvecklingen skall kunna leda verksamheten framåt.

Samhället har stora ekonomiska åtaganden inom rekreationssektorn och bör verka för ett organiserat samarbete mellan olika intressenter och en effektiv marknadsföring för att man skall kunna komma ur det ogynnsamma läge som delar av landets turistnäring f. n. befinner sig i.

Fritidskonsumenten efterfrågar olikartade produkter och ställer krav på ökade valmöjligheter mellan lämpliga resmål. Av denna allt mer komplicerade efterfrågestruktur kan utläsas att erbjuda fritidsmöjligheter så långt som möjligt bör bestå av lämpliga kombinationer av attraktioner (aktiviteter och sevärdheter), inkvartering och förplägnad samt transport. Efterfrågan gäller inte bara de fysiska företeelserna utan också de funktioner och fördelar som dessa kombinationer av egenskaper kan erbjuda.

Kommittén anser att tillgången på paketmöjligheter till resor inom landet inte på långa vägar motsvarar den potentiella efterfrågan på sådana möjligheter. Efterfrågan kommer att öka allt efter som flera får förbättrade resurser att resa. Bristen på en central organisation som initierar eller stimule-

rar till svenska paketresearrangemang är redan nu mycket påtaglig och kommer att ytterligare förstärkas om inte motåtgärder sätts in.

Utvecklingen av landets turist- och rekreativsmöjligheter har i stor utsträckning försvårats genom den bristande samstämmigheten mellan planeringen inom turistnäringen och samhällsutvecklingen i övrigt.

Ett avgörande skäl till att rekreativslivet sällan kan göra sina anspråk gällande i olika konkurrenssituationer om ekonomiska medel eller markresurser är den ringa tyngd som rekreativslivet anses representera. Andra intressen såsom industriutveckling, tätortsutveckling eller energiutbyggnad går nästan undantagslöst före rekreativslivet vid prioriteringar av olika slag.

Starkt bidragande orsaker till detta är att rekreativslivets egentliga värde sällan beaktas i olika förhandlingssituationer. Det torde vara obestridligt att rekreativslivet faktiskt representerar mycket stora värden, såväl materiella i form av investeringar i turistanläggningar som omätbara men viktiga värden i form av de positiva effekter som ett väl fungerande rekreativsliv tillför såväl individen som samhället. Kommittén har emellertid uppfattningen att det inte enbart räcker med att konstatera att rekreativslivet har tunga värden som är jämförbara med andra sektorer i samhället utan att för att rekreativslivets intressen rätt skall kunna tillvaratas i förhandlingssituationer krävs att dessa intressen blir bättre företrädna än i dag. En stark organisation som representerar turism och rekreation är en första förutsättning för att sektorns intressen bättre skall kunna tillvaratas. Bristen på tyngd i rekreativssektorn har bl. a. lett till att sambandet mellan rekreation och samhällsplaneringen i övrigt inte har beaktats tillräckligt.

En viktig förutsättning för att en önskvärd utveckling av nya rekreativsmöjligheter skall kunna komma till stånd är således att banden mellan samhället och turismen förstärks på olika vis. Kommittén anser att en ny central organisation för turism och rekreation med bättre samhällsanknytning än

den nuvarande organisationen samt en förstärkning av samhällets möjligheter att bevakna, följa och initiera rekreativslivet är nödvändiga förutsättningar för att en avgörande och nödvändig förändring av dessa förhållanden skall kunna komma till stånd.

Utveckling av landets rekreativsmöjligheter hitills kan av kommittén sammanfattas på följande sätt:

1. Stora belopp satsas årligen på anläggningar, områden och organisation av turism utan att utbytet kan anses motsvara insatserna. Satsningen har skett utan övergripande målsättning, sammanhållande grepp eller med tillräcklig målmedvetenhet. Åtgärderna genomförs ofta med stora insatser av samhällsmedel. Ur allmän rättvisesynpunkt bör det vara otillfredsställande att anläggningar för turism och rekreation bekostas av alla men bara kan utnyttjas av en mindre del av befolkningen.

2. Befintliga organisationer förmår inte sprida tillräcklig information och försäljningskunskap kring den kapacitet som redan finns på boendesidan. Resultatet av detta är en låg beläggningsgrad och åtföljande svårigheter avseende driftskostnader. Detta medverkar till en ytterligare prishöjning och svårigheter att sälja utbudet.

3. Utbudet av rekreativsanläggningar i rätta prisklasser och med rätt inriktning är så pass begränsat att den övervägande delen av det svenska folket aldrig använder kommersiellt drivna boeandanläggningar för sin fjärrekreation.

Olika utredningar — uppgifter från lägenkomstutredningen, kommitténs egen intervjuundersökning, konsumentteknikutredningen, hushållsbudgetundersökningen samt en av kommittén gjord genomgång av kostnadsstrukturen på resor och uppehåll i samband med fjärrinriktat rekreativsliv — visar entydigt att det helt enkelt är för dyrt för de flesta att utnyttja de kommersiella transportmöjligheterna och anläggningarna. Detta är en starkt bidragande orsak till varför man i så stor utsträckning tillbringar semestern hemma eller hos släkt och vänner. Den sist-

nämnda möjligheten avtar dessutom med åren allteftersom inflyttning till tätorterna fortsätter.

4. Höginkomsttagare har betydligt bättre möjligheter än andra att organisera ett givande rekreativliv. Således har flera intervjuundersökningar visat att exempelvis ägare av fritidsbostäder använder sig av kommersiella boendanläggningar och andra rekreativmöjligheter i minst samma utsträckning som de som saknar egna fritidshus.

8.3 Målsättning för en svensk turist- och rekreativpolitik

Samhället spelar numera en allt större roll för att skapa förutsättningar för utvecklingen av rekreation och turism. I avsnitt 6.1 anges storleksordningen av de årliga satsningarna från stat, landsting och kommuner för att bereda landets egna invånare rekreativmöjligheter. Satsningarna är såväl direkta som indirekta. Redan de direkta satsningarna är av betydande storleksordning. Kraven på samhällets engagemang i reselivets utveckling är så pass omfattande att man måste konstatera att stat, landsting och kommuner fortlöpande avkrävs beslut, ställningstaganden och ekonomiska medel att användas inom rekreativsektorn. Satsningarna på rekreativsektorn sker många gånger med andra motiv än rent rekreativpolitiska. Härvid har man inte alltid beaktat rekreativens speciella villkor och ekonomiska förutsättningar. Kommittén finner det helt nödvändigt att fortsätta samhällsåtgärder inom denna mycket starkt växande sektor sker mot bakgrunden av en målmedveten vilja att bygga upp ett rekreativliv som är öppet för alla. Ingen skall hindras att vare sig av ekonomiska, sociala eller fysiska skäl få den nödvändiga rekreativens i samband med semester eller längre ledighet. Samhällets fortsätta satsningar på och omkring anläggningar för rekreativlivet måste utformas så att man skapar rekreativmöjligheter anpassade för att tillgodose allmänhetens behov av avkoppling och stimulans. Ett väl utbyggt och fun-

gerande system av rekreativmöjligheter anser kommittén som en självklarhet i ett land som på så många andra områden anses vara en föregångare när det gäller omsorgen om den enskilde individen.

En klart formulerad turistpolitisk målsättning är ett nödvändigt redskap när samhället ställs inför kraven att vidta åtgärder inom rekreativsektorn. Några av de viktigaste frågorna som kan täckas in i en sådan målsättning är: Hur skall de stora investeringarna av offentliga medel kanaliseras? Vilka typer av anläggningar och områden bör dessa investeringar inriktas på? Vilken publik skall åtgärderna i första hand rikta sig mot?

De stora förändringarna i samhället har under de senaste decennierna lett fram till att nära nog hela landets befolkning har tidsmöjlighet att efterfråga olika fritidsaktiviteter. Den ökade fritiden har åstadkommit genom att en del av standardökningen har tagits ut i form av minskad arbetstid och är alltså ett resultat mellan olika önskemål hur standardökningen skall tas ut.

Ett övergripande mål i en rekreativpolitisk målsättning är enligt kommitténs uppfattning att de offentliga medel som används för turism och rekreation för turistanläggningar och rekreativsanläggningar måste satsas på ett sådant sätt att en bred allmänhet kan utnyttja dessa anläggningar och områden. Särskilt viktigt är att de grupper som i dag har betydande svårigheter att få rekreativ såsom handikappade, låginkomsttagare eller barnrika familjer får väsentligt förbättrade möjligheter att utnyttja sin längre ledighet till rekreativ. Detta övergripande mål i en rekreativpolitik medför tre delmål som är väsentliga: områden för rekreativlivet måste ligga spridda över landet så att de kan nås av alla, satsningen på områdena måste ha en sådan omfattning att prisutbudet blir lågt samt att anläggningarna ges en sådan teknisk utformning så att handikappade eller andra eftersatta grupper med lätthet kan utnyttja anläggningarna.

Samhällets insatser spelar en avgörande roll för hur trafikmedlen utvecklas. Detta sker bl. a. genom satsningar på vägar, järn-

vägar, flygfält etc. Det sker också i form av ett mycket stort allmänt engagemang i trafikföretagen. Särskild vikt måste fästas vid möjligheterna att få till stånd billiga transporter mellan de stora befolkningskoncentrationerna och de områden i landet som har de bästa utvecklingsmöjligheterna för det fjärrinriktade rekreativlivet. Trafikarbetets nuvarande spridning på många olika organisationer gör att det inte går att få till stånd effektiva och billiga kommunikationer utan omfattande samordningsåtgärder.

Markanvändningen är en grundläggande beståndsdel för utvecklingen av en lämpligt inriktad rekreation. Tillgång till och lämplig lokalisering av stora strövområden, vandringsleder, fiskevatten och andra areella tillgångar är avgörande förutsättningar för att turism och rekreation skall kunna få en riktig utveckling. Dessa tillgångar måste samhället säkerställa och skydda. Å andra sidan måste rekreativlivets krav på mark noga avvägas mot vetenskapliga naturvårdsintressen och andra ytmässiga krav.

Rekreativlivets krav på stora och skyddade arealer måste kunna hävda sig i den stora konkurrens om lämpliga arealer för olika ändamål som redan kraftigt kan förmarkas i vissa delar av landet.

Den förväntade kraftiga ökningen av utomhusrekreationen kommer att leda till ett intensivare tryck på många känsliga områden, vägar och andra begränsade resurser.

Många exempel från utländska turistområden visar att ett otillräckligt samhällsengagemang i utvecklingen av områden och anläggningar för rekreativlivet kan leda till svåra problem med nedslitning av naturen och otrivsel som följd. Kommittén anser att dessa följder kan undvikas om samhället utvecklar de lämpliga styråtgärderna.

Turism som ett regionalpolitiskt medel har ofta förekommit i diskussionerna om utvecklingssvaga områdens ekonomi. Kommittén kan konstatera att turismen ensam knappast på någon ort i landet kan vara den enda utkomstmöjligheten för befolkningen. Till och med i Åre-området skulle efter den stora satsning som kommittén föreslagit, an-

talet nytillskapade arbetsplatser inte räcka till för att på sikt kunna upprätthålla det nuvarande befolkningstalet och den befintliga servicenivån. Satsningar på turism inom ramen för lokaliseringpolitiken måste därför ses som komplement till andra lokaliseringåtgärder. *Sysselsättningsaspekten får enligt kommitténs förmenande inte vara enda avgörande faktor för satsning på områden eller anläggningar för det fjärrinriktade rekreativlivet.*

Enligt kommitténs direktiv måste de anläggningar som föreslås byggas upp ha möjlighet att fungera på ekonomiskt riktiga grunder. Detta har varit en viktig bärande grund vid kommitténs förslag exempelvis i Åre-projektet.

De stödformer som kommittén föreslagit i sitt tidigare delbetänkande avviker inte från denna viktiga princip (Ds Jo 1971:7).

När det gäller beredskapsarbeten bör inte dessa heller användas som stöd åt turistnäringen i allmänhet utan i stället stimulera infrastruktur och andra typer av basinvesteringar som kan förbättra en Orts eller regions lämplighet för det fjärrinriktade rekreativlivet.

Ingen av de stödformer som förekommer i dag tar således sikte på att utgöra ett näringsstöd till turismen.

En svensk turistpolicy bör enligt kommitténs uppfattning inte rekommendera någon form av direkt näringsstöd till turistnäringen utan i stället komma till rätta med branschens nuvarande problem genom en bättre organisation av verksamheten. Förekomsten av en riktigt arbetande turistnäring bedöms av kommittén som en nödvändig förutsättning för att landet skall kunna få ett rikt varierat utbud av rekreativmöjligheter.

I sitt arbete har kommittén utgått från att skapa rekreativmöjligheter för landets invånare som i förvånansvärd utsträckning inte har ett utbud av sådana möjligheter idag. Vid utvecklandet av sådana nya rekreativmöjligheter spelar de utländska besökarna dock en icke oväsentlig roll. En avgörande möjlighet för rekreativanläggningarna är beläggning och lönsamhet och i de fall denna

kan förbättras genom utländska besök särskilt på tider då inte svenskar helt belägger anläggningarna är detta en för såväl anläggningarna som de inhemska besökarna avgörande fördel. En särskilt intressant målgrupp är de utlänningar som attraheras av anläggningar och områden som utformats för en bred svensk publik. Besök av utländska turister i Sverige tillför landet många sociala och kulturella värden och spelar en framträdande roll vid Sveriges kontaktutbyten med andra länder. Därför är det angeläget att turistnäringen ges möjligheter att upprätta goda relationer med utländska besökare och reseföretag.

Valutabalansen och önskemål om ökad införsel av valutor tas ofta till intäkt för ökade satsningar på turistnäringen för att stimulera turistströmmen från utlandet. Det är kommitténs uppfattning att detta ej är ett relevant motiv för satsningar på turistnäringen i Sverige, ej heller att värdet av ett utländskt resande till Sverige ligger på detta plan. Medel för att öka inflödet av utländska valutor måste sökas inom andra näringar. Satsningar på turistnäringen skall främst ske för att stimulera svenskarnas och nordbornas resande. Detta har sedan möjligen en effekt av minskat utflöde av turistvaluta.

Åtgärder bör enligt kommitténs mening sättas in i första hand för att underlätta den typ av utländskt resande på svenska turistmål som tids- och kostnadsmässigt passar in i det svenska rekreationsmönstret. Detta kan inte genomföras med mindre än att de för svenskt vidkommande aktuella målgrupperna blir föremål för kartläggning och marknadsföringsåtgärder av en mera målinriktad typ än vad som nu förekommer.

Några särskilda anläggningar eller områden enbart avpassade för en exklusivare utlandsturism bör enligt kommitténs uppfattning inte få komma till stånd med samhällsstöd.

Den utländska turism som redan i dag förekommer i de större städerna och i vissa typiska andra turistiska resmål bör givetvis stimuleras till fortsatta resmöjligheter genom förbättrad information och marknadsföring.

Kommittén anser således att en grundläggande värdering i en statlig turist- och rekreationspolitik är att landets egna behov och önsknings skall komma i första hand vid prioriteringar av olika statliga åtgärder inom rekreationssektorn. Dessa målsättningar har formulerats i kommitténs direktiv och har också kommit till uttryck vid de första planeringsåtgärderna som kommittén föreslagit och där ett klart ställningstagande föreligger som visar att anläggningar och områden för rekreation och turism måste utformas på ett sådant sätt att ingen skall vara utestängd på grund av sociala, ekonomiska eller fysiska orsaker.

En mycket stor del av turistresandet är internordiskt. Kommittén anser att anläggningar och åtgärder som riktar sig mot en svensk publik även kommer att attrahera en publik från övriga nordiska länder, främst på grund av de stora likheterna i språk, beteendemönster, intresseinriktningar och levnadsstandard. Åtgärder som ökar det internordiska resandet bör således eftersträvas särskilt om man därvid försöker utnyttja skillnader i semesterperioder mellan de nordiska länderna.

I detta sammanhang bör noteras att Nordiska Ministerrådet tillsatt en ämbetsmannakommitté som arbetar med att förbättra förutsättningarna för ett ökat internordiskt reseliv.

8.4 Medel för att förverkliga rekreationspolitiken

För att rekreationslivet i landet skall kunna ledas in i en tillfredsställande utveckling anser kommittén det nödvändigt att två viktiga styrmedel införs. För det första måste ett antal lämpliga områden byggas ut för att tillmötesgå den breda publikens krav på semestermål. Dessa områden kallas i fortsättningen för primära rekreationsområden.

Det andra viktiga styrmedlet är bildandet av en helt ny central organisation för turism och rekreation med bättre förankring och större ekonomiska resurser än det nuvarande STTF.

Dessa två medel bildar kärnpunkterna i

kommitténs förslag.

En mycket viktig förutsättning för att dessa två medel skall kunna få full verkningskraft är att den statliga administrationen får förbättrade resurser för att följa och styra utvecklingen av turism och rekreation.

Dessutom är det också viktigt att de olika statliga sektorer som i dag på ett eller annat vis är engagerade inom rekreationssektorn knyts samman i olika former för ökad samverkan.

I avsikt att få fram slagkraftiga alternativa rekreationsmöjligheter anser kommittén det nödvändigt att det på olika håll i landet tillskapas ett antal stora välplacerade områden med ett brett utbud av aktiviteter och boendeformer.

Kommitténs avsikt är inte att landets fortsatta rekreationsmöjligheter enbart skall komma till utveckling i dessa primära rekreationsområden utan att dessa skall bilda stommen i det viktiga system som det framtida rekreationsutbudet kommer att bilda.

Motiven för detta är betingat av både naturmässiga och ekonomiska skäl. Genom att avsätta s. k. primära rekreationsområden kan fritidssektorns rättmätiga krav på naturresurser definieras tydligare än vad som är fallet f. n. Stora och enhetligt planerade områden kan bättre tillgodose individens skiftande krav och önskemål i samband med kortare och längre ledigheter. Med en stor inkvarteringskapacitet samlad till ett område skapas både underlag för ett brett utbud av aktiviteter samtidigt som transporterna kan förbilligas. De kostnadsberäkningar som gjordes inom arbetsgruppen för Åre-projektet omfattande både resa, förplägnad och inkvartering visade att en koncentrerad satsning på utbyggnad av turistanläggningar kan åstadkomma billigare priser än de som normalt förekommer inom researrangörsbranschen för utländska resor. Koncentrerade satsningar skapar också förutsättningar för en effektivare marknadsföring av Sverige som semesteralternativ. Kommittén är av den uppfattningen att informationen om det svenska utbudet av rekreationsmöjligheter inte förmått hävda sig mot de produkter som

företrädare för utländska resmål för fram till det svenska folket. Kommittén har dock konstaterat att enbart åtgärder på det informativa planet inte kan åstadkomma önskvärda förändringar.

Det andra viktiga medlet för att utveckla landets reseliv är bildandet av en helt ny central organisation som kan ta sig an utveckling och marknadsföring av resor inom och till Sverige och som verkar med samma effektivitet som de större researrangörer som anordnar gruppresor till utländska resmål. För att denna organisation skall bli slagkraftig krävs inte bara att den förses med kraftfull ledning och goda ekonomiska resurser utan också att den får en fast förankring hos de huvudmän som föreslås ligga bakom organisationen. Den bör dessutom få verka med betydligt vidare direktiv än vad den nuvarande organisationen STTF har fått göra.

En mycket viktig förutsättning för den föreslagna organisationens möjligheter att kunna verka effektivt är att den bereds möjligheter till informationsökning som i sin tur förutsätter ett större samhällsengagemang än hittills när det gäller insamling av statistik och andra uppgifter.

Den nya organisationen förutsätts också kunna bedriva samarbete med resebranschens större intressenter dock utan att de sistnämnda behöver vara engagerade i organisationen på ägarsidan.

Organisationen förutsättes också kunna agera på de utländska marknader som bedöms viktiga med tanke på underlaget för de svenska anläggningarna. Denna utländska verksamhet förutsättes till och med bli betydligt mer omfattande än vad den är i dagens organisation men formerna för utlandsverksamheten kommer att bli helt annorlunda: framför allt måste bearbetningsmetoderna för de olika marknaderna grundligt förändras till mera aktiva och uppsökande verksamhetsformer.

Olika skäl inte minst miljömässiga, medicinska och jämlikhetssynpunkter talar för att avsevärda förändringar måste komma till stånd för att hela svenska folket skall kunna få tillgång till fullgoda rekreationsmöjlig-

heter under sin semester och längre ledighet. Kommittén är medveten om att de två medel som föreslås i detta betänkande inte är tillräckliga för att målet uppnås att hela svenska folket får semestermöjligheter. Kommittén vill peka på att ytterligare ett medel borde kunna ha införts för att förverkliga målen men att detta inte varit möjligt genom kommittédirektiven.

Kommittén anser att det skulle ha varit motiverat att samhället lämnade någon form av semesterbidrag till de som bäst skulle behöva rekreationsresor men i dag saknar ekonomiska möjligheter att göra sådana. Låginkomsttagare, barnrika familjer och inte minst ensamstående med barn verkar av olika utredningar att döma, vara grupper som är starkt missgynnade när det gäller semesterresemöjligheter. Ett semesterstöd borde kunna ges olika former såsom transportbidrag, bidrag till semesterboendet eller kontantbidrag att användas på vissa villkor. Semesterbidragen skulle givetvis kunna skapa ytterligare underlag för svenska semesteranläggningar som i sin tur då får möjligheter till bättre driftsekonomi och därmed sammanhängande prissänkningar.

Frågan om semesterbidrag kommer sannolikt att kunna aktualiseras vid ett senare tillfälle när den allmänna synen på rekreation och semesterresor ytterligare mognat.

8.5 Hälso- och friskvårdens roll i turist- och rekreationspolitiken

Ett särskilt delproblem inom fritids- och rekreationspolitiken utgör frågan om att samordna konvalescentvård med det vanliga rekreationslivet. Flera till kommittén överlämnade skrivelser har aktualiserat detta problem. Kommittén har därför bedömt det nödvändigt att inom ramen för det rekreationspolitiska avsnittet även behandla denna särskilda problematik.

Till kommittén har under arbetets gång överlämnats två skrivelser angående förslag till utbyggnad av s. k. hälsocentra, dels i Vindeln i Västerbottens län dels på norra Öland. (Riksdagens skrivelse 1971:168 i anledning

av motion om ett hälsocentrum i Vindeln samt Jordbruksdepartementets skrivelse till kommittén den 2 februari 1973 med överlämnande av utredning med förslag till utvecklingsplan för rekreationsområde på norra Öland). Från kommitténs utgångspunkt har det inte varit möjligt att ta upp dessa skrivelser till behandling eftersom båda förslagen innehåller viktiga moment av hälso- och sjukvård. Kommittén har inte den sammansättningen att sjukvårdsfrågor kan behandlas inom dess ramar.

Kommittén vill dock betona att det föreligger ett växande behov av att rehabilitera nedslitna människor eller att ge konvalescentvård efter den egentliga sjukvårdsbehandlingen.

Behovet av sådana anläggningar finns redan i dag och flera utvecklingstendenser i samhällsutvecklingen pekar dessvärre mot att behovet av sådana anläggningar med tiden kommer att öka. Det torde därför vara en angelägen fråga att utreda hur sådana anläggningar bör kunna utformas och lokaliseras. Enligt kommitténs uppfattning bör regeringen i samråd huvudmännen för sjukvården låta utreda frågan vidare.

Kommittén vill emellertid deklarera att det är angeläget att det akuta behovet av rehabilitering och institutionellt bedriven hälsovård kan tillgodoses i avvaktan på att konkreta planer växer fram för hur hälsocentra skall organiseras och bedrivs. Kommittén kan med ett exempel från Kopparbergs län visa att det akuta behovet av anläggningar kan kompenseras genom att utnyttja den överkapacitet de flesta turisthotellanläggningar har under större delen av året. I Kopparbergs län har landstinget sedan 1967 arrenderat huvudbyggnaden på Sälens högfjällshotell under perioden maj–september. Dit skickas patienter med handikapp i syfte att få rekreation. Avsikten är att patienterna genom vistelsen skall kunna bibehålla den status den medicinska rehabiliteringen givit dem. Genom mycket begränsade insatser har anläggningen kunnat göras godtagbart handikappvänlig. Frånsett ett begränsat antal specialfunktioner utnyttjas hotel-

lets ordinarie personal för verksamheten.

Även om målsättningen med ett hälsocentrum kan avvika från den som bedrivs i Sälen förutsätter kommittén att de anläggningstekniska kraven för att bedriva hälsocentrumsverksamhet inte kan avvika i större omfattning från de som ställes i Sälen. Samtidigt som de miljömässiga faktorerna som eftersträvas vid ett hälsocentrum knappast kan bli bättre har de flesta hotellanläggningarna skaffat en viss basutrustning för friskvårdande ändamål. I avvaktan på en närmare precisering av frisk- och hälsovårdens krav på utformning av anläggningar kan ekonomisk och därigenom sysselsättningsynpunkt många fördelar vinnas genom att förlägga hälsocentrumverksamheten till etablerade hotellanläggningar.

I detta sammanhang vill kommittén däremot peka på att det även i Västerbotten borde finnas samma möjligheter som i Kopparbergs län att kunna utnyttja stora och dåligt utnyttjade befintliga hotellanläggningar för kombinerade former av frisk- och sjukvård.

Kommittén vill framhålla vikten av att anläggningar som planeras och byggs för det rörliga friluftslivet i allmänhet bör vara utrustade så att de kan utnyttjas av de som har olika former av fysiska handikapp. Inte minst är det viktigt att de primära rekreationsområdena därvidlag utrustas på ett tillfredsställande sätt. Vid projektering av nya anläggningar för turism och rekreation bör möjligheterna att kunna utnyttja dem allsidigt särskilt studeras och i möjligaste mån utnyttjas.

Kommitténs förslag till nya organisationsformer av turism och rekreation

9.1 *Allmänna synpunkter på administration och organisation av turism och rekreation*

Den bild av den statliga administrationen och den svenska turismen som tecknats i avsnitt 7.2 är relativt komplicerad. Olika delar av den statliga förvaltningsapparaten eller de affärdrivande statliga verken arbetar med turist- och rekreationsfrågor dock utan tillräcklig kontakt med varandra och i avsaknad av en gemensam helhetsbild eller målinriktning. Sett ur mera övergripande rekreationspolitisk synpunkt medför emellertid denna vittomfattande uppdelning av turistfrågorna många praktiska problem.

Denna splittrade bild har föranlett flera förslag i olika sammanhang om att söka centralisera frågorna till en enda myndighet. Sålunda har man exempelvis diskuterat statligt turistverk efter den förebild som förekommer i många länder med omfattande internationell turism. Kommittén avvisar ett sådant förslag till lösning och konstaterar att den förekommer endast i länder med en starkt centraliserad administration ofta i kombination med stora satsningar på utlandsturismen. En sådan lösning kan av flera orsaker anses vara olämplig i Sverige. Kommuner och landsting intar en betydligt viktigare roll i det svenska samhället än vad som förekommer i länder med starkt centraliserad statlig administration.

Därför måste stor vikt fästas vid att utvecklingen av det svenska rekreativlivet bygger på en omfattande medverkan från regional och lokal nivå. I den analys av nuvarande marknadsföring av områden och anläggningar som utförts har kommittén kunnat konstatera att avsevärda insatser i form av personal och pengar används för denna verksamhet. Bakom verksamheten står ett flertal organisationer och företag i vilka stat, landsting och kommuner har omfattande engagemang. Dessa företag och organisationer arbetar normalt var för sig och med skilda målsättningar varför den samlade effekten på utvecklingen av reselivet i och till Sverige blir reducerad.

Kommittén kan konstatera att det föreligger ett starkt behov av samordnade åtgärder för utvecklingen av reselivet till områden och anläggningar i Sverige. Denna utveckling bör ledas av det allmänna i samarbete med de organisationer som redan besitter ett kunnande inom detta område. Det kraftigt expanderande rekreativresandet och kraven på samhällets medverkan att underlätta detta rekreativresande måste lösas genom tillskapandet av nya och effektivare organisationsformer. Dessutom behövs ett ökat kunnande och en utbyggd rådgivning om företeelser, beteenden och tekniker av vikt för reselivets utveckling.

Kommittén föreslår därför att följande

åtgärder genomförs på det administrativa planet:

Nuvarande organisation, Svenska Turisttrafikförbundet avvecklas och i stället bildas en ny central organisation för turism och rekreation. Denna organisation föreslås få namnet Sveriges Turistråd – samarbetsorganisation för utveckling av turism och rekreation i Sverige.

Vidare föreslås att en särskild samarbetsdelegation tillskapas för turist- och rekreationsfrågor mellan statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen och Sveriges Turistråd. I de fall samarbetsdelegationen behandlar fysiska planeringsfrågor bör även statens planverk medverka inom delegationen.

9.2 Sveriges Turistråd

9.2.1 Avvecklingen av den nuvarande organisationen, Svenska Turisttrafikförbundet

STTF har varit verksam i över 70 år med turistfrämjande säljåtgärder, främst reklam och PR för Sverige som resmål i utlandet. Först under de senaste åren har verksamheten styrts in på att göra reklam för Sverige som resmål för svenskar särskilt då inom ramen för den s. k. Sverige-Nu-kampanjen.

Finansieringen av STTF:s verksamhet har gradvis förskjutits under årens lopp så att staten svarar numera för den överväldigande delen av anslagen. Vissa delar av STTF:s verksamhet har varit beroende av frivilliga bidrag men när dessa inte influerats i beräknad storleksordning har olika verksamheter blivit nödvändiga att inskränka. Värdet av de frivilliga bidragen har dessutom reducerats genom de stora arbetsinsatser som ligger bakom insamlingen av det frivilliga bidraget.

Det nuvarande huvudmannskapet för STTF återspeglar organisationens tillkomst och vidareutveckling. Många av huvudmännen bakom organisationen återfinns i producentledet, främst inom trafikföretagen och andra sektorer av turistnäringen. Den statliga medverkan har dels bestått i att upprätthålla en insyn i verksamheten och dessutom tillvarata en statlig målsättning som främst inneburit att organisationen skall fungera

som en form av näringsstöd till turismen. Flera av de styrelseplatser som staten tillåter har givits till företrädare för andra intressenter, således har Kungl. Maj:t utsett representanter från bl. a. Svenska Kommunförbundet, SJ, Reso, Hotellnäringsnämnden, SAS och Linjeflyg.

STTF:s verksamhet har främst bestämts av de behov som uppkommit hos turistnäringen. Däremot har verksamheten inte i lika stor utsträckning byggt på förutsättningen att konsumenternas behov i första hand skall tillgodoses.

Samhället har förutsatt att berörda parter inom näringen skulle kunna bidra till finansieringen av den övergripande turistorganisationen. Detta bidrag har dock kommit att bli allt mindre på grund av kostnadsutveckling och allmänhetens ökade krav på ett varierat utbud av fritidsaktiviteter inom ramen för ett samhälleligt åtagande. Trots att bidragen från näringen successivt minskat har inflytandet från turistnäringens sida i STTF i stort sett bibehållits. Knappheten på ekonomiska resurser har för STTF:s del inneburit att en orimligt stor andel av intäkterna måste användas till täckandet av fasta kostnader såsom lokaler, löner och andra icke påverkbara utgifter. Relativt små belopp har kunnat avsättas för den operativa verksamheten.

Kommittén anser att det föreligger avsevärda svårigheter att finna finansiärer för en organisation som utan riktigt förankrat huvudmannskap skulle arbeta för en information om turistnäringen i Sverige.

Turistnäringens egen brist på ekonomiskt engagemang i STTF:s verksamhet pekar tydligt på att isolerade marknadsföringsåtgärder inte är tillräckliga för att klara den besvärliga problematik som turistnäringen befinner sig i. Den nuvarande inriktningen hos STTF kan sägas vara producentinriktad dvs. inriktad på att i första hand tillvarata intressena hos de företag som producerar turistiska tjänster: transport- och boendeföretag.

Kommitténs förslag avser att ändra den nya turistorganisationens inriktning från att vara producentinriktad till att bli konsu-

mentinriktad dvs. verksamheten skall i första hand inriktas på ett sådant sätt att konsumenternas dvs. turisternas krav på utveckling och marknadsföring av anläggningar kan tillgodoses. En sådan förändring förutsätter en ny sammansättning av huvudmannaskapet där samhället och konsumentintressena får en betydligt starkare ställning. I en sådan organisation är det också väsentligt att produktutvecklingen och marknadsföringen utvecklas tillsammans.

Kommitténs förslag innebär så pass djupgående förändringar i verksamheten för en central turistorganisation att den nuvarande organisationen inte kan behållas. Förändringarna gäller såväl huvudmannaskap som arbetsuppgifter. Ett genomförande av kommitténs förslag måste innebära att STTF avvecklas. Denna avveckling bör ske samtidigt som den nya organisationen tillskapas. Det är härvid väsentligt att de resurser som STTF för närvarande förfogar över i möjligaste mån tillvaratas och överförs på den nya organisationen.

Detta gäller i synnerhet det praktiska kunnandet hos den nuvarande personalen, övriga resurser samt tillgång till de lokaler som STTF nu förfogar över. De fonder som finns f. n. samt Stiftelsen för Turisttrafik föreslås också föras över till den nya organisationen.

Kommittén förutsätter att övergången sker under de former som kommer till användning i liknande fall med bl. a. förhandlingar med de anställdas organisationer.

9.2.2 Förslag till en centralorganisation för utveckling av turism och rekreation i Sverige

I den analys av nuvarande marknadsföring av områden och anläggningar som utförts har kommittén kunnat konstatera, att avsevärda insatser i form av personal och pengar används för denna verksamhet. Bakom står ett flertal organisationer och företag i vilka stat, landsting och kommuner har omfattande engagemang. Dessa företag och organisationer arbetar normalt var för sig och med skilda målsättningar, varför den samlade effekten på utvecklingen av reselivet i och

till Sverige blir reducerad. Kommittén konstaterar därför att det föreligger ett starkt behov av samordnade åtgärder för utveckling av reselivet till områden och anläggningar i Sverige.

Kommittén understryker också behovet av ett ökat kunnande och en utbyggd rådgivning om företeelser, beteende och teknik av vikt för reselivets utveckling.

Kommittén föreslår därför att en organisation bildas med stat, kommuner och landsting samt näring och konsumentföreträdande organisationer. Denna nya organisation föreslås bestå av en central stiftelse som benämns Sveriges Turistråd – samarbetsorganisation för utveckling av turism och rekreation i Sverige.

Sveriges Turistråd måste enligt kommitténs förmenande ges mera vittgående och tydligare målsättningsdirektiv än de som i dag gäller för Svenska Turisttrafikförbundet resp. för de regionala turisttrafikföreningarna.

Den nya organisationen bör få en god politisk förankring genom att Kungl. Maj:t ges ett tillräckligt stort antal styrelseposter och inflytande i organisationen.

Kommittén förutsätter att Sveriges Turistråd kommer att arbeta i nära samförstånd med de regionala turistorganisationerna.

Den nya organisationen skall i samarbete med stat, kommuner, landsting och berörda sektorer inom näringen utgöra den plattform från vilken samhället och näringslivet gemensamt kan arbeta med att öka möjligheterna för ett rekreationsresande i Sverige.

Sveriges Turistråd skall samordna och utveckla marknadsföringen inkl. informationen av svensk turism och rekreation i frågor av allmän och gemensam karaktär. Den skall också medverka till att utvecklingen av rekreationsmöjligheterna i Sverige blir i möjligaste mån anpassad till efterfrågestrukturen. De målgrupper som organisationens verksamhet kommer att inrikta sig på blir i första hand de stora svenska befolkningsgrupperna, i andra hand övriga nordiska målgrupper.

Organisationen bör dessutom bilda sig en uppfattning om vilka målgrupper i de utom-

nordiska länderna som kan tänkas vara intresserade av resor till Sverige. Lämpliga åtgärder bör sättas in för att stimulera dessa målgruppers intresse för resor till Sverige.

För att uppfylla dessa mål förutsätts att Sveriges Turistråd arbetar i nära samverkan med berörda statliga, kommunala och landstingskommunala myndigheter samt med turistnäringens organisationer och företag.

Sveriges Turistråd skall aktivt verka för att det svenska utbudet av fritids- och rekreationsmöjligheter görs attraktivare och att det blir känt i alla grupper i samhället.

Sveriges Turistråds huvudsakliga arbetsuppgifter kan således sammanfattas med följande punkter:

Planering:

Utredningsverksamhet och statistikbearbetning

Rådgivning

Marknadsföring:

Inventering, produktutveckling.

Information och reklam

Säljstödjande åtgärder

Bokning av anläggningar och arrangemang

Dessa funktioner presenteras utförligt i bilaga 1.

9.3 Samarbetsdelegationen för turist- och rekreationsfrågor

Många av de arbetsuppgifter som i vissa länder åvilar de helstatliga turistorganisationerna föreslås läggas på Sveriges Turistråd som kommer att samla de intressenter som bedöms vara väsentliga för rekreationslivets utveckling: staten, kommuner och landsting samt vissa sektorer av de kommersiella intressenterna.

Sedan många av de viktiga arbetsuppgifterna inom turism och rekreation överförts på denna organisation återstår emellertid frågor inom rekreationslivet som måste behandlas inom den statliga administrationen. Till denna statliga sfär hör bevakandet av och fortlöpande översyn av samhällets rekreationspolitik, frågor om prioriteringar av de

statliga medlen inom rekreation, lokaliserings- och arbetsmarknadspolitik, frågor av övervakande karaktär samt det internationella samarbetet inom olika mellanstatliga organisationer.

Kommittén anser att huvuddelen av dessa uppgifter kan lösas inom ramen för de nuvarande administrativa formerna. Kommittén bedömer bl. a. det väsentligt att de funktioner som i dag finns i statliga myndigheter och i departementen ligger kvar i dessa. Det vore felaktigt att bygga nya kadrar av myndigheter och experter utanför de befintliga institutionerna.

Den kritik som främst kan riktas mot det nuvarande systemet riktar sig mot avsaknaden av en helhetsbild av turism och rekreation som skulle kunna komma till användning vid bedömning av olika frågor. Detta har lett till att många statliga åtgärder som sätts in för att underlätta rekreationslivet inte samverkar utan kan ge splittrade resultat som till och med kan motverka varandra.

Kommittén anser att dessa problem bör kunna övervinnas genom att bättre kanaler för information och samverkan skapas mellan de myndigheter som handlägger turist- och rekreationsfrågor.

En styrning av de olika statliga åtgärderna förefaller kommittén angelägen inte minst på bidrags- och lånesidan. Kommittén finner det nödvändigt att en samordning sker mellan å ena sidan de lokaliseringspolitiska stödåtgärderna och å andra sidan de bidragsåtgärder som kan föranledas av rekreationspolitiska skäl. I ett tidigare delbetänkande om statligt lokaliseringstöd till rekreationsanläggningar har kommittén pekat på en lösning som innebär att en särskild samarbetsdelegation bildades mellan arbetsmarknadsstyrelsen och statens naturvårdsverk. I den proposition som följde detta betänkande, prop. 1973:50 lämnades förslaget om en samarbetsdelegation tills vidare utan åtgärd.

Kommittén finner nu anledning att återkomma till denna fråga i och med att andra frågor inom turism och rekreation får förslag till lösningar.

Tillkomsten av Sveriges Turistråd med

mera vittgående direktiv än de nuvarande organisationerna kommer att starkt kunna underlätta de olika bedömningar som föregår statliga beslut om stödåtgärder till rekreationsanläggningar. Kommittén föreslår därför att en samarbetsdelegation bildas mellan arbetsmarknadsstyrelsen, statens naturvårdsverk och Sveriges Turistråd med huvudsaklig uppgift att bedöma grunderna för den fortsatta statliga stödgivningen till anläggningar och områden för det fjärrinriktade rekreationslivet.

Statens planverk förutsättes medverka i delegationens arbete när planfrågor kommer upp till behandling och när utvecklingsplaner för de primära rekreationsområdena behandlas.

Samarbetsdelegationen bör behandla viktigare frågor om lokaliseringsbidrag och beredskapsarbeten för större projekt inom rekreationssektorn.

Delegationen bör dessutom vara viktig rådgivare till de övriga samhällsinstanser som blir ansvariga för uppbyggnad, utformning och dimensionering av anläggningar och områden för det fjärrinriktade rekreationslivet.

Detta gäller särskilt instanser som länsstyrelser, kommuner och statliga verk och myndigheter. De frågor som kan komma att behandlas kan exempelvis vara utformning av primära rekreationsområden, ansökningar till anläggningsstödet till idrotten för uppbyggnad av turistiska anläggningar och utformningen av viktigare vandringsleder och anläggningar kring dessa.

Samarbetsdelegationens kanslifunktion föreslås förläggas till statens naturvårdsverk. Frågor om statligt stöd till rekreationsanläggningar bör förberedas och handläggas inom det verk eller den myndighet som för närvarande har dessa funktioner. Sveriges Turistråds medverkan i samarbetsdelegationen bedöms av kommittén som väsentlig dels för att kunna delge sina kunskaper om nuläget och utvecklingen dels också för att marknadsföringsfrågor skall kunna beaktas i samarbetsdelegationens arbete.

Arbetet inom den föreslagna samarbetsdelegationen bör också leda till att de parter

som ingår i den får en gemensam syn på lokaliseringen och utformningen av det framtida svenska rekreationslivet.

9.4 *Naturvårdsverket och turismen*

Som kommittén tidigare påpekat har satsningen på skilda turistanläggningar inte skett med önskvärd målmedvetenhet från samhällets sida.

Kommitténs förslag innebär att statens naturvårdsverk får ökade uppgifter bland annat genom att kanslifunktionen i den ovan nämnda samarbetsdelegationen föreslås förläggas till naturvårdsverket. Vidare föreslår kommittén i särskilt betänkande att naturvårdsverket blir central huvudman för vandringsleder och anläggningar i fjällen. Bevakning och uppföljning av friluftspunkten inom turism och rekreation kan antas öka väsentligt liksom frågor om samnyttjande av anläggningar och områden för när- och fjärrrekreation.

Frågor om statsbidragsgivning till skilda former av turistanläggningar och friluftsområden kommer att spela en allt viktigare roll om utvecklingen av landets rekreationsliv får den av kommittén bedömda omfattningen.

Statens naturvårdsverk bedriver också olika utvecklingsarbeten angående anläggningar för turism och rekreation. De ökade kraven på ett sådant utvecklingsarbete som blir följden av kommitténs förslag bör kunna mötas genom ett intimt samarbete mellan Sveriges Turistråd och statens naturvårdsverk. Även i detta sammanhang kan kraven ge upphov till en nödvändig förstärkning av statens naturvårdsverks utredningsresurser.

Kommittén föreslår att verksinstruktionen för statens naturvårdsverk får ett sådant tillägg att verket blir rustat att möta de ökade krav som föranleds av kommitténs förslag. Detta innebär också att verket bör ges administrativ kapacitet för att klara arbetsuppgifterna.

9.5 Kungl. Maj:t och turismen

Kommitténs förslag till nya organisationsformer av turism och rekreativliv leder till att Kungl. Maj:ts arbetsuppgifter kommer att få ökad betydelse för den fortsatta utvecklingen inom turist- och rekreationssektorn. Kungl. Maj:t blir liksom för närvarande den viktigaste huvudmannen för centralorganisationen för turismen. Enligt kommitténs mening bör det dessutom ankomma på Kungl. Maj:t att övervaka och i förekommande fall överarbeta den gemensamma målsättningen för samhällets turistpolicy samt att tillse att en sådan policy också följs av berörda statliga verk och myndigheter. Kungl. Maj:t bör därvidlag också verka för att alla parter hålls välinformerade om en sådan målsättning för utvecklingen av rekreationslivet. Målsättningen bör givetvis successivt anpassas efter de nya krav som den tekniska, sociala och ekonomiska utvecklingen medför.

Det bör ankomma på Sveriges Turistråd att lämna förslag till Kungl. Maj:t om lämpliga åtgärder. Sveriges Turistråd bör också för Kungl. Maj:t redovisa sitt arbete avseende utvecklingen av adekvat statistikproduktion, inkvarteringssidan, trafikutveckling, semesteranor samt utvecklingen av internationell och nordisk turism.

Kommittén anser att den verksamhet som berör reselivet inom ramen för kommerskollegiums arbete, främst frågor om resegarantier för resebyråer och researrangörer, klart bör hållas åtskild från den övriga turist- och rekreationsverksamheten. Dessa frågor kan således kvarligga hos kommerskollegium och bör inte medtas i samarbetet mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Turistråd.

9.6 Marknadsföringsavgift på boendeanläggningar

Som har framgått av tidigare ställningstaganden av kommittén i detta betänkande spelar boendeanläggningarna i landet en avgörande roll för det fjärrinriktade rekreationslivet. Samtidigt är situationen för de nuvarande

boendeanläggningarna i många fall bekymmersam inte minst därför att beläggningen på anläggningarna är för låg.

Konkreta åtgärder för att utveckla rekreationsresandet i landet påverkar omedelbart boendesektorn och först i andra hand övriga sektorer inom näringen. Kommittén har kommit till den uppfattningen att boendesektorn måste medverka i nära samarbete med de centrala marknadsföringsåtgärderna som sker inom ramen för Sveriges Turistråds verksamhet.

Kommittén föreslår att en marknadsföringsavgift uttas per gästdygn på samtliga anläggningar för turistiskt boende. Avgiften föreslås få storleken 50 öre per bädd resp. campingenhet och dygn. Avgiftsredovisning och statistiksammanställning föreslås bli sammanförda till rutiner vars detaljer redovisas i bilaga 2 till betänkandet.

Mot kommitténs förslag till en allmän marknadsföringsavgift kan resas den invändningen att allt boende på hotellanläggningar inte är betingat av rekreationsresande.

Kommittén finner detta till trots att det är rimligt med en allmän marknadsföringsavgift även om marknadsföringsåtgärder som initieras av den nya organisationen endast leder till en ökning av det turistiska boendet. Den ökning som åtgärderna medför, ökar den tidigare beläggningen och ger en betydligt högre marginaleffekt än den vanliga beläggningen.

Boendeanläggningarna blir enligt kommitténs förslag skyldiga att uppge såväl antalet gästnätter som att redovisa motsvarande avgifter. Avgiften bör bli en avdragsgill kostnad för företagen.

Kommittén föreslår att riksskatteverket blir handläggande myndighet för uttaxering och övervakning av den föreslagna marknadsföringsavgiften. Eventuella förändringar av avgiftens storlek eller andra ändringar föreslås endast kunna genomföras av Kungl. Maj:t sedan Sveriges Turistråd ingått med särskild framställning om detta eller om Kungl. Maj:t själv bedömt utvecklingen vara sådan att en ändring av avgiften är motiverad.

9.7 Kommitténs förslag till komplettering till 1966 års hotellförordning

Enligt 1966 års hotellförordning (SFS 1966 nr 742) utövar polismyndigheten tillsyn och meddelar tillstånd för hotellverksamheten. Enligt förordningen är hotell och pensionat med mer än 5 rum resp. 9 gäster skyldiga att begära tillstånd för att bedriva verksamhet. Anläggningarna har också uppgiftsskyldighet beträffande gästers namn och nationalitet till polismyndigheten. Tidigare förhållanden som bl. a. reglerade brandskydd och andra krav på anläggningarna som föreskrevs i 1917 års hotellstadga har förts över till byggnadslagstiftningen.

Bakom hotellförordningen ligger tanken att hotell- och pensionatsverksamhet måste bedrivas under lagliga och ordningsmässigt tillfredsställande förhållanden. I prop. 1966: 124 som föregick förordningen påpekades även att förandet av ett gästregister starkt underlättade polisens efterspaningar och annat spaningsarbete.

Kommittén finner ingen orsak att ändra på förutsättningarna för 1966 års hotellförordning men anser att även den uppgiftsskyldighet som enligt kommitténs förslag skall åvila anläggningar till riksskatteverket och statistiska centralbyrån även skall inskrivas i förordningen.

Mot bakgrund av den tekniska utvecklingen på boendesidan anser kommittén också att samtliga typer av kommersiellt turistiskt boende bör tillföras hotellförordningen. F. n. förs semesterbyar och liknande anläggningar genom definition till hotellförordningen men även campingplatsen bör inrymmas i förordningen enligt kommitténs uppfattning.

Tillståndet att bedriva hotellverksamhet kan nu indras om tillståndshavare upprepade gånger funnits skyldig till brott mot hotellförordningen (§ 19). Kommittén föreslår att tillståndet skall kunna dras in vid uraktlåtenhet att lämna uppgifter till riksskatteverket eller om medvetet felaktiga uppgifter lämnas.

Kursgårdar och liknande anläggningar bör

inte beröras av förslaget så länge det rör sig om internt anordnade kurser men däremot om kapaciteten har utbudits och sålts på den öppna marknaden.

10.1 Förslag till verksamhetsform och huvudmannaskap för Sveriges Turistråd

Som framgår av föregående kapitel föreslår kommittén att en ny central organisation för turism och rekreation bildas. Organisationen får namnet Sveriges Turistråd och bildas som en stiftelse.

10.1.1 Huvudmannaskap för Sveriges Turistråd

Kommittén förordar att staten, kommunerna genom Svenska kommunförbundet samt landstingen genom Svenska landstingsförbundet bildar stiftelsen Sveriges Turistråd. Som stiftare föreslås även ingå LO och TCO samt de ideellt verksamma organisationerna för reselivet RESO och Svenska Turistföreningen.

Med undantag för de båda sistnämnda föreslås de övriga stiftarna ingå i stiftelsen med satsning av ett grundkapital. Kommittén vill dock inte ta ställning till storleksordningen eller de juridiska formerna för ett sådant stiftelsekapital.

Genom en sådan konstruktion vill kommittén markera samhällets ansvar och konsumenternas betydelse för verksamheten. Därmed understryks också den klara förändring från den nuvarande producentinriktade turistorganisationen till en konsumentinriktad central turistorganisation. Först i och med detta skapas betydligt bättre förutsättningar och möjligheter för flera svenskar att få attraktiva turist- och rekreationsmöjligheter.

Andra väsentliga sektorer för svensk fritid och rekreation förutses få inflytande på verksamheten dels genom styrelserepresentation, dels genom de av Sveriges Turistråd samordnade åtgärderna för främjandet av turism och rekreation.

10.1.2 Styrelsen för Sveriges Turistråd

Med utgångspunkt från diskussionen om huvudmannaskapet för stiftelsen förordar kommittén en styrelse sammansatt av 13 ledamöter.

Kungl. Maj:t utser ordförande, vice ordförande samt två ledamöter. Svenska kommunförbundet utser två ledamöter och Svenska landstingsförbundet en ledamot. LO och TCO svarar för vardera en ledamot och RESO och Svenska Turistföreningen för vardera en ledamot. Inkvarteringssidan svarar för två ledamöter varvid kommittén förordar att dessa utses av Sveriges Hotell- och Restaurangförbund resp. Sveriges Campingvärdars Riksförbund.

Ledamöterna förses med personliga suppleanter. Kommittén förordar en 3-årig mandatperiod för styrelsens ledamöter.

Styrelsen utser inom sig ett arbetsutskott på fem personer.

10.2 Samarbetet mellan Sveriges Turistråd och de regionala turistorganisationerna

Landet täckes f. n. av 23 regionala turisttrafikförbund med kommuner, landsting och

näring som huvudmän. Dessa förbund skall enligt sin nuvarande målsättning svara för marknadsföring och information om det egna länet eller landskapet. Beträffande nuvarande verksamhet se vidare 7.6.

Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet har framlagt förslag till ändrad verksamhet och ändrat huvudmannaskap för turismens regionala organisation. Dessa redovisas i bilaga 3.

De intentioner som Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet har framfört avser att vidga samhällsinflytandet och förbättra förutsättningarna för effektiva organisationer för svenskt rekreativliv. De båda förbunden har framfört nödvändigheten av ett intensifierat regionalt samarbete för att inordna rekreativlivet inom ramen för kommunernas och landstingens ordinarie arbetsuppgifter.

För att få ett fastare samarbete med de regionala turistorganisationerna föreslår kommittén att Sveriges Turistråd förses med en regional kontaktsektion.

Kommittén kan däremot inte inom ramen för de givna direktiven behandla frågan om hur kommunernas och landstingens turist- och rekreativorganisationer skall samordnas men vill rekommendera att Sveriges Turistråd omgående efter bildandet gör en gemensam översyn av denna fråga tillsammans med Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet.

Sveriges Turistråd får därigenom bättre möjligheter att kanalisera de medel som kan ställas till förfogande för samplanerade åtgärder för den utåtriktade verksamheten för de olika länen.

Kommittén fäster stor vikt vid att ett samarbete etableras mellan de regionala turistorganisationerna och Sveriges Turistråd. Dels därför att turistorganisationerna med kommuner samt landsting som huvudmän och i samarbete med näringen är direkt ansvariga för tillgångarna inom rekreativsektorn och deras utveckling, och dels därför att Sveriges Turistråd kommer att förses med utökade medel för att informera konsumenterna om dessa tillgångar.

Genom att etablera samarbete mellan Sveriges Turistråd och de regionala turistorganisationerna bl. a. baserat på turistrådets ekonomiska möjligheter att biträda regionerna i dessas utåtriktade verksamheter kommer tillgängliga medel att kunna utnyttjas effektivare än tidigare. Kommittén är emellertid av den uppfattningen att de nuvarande regionala organisationerna ur marknadsföringssynpunkt representerar för små enheter. Ett medel att överbrygga detta problem kan vara att Turistrådet samordnar den utåtriktade verksamheten mellan regioner där praktiska samarbetsmöjligheter finns. Kommittén förordar emellertid att Sveriges Turistråd omedelbart upptar förhandlingar med berörda parter om en fastare organisation för samarbetet regionerna emellan.

Huvudsakliga arbetsuppgifter

Sveriges Turistråd skall i samarbete med de regionala turistorganisationerna leda och samordna marknadsföringen i Sverige samt i de nordiska länderna. Sveriges Turistråd skall dessutom leda och samordna marknadsföringen i övriga länder.

De regionala turistorganisationerna förutsättes medverka till att lämpliga arrangemang eller produkter för turism och rekreation utvecklas inom resp. område samt förutsättes att i samarbete med kommuner och näringens representanter bygga upp och tillhandahålla ett sortiment av produkter.

10.3 De huvudsakliga funktionerna inom verksamhetsområdet

Verksamheten för turism och rekreation kommer under en viss tid framöver att bedrivas på riks-, regional och lokal nivå utan att ett integrerat organisatoriskt samband etableras. De nackdelar som ett delat huvudmannaskap innebär både med tanke på produktutveckling och ansvarsfördelning kommer att kunna avhjälpas om funktionsfördelningen mellan de olika nivåerna klart definieras. Med den arbetsfördelning mellan de

olika nivåerna som kommittén förordar kommer inte bara egna ekonomiska resurser att kunna utnyttjas effektivare utan samarbetet med den enskilda näringen kommer också att underlättas. Svårigheterna i dagens samspel mellan turistorganisation och enskild näring bottnar bl. a. i att det funktionella samarbetet mellan de olika nivåerna varit oklart eller saknats.

Med hänsyn till arten av de olika funktionerna kommer vissa att enbart handhas av Sveriges Turistråd, medan andra kommer att skötas av hela organisationen, dvs. Sveriges Turistråd, regionala turistorganisationer och lokala/kommunalorganisationer. Rent generellt kan sägas att det i första hand är de planerande och rådgivande funktionerna som förläggs till Sveriges Turistråd. Den operativa eller utåtriktade verksamheten blir däremot föremål för ett samarbete mellan olika nivåer. Detta öppnar goda möjligheter för näringens enskilda företag eller organisationer att, vid sidan av egen marknadsföring, knyta an sin verksamhet till de av Sveriges Turistråd samplanerade funktionerna.

De huvudsakliga funktionerna kan sammanfattas enligt följande:

Planering:

Marknadsvetande

Utredningsverksamhet och statistikbearbetning

Rådgivning

Marknadsföring:

Inventering, produktutveckling

Information och reklam

Säljstödjande åtgärder

Bokning av anläggningar och arrangemang

10.3.1 Ledning, beslut, planering och uppföljning, utvärdering

Sveriges Turistråd skall planera och leda verksamheten samt utvärdera resultaten av insatta åtgärder. Direktionen för Sveriges Turistråd svarar för ledningen av den totala organisationen. Den väsentligaste uppgiften för direktionen blir att samordna arbetet på samtliga nivåer.

10.3.2 Marknadsvetande, utredningar och statistik

Den nuvarande bristen på statistik för in-kvartering och övrig fritidskonsumtion samt avsaknaden av en mer fullständig insikt i fritidskonsumenternas krav och önskemål, innebär att planeringsunderlaget vid beslutsfattandet på olika nivåer inom nuvarande organisationer är mycket bristfälligt.

Detta medför allvarliga konsekvenser för den nuvarande informationen och marknadsföringen som måste arbeta med ettåriga planer och basera verksamheten på en relativt stor portion osäkerhet. Än allvarligare ter sig denna brist på marknadsvetande för de mer långsiktiga planerings- och investeringsprojekten avseende enskilda anläggningar eller större fritids- och rekreationsområden, eftersom adekvat beslutsunderlag saknas.

En grundläggande förutsättning för att kunna förverkliga kommitténs intentioner är en uppbyggnad av funktionen marknadsvetande. Detta bedömer kommittén vara en av de viktigaste arbetsuppgifterna under det inledande skedet. Med hänsyn till den betydelse ett ökat marknadsvetande har för planerings- och investeringsverksamheten förutsätts att ett nära samarbete sker med statens naturvårdsverk. Detta gäller även beträffande turistrådets inventerings- och produktutvecklingsarbete.

Sveriges Turistråd skall granska resultaten av marknadsutredningar i Sverige och i andra länder samt genomföra undersökningar som visar konsumenternas behov och önskemål för att kunna välja ut lämpliga målgrupper och för att kunna analysera tendenser och smakförskjutningar. Sveriges Turistråd skall vidare granska beläggnings- och försäljningsstatistik och redovisa sina slutsatser. Dessa funktioner föreslås endast förekomma på riksnivå, där ett marknadsvetande för hela det svenska rekreationslivet byggs upp. Det insamlade och systematiserade vetandet kommer att vara tillgängligt för olika brukare, delvis mot ersättning.

10.3.3 Inventering

Statens naturvårdsverk samt olika intresse-sammanslutningar såsom hotellorganisatio- nerna, Svenska Turistföreningen, motororga- nisationer, Sveriges Fritidsfiskares Riksför- bund m. fl. svarar f. n. för insamling av data lämplig för egen verksamhet. STTF har även gjort inventeringar i samband med de årliga Sverige Nu-kampanjerna. Dessutom genom- förs separata insamlingar av fakta för olika utredningar inom fritids- och turistsektorn. Någon översiktlig bild över vad Sverige kan erbjuda finns inte. Kommittén befarar att ett visst dubbelarbete äger rum. Kommittén fö- reslår därför att en för hela landet gemensam central för uppgifter om anläggningar, aktivi- teter, arrangemang, kommunikationer m. m. för fritid och rekreation upprättas och att denna förläggas till Sveriges Turistråd.

Denna faktabank, som upprättas av Sve- riges Turistråd för eget och för olika intres- senters bruk, bör planeras i samarbete med de intressesammanslutningar, som f. n. arbe- tar med inventeringar. Särskilt viktigt är att detta sker i samråd med statens naturvårds- verk.

10.3.4 Rådgivning, samverkan, utbildning

Sveriges Turistråd skall svara för rådgivning till olika myndigheter, företag och organisa- tioner på riks- och regional nivå i marknads- föringsfrågor och svara för remissbehandling i dessa frågor.

Turistrådet skall också planera vidareut- bildning av olika tjänstemannagrupper inom ramen för den löpande verksamheten.

Funktionen Rådgivning, samverkan och utbildning är mycket viktig för frågor som berör planering och investeringar. Den kom- mer också att vara av stor betydelse under uppbyggandet av den föreslagna organisatio- nen.

Sveriges Turistråd förutsättes dessutom överta den internationella kontaktverksam- het med OECD, Nordiska Turisttrafikkom- mittén m. fl. organisationer som STTF f. n. svarar för.

10.3.5 Produktutveckling

Produktutvecklingen inom turist- och fritids- sektorn bör syfta till att nyskapa och för- bättra de tjänster och den service, som sek- torn bör erbjuda. Det gäller att förbättra grundförutsättningarna, dvs. medverka till att en tillfredsställande turistisk infrastruk- tur skapas och därigenom höja mottagarser- vicen och attraktiviteten för områden och orter, som lämpar sig för att bli marknads- förda utanför de egna regionerna.

Men det gäller även att initiera till en samordning av intressanta attraktioner med inkvartering, transporter och förplägnad på lämpligt sätt och därmed öka valmöjlig- heterna för fritidskonsumenten. Produktio- nen bör inriktas på en mer långtgående massproduktion av standardiserade och pris- billiga produkter eller researrangemang.

Sveriges Turistråd skall initiera till ett urval av produkter och medverka vid kalky- lering och prissättning av lämpliga resepaket och arrangemang för svensk och utländsk marknad. Sveriges Turistråd skall vidare i samarbete med näringsens enskilda represen- tanter och rikstäckande organisationer arbe- ta med normering av produkter samt med- verka vid produktion av exempelvis charter- resor och resepaket. En ytterligare väsentlig arbetsuppgift blir att initiera till vidareut- veckling av arrangemang och turistisk infra- struktur inom olika områden.

Kommittén förordar att Sveriges Turistråd tillsammans med näringsens representanter bildar produktorienterade samrådsorgan för olika sektorer av turism och rekreation, ex. inkvartering, transporter, förplägnad.

10.3.6 Information

Kommittén kan konstatera att i de nuva- rande organisationerna och företagen finns ett icke oväsentligt kunnande i och praktisk erfarenhet av informationsfrågor. Samtidigt måste kommittén understryka att den ak- tuella organisationsbilden med olikartade målsättningar för de självständiga enheterna resulterar i information som för allmänheten

måste upplevas som oenhetlig och ojäm i sin kvalitet. Sättet för information från de olika organisationerna och företagen skiljer sig avsevärt från varandra och ansvarsfördelningen mellan olika nivåer och områden av landet upplevs som oklar.

Den mängd information som produceras i form av trycksaker samt i form av den muntliga informationen som lämnas via I-byråer är inte tillräckligt effektiv. En undersökning visar att resebyråer årligen mottar ca 3 000 reklamalster exkl. tidtabeller, releaser, stencilerade meddelanden o. d. Undersökningen konstaterar vidare att 7 av 10 alster inte packas upp utan kastas direkt.

Andra undersökningar och analyser, som berör verksamheten vid I-byråerna, pekar på att dessa informationsställen inte är kända av allmänheten i tillräcklig utsträckning alternativt inte upplevs som väsentliga under en semesterresa.

Det nuvarande sättet att informera allmänheten om landets rekreativsmöjligheter består alltså av ett stort antal insatser, som sammanräknade kräver en myckenhet folk och pengar. Eftersom samordningen av denna mångfald informationsåtgärder är obetydlig kommer de olika åtgärderna var för sig att genomföras med otillräckliga medel. Kommittén konstaterar att flera stora grupper i samhället på grund av denna bristande samordning blir åsidosatta i informationshänseende. Behovet av en samordnad information som en del av marknadsföringen av landets rekreativsmöjligheter är påtaglig.

Kommittén föreslår en total översyn av informationen om landets rekreativsmöjligheter. Målsättningen bör vara att skapa ett enhetligt informationssystem med klar ansvarsfördelning mellan olika nivåer.

Kommittén anser att det föreligger goda möjligheter att vidareutveckla funktionen Information och PR och därigenom skapa den eftersträvade enhetligheten i verksamheten.

10.3.7 Reklam

När lämpliga produkter valts ut för att bli lanserade i Sverige eller utomlands och

när målgrupper är definierade och konsumenternas preferenser är kända, kommer reklamen eller den styrda informationen in i bilden. Det är reklamens uppgift att berätta om fördelar, utvalda detaljer, och därigenom dra uppmärksamheten till en viss typ av aktivitet, en anläggning, ett turistiskt område eller till hela landet.

Reklamen skall inte i första hand syfta till att skapa nya grundbehov utan endast till att förstärka ett befintligt mönster. Behovet av och möjligheterna till att resa måste alltså förefinnas hos de målgrupper som skall bearbetas. Reklamens uppgift blir därmed att presentera attraktiva alternativ, att ge konsumenten valmöjligheter, att tala om vad som finns.

Till skillnad från varuförsäljning kan resesektorns produkter inte demonstreras eller utsättas för prov inför kunden. Detta ställer speciella krav på utformningen av de budskap, som skall nå konsumenten. Samtidigt som budskapen bör vara värvande skall de även vara sakliga och informativa. De budskap som överförs till kunden i form av reklam och som samtidigt leder till ett köp av ett resepaket, blir i själva verket den produkt, kunden köper och ställer kvalitetsanspråk på.

Svensken nås dagligen av en mycket brett upplagd reklamverksamhet från den turistiska sektorn, framför allt i form av annonsering i dagspressen om utländska resmål. Miljonbelopp spenderas årligen på denna annonsering, medan annonser om de svenska utbudet förekommer mera sällan.

För att uppnå större genomslagskraft för svenska resmål via massmedia krävs samordnade insatser bl. a. i form av gemensam styrd information om hur man semesterar bra, billigt och innehållsrikt i Sverige. Endast genom samverkan är det ekonomiskt möjligt att komma fram till konsumenten med detta budskap.

10.3.8 Säljstödjande åtgärder

Målet för säljstödjande åtgärder skall vara att på olika sätt stimulera organisationer och

enskilda företag, som deltar i information och försäljning av resor och turism i och till Sverige.

Sveriges Turistråd skall arbeta med att placera produkter i researrangörers säljkataloger samt förse sälj- och informationsställen med erforderligt faktaunderlag. Sveriges Turistråd skall vidare bidra till ökad kännedom hos berörd personal om de rekreativsmöjligheter som landet har att erbjuda.

10.3.9 Bokning av anläggningar och arrangemang

I dag kan konstateras att det är betydligt lättare att söka rätt på en lämplig utlandsresa och få platser reserverade än att få tag på och boka en semestervecka i Sverige. Detta beror framför allt på att bokningen här i landet är dåligt utvecklad och splittrad.

Konsumenten har svårt att få en överblick över vilka svenska semesteralternativ som finns tillgängliga. Det är även svårt för de enskilda anläggningarna i fall av stor efterfrågan, att fördela besökarna sinsemellan. Det är praktiskt taget omöjligt att överblicka boknings- eller beläggningssituationen i landet.

Ett rikstäckande bokningssystem som klarar av reservation av inkvartering, transport, resepaket samt även svarar för information om olika områden skulle innebära att konsumenterna får lättare att välja den semester eller fritidsform, som passar de egna intressena och den egna ekonomin.

Systemet skulle vidare innebära att flera aktiviteter, researrangemang, hotellrum, semesterstugor m. m. skulle kunna omsättas med en bättre lönsamhet, ökad sysselsättning och lägre priser som följd.

Flera större resebyråorganisationer framför allt de som svarar för utlandsresor, använder numera datorbaserade bokningssystem. Transportföretagen (exempelvis SJ, SAS/LIN, SILJA-LINE) arbetar med datorer både för bokning och i vissa fall utskrivning av färdhandlingar.

Inom hotellsektorn utomlands arbetar sedan ett flertal år internationella företag med

datorbaserad bokning. Dessa svarar i första hand för rumsreservationer på större hotell-anläggningar, som anslutit sig till de olika systemen. Dessa bokningsföretag har även börjat etablera sig i Skandinavien och i Sverige.

Kommittén kan därför konstatera att förutsättningar för ett gemensamt bokningssystem finns under förutsättning att ett samarbete med olika grupper av intressenter kan komma till stånd framför allt i ekonomiska frågor avseende både utvecklings- och driftskostnader.

Då kommittén anser frågan om en rikstäckande bokning rörande anläggningar och arrangemang som en av förutsättningarna för en utveckling av turism och rekreativlivet i landet finner kommittén det som utomordentligt angeläget att Sveriges Turistråd ges uppgiften att utveckla och samordna detta bokningssystem. Sveriges Turistråd bör i detta sammanhang utnyttja de erfarenheter som nåtts inom verksamhetsområdet samt även beakta de datorbaserade rutiner för information som staten och kommuner utvecklar fortlöpande. Kommittén förordar att Sveriges Turistråd i samarbete med företrädare för aktuella kommersiella intressenter och för verksamheten ansvarigt departement samt med Svenska kommunförbundet uppdras att snarast efter den nya organisationens bildande undersöka förutsättningarna för rikstäckande boknings- och informationssystem.

10.4 *Formerna för samverkan mellan Sveriges Turistråd samt producenter och konsumenter*

Fler anläggningar ägs av samhället än de som drivs av samhället. Ofta utarrenderas driften till organisationer eller privatpersoner. Kommitténs avsikt med den föreslagna organisationen har inte varit att den skulle överta någon produktion av researrangemang eller ägandeskap av anläggningar. Avsikten är inte heller att Sveriges Turistråd skall överta hela ansvaret för marknadsföringen av enskilda objekt eller områden. Kommittén utgår näm-

ligen ifrån att de enskilda företagen fortsätter sina egna marknadsföringsåtgärder. Sveriges Turistråd kommer däremot att verka för en ökad samordning mellan olika företag och samhället. Turistrådet skall kunna initiera till en utveckling av nya produkter och med åtgärder och medel kunna verka för en ökad konsumtion av fritid och rekreation till gagn både för konsumenterna och anläggningarna.

Kommittén förordar att samarbete etableras mellan Sveriges Turistråd och olika producenter och konsumenter. Detta samarbete föreslås få formen av samrådsorgan där intressenter för olika verksamhetsområden kan mötas för att diskutera frågor rörande normering, prissättning och utvecklingen av lämpliga produkter etc. De ideellt och konsumentföreträdde organisationerna verksamma inom rekreationssektorn förutses bli företrädde i dessa sammanhang bl. a. i produktutvecklingsfrågor.

Inom många andra verksamhetsgrenar förekommer ett brett kontaktutbyte mellan branschen och konsumentintressen genom olika sammankomster och rådslag som återkommer årligen. Inom lantbruks- och skogssektorerna har detta t. o. m. utvecklats till veckolånga kontaktformer under vilka många olika samrådsformer förekommer. (Skogs- och Lantbruksveckan).

Kommittén finner det angeläget att den nya organisationen har en så bred kontaktyta som möjligt med såväl konsumenter som producenter av turism och rekreation och detta skulle bl. a. kunna ske i form av rådsmöten eller liknande. Om detta befanns vara en framkomlig väg för ett utvidgat kontaktmönster skulle detta successivt kunna byggas ut till mera omfattande samrådsformer. Detta kan emellertid först tas under övervägande sedan erfarenheter vunnits under de första rådsmötena.

Sveriges Turistråd bör vid ett sådant årligt återkommande tillfälle kunna presentera planerna för den långsiktiga verksamheten sedan dessa förberetts i styrelsen.

Inom det nuvarande STTF förekommer ett antal delegationer. Arbetet inom dessa

delegationer bör även tas upp inom ramen för Sveriges Turistråds verksamhet. Sveriges Turistråd bör därvid utarbeta förslag till sammansättning av dessa delegationer.

Delegationerna bör också behandla den långsiktiga verksamhetsplaneringen innan den föreläggs rådsmötet.

Rådsmötena med konsumenter och producenter gör det också möjligt att få Sveriges Turistråds långsiktiga planer satta under debatt bl. a. från företag och organisationer.

10.5 *Kostnadsberäkningar för Sveriges Turistråd samt verksamhetsbeskrivning*

10.5.1 De totala kostnaderna

De organisationer på riks- och regional nivå som f. n. vidtar åtgärder för marknadsföring av Sverige som turistland och som i huvudsak är finansierade med allmänna medel i form av anslag från stat, landsting och kommuner har en total budget på 16,7 milj. kr. Av denna budget avsätts drygt 60 % för löner och administration.

Kommittén finner det inte möjligt för Sveriges Turistråd att med nuvarande medel kunna ens tillgodose minimikraven på en effektiv marknadsföring och information. Det är därför kommitténs uppfattning att de ekonomiska ramarna för verksamheten måste vidgas väsentligt.

Kostnaderna för Sveriges Turistråds verksamhet kan beräknas uppgå till ca 23 milj. kr. under första verksamhetsåret räknat i 1972 års priser. Av denna summa belöper sig 1,5 milj. på utvecklingsarbete, 11 milj. kr. för den utåtriktade verksamheten i Sverige och de nordiska grannländerna, 4,5 milj. kr. för den utåtriktade verksamheten utanför de nordiska länderna samt 6,0 milj. kr. för löner och administration.

10.5.2 Utvecklingsarbetet

Utvecklingsarbetet består främst i att bygga upp ett marknadsvetande och en databank samt att medverka till att det sker en adekvat utbildning inom turist- och rekreations-

Tabell 10.5.1 Nuvarande kostnader för Svenska Turisttrafikförbundet och de regionala turisttrafikföreningarna (1971–1972).

	Svenska Turist- trafik- förbundet mkr.	Regionala turisttrafik- föreningar mkr.	Summa mkr.
Utvecklingsarbete	0,4	–	0,4
Operativ verksamhet			
Sverige	1,6	2,8	4,4
Utomlands	1,2	0,5	1,7
Löner och administration	4,9	5,3	10,2
Summa	8,1	8,6	16,7

sektorn. Arbetet föreslås grupperas i tre sektioner:

Marknadsvetande omfattande produktion och bevakning av statistik, olika marknadsundersökningar, upprättande av databank, prognoser samt produktion av marknadsinformation.

Metodutveckling som omfattar utarbetandet av modeller för kostnads- och intäktsanalyser, fastställandet av normer, utvecklandet av metoder för studium av turistisk infrastruktur, samt framtagande av system för trycksaksproduktion för att få ett underlag för auktorisation av trycksaker.

Utbildning, säljstödjande åtgärder, bildarkiv. Denna sektion svarar för att åstadkomma material för dessa funktioner samt anordnar utbildning, säljkonferenser och studieresor.

10.5.3 Den operativa verksamheten på den svenska marknaden

Kostnaderna för den operativa verksamheten på den svenska marknaden har beräknats uppgå till 6 milj. kr. Arbetet föreslås fördelas i tre olika grenar:

Handboks-material: som består av att upprätta och å-jourhålla ett handboks-material som är avsett att användas på i-byråer, resebyråer och andra serviceställen såsom vissa bensinstationer, detaljhandeln o. dyl. Handboken bör innehålla sammanställningar av boendeanläggningar, aktiviteter och evenemang, aktivi-

tetsanläggningar, ev. vissa transportmöjligheter o. dyl. Eventuellt kan handboken försäljas till konsumenterna.

Press och PR-åtgärder

Kampanjer i vilket omfattas annonsering, trycksaker, och affischer. Inom detta verksamhetsområde skall organiseras temakampanjer beträffande aktiviteter och olika typer av rekreationsresande exempelvis motion, vintersport, prisbilliga alternativ, och veckoslutsresande. I de beräknade kostnaderna ingår förutsättningen att det organiseras två kampanjer om året. I denna verksamhet ingår även att bedriva marknadsföringsåtgärder i säsongförlängande syfte.

10.5.4 Den operativa verksamheten på svensk och nordisk närmarknad

Den operativa verksamheten på den gemensamma svenska och nordiska närmarknaden är planerad att ske i nära samverkan med de regionala turistorganisationerna och Sveriges Turistråds del av kostnaderna för denna verksamhet har beräknats till 5 milj. kr. Arbetet föreslås organiseras i två verksamhetsgrenar:

Informationsmaterial till konsumenterna: Kompletteringar av den mer översiktliga riks-upplagan bör kunna ges ut två gånger om året för vintersportområdena och en gång om året för övriga områden. Arbetet består

också av sammanställningar över veckosluts-erbjudanden och förslag till utflyktsresor och förteckningar över anläggningar för boende och olika aktiviteter.

Kampanjer omfattande bl. a. annonser och trycksaker: Dessa kan vara tematikampanjer för olika årstidsaktiviteter, billiga rese-möjligheter o. dyl.

Inom detta verksamhetsfält återfinns också de speciella åtgärderna i syfte att bygga upp marknader för de planerade primära rekreatiomsområdena samt marknadsföringsinsatser i samband med vidareutvecklingen av dessa.

10.5.5 Den operativa verksamheten på den utländska marknaden

Kostnaderna för de operativa åtgärderna på utlandsmarknaden har beräknats uppgå till 4,5 milj. kr. Dessa åtgärder omfattar även övergripande åtgärder i de nordiska länderna. Arbetet föreslås organiseras i följande verksamhetsgrenar:

Basarbete och material: Framtagning av handböcker och trycksaker som innehåller allmän basinformation om det svenska rekreatiomsresandet.

Informations- och PR-kampanjer: Dessa skall riktas mot olika marknadssegment med avsikt att stödja de utländska researrangörernas säljansträngningar beträffande Sverige-resor.

Säljstödjande åtgärder: som består av åtgärder för att svenska reseprodukter skall bli placerade i utländska researrangörers reseprogram, bearbetning av researrangörer, anordnandet av säljkonferenser och utdela säljstöd.

Informationstjänst utomlands: Denna föreslås organiseras dels genom egen personal vid svensk utlandsrepresentation eller genom resebyråer, bilklubbar el. dyl. genom särskilda avtal.

10.5.6 Löner och administration

Kostnaderna för löner och administration har beräknats till 6 milj. kr. Vid den beräk-

ningen har kommittén utgått från att verksamheten skall bedrivas av en personalstyrka som uppgår till 46 personer och att Sveriges Turistråd bibehåller den utlandsrepresentation som STTF har placerad i de nordiska grannländerna och tills vidare även i USA. Dessutom föreslår kommittén att Sveriges Turistråd behåller den speciella personal som genom överenskommelse mellan STTF och utrikesdepartementet lokalanställs vid ambassader och konsulat i olika europeiska länder. Med utgångspunkt från nuvarande ambitionsnivå och inriktning uppskattas denna personalstyrka till ca 10 personer.

Kostnaderna för denna personal har inkluderats inom ramen för den operativa verksamheten utomlands.

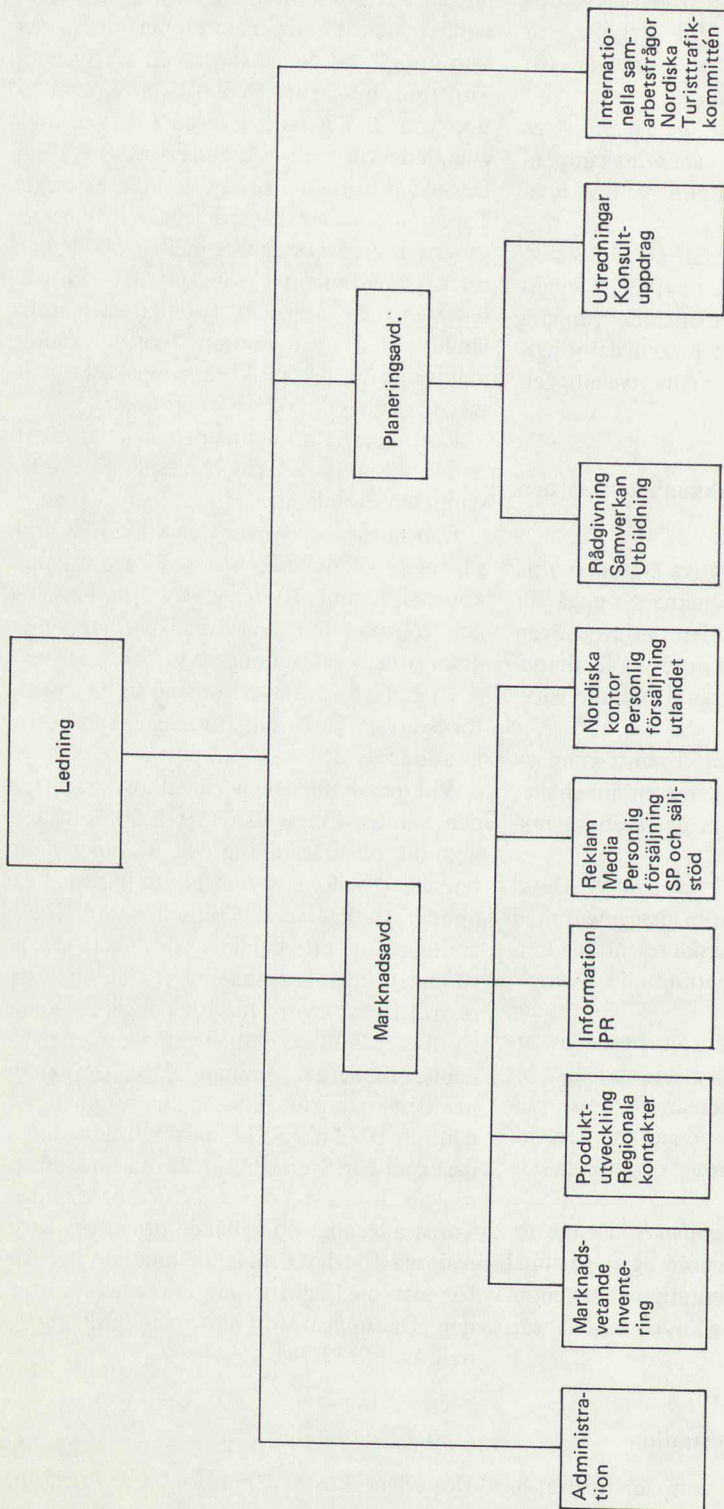
Den nuvarande personalen vid STTF uppgår till 27 vid huvudkontoret, 17 vid utlandskontoren, samt 10 tjänster vid ambassader och konsulat som delas med de övriga nordiska turistorganisationerna (1/7 1973).

I fig. 10.5.1 visas ett organisationsschema för Sveriges Turistråds föreslagna kansliorganisation.

Vid beräkning av personalkostnaden har den statliga löneskalan (1972 års löneläge) kommit till användning och de olika tjänsterna har beräknats som om de insatts i ett mindre statligt verk. Erfarenhetsvärden har använts för att beräkna storleken av de administrativa kostnaderna (lokal, material m. m.) Dessa kostnader är av ungefär samma storleksordning som lönekostnaderna och lönebikostnaderna sammanslagna. De senare har beräknats till 30 % av lönesumman. Sedan juli 1972 har STTF övertagit huvudmannaskapet för Sverige-huset. Detta huvudmannaskap förutsätts bli överfört på Sveriges Turistråd enligt nu gällande principer. Kostnaderna för detta huvudmannaskap har därför inte medtagits i ovan beräknade kostnader. De uppgår för närvarande till ca 0,5 milj. kr. (1973/74).

10.6 Finansiering

De årliga kostnaderna för den föreslagna organisationen Sveriges Turistråd för första

Figur 10.5.1 Principskiss för kansliorganisationen vid Sveriges Turistråd.

verksamhetsåret har beräknats till ca 23 milj. kr.

Kommittén har räknat med att Sveriges Turistråd kan samla in bidrag till kampanjverksamhet samt sälja tjänster i form av konsultuppdrag och produktion av trycksaker till ett värde av ca 1,1 milj. kr.

Återstående kostnader 22 milj. kr. bör enligt kommitténs förslag täckas med anslag från staten samt genom tidigare föreslagna marknadsföringsavgift.

Nuvarande och föreslagna finansieringsformer framgår av följande uppställning:

	Nuvarande anslag och bidrag till Svenska Turisttrafikförbundet	Förslag till finansiering av Sveriges Turistråd
Staten – anslag	6,0 milj. kr.	12,0 milj. kr.
Regionala turistorganisationer – bidrag	0,4 milj. kr.	–
Näringslivet – bidrag och konsulttjänster	1,1 milj. kr.	1,1 milj. kr.
Marknadsföringsavgift	–	10,0 milj. kr.
	<u>7,5 milj. kr.¹</u>	<u>23,1 milj. kr.</u>

Det statliga anslaget

Det statliga anslaget bör enligt kommittén räknas upp till 12 milj. kr. Till detta tillkommer kostnaderna för huvudmannskapet för Sverigehuset.

Marknadsföringsavgift

Kommittén har tidigare föreslagit att en marknadsföringsavgift inkasseras via boendesektorn. Fördelningen av denna avgift mellan de olika formerna för inkvartering bör stå i relation till frekvensen gästdygn på hotell, motell, semesterbyar, campingplatser och vandrarhem. Marknadsföringsavgiftens storlek har av kommittén föreslagits till 0:50 kr. per gästdygn/campingenhet.

Antalet gästdygn på olika former av in-

kvartering uppgår till följande ungefärliga värden:

	milj. gästdygn per år
Hotell, motell, pensionat	17,0
Semesterbyar	1,2
Campingplatser	2,0 ²
Vandrarhem	0,5

Detta skulle innebära följande storleksordning på marknadsföringsavgifterna:

Hotell, motell, pensionat	8,5 milj. kr.
Semesterby	0,6 milj. kr.
Campingplatser	1,0 milj. kr.
Vandrarhem	0,25 milj. kr.

Summa marknadsföringsavgift 10,35 milj. kr.

¹ Siffran avser 1972/73. Föregående budgetår uppgick summan till 8,1 milj. kr. Budgeten var då större beroende på större informationsverksamhet i utlandet. (Jfr Tabell 10.5.1)

² Avser campingenheter i form av tält eller husvagn. Med ett beräknat genomsnitt av 3 personer per enhet innebär detta 6,0 milj. gästdygn. Kommittén föreslår att frekvensen campingenheter används som fördelningsnorm för camping.

11.1 Allmän målsättning

Kommittén har i sina direktiv fått sig förelagt att inventera vilka områden i landet som är lämpliga för turism och friluftsliv.

Kommittén har tidigare i detta betänkande understrukit behovet av att de relativt omfattande strömmarna av allmänt kapital och marknadsföringsåtgärder koncentreras till ett begränsat antal områden i landet som har de bästa förutsättningarna för att kunna ta emot större besöksströmmar. Först i och med att det tillskapas stora och slagkraftiga enheter, bildas också förutsättningar för att åstadkomma ett utbud av olika inkvarteringsanläggningar i olika prisklasser, ett brett utbud av aktiviteter, billigare kollektiva kommunikationer till och från området och möjligheter att marknadsföra området som ett samlat begrepp.

I den tidigare analysen av bristerna i den svenska fjärrekreationen har kommittén konstaterat att den nuvarande splittringen på ett mycket stort antal områden och anläggningar är ett av de svåraste problemen som turistbranschen har att brottas med.

Kommittén har allmänt gjort den bedömningen att det inom landet finns ett antal områden som kan betraktas som särskilt lämpliga för fjärrekreation. De områden som bäst lämpar sig för rekreatiönsändamål måste emellertid utvärderas efter något så när enhetliga bedömningskriterier och prioriteras framför andra områden med likartade men

inte fullt så bra förutsättningar. Ett utpekande av de lämpligaste områdena måste göras av två särskilt vägande skäl:

1. Samhället har ett särskilt ansvar för att dessa områden skyddas, vårdas och utnyttjas på ett för den allmänna miljövården och rekreatiönslivet lämpligt sätt.

2. De offentliga insatserna för det fjärrinriktade rekreatiönslivet måste kanaliseras bättre och koncentreras för att bestående effekter skall erhållas inom såväl regionalpolitik som rekreatiönspolitik.

En samlad bedömning av landets rekreatiönsmöjligheter försvåras som tidigare påpekats i detta betänkande bl. a. av att man saknar en översiktlig bild av var i landet viktiga utvecklingsområden för turismen egentligen finns och vad de innehåller.

Bristen på en geografisk översikt och prioritering av var i landet de viktigaste områdena för rekreatiönslivet finns har under 1960-talet medfört en splittring av samhällets insatser på många projekt som var för sig kan vara rimliga men genom de splittrade insatserna har egentligen inget område lyckats nå upp till en tillräcklig nivå när det gäller utbud av anläggningar och aktiviteter. Genom denna stora splittring har utbudet inte heller kunnat marknadsföras på ett lämpligt sätt.

Avsikten med kommitténs urval av de primära rekreatiönsområdena i landet är att

utpeka de områden som enligt kommitténs bedömningar har de bästa förutsättningarna att på sikt kunna fungera som lämpliga rekreationsområden för landets befolkning. Kommittén föreslår också vissa generella riktlinjer för hur dessa områden skall skyddas och vilka förutsättningar som bör gälla för den framtida utvecklingen av dessa områden.

Urvalet av områden innebär inte att kommittén därmed föreslår storskaliga satsningar i samtliga områden. Många av dem kommer även på lång sikt att kunna användas som fjärrekreationsområden utan att stora investeringar behöver genomföras i dem.

Kommittén kan däremot inte för vart och ett av områdena upprätta utvecklingsförslag eller tidsplaner. Ej heller anser kommittén att den skall kunna göra tidsmässiga prioriteringar för utvecklingen av de olika områdena. Kommittén har i ett tidigare delbetänkande (Åre — utvecklingsplan för ett svenskt rekreationsområde Ds Jo 1971:5) visat hur primära rekreationsområden i princip skall kunna planeras och utbyggas. I ett annat delbetänkande "Vindelälvsområdet" (Ds Jo 1972:4) redovisas utvecklingsprogram för två områden.

11.2 *Krav och definitioner på primära rekreationsområden*

11.2.1 De ytmässiga kraven

Utövande av de flesta semesteraktiviteter är ytterst arealkrävande. Olika utredningar bekräftar detta konstaterande, bl. a. intervjuundersökningar i samband med planeringen för "Outdoor recreation for America" (Washington 1962), 1962 års svenska fritidsutredning och kommitténs egen intervjuundersökning (Semester och längre ledighet Ds Jo 1972:1).

De aktiviteter som mest efterfrågas såväl sommar och vinter är utomhusinriktade och består bl. a. av långpromenader, bad i sjöar och vid havet, fiske, vistelse i naturen, fjällvandringar, långfärdsturer på skidor.

Flera faktorer bidrar till att arealbehovet i rekreationsområdena är så stort. Den viktigaste är sannolikt den semesterandes rörelsefält under vistelsen i semesterområdet. Olika attraktioner och aktivitetsmöjligheter skall besökas och utnyttjas. Det behövs vidare betryggande zoner för att skydda lokala intensivt utnyttjade delar av området från trafikleder, tätorter och industriområden, buffertzoner. Semesterområdet innehåller ofta områden med känslig natur som måste avsättas för bevarande av vetenskapliga skäl. Den övergångszon som erfordras mellan de intensivt nyttjade delområdena och områden som har avsatts som vetenskapliga naturreservat blir också ofta arealkrävande.

Kommitténs utredning i samband med planering av rekreationslivet i Åre har beräknat ett behov av en s. k. dagturzon med omkring 7 km radie från en turistort i fjällvärden för att det rörliga friluftslivet skall kunna få en tillfredsställande utveckling. Teoretiskt leder ett sådant krav till att minst 150 km² behövs men dessutom tillkommer då kraven på skyddszoner. I mera vildmarksbetonade områden kan arealkraven ställas betydligt större. Besökare bör kunna vistas i sådana områden utan att störas av kontinuerligt bakgrundsljud från bebyggelse eller kommunikationsleder. I Åre-utredningen har man mot bakgrund av tidigare erfarenheter använt ett minimiavstånd på 7 km från närmaste trafikled för att beteckna vildmarksområde.

I förarbetena för den fysiska riksplaneringen har man gjort en översikt av olika typer av områden som behövs för rekreationslivet och också försökt ställa upp riktvärden på vilka arealer sådana områden bör ha.¹

Riktvärdena har framkommit vid jämförelser med svenska och utländska planeringsnormer och genom beräkning av det faktiska arealbehovet för olika typer av aktiviteter.

¹ Claes Göran Guinchard: Friluftslivets fysiska miljö. Förarbeten för fysisk riksplanering. Underlagsmaterial nr 9. Civildepartementet, Stockholm 1971.

Följande områden urskiljs:

	Areal, riktvärde km ²
<i>Semesterområden</i>	
Fjällområde, outbyggt	1 000
Ledområde för fjällsport	1 000
Dagturksområde för fjällsport	25
<i>Veckoslutsområden</i>	
Skogsbygdsområden	200
<i>Utflyktsområden</i>	
Skogsutflyktsområden	25–50
Båtuutflyktsområden	200
<i>Närområden</i>	
Strövområden	10
Motionsområde	1
Promenadområde	2
Område för lättare båtar	2

De olika krav som ställs på ett rekreationsområdes möjligheter att dels kunna ta emot större antal besökare och samtidigt kunna bibehålla de olika kvaliteterna i området gör att tillgång på stora arealer är en nödvändig förutsättning.

11.2.2 Krav på egenart och naturresurser

Ett väsentligt motiv för att företa semesterresor är att få uppleva en miljö som skiljer sig från den man har i sin hemort. Miljöombyte och avkoppling är i särklass de två faktorer som mest tycks bestämma semester mål. Detta framgår bl. a. av kommitténs intervjuundersökning där önskemål att få uppleva främmande miljöer är den viktigaste faktorn till att man företar utlandsresor. 58 % av den som intervjuades och som hade gjort utlandsresa under år 1970 uppgav att miljöombytet hade stor betydelse jämfört med den näst största faktorn: vädet, 28 % uppgav att bättre väder hade stor betydelse.

Vid ett urval av viktigare semesterområden har således miljö och särart en avgörande betydelse. Sverige är ett relativt homogent land när det gäller landskapstyp och kultur. Karaktäristiska och särpräglade egenskaper i områdena måste därför utvecklas och tillvaratas i planeringen. De egenskaper som bl. a. bör kunna utvecklas är naturför miljöer såsom fjällområdet, skärgårds-

landskapet och kulturförhållanden såsom herrgårdsmiljöer, same- och nybyggarmiljöer, älvdalarnas odlingslandskap, fiskelägenas bebyggelseformer.

Vid urvalet av primära semesterområden har kommittén försökt få flera olika typer av miljöer representerade.

De primära områdena kan med hänsyn till sin huvudsakliga naturtyp hänföras till följande kategorier:

Skärgård

Fjäll

Skogs- och sjölandskap med utpräglad topografi

Havskust med goda badmöjligheter

Utöver kraven att man skall kunna röra sig över stora ytor för friluftsliv har kommittén också sökt beakta de stora viddernas betydelse för att ingå som element i miljöupplevelsen: vattenområden, fjällvidder, skogsutsikter. En aspekt som inte får bortses ifrån är att nutidens människor har 40–60 olika semestertillfällen under sin aktiva livsperiod. Detta antal semesterperioder kan dessutom förutsättas att öka alltefter som benägenheten att ta ut flera semesterperioder sprider sig inom allt större delar av befolkningen. Behovet av ett stort antal varierande semesterområden måste således på sikt bli ganska stort.

11.2.3 Utnyttjandet av redan gjorda investeringar

Under de senaste decennierna har rekreationslivet utvecklats enhetligt särskilt inom de klassiska semesterområdena Dalarna, västra Jämtland, Härjedalen och Lappland. Utanför dessa områden har utvecklingen skett mera slumpmässigt och utan större sammanhållning. Ett av de givna kriterierna i kommitténs utvärderingsarbete har varit att i möjligaste mån beakta de investeringar som gjorts i anläggningar för det fjärrinriktade rekreationslivet av såväl det allmänna som av enskilda intressenter. Som framgår av inventeringsmaterialet, som visar den nuvarande koncentrationen av hotellbäddar utanför de

större tätorterna, har detta krav i stor utsträckning kunnat tillgodoses utan att målsättningen i övrigt har äventyrats.

11.2.4 Befolkningspotentialer och transportavstånd

En viktig förutsättning för ett semesterområdes funktion är att det ligger lättillgängligt i förhållande till den rekreationssökande befolkningen. I vissa fall då denna förutsättning inte föreligger kan den naturtyp eller annan egenart som området erbjuder uppväga de ökade kostnader och tidsåtgång som ett större transportavstånd innebär. Det är enligt kommitténs bedömning väsentligt att det finns tillgång till fjärrekreatiomsområden inom inte alltför stora avstånd från de större tätortskoncentrationerna i landet. Sådana områden kan med fördel kombineras med veckosluts- eller heldagsutnyttjande vilket underlättar de marknadsmässiga förutsättningarna för att kunna utveckla områden.

11.3 Riktlinjer för inventeringsarbetet

Bakgrunden till inventeringsarbetet ges av kommitténs direktiv:

”... De sakkunniga bör inventera vilka områden som kan anses lämpliga för anläggningar för turism och friluftsliv... Inventeringen kan avse såväl mark som redan säkerställt för friluftsåndamål – t. ex. naturreservat av social karaktär – som annan lämplig mark. I de sakkunnigas uppgift bör också ingå att undersöka huruvida befintliga hotell-anläggningar kan anses tillräckliga eller om nybyggnader i vissa fall bör ske...”

Ändamålet med inventeringsarbetet har således varit att få underlag till en listning av ett antal områden som kan anses vara av primärt intresse för det rörliga friluftslivet och turismen. Inventeringen skulle även ge underlag för kommittén att föreslå olika åtgärder i aktuella områden.

Inventeringar av stor betydelse för kommitténs frågeställning pågick under perioden 1969–1971 dels i statens planverk och länsstyrelserna, länsinventeringen, dels inom ar-

betsgruppen för fysisk riksplanering i civildepartementet. Kommittén har haft fortlöpande kontakter med dessa två organ under tillkomsten av inventeringsarbetet. Kommitténs egna inventeringar har tack vare dessa samtidigt pågående inventeringar kunnat bli betydligt fullständigare samtidigt som egna arbetsinsatser har kunnat riktas mot de mera speciella frågeställningar som turism och friluftsliv motiverade.

11.4 Inventeringsarbetet

11.4.1 Länsinventeringarna

Statens planverk påbörjade år 1968 förberedelser för länsvisa inventeringar av fakta för den fysiska samhällsplaneringen. Under år 1970 utarbetade samtliga länsförvaltningar ett tiotal redovisningar på de nya planeringskartorna i skala 1:250 000. Redovisningarna som utförts i enlighet med program som upprättats inom olika centrala ämbetsverk har sedan fått utgöra underlag för arbetsgruppen för fysisk riksplanering. En presentation av länsinventeringens syfte och metoder ges i statens planverks rapport nr 12 1971.

Länsstyrelserna har genomfört inventeringsarbetena efter enhetliga normer för hela landet och på ett för hela landet enhetligt kartmaterial.

Av särskilt intresse för kommitténs frågeställning har följande inventeringsuppgifter varit:

1. Områden av större betydelse för det rörliga friluftslivet
2. Områden av större betydelse för den vetenskapliga och kulturella naturvärden
3. För fritidsfiske speciellt värdefulla sjöar och vattendrag
4. Kulturhistoriska miljöer av stor betydelse
5. Större områden av betydelse för kulturminnesvärden
6. Bestämmelser jämlikt naturvårdslagen m. m.
7. Strandklassificering efter lämplighet för

bad och friluftsliv enligt planverkets kustinventering. 1969

8. Klipp- och sandstränder samt helt spärade stränder enligt planverkets kustinventering. 1969

9. Område med koncentrerad fritidsbyggnad.

11.4.2 Den fysiska riksplaneringen

Markresurserna för rekreationen har fått en ingående behandling i promemorian "Hushållning med mark och vatten" (SOU 1971:75) och i förarbeten till denna promemoria. Samråd har fortlöpande skett med kommittén alltsedan den tillsattes år 1969. Riksplaneringens material avseende rekreationen bygger i viss utsträckning på de länsinventeringar som omnämns i avsnitt 11.4.1. Man har också använt sig av kommitténs preliminära inventeringsmaterial avseende bl. a. inkvarteringskapaciteten.

11.4.3 Kommitténs inventeringsarbete

Eftersom flera centrala myndigheter under kommitténs arbete varit verksamma med insamling av uppgifter avseende tillgång på markresurser m. m. har kommitténs eget inventeringsarbete kunnat inriktas på inkvarteringsresurser, kommunikationer, befolkningsunderlag och liknande frågeställningar.

Kommitténs inventeringar bygger på material från STTF:s Sverige-nu-kampanj, Svenska campingkommitténs riksförbund, Svenska turistföreningen, Skid- och friluftsförbundet samt flera specialutredningar från länsstyrelserna, särskilt i norra Sverige.

Resultaten av kommitténs inventeringar finns i form av primärmaterial vid kommitténs sekretariat. Som en bakgrund till kommitténs urval av primära rekreativområden redovisas i följande framställning sammanfattningar av inventeringarna i form av kartor och tabeller med kommentarer.

Utöver materialsammanställning har även kommittén eller delar av den under utredningsperioden besökt samtliga de områden som föreslås bli primära rekreativområden.

Materialsammanställningarna har resulterat i ett omfattande primärmaterial som inte kan redovisas annat än i starkt sammandrag i detta betänkande. Primärmaterial förvaras på jordbruksdepartementet. Inventeringsmaterial har i möjligaste mån bearbetats till kartsammanställningar av vilka de viktigaste redovisas i följande sammanställning. Det bör framhållas att kartornas ordningsföljd inte anger vilken angelägenhetsgrad som den kartlagda faktorn haft vid kommitténs slutliga bedömningar om de primära områdena.

Karta 11.4.1

Topografiska drag av intresse för det rörliga friluftslivet.

Ett omväxlande landskap med intressant topografi och stora nivåskillnader bidrar till att skapa en attraktiv ram omkring turistanläggningar och områden för rörligt friluftsliv. En rörlig topografi kan bl. a. vara en förutsättning för vissa typer av anläggningar som liftar och nedåkningssystem för skid- och kälkåkning. Kommittén har eftersträvat att få ett kvantitativt mått på landskapsområden med egenskaper som subjektivt beskrivs som bra backar, fin utsikt och liknande kvalitéer. En möjlighet till kvantitativ bedömning kan erhållas genom analys av den kartläggning av landets reliefenergi som redovisas i Atlas över Sverige (karta 3–4 Landytans brutenhets) som upprättats av geologerna Magnusson och Lundqvist. Kartan redovisar höjdskillnaden mellan högsta och lägsta punkten inom 25 km² rutor.

För att nivåskillnaden i södra Sverige skall framträda som intressant kan den inte direkt jämföras med de nivåskillnader som uppträder i norra Sverige. En uppdelning av landet i tre olika regioner har därför gjorts. Dessa regioner redovisas på kartan och är: fjällkedjan, norrlandsterrängen, övriga Sverige. Vid kommitténs kartläggning av de topografiska förutsättningarna för det rörliga friluftslivet har följande minsta värden kommit till användning:

I fjällkedjan minst 500 meters nivåskillnad per 25 km²

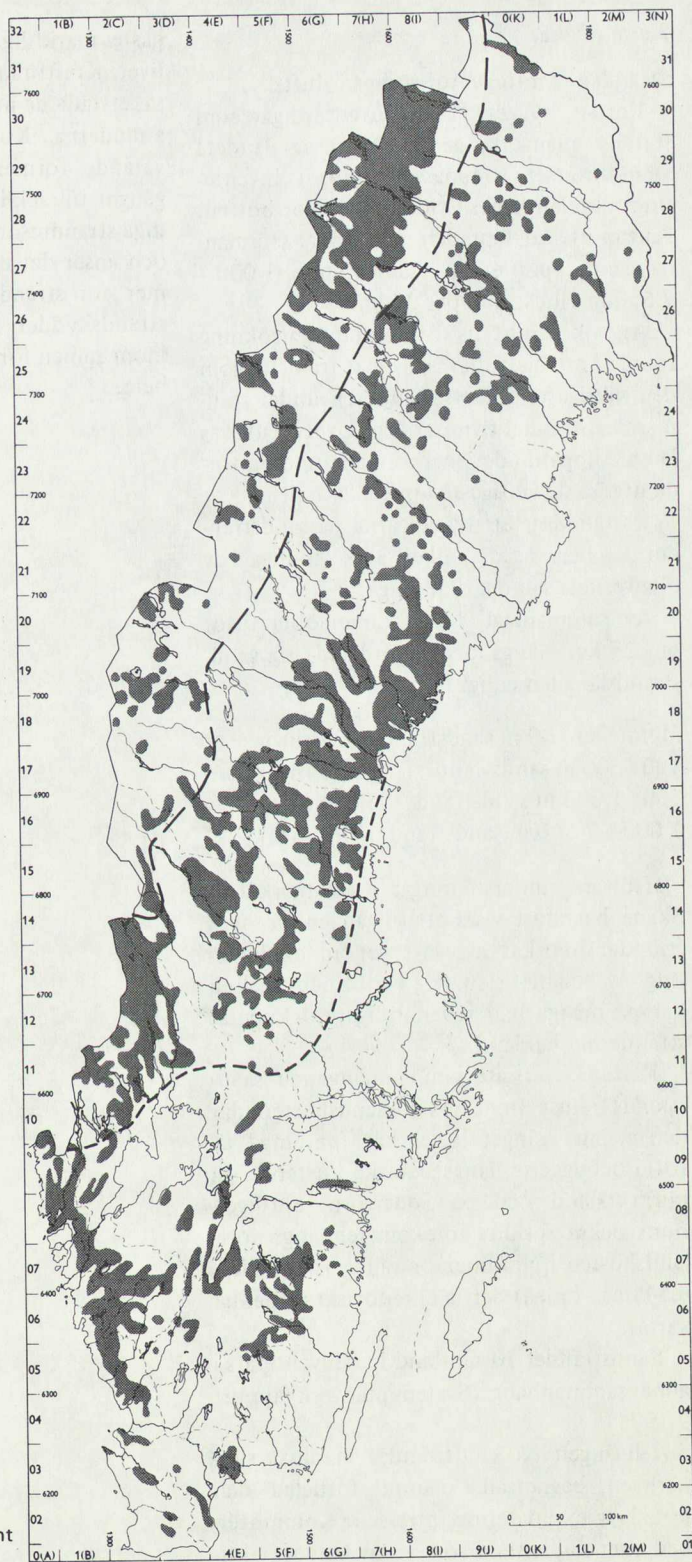
I norrlandsterrängen minst 200 meters nivåskillnad per 25 km²

I övriga Sverige minst 100 meters nivåskillnad per 25 km².

Karta 11.4.1. Topografiska drag av intresse för det rörliga friluftslivet.

De streckade linjerna markerar avgränsningen av fjällområdena, norrlandsterrängen och övriga landet.

 Områden med intressant topografi

Karta 11.4.2.

Stränder av intresse för rörligt friluftsliv.

Kartan bygger på de inventeringar som statens planverk genomförde av landets strandresurser sommaren 1969. I inventeringen utelämnades Gotland och Norrbotten. Kartan utvisar områden med längre sammanhängande partier av sandstrand: 1 000–7 650 m sandstrand per 25 km².

Av kommitténs intervjuundersökning framgår att bad i hav och sjöar framstår som den viktigaste friluftaktiviteten under sommaren. Strandaktiviteter kan givetvis utövas längs klippstränder men sandstränderna torde utgöra de viktigaste uppehållsställena.

Kartan visar att tillgångarna på sandstränder är begränsade vilket även framgår av planverkets sammanställningar:

Av sammanlagt 1 049 undersökta rutor om 25 km² längs kusten fördelade sig sandstrandslängden enligt följande:

Mindre än 100 m sandstrand	i 622 rutor
100–300 m sandstrand	i 153 rutor
300–1 000 m sandstrand	i 154 rutor
1 000–7 560 m sandstrand	i 120 rutor

Tidigare undersökningar i Danmark och Skåne har klart visat att tillgången på sandstränder minskat avsevärt genom exploatering av kustnära mark. Fritidsbebyggelsen har på många håll redan tidigare ockuperat strändernas bakland.

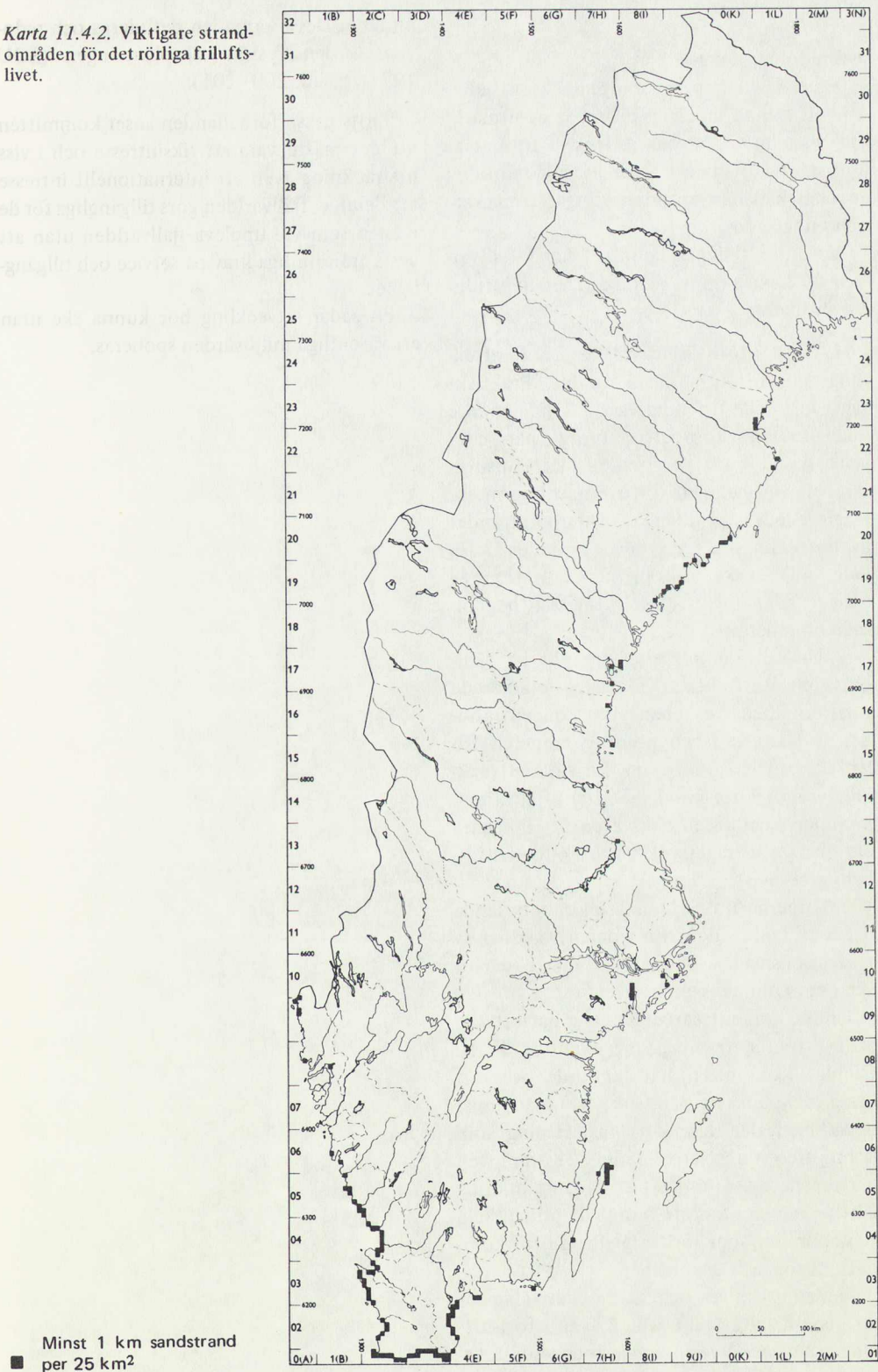
Kartan visar att sammanhängande sandstrand främst finns vid hallandskusten där den många gånger ligger hårt påträngd av fritidsbebyggelse, längs skånska kusterna, på norra Öland och på Södertörn. Slutligen finns också spridda förekomster längs norrlandskusten i Nordingråområdet och Skellefteå-Piteå–Luleå) delvis ej redovisat på denna karta).

Sandstränder på Gotland har inventerats i annat sammanhang. (Statens planverk rapport 9:1971).

Tillgången på sandstränder är alltså synnerligen begränsad, ojämnt fördelad och hotad av exploateringsintressen. Kommittén bedömer sandstrand som en av landets viktiga

marktillgångar för det rörliga friluftslivet. Kraftfulla åtgärder måste vidtas för att säkerställa de nu återstående ej spärrade sandstränderna. Kommittén finner inte de nuvarande formerna för skydd av strandtillgångar tillräckligt för att säkerställa nödvändiga strandresurser för det rörliga friluftslivet och anser det därför angeläget att bättre former för strandskydd införs. Formerna för strandskyddet är för övrigt under översyn inom ramen för naturvårdslagkommitténs arbete.

Karta 11.4.2. Viktigare strandområden för det rörliga friluftslivet.

Karta 11.4.3.

Utbredning av kalfjäll.

Kartan visar utbredningen av kalfjäll i landet. Denna terrängtyp lämpar sig utmärkt för vissa intensiva och extensiva former av rörligt friluftsliv. Kalfjällen är samtidigt mycket känsliga för förändringar i markanvändningsmönstret.

Ur utvecklingssynpunkt har fjällvärden flera, inte minst planmässiga och juridiska, problem:

1. Läget i förhållande till de stora befolkningskoncentrationerna i landet. Praktiskt taget hela fjällvärden ligger så till att den inte kan utnyttjas som ett naturligt när- eller veckoslutsrekreationsområde. Fjärrtransporter och anläggningar för övernattningsm. m. måste således alltid beaktas vid upprättandet av utvecklingsplaner i detta område. Detta leder till önskemål om koncentration av utbyggnaden till ett antal ytmässigt begränsade områden.

2. Ur fritidsbebyggelsesynpunkt är fjällområdena attraktiva. Flertalet etablerade turistområden har redan vissa koncentrationer av fast fritidsbebyggelse exempelvis Sälenfjällen och Tärnafjällen. En vidareutveckling av rekreativmöjligheterna i fjällvärden kommer därför sannolikt även att innebära ett ökat efterfrågetryck på mark för fritidsbebyggelse.

3. Samerna utövar rennärning i betydande delar av fjällvärlden. En vidareutveckling av rekreativlivet i dessa delar måste därför ske i samråd med samebyarna.

Under kommittéarbetets gång har ett särskilt yttrande framlagts av experten P. H. Omma. Kommittén har ingående övervägt dessa synpunkter och sökt sammanjämka dessa med den allmänna målsättning som kommittén redovisat i kapitel 8. Kommittén har emellertid funnit att en sådan jämkning icke är möjlig utan att frångå de principiella ståndpunkter som varit vägledande för kommitténs förslag i dess helhet.

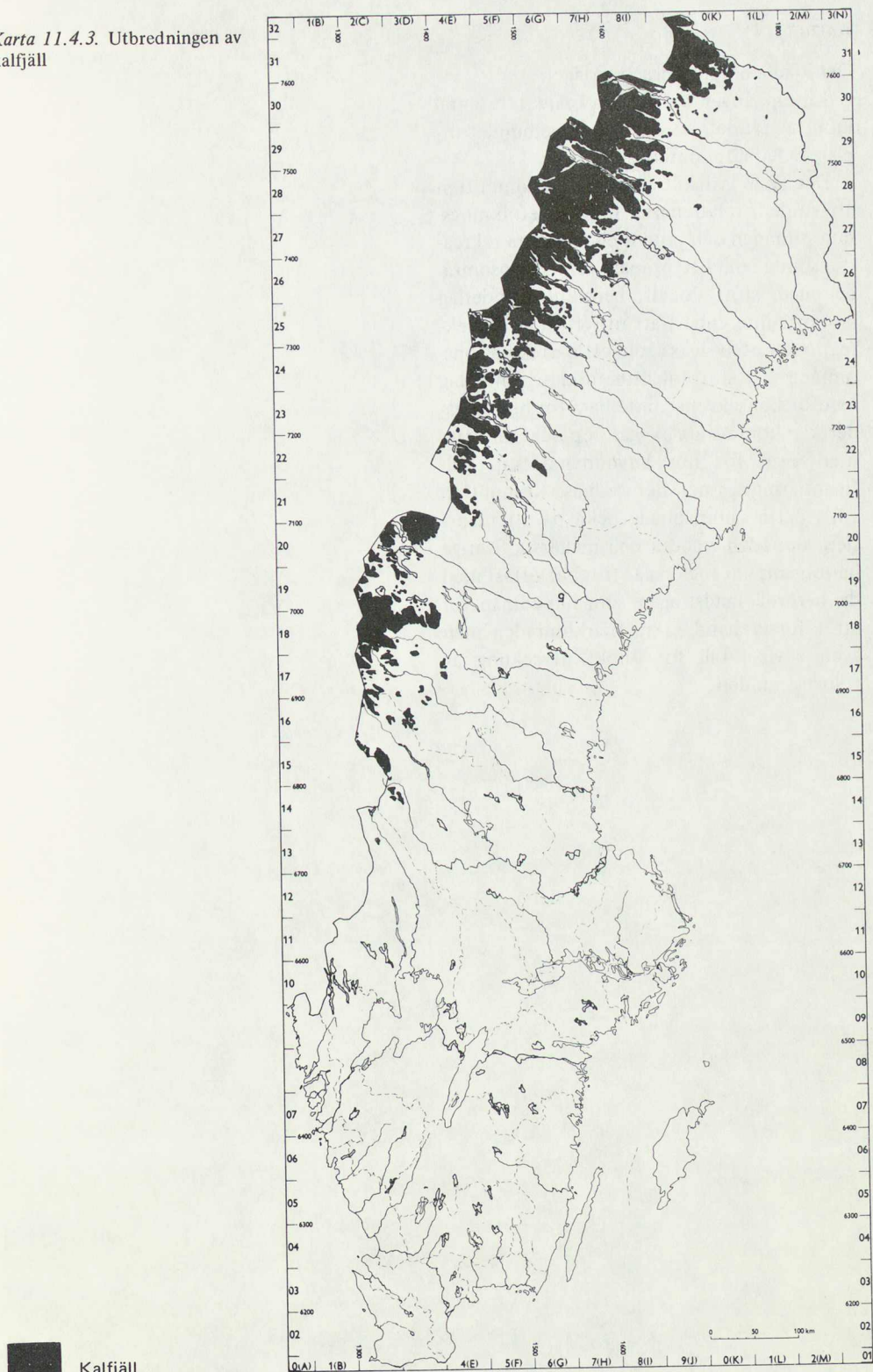
4. Vetenskapliga och andra skäl talar för att vissa delar av fjällvärlden även i fortsättningen bör behålla sin karaktär av vildmarks-

område. Dessa områden definieras och redovisas i den fysiska riksplaneringen (SOU 1971:75, sid. 200–201).

Trots dessa förhållanden anser kommittén att det måste vara ett riksintresse och i viss utsträckning även ett internationellt intresse att delar av fjällvärlden görs tillgängliga för de många som vill uppleva fjällvärlden utan att avstå från rimliga krav på service och tillgänglighet.

En sådan utveckling bör kunna ske utan att väsentliga miljövärden spolieras.

Karta 11.4.3. Utbredningen av kalvfjäll

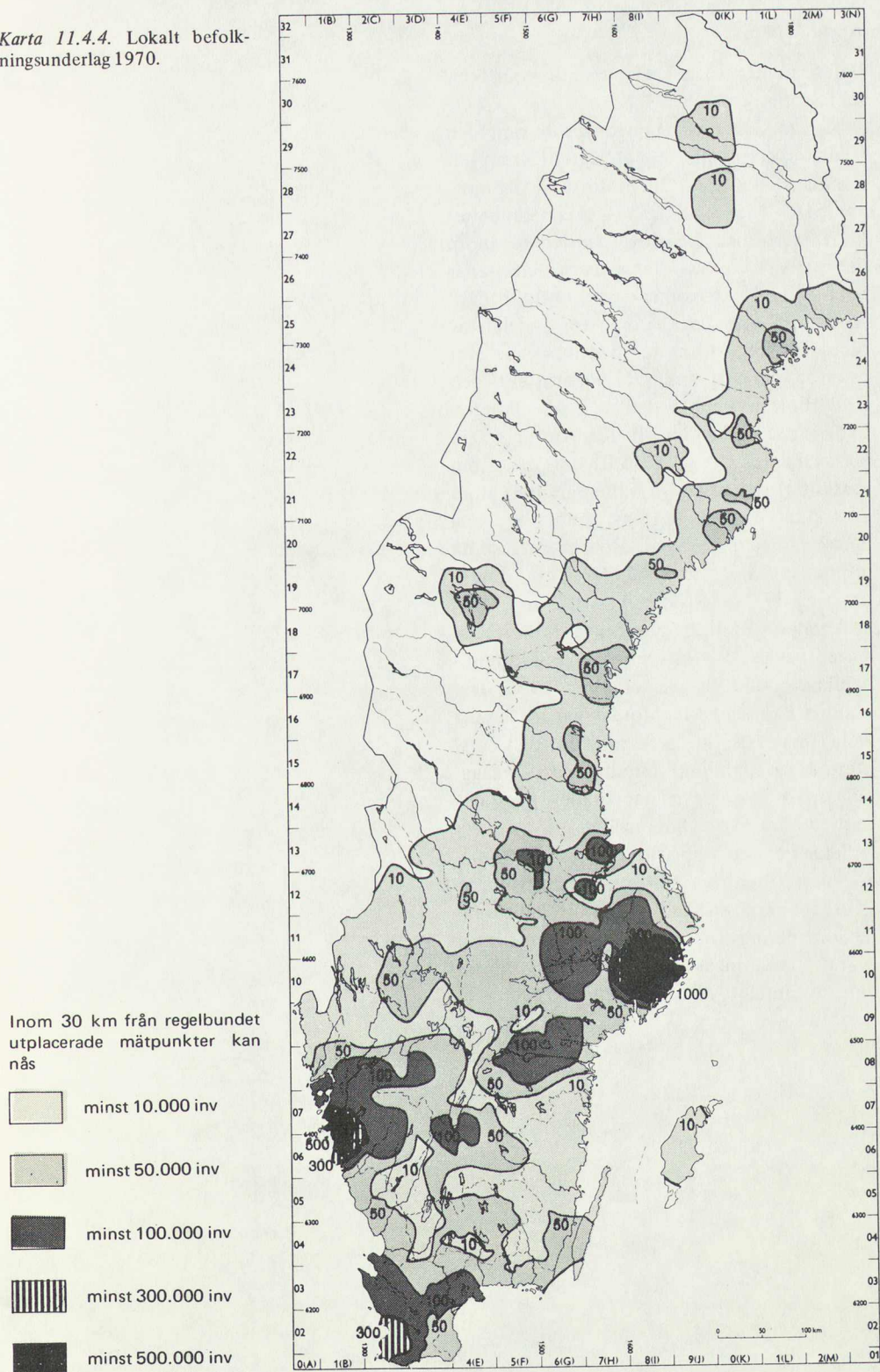
Karta 11.4.4.

Det lokala befolkningsunderlaget.

Kartan anger antalet invånare i tusental inom avståndet 30 km från regelbundet utplacerade mätpunkter.

Det är av särskilt intresse för kommittén att studera relationerna mellan befolknings-täta områden och potentiella primära rekrea-tionsområden. Ett primärt rekrea-tionsområde med stort lokalt befolkningsunderlag kommer inte enbart att utnyttjas av fjärrek-reationen utan också som ett närrekrea-tionsområde. Ett stort lokalt befolkningsunderlag medför konsekvenser inte bara för hur områ-det kan komma att byggas upp och utnyttjas utan även för hur huvudmannaskap och finansieringsformer bör ordnas. Kommittén vill i detta sammanhang peka på att man i flera områden i södra och mellersta Sverige har organiserat regionala stiftelser oftast med de berörda landstingen som huvudman för att i första hand säkra markområden men även i vissa fall för direkt utveckling av friluftsområden.

Karta 11.4.4. Lokalt befolkningsunderlag 1970.

Källa: Samhällsutvecklingen i glesbygderna, Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. Inrikesdepartementet 1972. Kartan visar situationen år 1970.

Karta 11.4.5.

Betesområden för svensk och norsk renskötsel i Sverige.

Kartan visar omfattningen av de områden i vilka samerna har renbetesrätt. Kartan har sammanställts från Renbetesmarksutredningen (SOU 1966:12) och 1972 års renbeteskonvention mellan Sverige och Norge. Inom det angivna området får samerna låta renar beta på såväl kronomark som enskild mark samt jaga och fiska inom större delen av området. Renskötsel får bedrivas hela året ovanför odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens lappmarker och på renbetesfjällen i Jämtlands och Kopparbergs län. Vintertid (1 okt.—30 april) får dessutom renskötsel ske nedanför odlingsgränsen inom de trakter som samerna av gammal sedvana besöker med sina renar. Renbetesmarkerna upptar en areal av 165 000 km² d. v. s. omkring 37 % av Sveriges yta.

Antalet egentligen sysselsatta inom rennäringen har av 1964 års rennäringssakkunniga beräknats till 904 personer år 1965. Det bundna kapitalet i renhjordar har av samma källa beräknats till ca 50 milj. kr. och dessutom är ca 20 milj. kr. bundna i fasta anläggningar. Avkastningen beräknades i procentledet till 13 milj. kr. om året.

Senare exakta uppgifter om sysselsättningen saknas men den allmänna målsättningen är att rennäringen skall på sikt bli självbärande som näring. Detta kan främst ske i form av rationaliseringar som innebär en minskning av antalet yrkesverksamma inom renskötseln.

Karta 11.4.5. Betsområden
för svensk och norsk rensköt-
sel i Sverige

Karta 11.4.6.

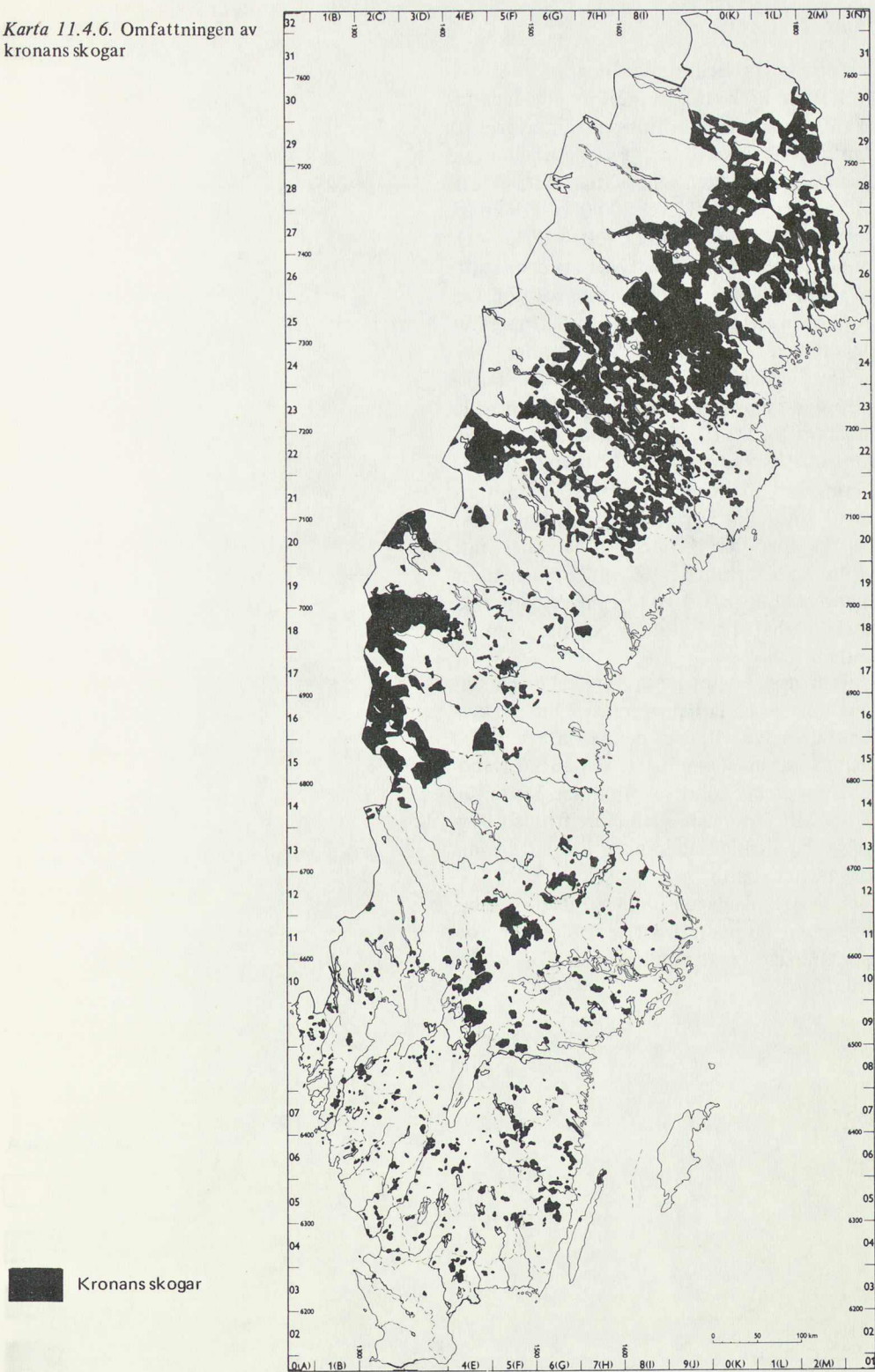
Utbredningen av Kronans skogar.

Kartan är sammanställd inom lantbruksstyrelsen och publicerades 1965 tillsammans med uppgifter om de större skogsbolagens markinnehav. Uppgifter om markinnehav är ofta svåröverskådliga och därför har kartan kommit till användning vid kommitténs bedömningar trots att den inte visar det aktuella dagsläget.

Vissa förändringar har skett på grund av nyförvärv och markbyte med andra skogsägare. Kartan innehåller endast det egentliga statliga skogsinnehavet. Utöver skogsmarkerna har kronan även andra markinnehav som inte finns sammanställda på riksomfattande kartor såsom de indragna kronoboställena, vissa statliga institutioners mark och de militära övningsområdena.

Kartredovisningen är inte helt konsekvent beträffande kronomark ovan odlingsgränsen: renbetesfjällen i Kopparbergs och Jämtlands län redovisas som kronomark på kartan under det att kronoöverloppsmark i Västerbottens och Norrbottens län inte har medtagits. Denna omfattar i stort sett hela fjällområdena i de båda länen. Kronans skogsinnehav förvaltas av domänverket som drivs som ett affärsdrivande statligt verk.

Karta 11.4.6. Omfattningen av kronans skogar

Fritidsbebyggelsens omfattning.

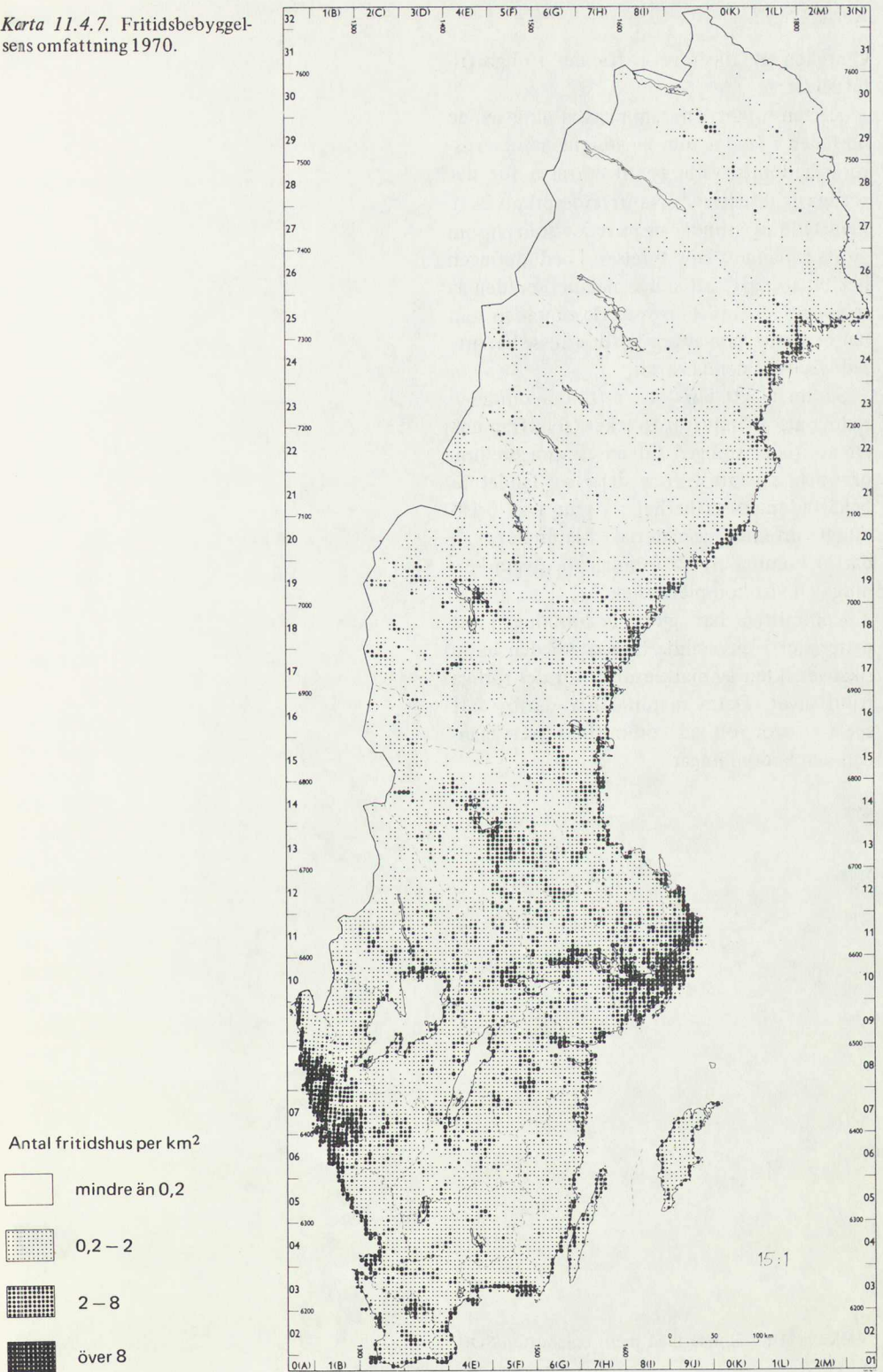
Kartan är hämtad ur en av civildepartementets materialredovisningar som bygger på lantmäteristyrelsens sammanställningar. Lantmäteristyrelsen uppskattar antalet fritidshus år 1970 till ca 500 000. Punktvisa fältstudier av geografiska institutioner och andra undersökningar antyder att denna siffra sannolikt fortfarande är något för låg. Kolonistugor och tillfälliga övernattningshus är inte med i lantmäteriets inventering.

Det enskilda fritidshusbyggandet började växa fram tidigare än samhället satte in åtgärder för att säkerställa strövområden vilket medfört att områden som haft goda betingelser för rörligt friluftsliv kommit att tas i anspråk. Kartbilden visar hur t. ex. Stockholms och Göteborgs närzoner fått stora koncentrationer. Civildepartementets material visar på två viktiga lokaliseringsfaktorer: närheten till tätorter och närheten till vatten.

Den näst högsta intensitetsskalan på kartan, innebär en täthet på minst 2 hus per kvadratkilometer. Redan denna täthet bör i många fall innebära att ett områdes användning för rörligt friluftsliv försvåras. Detta gäller särskilt i områden med äldre fritidsbebyggelse där markanvändningen för detta ändamål blivit extensiv.

I senare planlagda områden där fritidsbebyggelsen grupperats mera samlat kan förutsättningar fortfarande finnas för rörligt friluftsliv.

Karta 11.4.7. Fritidsbebyggelsens omfattning 1970.

Karta 11.4.8.

Områden av riksintresse för det rörliga friluftslivet.

Kartan utgör en sammanställning av de områden i landet som av statens naturvårdsverk bedömts vara av riksintresse för det rörliga friluftslivet.¹ Naturvårdsverkets sammanställning grundar sig på redovisningar som gjorts av landets länsstyrelser. I bedömningen har bl. a. ingått att skilja mellan områden av regionalt resp. riksintresse. De områden som har bedömts vara av regionalt intresse har inte redovisats på denna karta.

Sammanlagt har ett nittiototal områden redovisats av naturvårdsverket, som framhåller att redovisningen får anses vara preliminär och särskilt i vissa delar av landet är behäftad med osäkerhet på grund av bristfälligt inventeringsmaterial. Materialet kan därför komma att bli föremål för överarbetning och viss komplettering.

Kommittén har gjort bedömningen att materialet i nuvarande läge utgör den bästa riksöversikten av markresurser för det rörliga friluftslivet. Detta material har därför fått spela en stor roll vid kommitténs överväganden och bedömningar.

¹ (Källa: Hushållning med mark och vatten SOU 1971:75)

Karta 11.4.8. Områden av intresse för det rörliga friluftslivet

11.5 *Kommitténs förslag till primära rekreationsområden*

Utvärderingsarbetet har inneburit en sammanvägd bedömning av det inventeringsmaterial som tidigare redovisats. Utöver dessa översiktliga bedömningar har kommittén också gjort mera inträngande studier av olika områdets egenskaper. Kommittén eller delar därav har under utredningsarbetets gång besökt samtliga de föreslagna områdena och ett stort antal andra områden som inte medtagits vid de slutliga bedömningarna.

Tre vägledande principer har legat bakom ställningstagandena vid urvalet av de områden som enligt kommitténs bedömningar har de bästa förutsättningarna, nämligen att finna för landet unika landskapstyper och som lämpar sig väl för en framtida utveckling av rekreativlivet, att i största möjlighet kunna utnyttja befintliga anläggningar och områden för det rörliga friluftslivet och att finna områden som är relativt välbelägna i förhållande till landets större befolkningskoncentrationer. Den sammanlagda bedömningen av de lämpliga utvecklingsområdena innebär vissa kompromisser mellan dessa tre viktiga principer. I vissa fall har de naturliga förutsättningarna för en positiv utveckling bedömts vara så goda att stora avstånd till befolkningskoncentrationer har ansetts spela en underordnad roll, i andra fall det stora regionala trycket av befolkning bedömts ha en sådan betydelse att närbelägna primära områden angetts trots att betydligt mer avlägsna områden ansågs ha bättre naturliga förutsättningar.

Principen att i möjligaste mån utnyttja redan gjorda investeringar i anläggningar och områden är också viktig inte minst med tanke på de stora belopp som stat och kommun har satsat i sådana områden.

Mycket stora delar av landets befintliga inkvarteringskapacitet inryms i de föreslagna områdena eller deras närmaste omgivningar liksom i de tre storstadsområdena som enligt kommitténs bedömningar intar en särställning.

I sitt arbete har kommittén särskilt eftersträvat att få fram ett antal stora sammanhängande landskapsområden som dels inom sig inrymmer många omväxlande natur- och kulturtyper och som dessutom uppvisar stora skillnader sinsemellan.

Kommittén har även sökt beakta områden med stark kulturhistorisk tradition. Därvid har riksantikvarieämbetets redovisning i den fysiska riksplaneringen utgjort utgångspunkt. Med den stora kulturutjämning mellan olika delar av landet som skett under de senare decennierna gäller detta framförallt de synliga spåren i landskapet, som kan spela in i denna kulturhistoriska tradition. Språkliga och kulinariska olikheter, annorlunda klädsel och seder utmärker knappast längre olika svenska kulturprovinser.

I nedanstående översikt redovisas de förslag till primära rekreationsområden som framkommit vid kommitténs prioritering av tänkbara områden. Det totala antalet områden uppgår till 23 och varierar i ytan från Östskåne med 270 km² till Tärna—Graddisområdet i Lappland med 7 500 km².

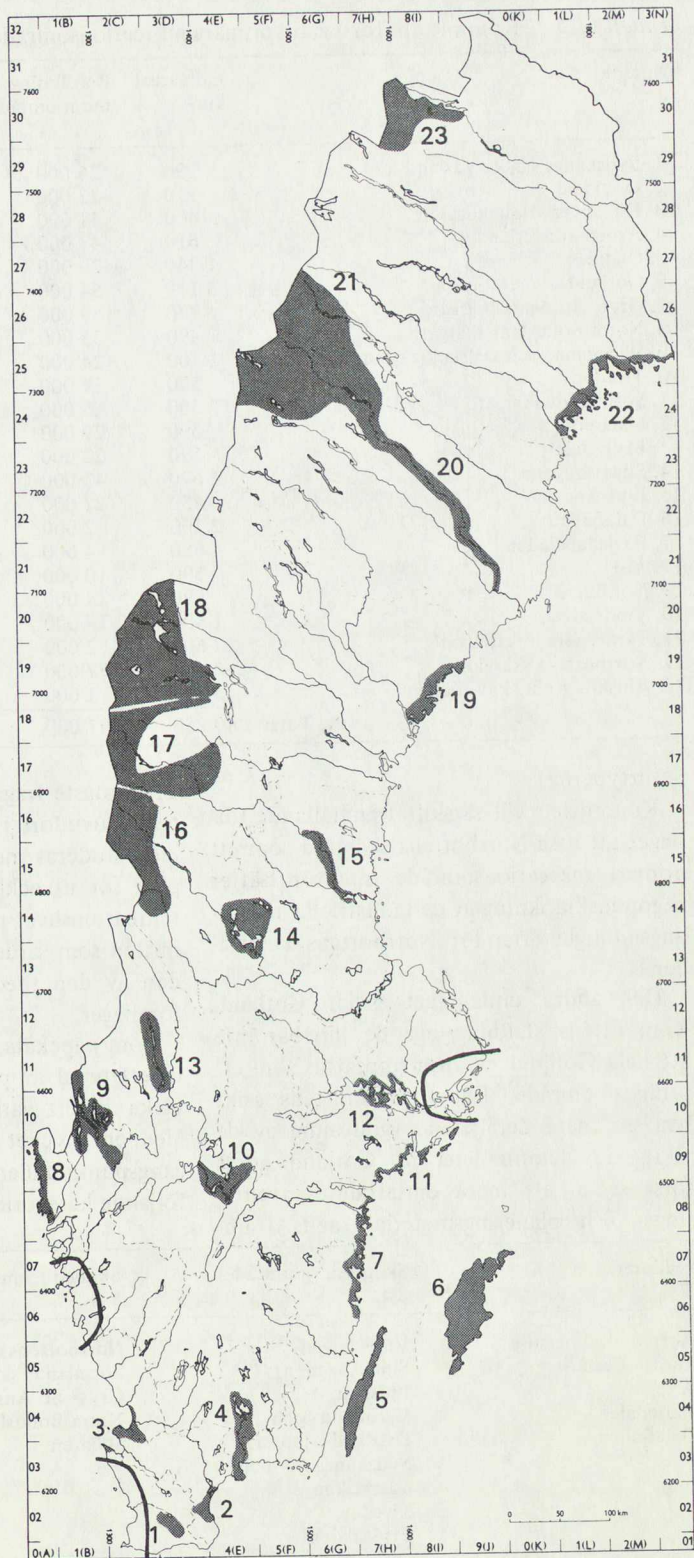
Det bör särskilt framhållas att avgränsningen av områdena endast är ungefärlig och innebär inte ett definitivt ställningstagande till hur områdena avgränsas. En definitiv avgränsning av vart och ett av de föreslagna områdena kan först göras efter de studier som bör föregå upprättande av en markanvändningsplan.

Kommittén har i sina utvärderingar av primära rekreationsområden utgått från naturvårdsverkets bedömningar. I två fall, där det enligt kommitténs bedömningar föreligger särskilda omständigheter, har områden som inte ingår i naturvårdsverkets redovisning bedömts utgöra primära områden. Det gäller Norrbottens skärgårdsområde där kommittén har avgränsat ett betydligt större område, i stort omfattande hela länets kust och skärgård. En bidragande orsak till kommitténs ställningstagande har varit den markerade brist på orörda skärgårdsområden som föreligger generellt i landet. En annan orsak har varit att försöka få en fördelning över hela landet på några av de viktigaste

Karta 11.5.1. Kommitténs förslag till primära rekreationsområden i Sverige.

Siffrorna hänvisar till uppställningen i tabell 11.5.1.

Den grova linjen avgränsar områden med vissa förutsättningar kring de tre storstadsområdena.

Tabell 11.5.1 Kommitténs förslag till primära rekreatiomsområden

Område	Landareal km ²	Befolkning inom området	Inom 30 km från periferin	Totalt när- befolknings- underlag
1. Sydskaånes sjö- och åslandskap	290	26 000	558 000	584 000
2. Östskååne	270	23 000	206 000	229 000
3. Kullaberg—Hallandsååsen	400	41 000	280 000	321 000
4. Åånen—Listerlandet	610	43 000	236 000	279 000
5. Öland	1 340	20 000	52 000	72 000
6. Gotland	3 110	54 000	—	54 000
7. Gryt—St. Anna skårgård	770	59 000	218 000	277 000
8. Norra Bohuslåns skårgård	490	33 000	89 000	122 000
9. Vårmlands och Dalslands sjöområde	1 100	24 000	79 000	103 000
10. Tiveden	590	19 000	169 000	188 000
11. Sörmlands skårgård	300	6 000	463 000	469 000
12. Mååaren	390	29 000	1 676 000	1 705 000
13. Fryksdalen	590	22 000	146 000	168 000
14. Siljansbygden	1 670	43 000	66 000	109 000
15. Ljusnan	450	27 000	91 000	118 000
16. Dalafjållen	2 100	2 000	9 000	11 000
17. Hårjedalsfjållen	4 680	4 000	30 000	34 000
18. Ååre	7 590	10 000	31 000	41 000
19. Nordingrå	690	14 000	101 000	115 000
20. Vindelååven	1 400	18 000	101 000	119 000
21. Tårna—Graddis fjållvårld	7 600	2 000	2 000	4 000
22. Norrbottens skårgård	660	77 000	42 000	119 000
23. Abisko—Kebnekajsefjållen	3 160	1 000	22 000	23 000
Totalt	40 250	597 000	4 667 000	5 264 000

naturltyperna.

Kommittén vill särskilt framhåålla att förslaget att utse Norrbottens skårgård som ett primårt rekreatiomsområde inte förutsätter nååon inskrånkning av de industriella utvecklingsmåligheterna för Norrbottens kustståder.

Det andra undantaget gåller Gotland. Kommitténs stållningstagande innebår inte att hela Gotland behöåver uppfattas som ett primårt område. Enligt kommitténs ååsikt kan en mera detaljerad avgrånsning av de viktigaste delområdena på Gotland göras först sedan ett mera omfattande inventerings- och planeringsmaterial tagits fram.

Bl. a. mååste fråågan om Visbys roll som eventuell huvudort i ett primårt rekreatiomsområde studeras mera ingåående. En öåversiktlig plan för utvecklingen av det fjårrinriktade rekreatiomslivet på Gotland bedöms av kommittén som sårdeles angelågen mot bakgrunden av den speciella problematik som hår föreligger.

Som pååpekats tidigare i detta avsnitt mååste ett urval av primåra rekreatiomsområden täcka in ett varierat utbud av naturtyper. Med en mycket grov klassificering som utgångspunkt faller de utvalda områdena in i följande kategorier:

Fjållområden 5 st.	Skogs- o. sjöområden 8st.	Skårgårdsområden 5 st.	Havskust 5st.
Abisko—Kebnekajse	Vindelååven	Norrbottens skårg.	Nordingrå
Tårna—Graddis	Siljansbygden	Sörmlands skårg.	Öland
Ååre	Ljusnan	Gryt—St. Anna skårg.	Gotland
Hårjedalen	Vårmlands och	Norra Bohuslåå	Östskååne
Dalafjållen	Dalslands sjöomr.	Måååaren	Kullaberg— Hallandsååsen
	Sydskaånes sjö- och åslandskap		
	Tiveden		
	Fryksdalen		

Kommittén vill framhålla att det utöver de 23 primära rekreatiomsområden som utpekats i detta betänkande även finns områden som i vissa avseenden kan sägas uppfylla kraven på rekreatiomsområden av riksintresse, inte minst genom att det i dessa finns ett stort utbud av boendemöjligheter och aktiviteter. Detta gäller de tre storstadsområdena och deras närmaste omgivning. Ur marknadsföringssynpunkt och produktutvecklings-synpunkt kommer dessa områden att kunna jämföras med de 23 föreslagna områdena.

I dessa områden är emellertid arealresurserna jämförelsevis knappa. Områdena torde trots denna brist kunna betraktas som delvis utvecklingsbara rekreatiomsområden.

I den fortsatta övergripande planeringen av landets turism och friluftsliv bör hänsyn tas till att dessa områden även i fortsättningen måste få den utveckling som deras karaktär av storstadsturistområden kräver, exempelvis genom kompletteringar av det befintliga utbudet av boende- och aktivitet-sanläggningar.

Det bör också framhållas att kommittén inte närmare studerat frågan i vilken utsträckning dessa 23 primära rekreatiomsområden kan komma att utvecklas på grund av den marknadsmässiga efterfrågan.

11.6 Uppgifter om de primära rekreatiomsområdena

De 23 primära områdenas sammanlagda areal uppgår till ca 40 000 km² vilket motsvarar 8,9 % av Sveriges areal. Inom områdena bor ca 600 000 invånare, ca 7,4 % av landets befolkning. De primära områdena är således något mer glest befolkade än genomsnittet i landet.

En översiktlig beräkning av restidsavståndet visar hur stor del av befolkningen som kan nå de föreslagna områdena inom 1, 2 och 3 timmars färdväg. (Tabell 11.6.1). Härvid har schablonmässigt beräknats 60 km hastighet per timme från en godtyckligt vald centrumpunkt inom resp. primära område. Totalt torde något över 5 milj. invånare ha

Tabell 11.6.1 Befolkning i restidszoner kring de föreslagna primära rekreatiomsområdena (Befolkning i 1 000-tal).

	0-1 tim.	1-2 tim.	2-3 tim.	0-3 tim.
1. Sydskaånes sjö- och åslandskap	706	422	307	1 435
2. Östskååne	314	835	351	1 500
3. Kullaberg-Hallandsåsen	336	887	1 154	2 377
4. Åsnen-Listerlandet	395	640	1 061	2 046
5. Öland	10	101	254	365
6. Gotland	54	-	-	54
7. Gryt-St. Anna skårgård	173	550	2 215	2 938
8. Norra Bohusläns skårgård	223	874	573	1 670
9. Vårmlands och Dalslands sjöområde	100	543	1 230	1 873
10. Tiveden	234	1 028	1 372	2 634
11. Sörmlands skårgård	1 378	682	793	2 853
12. Mälaren	1 710	700	72	2 480
13. Fryksdalen	215	471	1 044	1 730
14. Siljansbygden	148	417	683	1 248
15. Ljusnan	134	388	390	912
16. Dalafjällen	6	62	179	247
17. Härjedalsfjällen	6	37	86	129
18. Åre	13	71	37	121
19. Nordingrå	139	171	201	511
20. Vindelälven	105	150	157	412
21. Tårna-Graddis fjällvärld	4	17	33	54
22. Norrbottens skårgård	122	116	129	367
23. Abisko-Kebnekajsefjällen	1	3	26	30

mindre än 60 km till åtminstone ett primärt rekreationsområde. Detta faktum understryker starkt att de föreslagna områdena i många fall, särskilt i södra och mellersta Sverige, även måste spela en väsentlig roll för närrekreation.

Som påpekats tidigare har kommittén endast gjort en mycket schematisk avgränsning av de föreslagna rekreationsområdena. Med ledning av de förslag till avgränsning som kommittén redovisar här är det möjligt att urskilja vilka kommuner som kommer att bli berörda av förslagen. Den förteckning som redovisas här medtar kommuner enligt indelning 1.1.1974. Sammanlagt berörs 72 kommuner av förslagen. Vid avgränsningen av de primära områdena har inte hänsyn tagits till de administrativa gränserna utan avgränsningen har helt anpassats efter de naturgivna resurser som kommittén bedömt nödvändiga att ingå i området. Detta har fått konsekvensen att i några fall kan upp till 5–6 kommuner och 2–3 län beröras av ett primärt område. Denna omständighet kommer att ställa stora krav på interkommunalt samarbete för att

lösa planfrågor och andra problem som hänger samman med områdenas utveckling.

Kommittén vill understryka att den avgränsning som gjorts av de primära områdena är grov och bör senare kunna bli föremål för en överarbetning i samband med att utvecklingsplaner för resp. område upprättas.

De ändringar av avgränsningarna som kan bli följden av en sådan överarbetning kan givetvis innebära att kommuner kommer att läggas till eller dras ifrån ovanstående förteckning.

11.7 Utvecklingen av rekreativlivet i de primära rekreativområdena

11.7.1 Det statlig lokaliseringsstödet

Utöver att kanalisera åtgärder inom samhällsplanering och marknadsföring till de primära områdena bör enligt kommittén vissa regionalpolitiska åtgärder tillgripas för att styra utvecklingen. Dessa synpunkter har framförts i kommitténs delbetänkande "Statligt

Förteckning över kommuner som berörs av de föreslagna primära rekreativområdena

Område	Kommuner (1/1 1974)
1. Sydskaånes sjö- och åslandskap	Lund, Sjöbo, Skurup, Ystad
2. Östskåne	Simrishamn, Tomelilla, Kristianstad
3. Kullaberg–Hallandsåsen	Höganäs, Båstad, Laholm, Halmstad
4. Åsnen – Listerlandet	Växjö, Tingsryd, Alvesta, Karlshamn, Sölvesborg, Bromölla
5. Öland	Borgholm, Mörbylånga
6. Gotland	Gotland
7. Gryt–St. Anna skärgård	Norrköping, Söderköping, Valdemarsvik, Västervik, Oskarshamn
8. Norra Bohuslän	Strömstad, Tanum, Kungshamn, Lysekil
9. Värmlands och Dalslands sjöområde	Årjäng, Bengtsfors, Åmål
10. Tiveden	Karlsborg, Laxå, Askersund
11. Sörmlands skärgård	Nynäshamn, Haninge, Södertälje, Nyköping,
12. Mälaren	Enköping, Strängnäs, Södertälje, Ekerö, Upplands Bro
13. Fryksdalen	Sunne, Torsby, Kil
14. Siljansbygden	Orsa, Rättvik, Leksand, Mora
15. Ljusnan	Ljusdal, Bollnäs
16. Dalafjällen	Malung, Älvdalen
17. Härjedalsfjällen	Härjedalen
18. Åre	Åre
19. Nordingrå	Örnsköldsvik, Kramfors
20. Vindelälven	Sorsele, Norsjö, Lycksele, Vindeln, Umeå, Vännäs
21. Tärna–Graddis fjällvärld	Arjeplog, Sorsele, Storuman
22. Norrbottens skärgård	Haparanda, Kalix, Luleå, Piteå
23. Abisko–Kebnekajsefjällen	Kiruna, Gällivare

Tabell 11.6.2 Inkvarteringskapaciteten i de föreslagna primära områdena.

Område	Bäddkapacitet inom området	Därav camping (ca)	Bäddkapacitet (ca) max. 30 km avst. från området	Summa
1. Sydskaånes sjö- och åslandskap	250	230	11 000	11 250
2. Östskåne	2 750	2 330	9 000	11 750
3. Kullaberg–Hallandsåsen	6 650	3 210	16 800	23 450
4. Åsnen–Listerlandet	1 700	1 040	14 500	16 200
5. Öland	22 500	20 520	3 950	26 450
6. Gotland	11 250	6 460	–	11 250
7. Gryt–St. Anna skärgård	7 450	7 280	10 000	17 450
8. Norra Bohusläns skärgård	16 450	13 130	8 700	25 150
9. Värmlands och Dalslands sjöområde	1 300	570	950	2 250
10. Tiveden	800	600	5 500	6 300
11. Sörmlands skärgård	1 500	970	6 300	7 800
12. Mälaren	2 050	520	24 000	26 050
13. Fryksdalen	2 170	1 500	3 900	6 070
14. Siljansbygden	9 650	6 530	1 250	10 900
15. Ljusnan	2 200	980	550	2 750
16. Dalafjällen	1 250	200	1 800	3 050
17. Härjedalsfjällen	2 150	890	3 700	5 850
18. Åre	6 400	600	4 100	10 500
19. Nordingrå	1 200	630	3 200	4 400
20. Vindelälven	660	510	4 050	4 710
21. Tärna–Graddis fjällvärld	750	290	–	750
22. Norrbottens skärgård	9 100	5 730	1 500	10 600
23. Abisko–Kebnekajsefjällen	600	–	1 500	2 100
Totalt	110 780	74 740	136 250	247 030

lokaliseringsstöd till rekreationsanläggningar” (Stencil Jo 1971:7). I detta delbetänkande föreslog kommittén riktlinjer för hur fortsatt lokaliseringsstöd borde ges till det fjärrinriktade rekreationslivet.

De allmänna riktlinjerna för lokaliseringsstöd till turistnäringen fastställdes genom statsmakternas beslut hösten 1972. Bl. a. fastslogs att stöd till investeringar i rekreationsanläggningar bör utgå endast när regionalpolitiska motiv föreligger. Lokaliseringsstödet på rekreationssektorn bör enligt detta beslut förbehållas områden där det inte finns förutsättningar för industriell expansion men väl för turism, dvs. i mer utpräglade glesbygdsområden, främst fjällregionerna. Utanför de nordligare delarna av landet bör stöd lämnas för punktinsatser i särskilda fall. Det regionalpolitiska stödet bör koncentreras till ett begränsat antal orter.

Det regionalpolitiska stödet skall liksom

hittills lämnas i form av lokaliseringsstöd och utbildningsstöd.

Lokaliseringsstöd till turistanläggningar har enligt praxis under tiden till 1/7 1973 endast beviljats i form av lån. Stöd skall i fortsättningen kunna ges också som bidrag, dock med stor försiktighet med hänsyn till branschens konkurrenskänslighet. Även lånegaranti för anskaffning av rörelsekapital skall kunna ifrågakomma i samband med att lokaliseringsstöd beviljas.

I några av de områden som föreslås som primära rekreationsområden utanför stödområdet kan sysselsättningsläget och industriella utvecklingsmöjligheter bli så pass svaga att statligt stöd till sysselsättningskapande åtgärder kan ifrågakomma. Av kommitténs föreslagna 23 primära rekreationsområden faller följande 15 inom det allmänna stödområdet:

Nr. Område

5. Öland
 6. Gotland
 8. Norra Bohusläns skärgård
 9. Värmlands och Dalslands sjöområde
 13. Fryksdalen
 14. Siljansbygden
 15. Ljusnan
 16. Dalafjällen
 17. Härjedalsfjällen
 18. Åre
 19. Nordingrå
 20. Vindelälven
 21. Tärna-Graddis fjällvärld
 22. Norrbottens skärgård
 23. Abisko-Kebnekajsefjällen
-

Följande 8 områden ligger utanför det allmänna stödområdet:

Nr. Område

1. Södra Skånes sjö- och åslandskap
 2. Östskåne
 3. Kullaberg-Hallandsåsen
 4. Åsnen-Listerlandet
 7. Gryt-St. Anna skärgård
 10. Tiveden
 11. Sörmlands skärgård
 12. Mälaren.
-

11.7.2 Särskilda medel för nya satsningar

För att bekosta utbyggnaden av basinvesteringar i de primära rekreationsområdena i södra Sverige utanför det allmänna stödområdet föreslår kommittén att det anslås särskilda medel till statens naturvårdsverk för detta ändamål. I avsikt att säkra beredskapsarbeten har under de senaste åren förekommit att medel för beredskapsarbeten överförts till statens naturvårdsverk för påskyndad utbyggnad av avloppsreningsverk. Ett förhöjt statsbidrag har utgått via statens naturvårdsverk som således kanaliserade medel som i normala fall hade använts genom arbetsmarknadsstyrelsen.

Enligt långtidsutredningens bedömningar måste ca 190 000 nya arbetstillfällen nyskas inom en relativt kort period för att trygga landets sysselsättning. Många av dessa

måste tillskapas utanför det nuvarande stödområdet. Utbyggnaden av vissa primära rekreationsområden måste enligt kommitténs bedömningar väl kunna passa in i en sådan verksamhet och kunna utgöra alternativ till andra arbetsmöjligheter inom områden där beredskapsarbeten måste sättas in.

11.7.3 Planering av markanvändningen

Att ett område markerats som ett primärt rekreationsområde vid kommitténs bedömningar innebär att kommittén anser att betydande arealer för det rörliga friluftslivet behöver avsättas

Andra arealkrävande aktiviteter som är nödvändiga för samhällsutvecklingen måste självfallet utvecklas. Kommittén anser dock att planeringen av markanvändningen måste ske med särskild omsorg i dessa områden. Industrier, kommunikationsnät, bostadsområden och andra för regionerna viktiga anläggningar måste studeras i en översiktlig planering med särskild hänsyn till de problem som rekreationslandskapet erbjuder. Det är nödvändigt att rationaliseringsåtgärder inom jord- och skogsbruket även sker mot bakgrund av och med ledning av en sådan planering.

Inom de primära rekreationsområdena finns ofta restriktioner av olika slag för utvecklingen av turism och friluftsliv. Dessa berör som regel främst begränsade delar av områdena och kan vara bestämda av olika intressen som t. ex. den vetenskapliga naturvärden, det militära försvaret eller rennäringen. Genom att kommittén i sitt urval av primära områden tillmätt naturmiljöns kvaliteter stor vikt förekommer inom de primära områdena ett stort antal naturvetenskapligt intressanta och skyddsvärda objekt och områden.

Ett viktigt problem som aktualiseras i de flesta primära områden är ett kraftigt tryck på särskilt attraktiva partier för uppförande av enskild fritidsbebyggelse.

Kommitténs antaganden om den framtida utvecklingen av rekreationslivet pekar mot att flera av de primära rekreationsområdena, särskilt i södra och mellersta Sverige, kom-

mer att få ta emot stora strömmar av dagbesökare utöver de som övernattar på olika anläggningar. Dessa olika typer av markefterfrågan kan komma att leda till kritiska situationer för markanvändningen, vilket bör beaktas inte minst i sådana primära områden i vilka marknadsmässiga skäl talar mot en mer omfattande utbyggnad av rekreativlivets anläggningar under en första period.

För att kommitténs intentioner beträffande de primära områdenas funktion som semesterområden för stora delar av det svenska folket skall kunna förverkligas krävs en aktiv och noggrann planering av dessa områden. Planeringen bör bl. a. visa hur områdenas naturliga landskapsförutsättningar kan vidmakthållas vid ett successivt intensivare rekreativlivsutnyttjande.

Kommittén anser att en huvudplan för markanvändningen i vart och ett av de uppräknade primära områdena bör upprättas så snart som möjligt. För ett av dessa områden, Åreområdet, finns huvuddragen i sådan plan redan framtagna genom kommitténs försorg. I två andra områden, Vindelälvsområdet och Tärna-Graddisfjällen har kommittén upprättat detaljerade program som underlag för en sådan planering. Upprättande av huvudplaner för markanvändningen i de primära områdena kommer i de flesta fallen att beröra flera kommuner (i vissa fall upp till 5 eller 6 kommuner) och i flera fall berörs även mer än ett län.

Kommittén anser samordningen av markanvändningsplaneringen i de primära områdena väsentlig. En samverkan mellan berörda kommuner i syfte att precisera huvuddragen i områdenas markanvändning erfordras. I enlighet med vad som gäller för fullföljandet av den fysiska riksplaneringen, torde det ytterst ankomma på resp. länsstyrelse att svara för att erforderlig samordning kommer till stånd. I några enstaka fall berörs endast en kommun av ett primärt rekreativlivsområde. I dessa fall torde erforderlig markanvändningsplanering kunna ske inom ramen för kommunens generalplanering.

Riksdagens beslut med anledning av prop. 1972:111 innebär att den fysiska riksplane-

ringens intentioner skall fullföljas i samarbete bl. a. mellan kommuner och länsstyrelser. Som ett led i detta arbete har länsstyrelserna anbefallts att till den 1 juli 1974 i samråd med kommunerna till Kungl. Maj:t redovisa program för den kommunala planering och de insatser från länsstyrelsernas sida som föranleds av den fysiska riksplaneringen. Inom ramen för det fortsatta arbetet med den fysiska riksplanen bör enligt kommitténs mening frågan om de primära rekreativlivsområdenas planmässiga behandling ingående övervägas.

11.7.4 Organisatoriska frågor

Den fortsatta utvecklingen av anläggningar för rekreativlivet såsom boendeanläggningar, aktiviteter m. m. bör ske mot bl. a. följande bakgrund.

1. Utbyggnaden och utvecklingen måste ske efter en bestämd fysisk planering. Formerna för hur en sådan planering kan organiseras diskuteras i föregående avsnitt. Ett exempel på inriktningen av en sådan planering återfinns i kommitténs Vindelälvsprogram, (Ds Jo 1972:4).

2. Utbyggnad av anläggningar inom området måste ske i enlighet med en bestämd helhetsplan för uppbyggnaden. I denna plan måste ingå noggranna marknadsbedömningar och beräkningar av anläggnings- och driftskostnader. En klart finansieringsansvar inte bara beträffande investeringar utan också beträffande driftskostnader bör klarläggas i en sådan utvecklingsplan. Utvecklingsplanen för anläggningarna bör vara utformade på ett sådant sätt att den kan förverkligas etappvis. Ett exempel på en sådan utvecklingsplan kan vara kommitténs Åreplan och den därefter av en särskild arbetsgrupp upprättade "Rapport avseende utbyggnad i Åreregionen för turism och rekreation". (Ds Jo 1972:7.)

3. En organisation för planering av utbyggnaden, dess projektering och marknadsinriktning bör bildas sedan översiktliga utvecklingsplaner föreligger. En sådan organisation bör bildas innan någon mer omfattande

utbyggnad igångsätts. Formerna för en sådan organisation bör anpassas efter de olika behov som föreligger i de olika områdena. I fallet Åre har utredningen föreslagit ett uppbyggnadsbolag med de viktigaste berörda intressenterna som huvudmän dvs. kommunen, landstinget och företrädare för näringen. Hittills har ett särskilt projekteringsbolag bildats med företrädare för dessa intressenter. Ett särskilt statligt bidrag för projekteringen har också beviljats av värrisdagen 1973. Kommittén finner det angeläget att staten bör engageras i lämplig form i verksamheten för att följa och kontrollera användningen av de statliga medlen. För att säkerställa de intentioner som kommittén uttryckt beträffande utvecklingen av de primära rekreationsområdena — inte minst aspekter såsom tillgänglighet för alla, rekreationsutbudet och naturvärden — är det väsentligt att statens naturvårdsverk och de berörda länsstyrelserna aktivt följer planeringen och utvecklingsprogrammen i områdena. Utvecklingen i de primära rekreationsområdena bör även bli föremål för översiktliga behandlingar inom den föreslagna samarbetsdelegationen för turistfrågor.

Kommitténs förslag till organisatoriska lösningar för den statliga medverkan i utvecklingen av landets rekreationsliv syftar dock inte till ett hårdare statligt engagemang i de primära områdenas utveckling eller drift.

Den nya centralorganisationen, Sveriges Turistråd förutsättes medverka i utvecklingsbolagens verksamhet bl. a. genom att aktivt medverka vid upprättande av utvecklingsplaner för de primära rekreationsområdena, marknadsbedömningar och rådgivning vid projektering av olika anläggningar.

4. Om verksamheten vid olika anläggningar blir omfattande i de primära rekreationsområdena bedömer kommittén lämpligt att ett för ett helt rekreationsområde gemensamt driftbolag bör bildas för att lösa samordningsproblemen särskilt de som uppstår på aktivitetssidan. Driftbolagen bör vara av regional karaktär och då leda vissa övergripande aktiviteter såsom transporter, exkursionsverksamhet och överföringstrafik mellan flygfält och

anläggningar. Även lokala driftbolag kan förekomma i större rekreationsorter och där bl. a. svara för samordning och driftfrågor, exempelvis gemensam drift av liftsystém, informationsverksamhet, fritidsfiske eller andra aktiviteter.

11.7.5 Utbyggnadstakt och målinriktning i de föreslagna primära rekreationsområdena

I tidigare sammanhang har kommittén påpekat att ett primärt område bör ha en stor boendekapacitet för att funktioner som marknadsföring, aktivitetsutbud och fjärrtransporter skall kunna fungera tillfredsställande. Dessa synpunkter har bl. a. kommitté till uttryck i Åre-planen (Ds Jo 1971:5).

En i internationella sammanhang ofta förekommande siffra på minsta bäddunderlag för ett fungerande fjärrekreationsområde brukar vara omkring 5 000 bäddar. I Åre-planen föreslås en utbyggnad i regionen från ca 4 000 till ca 10 000 bäddar.

Kommitténs bedömning och utvärdering av vilka områden som har de bästa förutsättningarna för att utvecklas till turist- och rekreationsområden betyder givetvis inte att dessa områden inom ett kortsiktigt tidsperspektiv skall byggas ut till 5 000 bäddar. En sådan målsättning skulle till och med vara otänkbar inom en mycket långsiktig utvecklingsplan på riksnivå.

Den genomgång av de föreslagna primära områdenas nuvarande inkvarteringskapacitet som redovisas i tabell 11.6.2. visar att det i många områden eller i dessas närzoner redan i dag finns en åtminstone kvantitativt tillfredsställande situation. Kompletteringar av lämpliga inkvarteringsformer såsom till exempel semesterbyar och vandrarhem kan emellertid aktualiseras. Ett sådant behov liksom behov av andra anläggningar eller åtgärder måste fastställas genom de utvecklingsplaner som bör upprättas för vart och ett av områdena. Utbyggnadstakten måste därefter hela tiden kunna göras anpassad till marknadsbehovet. Detta bör ske i samråd med den nya organisation som kommittén föreslår.

Kommittén vill starkt understryka att ut-

vecklingsplaner avseende anläggningar för boende, aktiviteter och andra anläggningar får en sådan form att konsekvenserna av en etappvis uppbyggnad klart belyses.

Det bör särskilt uppmärksammas att i många fall har de av förslagen berörda kommunerna inte tillräckliga egna resurser för att bekosta markanvändningsplaner eller utvecklingsplaner. Särskilda statsanslag kan i dag i vissa fall utgå till kommunal översiktlig planering. Kommittén vill peka på att särskilda bidrag för översiktlig planering även bör kunna komma till användning vid översiktlig planering av primära rekreationsområden.

11.7.6 Sekundära och övriga rekreationsområden

Ett utpekande av de 23 föreslagna primära rekreationsområdena innebär enligt kommitténs mening inte att det allmännas intresse för andra typer av rekreationsområden får skjutas i bakgrunden.

Förekomsten av en översiktsplan för de primära rekreationsområdena kommer att innebära att samhället får en vägledning om hur allmänna medel till rekreationsanläggningar bör kanaliseras men frågan om vilken andel av de totala resurserna som de primära områdena bör ha anser sig inte kommittén kunna bedöma.

Utöver de primära områdena finns det ett stort antal områden som också lämpar sig för olika former av turism och rörligt friluftsliv. Som tidigare påpekas upptar naturvårdsverkets inventeringar ett 90-tal områden som betraktas som av riksintresse för det rörliga friluftslivet och dessutom ett stort antal områden som är av regionalt intresse för rörligt friluftsliv. I många av dessa måste allmänna medel satsas för att de skall kunna möta efterfrågan på friluftslivets olika aktivitetsformer. Inte minst är detta viktigt i områden som har stor betydelse för närrecreationen och veckoslutsrecreationen.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

11.7.2. ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

1. *Av ledamoten Holmberg*

Den nya organisation för befrämjande av rekreations- och turistlivet i Sverige, som presenteras genom föreliggande utredning, är från bl a principiella synpunkter viktig. Det gäller i synnerhet utredningens förslag om att verksamheten skall bli konsumentinriktad i motsats till den nuvarande producentdominansen i Svenska Turisttrafikförbundet. Jag har som ledamot av utredningen, som en konsekvens av denna nya inriktning, föreslagit en vidgad konsumentstyrning genom utökad styrelserepresentation i den nya organisationen. Förslaget har inte accepterats av utredningsmajoriteten varför skälen för förslaget utvecklas i detta särskilda yttrande.

1 *De stora konsumentgrupperna*

Om den nya organisationen skall kunna förverkliga huvudparten av de mål som utredningen preciserar är det nödvändigt med goda kontakter med de breda och väl organiserade konsumentgrupperna i landet. Den förändring av konsumtionsmönstret, som utredningen anser angelägen, åstadkommes inte genom ett ökat utbud av tjänster och traditionell marknadsföring. På detta konsumtionsområde är det, för att uppnå för alla goda resultat, nödvändigt att bryta med vissa traditioner och medverka med informa-

tion och upplysning på ett radikalt nytt sätt.

En väsentlig förutsättning för detta är att konsumenterna själva ges reella möjligheter att på för dem väsentliga områden medverka till att styra den nya organisationen, som av en enhällig utredning betecknas som konsumentinriktad.

2 *Marknadsföringsavgiften en konsumentskatt*

Utredningsarbetet har på ett utomordentligt klart sätt bevisat att de nuvarande produktionsföretagen inom branschen inte är beredda att med stöd av egna medel skapa en ny organisation av denna karaktär. Det har inte heller ansetts realistiskt att med statsmedel och genom bidrag från kommunerna och landstingen ekonomisera hela verksamheten. Därigenom har den marknadsföringsavgift, som utredningen enhälligt föreslår, också av mig ansetts oundviklig. Den torde kunna betraktas som en form av speciell konsumentskatt och är nödvändig om den föreslagna organisationen skall kunna fungera. Konsumenternas särskilda bidrag är därigenom avgörande för verksamheten.

3 *Konsumenternas styrmöjligheter*

Mot denna bakgrund, dvs organisationens nya och konsumentorienterade mål, de sto-

ra konsumentgruppernas ställning och den speciella ekonomiska konstruktionen för organisationens verksamhet, framstår för mig konsumenternas påverkan på organisationen som extra betydelsefull. Den föreslagna stiftelsen och styrelsen bör därför, enligt utredningens mening, förstärkas med representation från de organisationer som ägs och styrs av organiserade konsumenter, dvs de konsumentkooperativa folkrörelserna. Jag syftar därvid på Kooperativa förbundet med landets konsumentföreningar. Oljekonsumenternas förbund med OK-föreningar, HSB:s Riksförbund med HSB-föreningar samt Reso och Folksam. Dessa organisationer har samtliga direkta erfarenheter av ett folkligt rekreativt liv av den karaktär som utredningen strävar efter, utöver allmänna erfarenheter och speciella kunskaper om de breda konsumentgruppernas behov.

Denna bakgrund är av väsentlig betydelse för den nya och utan av traditioner belastade organisationen. Sammantaget kan denna folkrörelsegrupp, tillsammans med den övriga konsumentrepresentation som föreslås, med avgörande tyngd representera det breda konsumentintresset i detta sammanhang.

4 Sammanfattning

Jag föreslår därför att Sveriges Turistråd inrättas enligt majoritetsförslaget, men kompletteras enligt följande:

De konsumentkooperativa folkrörelserna erbjuds att ingå i den nya stiftelsen och ges som följd av detta lämplig representation i styrelsen.

2. Av ledamoten Palm

Om bildande av Sveriges turistråd och styrelsens sammansättning

Staten, landsting och kommuner svarar idag för mycket stora insatser för turistnäringen. Detta belyses av utredningen. Sveriges Turistråds uppgift blir att tillse att turistnäringens produkter marknadsförs effektivt ur såväl

producenters som konsumenters synpunkt. Turistrådet tillkommer på statens initiativ men en av rådets viktigaste funktioner för att kunna lösa sin uppgift måste vara att samordna statens, landstingens och kommunernas satsningar så att en effektiv marknadsföring blir möjlig. Kommitténs förslag ger avsevärda möjligheter härtill. Turistrådet ges enligt organisationsförslaget ett kunnande inom näringens marknadsföring och avsevärda ekonomiska möjligheter att stimulera till samarbete kommuner och regioner emellan.

Under utredningens gång har försök gjorts för att åstadkomma en samordning av marknadsföringen med landet uppdelat i ett fåtal större regioner. Ett färdigt förslag med utsikt till genomförande har inte kunnat tas med i betänkandet. Det blir turistrådets uppgift att arbeta vidare med sådana projekt. För att kunna klara detta bör turistrådets ställning ytterligare förstärkas.

Enligt min mening sker det om turistrådets roll som samarbetsorgan för staten, landsting och kommuner mycket klart markeras. Rådet bör därför bildas enbart av staten, Svenska Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet och styrelsen utses av dessa tre stiftare. Styrelseledamöternas antal kan då också hållas lågt och styrelsens arbete blir effektivt.

Styrelsens viktigaste ansvar gäller att övervaka samordningsarbetet, turistrådets egen organisation samt verksamhetens finansiering. Detta ansvar anonymiseras om fler intressenter får säte i styrelsen.

Konsumenters, producenters och andra intressenters berättigade krav att komma till tals i turistrådets verksamhet och styrelsens behov av orientering och förslag angående näringens problem bör tillgodoses genom en delegation för turistnäringen som styrelsen tillkallar.

Styrelsen

Jag föreslår att styrelsen består av 7 ledamöter.

Kungl. Maj:t utser ordförande, vice ordfö-

rande samt två ledamöter. Svenska Kommunförbundet utser två ledamöter och Svenska Landstingsförbundet en ledamot. Ledamöterna förses med personliga suppleanter. Jag förordar en treårig mandatperiod för styrelsens ledamöter.

Styrelsen utser inom sig ett arbetsutskott på tre personer.

Styrelsen utser också en delegation för turistnäringen. I denna bör ingå representanter för producenter och konsumenter, ideella turist- och idrottsorganisationer, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer samt trafikföretag. Detta bör rymmas inom en delegation av 10–12 personer.

3 Av den för renskötselfrågor förordnade experten, renägare Per-Henrik Omma

Inledning

Frågan om en utbyggnad av turismen i fjällvärlden intar en mycket framskjuten plats i turistkommitténs arbete, vilket bl. a. framgår av kommitténs hittills avgivna betänkanden. Med anledning av f. a. det intrång och de andra störningar turismen vållar rennäringen har jag hemställt hos kommittén att ett särskilt avsnitt om förhållandet turismen – rennäringen och samerna skulle ingå i kommitténs huvudbetänkande. Sedan denna hemställan med hänvisning till tidsskäl av kommittén inte ansetts kunna villfaras, får jag i detta särskilda yttrande utveckla några av de huvudpunkter, som enligt min mening borde ha ingått i det av mig förordade avsnittet.

På några punkter kommer andra uppgifter, m. m. än de som anförs i betänkandet att lämnas, medan yttrandet som helhet är att se som ett komplement till betänkandet.

Den huvudsakliga avsikten med mitt särskilda yttrande kan sammanfattas i följande punkter

– öka kunskapen om och förståelsen för rennäringen och dess markanspråk såväl i sig som i förhållande till markanspråk från motstående intressen dvs. här huvudsakli-

gen turismen

- klargöra att rennäringen (innefattande rensköttsel, jakt, fiske, slöjd m. m.) är en näring som idag – förutom att vara en nödvändig förutsättning för bevarandet och utvecklandet av den samiska kulturen – ger sysselsättning och försörjning åt 1.000-tals människor i glesbygden; såväl samer som icke-samer.

Några fakta om samerna och rennäringen

I hela världen finns omkring 50.000 samer varav i Norge 35.000, Finland 3.000 och Sovjetunionen 2.000. Den samiska befolkningen i Sverige uppgår idag till omkring 10.000 personer varav ca 2.500, fördelade på ca 750 familjer, är sysselsatta i och ekonomiskt beroende av rennäringen. Antalet rensköttselberättigade samer i Sverige torde uppgå till ca 8.000.

Antalet renar i Sverige är idag ca 200.000 djur vilket motsvarar ca 300 renar per i rennäringen sysselsatta familjer. Detta ger en genomsnittlig årsinkomst per hushåll av 8–12.000 kronor. Värdet av renstocken är ca 60 milj.

Det årliga slaktuttaget är ca 1.200 ton kött vilket betyder att svenskarna äter i genomsnitt 1/4 kg kött per person och år. Intäkterna av produktionen är ca 15 miljoner kronor/år. Härtill kommer värdet av kombinationsnäringar som slöjd, turism m. m.

Anskaffningsvärdet för tekniska anläggningar (stängsel, hagar m. m.) uppskattas till ca 48 miljoner kronor med en underhållskostnad av ca 0,9 miljoner kronor/år.

Området för renskötselfrågor har under 1900-talet minskats för att i stället tillgodose andra intressen. Detta gäller bl. a. skogsavverkningar, gruvbrytning, turism, tätortsbebyggelse och inte minst vattenkraftens utbyggnad. Detta har medfört att förutsättningarna för renskötselfrågor bedrivande inom vissa områden starkt försämrats. Nettoarealen av renskötselfrågorområdet är idag ca 137 000 km², av vilket omkring hälften ligger ovanför den s. k. odlingsgränsen.

Rennäringens utveckling skall understrykas. Det är ingen näring som står stilla eller går bakåt. Stora investeringar görs och nya driftsformer prövas. Som exempel kan nämnas att renslakterier och fryshus uppförs till höga kostnader och investeringar görs i dyrbara tekniska hjälpmedel som snöskotrar, kommunikationsradionät, släpvagnar och lastbilar. Stugor, hagar och stängsel byggs inom hela renskötselområdet för att effektivisera driften och då inte minst för att underlätta flyttningarna mellan olika betesområden. Härutöver görs investeringar för fisket (nät, båtar och motorer), slöjden (verkstäder med dyrbara maskiner) m. m.

Renskötselåret; flyttningar och driftförhållanden.

Renskötseln är i behov av olika säsongbetesland och är därför en arealkrävande näring. Flyttningar av renarna under året måste alltid företas. Betesområdet sträcker sig från norska gränsen — ibland ända från norska kusten — i väster ut till kustbandet i Bottnisika viken. Samebyarna i Jämtlands län har ej flyttningvägar i samma omfattning. Renskötsel förekommer året om även i Kopparbergs län samt vintertid dessutom i Väster- och Norrlands län. Från sommar- och höstbeteslandet samlas renhjordarna för slakt i september månad för att därefter släppas ut på höstbeteslandet. Flyttningen mot vinterlandet sker under oktober till december. Vårflyttningen påbörjas i april och kalvningslandet ovanför odlingsgränsen (för skogssamebyarna lappmarksgränsen) når man i maj. Under tiden juni till augusti betar renarna i sommar- och högsommarland där kalvmärkning sker.

Renhjordens rörelser påverkas dels av insatser från renskötarnas sida och dels av naturförhållanden som temperatur, snöförhållanden, isläggning, vindriktning, mygg, m. m. Därför är byarna i allmänhet inte beredda att ge en snäv avgränsning av betesmarker och flyttningsstråk, utan betonar behovet av reservområden och alternativa leder. Utmed renarnas flyttningvägar kan vissa

områden utpekas som särskilt känsliga för störningar. Exempel på sådana är en del svåra passager, simställena, samlingsplatser och övernattningsbeten. Av de större områdena är man speciellt angelägen om att freda kalvningslanden och renens trivselland. Vidare är man rädd om markslag som det är brist på. Betesområdena kan ej avgränsas. Ett område som idag kan sägas vara mindre betydelsefullt kan i vissa situationer vara av stort värde.

Renskötseln innebär bl. a. regelbundna flyttningar av renhjorden från område till område som vart och ett har egenskaper som gör dem värdefulla från olika synpunkter. Exempel på sådana specialområden kan vara kalvningsland i sydsluttningar, snöfattiga vinterbetesland, lavrika hedar, gräs- och örtrika områden inom sommarbetesland, älvövergångar där isen lägger sig tidigt och vad- och simställena med lugnt strömmande vatten.

Arbetet inom renskötseln påverkas kraftigt av väderleken. Ymnigt snöfall, sen isläggning, varm sommar, osv. kan helt förändra renhjordens flyttningvägar i förhållande till vad som kan ha varit "normalt" under flera år.

Det kan därför vara svårt för en utomstående att avgöra om ett område används för renskötsel eller inte. Vissa av de intrång från andra verksamheter som sker kan alltså botten i att kunskaperna om renskötselns markanspråk är bristfälliga hos dem som har ansvaret för planering av markens utnyttjande.

Olika intrång i rennäringen

Samebyarna är utsatta för intrång. De intrång, som gör största skada på betesmarkerna är: turismen (ett samlat begrepp för alla de aktiviteter som kan tänkas ingå däri), storskogsbruket, regleringen av sjöar och älvar, vägar och gruvdriften. Svåra ingrepp har gjorts i alla byars betesmarker genom vattenregleringar och kalhyggen.

Följden av olika intrång blir bl. a. att återstående betesmarker utsätts för hårdare utnyttjande så att renlaven inte kan växa i

takt med avbetningen. Man har uttryckt farhågor för att renlaven blir så hårt avbetad att den inte kan föda renhjordarna under hela vintern. På många håll finns ej heller något nödbete — trädlav — att tillgå, då omfattande skogsavverkningar pågår inom vinterbetesområdet.

Betydelsen av tillgång till vinterbete har visats genom de utfodringar som företagits. Enbart foderkostnaden för en ren kan beräknas till 1,50 kr/dag lågt räknat.

De intrång som sker på renbetesmarkerna måste ses i ett samlat perspektiv. Intrångens effekt på ett betesområde kan i korthet summeras:

Vattenreglering

- förlust av markbete och trädbete (nödbete)
- försvårande flyttningar
- försvårande förhållanden i övrigt (isläggning m. m.)
- försämrade betesförhållanden, bl. a. på grund av dimmbildning
- koncentration av trafik vilket medför att renarna trafikdödas i större omfattning än "normalt"
- fisket förstörs

Skogsavverkning

- avverkningarna sker på de bästa betesområdena, vilket medför försämrade betesförhållanden och förlust av bete, bl. a. genom plogning och harvning
- skogsbilvägar genomkorsar betesområdena och man får en spridning av renhjorden
- kalhyggen uppstår som är svåra att forcera vid flyttningarna
- markvegetationen förstörs genom banddrivna maskiner som används vid avverkning
- snötäcket på kalhyggerna blir så hårt att renarna kan inte beta där under vinterperioden
- lavrika skogar, som är viktiga vid dåligt vinterbete, förstörs

Gruvdrift

- förlust av markbete både vid och omkring gruvan
- koncentration av tung trafik vilket stör renarna och man har erfarit en ökning av trafikdödade renar
- fiskevatten förstörs
- flyttningsleder förstörs

Vägar och trafik

- vägar finns över hela renskötselområdet
- vägar med hög trafikintensitet vållar merarbete (svåra att passera med renhjord, etc.) och renar trafikdödas i högre omfattning
- järnväg, renar dödas
- försvårar effektivt nyttjande av omkringliggande områden

Snöskoter

- renarnas betesro störs, speciellt på vinterbetesområdet och på kalvningslandet
- skotervägar medför att man får en icke önskad spridning av renhjorden
- indirekta effekter, såsom nedskräpning, utnyttjande av stugor, tillgrepp på privat egendom, i renvaktarstugor etc.

Turism, fritidsbebyggelse, jakt och fiske

- förekommande anläggningar kan vålla stora intrång inom renskötselområdet
- störningszoner uppstår vida omkring anläggningarna
- härutöver tillkommer flera av de ovan uppräknade effekterna

Olika utredningar om turismen i fjällen

Under det senaste årtiondet har en mångfald utredningar utförts angående en utbyggnad av turismen i fjällen av statliga och kommunala instanser, branschorganisationer m. fl. Gemensamt för nära nog samtliga dessa utredningar gäller att rennäringen inte behandlats, eller, i de fall så skett, utan att någon på sakkunskap baserad redovisning lämnats.

I turistkommitténs betänkanden angående Åreregionen respektive Vindelälvsområdet lämnas vissa förslag till dels en mycket om-

fattande exploatering av tung turism (anläggningar, leder, vägar m. m.) och dels hur en sådan exploatering skall genomföras organisatoriskt utan att någon seriös utredning gjorts av förslagets inverkan på rennärings inom respektive områden. I angivna remissvar över förslagen har detta förhållande utsatts för stark kritik från flera instanser. Det kan med tillfredsställelse noteras att kommittén delvis dragit konsekvenserna av detta (jfr kapitel 11).

Förhållandet turismen – rennärings och samerna i framtiden.

Jag skall här ange några av de huvudkrav samerna måste ställa på omfattning och utformning av en utbyggnad av turism i fjällen för framtiden.

1. Eftersom samerna har en rätt till land och vatten grundad på lag och urminnes hävd måste rennärings markanspråk beaktas på ett helt annat sätt än vad som tidigare skett såväl vad gäller tillåtligheten som sådan till exploatering som frågan om kompensation till samerna för mistade rättigheter i de fall en exploatering tilläts komma till utförande. Rennärings markanspråk måste komma in redan på planeringsstadiet. Som underlag härför måste ligga utredningar av det slag som nu utarbetas i Fjällprojektet under statens planverk. Vid bedömandet av det intrång som kan uppkomma i rennärings måste detta dels grundas på vilka markanspråk varje enskild sameby har dvs. renskötseområdet kan inte ses som en helhet och dels innefatta en beräkning av att störningszoner uppkommer jämväl i omkringliggande samebyar.

Angående kompensationsfrågan får jag hänvisa till vad som anförs i här bilagda resolution A Samerna – Turismen beslutad av samernas landsmöte XXIX Åre 1973 med särskilt framhållande av att ”Sker skada skall den ersättas. Rennärings behöver dock nyttja sin rätt till land och vatten; den kan ej leva på ersättningar för gjorda intrång.”

2. Det måste övervägas på vilket sätt turismen rätt utbyggd kan vara en kombinations-

närings för samebyarna och enskilda samer, såväl renskötande som icke renskötande. Härigenom skulle turismen kunna anpassas till rennärings markanspråk.

Jag vill i detta sammanhang även peka på behovet av att en lågkapitaliserad turism av adolfströmsmodell ges ett utvecklande stöd. Denna verksamhet avser i första hand den icke-samiska befolkningen i glesbygden, som på detta sätt skulle ges ett stöd till en kombinationsnärings motsvarande det som angivits för en samisk företagsverksamhet.

3. Samerna måste beredas tillfälle att nära följa det planerings- och utbyggnadsarbete som utförs angående turismen genom representation i därtill utsedda organ såväl centralt som regionalt och lokalt.

Avslutande synpunkter.

Samerna och rennärings har genom århundradena gradvis trängts undan av det expanderande storsamhällets krav på land och vatten utan att uppkommande intrångsfrågor lösts på ett tillfredsställande sätt. Många gånger har de bästa och mest värdefulla betesområdena tagits till andra ändamål utan att samerna ens beretts tillfälle yttra sig i frågan (jfr JO:s yttrande den 24 januari 1966).

Samerna har hela tiden genom en aktiv anpassning och flexibel livsförings försökt klara de nya och påtvingade situationer som uppstått med ett bevarande av den egna kulturen. I fråga om exploaterandet av Same-Ätnam (Lappmarken) har dock nu den gräns nåtts vid vilken ingen vidare exploatering och/eller markförstörelse kan tillåtas få ske. Skall detta ändå tillåtas skall det i så fall göras i fullt medvetande från exploitörens sida om att summan av alla redan gjorda intrång – varav turismen är ett – gör att ytterligare intrång resulterar i att storsamhället rycker undan livsbetingelserna för samerna att kunna leva vidare som en etnisk minoritet i det svenska samhället.

Samerna-Turismen

Utbyggnaden av den tunga turismen har medfört och medför idag ett avsevärt intrång i rennäringen. Detta gäller såväl direkt genom turistanläggningar, vägar, leder, liftar, översnöfordon m. m. som indirekt genom att störningszoner därmed uppkommer långt utanför själva intrångszonen. Det intrång turismen vållar rennäringen måste kanaliseras till avgränsade och mindre känsliga områden.

Vid hittills gjorda exploateringar har inte tillräckligt beaktats att samerna har en stark rätt till land och vatten grundad på lag och urminnes hävd. Samernas rätt är följaktligen inte endast någon restriktion i förhållande till annan markanvändning, som det hävdas i den statliga utredningen Mark och Vatten, utan en verklig rätt. Detta betyder dels att all utbyggnad måste göras i samråd med samerna redan på utredningsstadiet och dels att samerna skall kompenseras för gjorda intrång. Den s. k. allemansrätten innebär ej i någon situation rätt att tillfoga skada. Sker skada skall den ersättas. Rennäringen behöver dock nyttja sin rätt till land och vatten; den kan ej leva på ersättningar för gjorda intrång.

Den s. k. turistkommitténs förslag till utbyggnad av Åreregionen är tyvärr ett exempel på att samernas rätt till sin näring inte blivit beaktad vid utarbetandet av förslag till utbyggnad av den tunga turismen.

Genom det s. k. fjällprojektet under statens planverk kommer nu ett värdefullt material att framtagas och sammanställas om rennäringens markanspråk.

Rätt utbyggd kan dock turismen vara av värde för samerna. Detta gäller inte minst en lågkapitaliserad lokal turistnäring, som är miljövänlig, folknära och populär. För att detta skall kunna förverkligas krävs visst kapital och utbildning. Samerna måste här få tillfälle till utbildning för kvalificerade befattningar vare sig det gäller kombinationsnäring eller huvudsaklig sysselsättning.

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It is followed by a detailed account of the various expeditions and the results obtained. The report concludes with a summary of the work done and a list of the names of the persons who have taken part in it.

The first expedition was to the mountains of the north-west. It was led by Mr. A. B. C. and consisted of Mr. D. E. F. and Mr. G. H. I. They were accompanied by Mr. J. K. L. and Mr. M. N. O. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The second expedition was to the mountains of the south-east. It was led by Mr. P. Q. R. and consisted of Mr. S. T. U. and Mr. V. W. X. They were accompanied by Mr. Y. Z. A. and Mr. B. C. D. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The third expedition was to the mountains of the west. It was led by Mr. E. F. G. and consisted of Mr. H. I. J. and Mr. K. L. M. They were accompanied by Mr. N. O. P. and Mr. Q. R. S. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The fourth expedition was to the mountains of the east. It was led by Mr. T. U. V. and consisted of Mr. W. X. Y. and Mr. Z. A. B. They were accompanied by Mr. C. D. E. and Mr. F. G. H. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The fifth expedition was to the mountains of the north. It was led by Mr. I. J. K. and consisted of Mr. L. M. N. and Mr. O. P. Q. They were accompanied by Mr. R. S. T. and Mr. U. V. W. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The sixth expedition was to the mountains of the south. It was led by Mr. X. Y. Z. and consisted of Mr. A. B. C. and Mr. D. E. F. They were accompanied by Mr. G. H. I. and Mr. J. K. L. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The seventh expedition was to the mountains of the west. It was led by Mr. M. N. O. and consisted of Mr. P. Q. R. and Mr. S. T. U. They were accompanied by Mr. V. W. X. and Mr. Y. Z. A. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The eighth expedition was to the mountains of the east. It was led by Mr. B. C. D. and consisted of Mr. E. F. G. and Mr. H. I. J. They were accompanied by Mr. K. L. M. and Mr. N. O. P. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The ninth expedition was to the mountains of the north. It was led by Mr. Q. R. S. and consisted of Mr. T. U. V. and Mr. W. X. Y. They were accompanied by Mr. Z. A. B. and Mr. C. D. E. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

The tenth expedition was to the mountains of the south. It was led by Mr. F. G. H. and consisted of Mr. I. J. K. and Mr. L. M. N. They were accompanied by Mr. O. P. Q. and Mr. R. S. T. They were successful in obtaining a large amount of material and in making several important discoveries.

Bilaga 1 Sveriges Turistråds arbetsuppgifter och förslag till samarbetsformer mellan riksnivå samt regional och lokal nivå

För att närmare belysa de funktioner och det arbetssätt Sveriges Turistråd förutsättes få enligt kommitténs förslag har sekretariatet utarbetat en beskrivning av de praktiska arbetsuppgifterna inkl. arbetsfördelningen mellan riksnivå, regional och lokal nivå. Beskrivningen bygger i väsentliga delar på en av Arbetsgruppen för marknadsföring upprättad rapport.

Denna arbetsgrupps sammansättning redovisas i betänkandets inledning.

1.1 Sveriges Turistråds huvudsakliga funktioner

Sveriges Turistråd förutsättes utveckla olika funktioner som är nödvändiga för att målsättningen för verksamheten skall leda fram till ett effektivt utnyttjande av Sverige som rekreationsområde. Med tanke på arten av de olika funktionerna kommer vissa att handhas av Sveriges Turistråd medan andra kommer att skötas i samarbete med regionala och lokala turistorganisationer. Av bifogade översiktsplan framgår att utvecklingsarbetet och ledningen förläggs till Sveriges Turistråd. Marknadsföringen dvs. reklam och information sköts av de regionala turistorganisationerna var för sig och i samarbete med Sveriges Turistråd vad avser sverigemarknaden och de nordiska grannländerna. I detta sammanhang svarar Sveriges Turistråd för den samordning och planering av aktiviteter som erfordras. Sveriges Turistråd kom-

mer dessutom att handlägga utåtriktad verksamhet i Sverige som är av rikskaraktär. Marknadsföring och information utanför de skandinaviska grannländerna bör falla på Sveriges Turistråd om de begränsade resurserna skall kunna göra nytta.

Som framgår av ovan beskrivna funktionsuppdelning kommer verksamheten att kräva ett väl fungerande samarbete mellan riks-, regional- och lokal nivå. Regionala organisationer bör inte bearbeta utlandsmarknaderna självständigt med undantag för vissa närmarknader.

Erfarenheter från turismens nuvarande organisation visar att marknadsföringsinformation inte kan ses som en isolerande företeelse vare sig det gäller riks-, regional eller den lokala nivån.

Bristen på samordning inom turismens nuvarande organisation beror i huvudsak på att anslagna medel inte har varit av större omfattning än att de nätt och jämt täckt resp. organisations baskostnader. Det avsevärt ökade ekonomiska tillskott till verksamheten som föreslagits av kommittén kommer i detta sammanhang att utgöra ett verkningsfullt medel för att skapa den av alla önskade av verksamheten samordningen.

Kommittén har tillsammans med företrädare för Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet kunnat konstatera att det föreligger goda förutsättningar för ett samarbete mellan de olika nivåerna och arterna av organisationer. Frågor röran-

de turismens regionala organisation har under hand aktualiserats av både kommunförbundet och landstingsförbundet.

Kommittén har presenterat de rekommendationer om organisation av turistväsendet på regional och lokal nivå som utarbetats av Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet (se bilaga 3).

I följande avsnitt framförs förslag på hur detta samarbete skall kunna genomföras.

Av presentationen och av översikt bilden framgår att den lokala nivån kommer att vara verksam med information och produktutveckling samt att de regionala turistorganisationerna har en planerande, rådgivande och samordnande funktion.

Förslaget går ut på att den enskilde individen skall få den lokala informationen om aktiviteter, sevärdheter och anläggningar genom de kommunala informationskanalerna. Information avseende större områden och framför allt information innan semestern eller den längre ledigheten får allmänheten från de regionala turistorganisationerna enskilt eller från ett antal regioner i samarbete samt i vissa fall från Sveriges Turistråd centralt. Konsumenterna bokar enskilda fritidshus och lägenheter samt lokalt arrangerade utflyktsresor hos lokala bokningsställen. Övrig bokning sker antingen direkt hos resp. anläggning eller via resebyråer och vissa I-byråer.

Behovet av en samordnad verksamhet lokalt — regionalt — centralt har tidigare betonats. För att full effektivitet av till buds stående medel skall erhållas bör dock landet bli föremål för en indelning i geografiskt och marknadsmässigt homogena områden.

Med utgångspunkt från denna diskussion och efter en analys av boendekapacitet, omsättning inom rekreationssektorn samt likheten mellan olika regioner presenteras som utgångspunkt för en diskussion mellan berörda parter följande indelning av landet i områden.

Regionala samarbetsområden	Ingående län
1.	Norrbottnens län Västerbottnens län
2.	Jämtlands län Västernorrlands län
3.	Kopparbergs län Gävleborgs län Värmlands län Örebro län
4.	Uppsala län Stockholms län Södermanlands län Västmanlands län Östergötlands län Gotlands län
5.	Skaraborgs län Älvsborgs län Göteborgs och Bohus län Hallands län
6.	Jönköpings län Kronobergs län Kalmar län Blekinge län
7.	Kristianstads län Malmöhus län

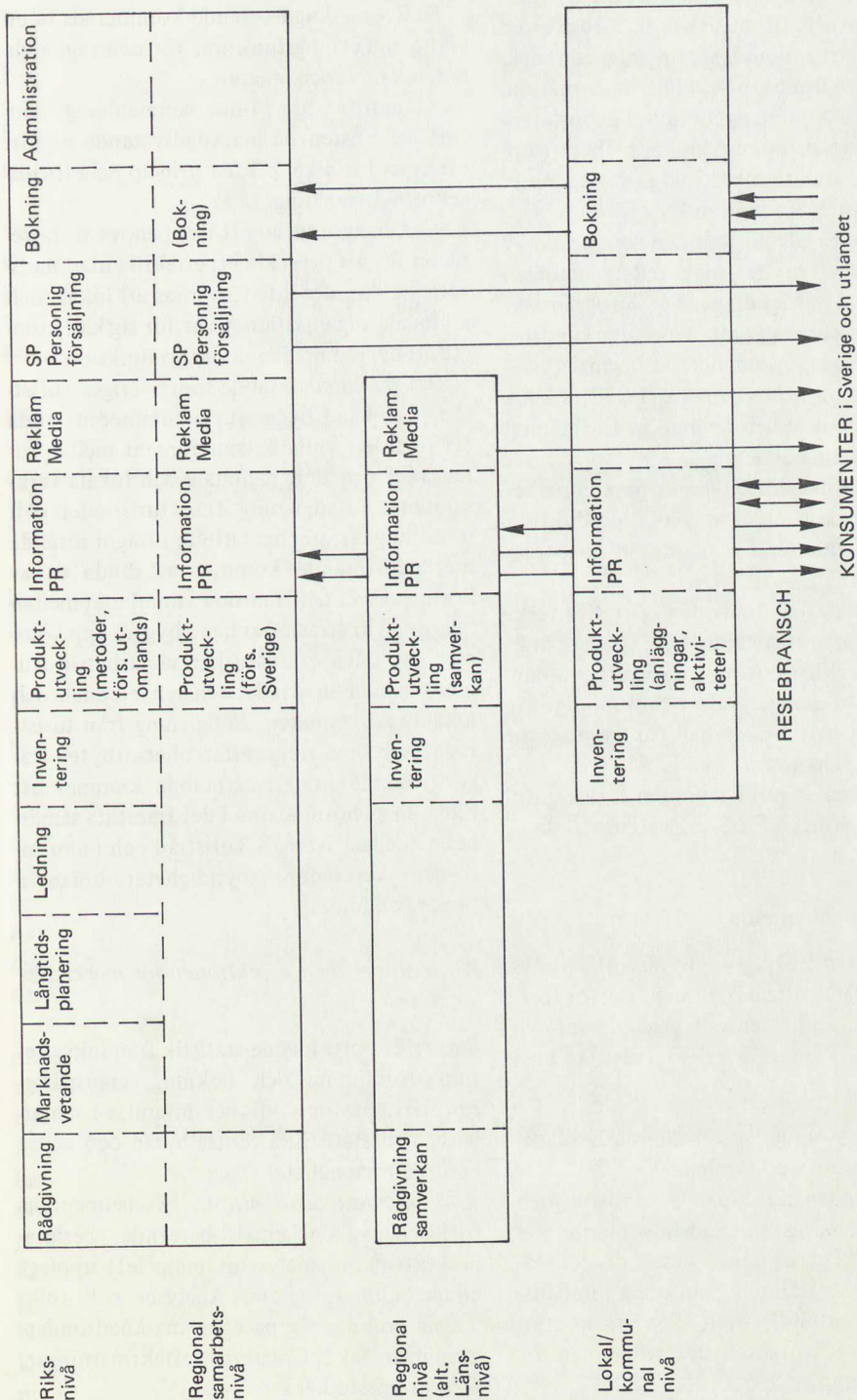
1.2 Sveriges Turistråds huvudsakliga arbetsuppgifter

1.2.1 Ledning, långtidsplanering, uppföljning och utvärdering

En samordnad planering och resultatuppföljning av utnyttjandet av landets rekreations-tillgångar är en grundförutsättning för att kunna informera och marknadsföra Sverige inom landet och i utlandet.

För Sveriges Turistråds totala verksamhet rekommenderas en rullande flerårsplan. Planeringen inom län och kommuner kan vad beträffar operativ verksamhet omspänna en kortare tidsperiod.

Samordning av planering, ledning och uppföljning bör få fasta former med regelbundet återkommande möten. Vid dessa möten fastställs så långt möjligt även delmålsättningar för verksamheten. Dessa görs efter hand mer definierbara och mätbara för att därmed möjliggöra resultatuppföljning.

Figur 1 Översiktlig funktionsplan för Sveriges turistråd och de regionala turistorganisationernas samarbetsnivå samt regionala turistorganisationer och kommunala fritidsnämnder motsv.

Med tanke på att många olika självständiga beslutsfattare medverkar och på att många skilda funktioner skall planeras och genomföras, är det av stor vikt att förberedelserna för långtidsplaneringen utförs av de olika enheterna inom resp. organisation. Sektionerna för produktutveckling, information, bokning etc. kommer genom dylikt förfarande att aktivt delta i insamling av beslutsunderlag och analys, vilket i hög grad kommer att underlätta genomförandet.

Ledningen eller direktionen som består av VD samt cheferna för marknadsavdelningen och planeringsavdelningen har inför sin styrelse huvudansvaret att leda marknadsföringen av Sverige som rekreativsmål i Sverige och utomlands. Som direkt underställda organ har direktionen en marknadsavdelning och en planeringsavdelning.

Dessutom har direktionen i nära samarbete och för konsultation olika produktråd med representanter för näring, intresseorganisationer m. m.

Direktionen leder själv den operativa verksamheten för underställda och samverkande enheter. Direktionsens huvuduppgift blir därmed att få så många krafter som möjligt att verka åt ett och samma håll för varje större åtgärd som planeras.

Direktionen är inför styrelsen ansvarig för långtidsplaneringen för Sveriges Turistråd.

1.2.2 Marknadsvetande

Marknadsvetandet utgör en väsentlig funktion i den totala organisationen. Därför föreslås att denna blir centralt placerad som en separat sektion inom Sveriges Turistråd med uppgift:

att utarbeta underlag för långsiktig planering och operativ verksamhet,

att tillhandahålla löpande statistik och annan kontinuerlig marknadsinformation,

att utföra utredningar avseende rekreativlivet på beställning från olika samhällsorgan, från enskild näring eller organisationer och därmed utgöra ett serviceorgan för hela näringsgrenen,

att svara för organisationens kunnande i datateknik av betydelse för undersökningar, inventeringar, bokning m. m.

STR:s marknadsvetande kommer att få en viktig rådgivningsfunktion för den regionala och lokala verksamheten.

Kommittén har i olika sammanhang framfört att bristen på marknadsvetande utgjort ett svårt handikapp för i princip hela fritidssektorns utveckling.

Mot bakgrund av att det behövs stora resurser för att utveckla ett effektivt marknadsvetande kan det inte förväntas att lokala och regionala organisationer var för sig kan komma att bygga upp denna viktiga funktion.

Det marknadsvetande som Sveriges Turistråd efter hand bygger upp kommer att bilda ett naturligt samarbetsinstrument mellan turistrådet och den regionala och lokala verksamheten. Rådgivning från turistrådet och ömsesidigt erfarenhetsutbyte i frågor rörande marknadsvetande kommer att bilda en av hörnpelarna i det framtida samarbetet mellan Sveriges Turistråd efter hand bygger upp kommer att bilda ett naturligt samarbetsinstrument mellan turistrådet och den regionala och lokala verksamheten. Rådgivning från turistrådet och ömsesidigt erfarenhetsutbyte i frågor rörande marknadsvetande kommer att bilda en av hörnpelarna i det framtida samarbetet mellan Sveriges Turistråd och inom turismens verksamma myndigheter, organisationer och företag.

Arbetsuppgifter för sektionen för marknadsvetande

Statistik. Fortlöpande statistik från inkvartering, försäljning och bokning, gränspasserings, valutatransaktioner insamlas i samarbete med statistiska centralbyrån och andra berörda myndigheter.

Marknadsundersökningar. Konsumentens fritidsbehov, önskemål, beteende, beslutsprocess m. m. analyseras enligt ett upplagt undersökningsprogram. Analyser och tolkningar grundar sig på egna marknadsundersökningar, inköpt material, effektmätningar, konkurrensstudier etc.

Undersökningar på olika utlandsmarknader föreslås bli utförda på beställning hos svenska handelssekretariatets kontor eller motsvarande.

Databank. I denna lagras statistik, resultat från marknadsundersökningar, försäljnings- och bokningsresultat. Det lagrade materialet ligger till grund för bl. a. prognoser och planering.

Prognoser och modeller. Program och modeller för prognoser angående utvecklingen av det svenska resandet samt utlänningsars semestrade i Sverige utarbetas. Modeller för den strategiska marknadsföringen skall upprättas.

Kommunikation. Insamlat material, genomförda undersökningar m. m. tolkas för olika grupper av interna och externa avnämare. En central biblioteks- och tidskriftstjänst förutses fungera liksom kontakter med berörd forskning.

Dator teknik. Svara för organisationens behov av kunnande, tillämpning och utveckling inom dataområdet.

1.2.3 Inventering

En faktabank innehållande systematiserad och lättillgängliga data om anläggningar och naturliga tillgångar för fritid och rekreation, om kommunikationer och organisationer utgör en grundförutsättning för allt arbete inom Sveriges Turistråd samt för verksamheten på regional och lokal nivå. Inventeringen är dessutom av betydelse som en servicefunktion för en rad avnämare.

F. n. svarar olika intressesammanslutningar såsom hotellorganisationerna, Svenska turistföreningen, motororganisationer, Sveriges Fritidsfiskares Riksförbund m. fl. för insamling av data lämplig för egen verksamhet. STTF har även gjort inventeringar i samband med de årliga Sverige Nu-kampanjerna. Dessutom genomförs separata insamlingar av fakta för olika utredningar inom fritids- och turistsektorn. Någon översiktlig bild över vad Sverige kan erbjuda finns inte. Kommittén befarar att dubbelarbete äger rum. Kommittén föreslår därför att en för

hela landet gemensam central vad gäller uppgifter om anläggningar, aktiviteter, arrangemang, kommunikationer m. m. för fritid och rekreation upprättas och förläggs till Sveriges Turistråd.

Den faktabank, som kommittén därmed föreslår bli upprättad av riksorganisationen för egen och för olika intressenters bruk, bör planeras i samarbete med de skilda intressesammanslutningar, som f. n. arbetar med inventeringar. Under uppbyggnadsperioden bör manuellt arbetsätt tillämpas, men med tanke på investeringsmaterialets omfång bör det på sikt databehandlas för att tillräcklig flexibilitet och effektivitet vid användandet av faktabankens innehåll skall kunna uppnås.

En framtida databehandling av denna servicefunktion ställer speciella krav på systemuppläggning och normering av insamlat material redan från början, dvs. redan under uppbyggnadsperioden. Därför betonas nödvändigheten av att definitioner och normering snarast utarbetas i samarbete med produkttråden och eventuella övriga intressenter.

Faktabankens innehåll

Fakta bör insamlas för följande huvudgrupper:

Boendeanläggningar — hotell, pensionat, motell, campingplatser, vandrarhem, semesterbyar.

Förplägnad — restauranger, barsserveringar.

Aktivitetsanläggningar — badplatser, simbassänger, motionsanläggningar, elljusspår, liftar, slalombackar, tennisbanor, ridkolor, golfbanor, gästhamnar etc.

Kommunikation — allmänna kommunikationsmedel, vägar, biluthyrning, vattenleder, båtuthyrning etc.

Naturliga attraktioner — sevärdheter, fiskevatten, jaktområden, utsikter etc.

Evenemang — arrangemang — teater, musik, nöjen, underhållning, utflykter, allt av mer varaktig karaktär, industrier och allmänna anläggningar öppna för besök etc.

Orts- och områdesuppgifter — uppgifter om turistisk infrastruktur, service m. m.

Organisationer — Vem gör vad?

Normer, lagar, förordningar och andra former av bestämmelser.

Informationsmaterial — förteckningar över utgivet material i index och referat.

Planerade investeringar och åtgärder.

Varje grupp kräver sin egen planering beträffande mängden av detaljer som bör insamlas, beträffande livscykeln för insamlat material samt beträffande periodiciteten för insamlingsarbetet. Varje grupp kräver dessutom sin egen normering för att passa in i ett kommande dataregister.

I detta sammanhang svarar Sveriges Turistråd för metoduppläggning samt följer upp de inventeringar som genomförs av de lokala turistorganisationerna i samarbete med de regionala. Sveriges Turistråd får till uppgift att systematisera och lagerhålla faktamaterialet samt tillhandahålla lämplig information till olika avnämare inom egen organisation samt till samarbetande intressegrupper.

1.2.4 Rådgivning och samverkan

En av Sveriges Turistråds huvudsakliga arbetsuppgifter blir att svara för rådgivning och remisser i frågor som berör den mer långsiktiga verksamheten inom turism och rekreationssektorn, dvs. investeringsfrågor, vissa organisationsfrågor, vidareutbildning, samhällsekonomiska frågeställningar etc. Genom detta kommer de samlade erfarenheterna om den enskildes och samhällets krav och önskemål att kunna vidarebefordras till planerade instanser.

Arbetsuppgifter på riksnivå

Utredningar

Initiera och analysera utredningar (egna och andras) avseende turismens sociala funktioner, bestämmelser, lagar och förordningar av betydelse för reselivet, turismens ekonomiska effekter för stat, landsting, kommuner och näringsliv, åsikter, motiv och bedömningar hos representanter för samhälle och näringsliv.

Representation

Sveriges Turistråd förutsättes medverka i den av kommittén föreslagna samarbetsdelegationen mellan arbetsmarknadsstyrelsen och statens naturvårdsverk.

Sveriges Turistråd förutsättes vidare medverka i det svenska deltagandet i internationella organisationer inom turismens område, såsom Nordiska turistkommittén (NTTK), International Union of Tourist organizations (IUTO) och European Travel Commission (ETC).

Sveriges Turistråd bör dessutom vara beredd att biträda Kungl. Maj:t i OECD:s turistkommitté.

1.2.5 Produktutveckling

Produktutvecklingen inom turist- och fritidssektorn bör syfta till att nyskapa och väsentligen förbättra de tjänster och den service, som sektorn kan tänkas erbjuda. Det gäller att förbättra grundförutsättningarna, dvs. medverka till att en tillfredsställande turistisk infrastruktur skapas och därigenom höja mottagarservicen och attraktiviteten för områden och orter, som lämpar sig för att bli marknadsförda utanför de egna gränserna.

Men det gäller även att samordna intressanta attraktioner med lämplig inkvartering, kommunikation och förplägnad så att ett tillfredsställande urval av produkter uppstår och medför goda valmöjligheter för fritidskonsumenten. Produktionen bör vidare inriktas på en mer långtgående massproduktion av standardiserade och prisbilliga produkter eller researrangemang.

Följande moment bör ingå i arbetet med produktutveckling.

Planering

Insamling, systematisering och analys av basfakta

Normering

Urval av produkter

Utveckling av färdiga produkter

Kalkylering och prissättning

Argumentering

Planering

De instanser, som kommer att handlägga produktutvecklingen på olika nivåer, dvs. för landet i sin helhet, för en region eller kommun, kommer att samarbeta med ett flertal företag och organisationer. Detta faktum samt vetskapen om den mångfald av produkter, som existerar eller som efter hand kommer att utvecklas, understryker behovet av en noggrann planering av verksamheten. En femårig planering med regelbundet återkommande revideringar rekommenderas.

Insamling, systematisering och analys av basfakta

Ingående kunskap om existerande produkter och turistisk infrastruktur samt genomförda förändringar och utvecklingsmöjligheter efterfordras.

Insamling och systematisering av basdata utförs av sektionen för inventering i samarbete med kommunala och regionala turistorganisationer. Analysen av insamlat material däremot utförs av produktutvecklingssektionen.

Normering

För marknadsföring inkl. information efterfordras en varudeklaration av de produkter eller tjänster, som säljs eller informeras om. Detta framgår av den nya marknadsföringslagen. Därför understryks behovet av att en enhetlig terminologi och väldefinierade normer utarbetas för produkter inom samtliga branscher av turistnäringen. Dessa normer bör redan från början utformas så att en senare användning av datorer för bokning och information underlättas.

Urval av produkter

Alla produkter är inte efterfrågade av alla turister. Produkterna har olika dragningskraft på individer beroende på var de är bosatta. Ett elljusspår eller en simhall har exempelvis en mycket stor attraktionskraft på kommunens egna invånare och på utsocknes, när dessa befinner sig på besök i en kommun. Men för övriga torde intresset vara lågt för just dessa anläggningar, eftersom närmare belägna och eventuellt bättre anläggningar finns tillgängliga på andra orter.

Det bör påpekas att en relativt ingående gallring av det totala utbudet avsett för olika konsumentgrupper måste äga rum. Avgörande för vilka produkter som skall marknadsföras var, beror på de presumtiva konsumenternas olika behov och önskemål.

Turist-Sverige bör analyseras för en kartläggning och beskrivning av de speciella fördelar eller profiler, som landet i sin helhet eller delar därav kan uppvisa för en svensk resp. utländsk resepublik. Produkterna bör utvecklas och grupperas kring dessa olika styrkemoment. Ju längre bort från produkterna en marknad befinner sig, ju färre enheter bör väljas.

Utveckling av färdiga produkter

Produktutveckling skall leda fram till en sammansättning av de olika komponenterna: attraktion, inkvartering, transport och förplägnad till lämpliga paketarrangemang, som kan föras ut på olika marknader. Allt behöver dock inte medtas i varje utbud. I många fall kan en kombination av enbart inkvartering och förplägnad vara det lämpligaste utbudet, när aktiviteterna kan köpas eller konsumeras på orten i fråga, och transporter-

Attraktioner	Sevärdheter	Storslagen natur	Evenemang	Fritidsaktiviteter	
Inkvartering	Hotell	Semesterby	Privatrum eller fritidsstuga	Vandrarhem	Campingplats
Förplägnad	Självhushåll		Barsservering	Restaurang	
Kommunikation	Flyg	Tåg	Båt	Buss	Egen eller hyrd bil
Arrangemang	Kombination av attraktioner – inkvartering, förplägnad och kommunikation				

na kan ske med egen bil. I andra fall kan kanske enbart ett inkvarteringserbjudande för veckoslut vara den slutgiltiga produkten att marknadsföra.

Ett annat lika viktigt moment med produktutveckling är att ständigt förbättra och efterfrågeanpassa den turistiska infrastrukturen inom en kommun, ett län etc. Öppethållandetider för olika attraktioner, märkta promenadvägar eller bilrundturer, inomhus- och utomhusaktiviteter runt campingplatser är några exempel på lokala produkter som kan utvecklas.

Kalkylering och prissättning

Ofta påtalas, inte utan fog, det höga pris- eller kostnadsläge, som råder för svenska turistprodukter. Vissa produkter är onekligen kostsamma för konsumenten. Men trots ett högt prisläge föreligger svårigheter att uppnå lönsamhet för olika sektorer av näringen. Bidragande orsaker är "små serier" och låg efterfrågan. Dessutom saknas i många fall underlag hos de enskilda företagen eller kommunerna för att marknadsanpassa priserna. En differentierad prisnivå skulle kunna bidra till ett ökat utnyttjande och därmed ökad lönsamhet.

Sveriges Turistråd förutsättes bygga upp en för näringen betydelsefull service- eller konsulttjänst avseende kalkylering och prissättning. Denna servicetjänst kan omfatta bevakning och utarbetandet av följande:

- Bidragskalkyler för olika driftsformer inom enskilda företag, för turistområden etc.
- Prissystem som anger maximi- och minimipriser för olika typer av produkter.
- Företagsekonomiska modeller med hänsyn tagen till fasta och rörliga kostnader, outnyttjad kapacitet, "break even" för fasta anläggningar och säsongsbetonade utbud. Efterfrågeelasticiteten för olika produktgrupper inom näringen studeras.
- Frågor såsom subventionering, specialutbud, lågprisprodukter och dessa frågars betydelse ur lönsamhetssynpunkt, belastning och avkastning analyseras.

Argumentering

En genomtänkt och samordnad argumentering är en styrka vid bearbetningen av konsumenterna i Sverige eller utomlands. Det gäller därför att utarbeta en argumentering för de produkter som skall marknadsföras, så att de tilltalar de målgrupper som sektionen för marknadsvetande kunnat fastställa för olika marknader.

De argument som svarar mot resp. marknadsalternativa målgrupps huvudpreferenser utvecklas av sektionen för produktutveckling. Sektionen bygger upp en "argumenteringsbank" som avses bilda underlag för Sveriges Turistråds olika säljande och informerande åtgärder. Denna argumenteringsbank kommer dessutom att vara tillgänglig för olika intressenter i deras egen bearbetning av marknaden.

Arbetsfördelning

Sveriges Turistråd

Inom marknadsavdelningen på Sveriges Turistråd bildas en sektion för produktutveckling. Sektionen skall svara för långtidsplanering i detta sammanhang samt ansvara för produkturvalet avsett för utlandsbearbetning.

Många frågor är av ren branschkaraktär. Detta gäller exempelvis arbetet med normering, prissättning. Många idéer kommer från branscherna, och specialisterna inom varje bransch är också identiska med de instanser, som kommer att genomföra förändringar i praktiken.

För att täcka alla för landet övergripande frågor av branschkaraktär föreslås att produktråd bildas för de huvudsakliga grenarna, dvs. för inkvartering, kommunikation, förplägnad samt för olika attraktionsgrupper såsom skidsport, fiske, kultur etc.

Regional samarbetsnivå

Den regionala kontaktsektionen inom Sveriges Turistråd i samarbete med de regionala organisationerna bör initiera till en pro-

duktutveckling inom resp. område. Denna produktutveckling kommer att bli en av huvudarbetsuppgifterna för den regionala kontaktsektionen. Det praktiska genomförandet förutses dock ske inom resp. regionala turistorganisation. Sektionens uppgift blir att handlägga övergripande frågor samt att samordna de regionala turistorganisationernas långtidsplanering. Genom detta samarbete kommer efterhand med lämpligt produktsortiment finnas tillgängligt för respektive område.

Det är av stor vikt för resultatet att täta kontakter hålls med de olika produkterna och producenterna i form av konsultation och rådgivning.

Regional nivå

De regionala turistorganisationerna svarar för konsultation och rådgivning till kommuner och andra lokala organ i frågor som berör normering, planering, prissättning m. m. Organisationen kommer därmed att samordna utvecklingen av den turistiska infrastrukturen. Den regionala turistorganisationen ansvarar själv för produkturvalet, avsett för egen region, för närliggande regioner samt för landet i övrigt i samarbete med Sveriges Turistråd.

Lokal nivå

De kommunala organisationerna för fritid och rekreation förutses arbeta med att initiera och utveckla den turistiska infrastrukturen, dvs. aktiviteter i och kring anläggningar. Detta förutses ske i samråd med de regionala turistorganisationerna.

Det rekommenderas att ömsesidig kontakt sker mellan Sveriges Turistråd och de regionala och kommunala organisationerna för att avstämma verksamheter till för landet allmänna riktlinjer och normer beträffande produkter och deras utveckling.

1.2.6 Information och PR

Information och PR om fritid och rekreation handläggs f. n. av Svenska Turisttrafikför-

bundet, regionala och lokala turisttrafikförbund och -föreningar, kommunala fritidsnämnder samt av intresseorganisationer såsom STF, M, RESO, idrottsorganisationerna m. fl. Uppskattningsvis förbrukar dessa organisationer och företag 30–35 milj. kr. årligen för denna verksamhet.

Medlen används för produktion av informationsmaterial i form av trycksaker, bulletiner och annonser. Enbart det totala utlägget för kommunal trycksaksproduktion uppgår till ca 10 milj. kr.

Organisationerna och företagen svarar vidare för en omfattande information till massmedia. Studieresor för och kontaktmöten med journalister anordnas. Ett ökat intresse för resor och aktiviteter i Sverige har kunnat noteras framför allt från dags- och veckopressens sida.

En tredje väsentlig del av den nuvarande informationsverksamheten går via de drygt 210 auktoriserade I-byråer, av vilka de flesta drivs i kommunal regi.

Information måste finnas tillgänglig när den enskilde väljer sina resmål och vidare måste information finnas tillgänglig utefter resvägar och vid resmålen. Olika sätt för att kommunicera och olika budskap måste därför väljas. I detta sammanhang understryks att ansträngningarna med att bygga upp ett riksomfattande informationssystem för fritid och rekreation (troligen) i första hand inte bör inriktas på informationen som sådan, utan på det sätt vilken informationen når fram till allmänheten.

Information och PR skall inte enbart behandla olika rekreationsmöjligheter och vara avsedd för allmänheten. Andra viktiga grupper måste också informeras om organisationernas verksamhet uttryckt i planer, åtgärder och resultat samt om utbud och nyheter inom rekreationssektorn. Dessa grupper återfinns inom de egna leden på riks-, regional och lokal nivå. Pressens representanter, myndigheter och näringsens företag och organisationer måste också hållas informerade.

Genom en vidareutveckling av funktionen Information och PR ökar möjligheterna för en samverkan med marknadsvetande, pro-

duktutveckling samt reklam och media. Informationen och PR-verksamheten blir en naturlig del av den totala marknadsföringen. Den enskildes möjligheter att orientera sig om fritid och rekreation är i hög grad beroende av en uppstramning av informationen.

Nedan behandlas de viktigaste komponenterna i ett riksomfattande informationssystem samt hur dessa fördelas och handläggs. De ideella organisationernas verksamhet behandlas däremot inte ytterligare utan det förutsättes att lämpliga former för samverkan blir föremål för diskussioner mellan de ideella organisationerna och i första hand Sveriges Turistråd.

Information till allmänheten

Bland olika informationsvägar kan urskiljas trycksaker, annonser och affischer, utställningar, skyltar och anslagstavlor, telefoninformation och databaserad information. I-byråer, resebyråer samt massmedias verksamhet.

Rikstäckande trycksaker, annonser och affischer samordnade i informationskampanjer kring olika tema om aktiviteter, områden osv. har en viktig funktion att bibringa allmänheten idéer om karaktären hos olika rekreationsområden och aktivitetsmöjligheter och att informera om resvägar, inkvartering samt priser.

Genom att på sikt överföra huvuddelen av informationsunderlaget till en dator och göra detta innehåll lättillgängligt för allmänheten via strategiskt utplacerad teknisk utrustning vid t. ex. de kommunala I-byråerna kommer informationsutbytet att underlättas och därmed allmänhetens valmöjligheter att öka. Inom detta avsnitt av informationshanteringen liksom för bokningen krävs ytterligare studier.

Skyltar och anslagstavlor, trycksaker, telefoninformation och I-byråerna svarar för information inom olika rekreationsområden och anläggningar samt utefter resvägarna. Informationen via dessa kanaler blir av naturliga skäl mer detaljerad i sin utformning. Målsätt-

ningen med denna information bör dock inte vara att få den att nå ut över hela landet än mindre utanför landets gränser. Däremot bör landet på sikt täckas av ett system av dylik "närlinjeinformation". Karaktären hos de olika områdena och sättet att resa blir avgörande för kombinationen av informationsvägar.

Trycksakerna bör vara mer informativa till sin karaktär än värvande. Det huvudsakliga innehållet blir sålunda anvisningar och uppgifter om aktiviteter, anläggningar, tider, kostnader m. m.

I-byråerna, eller de auktoriserade informationsbyråerna för turism, bör i första hand vara inriktade på att informera allmänheten när den kommer till eller passerar ett rekreationsområde. Uppgifterna blir därmed i första hand att bevaka "närlinjeinformationen" om resp. område.

I detta sammanhang understryks vikten av att statistik förs om besökarna och typen av frågor som ställs. Dessutom rekommenderas en översyn av lokaliseringen av byråerna så att allmänheten lättare finner dessa informationsställen. En samverkan med andra serviceplatser i samhället kan även övervägas.

Med tanke på strukturen av reselivet och för att bättre kunna bevaka informationen till utländska besökare föreslås att I-byråerna vid större genomfartsorter i landet samt vid färjestationer och motsvarande får vidgade uppgifter. Dessa I-byråer bör vara utformade så att de kan svara för informationen om ett större område, exempelvis ett län, eller om hela landet. I vissa länder bör analogt med detta turistinformationen vid ambassader och övrig svensk utlandsrepresentation kunna svara för information om rekreationsmöjligheterna i hela Sverige.

Information till grupper berörda av fritids- och rekreationsresandet

Samtliga organisationerna bör lägga speciell vikt vid att informera grupper inom och utanför de egna leden. Separata planer bör utarbetas för varje typ av mottagargrupp. Informationsmöten och utbildning, bulletiner eller periodiska meddelanden utgör i

detta sammanhang de viktigaste instrumenten för denna kommunikation.

Information till massmedia

Det är av betydelse att massmedia kontinuerligt hålls underrettade om olika rekreativsmöjligheter och -områden, om förändringar och planer. Informationsmeddelanden bör distribueras regelbundet, centrala möten och studieresor bör anordnas.

Arbetsuppgifter på olika nivåer

Sveriges Turistråd

Sveriges Turistråds huvudsakliga uppgift är att svara för den övergripande informationsverksamheten i Sverige och utomlands. Målsättningen för detta arbete är att göra rekreativsmöjligheterna i landet kända och att skapa en positiv profil kring detta.

Sveriges Turistråd bör vidare svara för att ett enhetligt informationssystem över hela landet med ansvar fördelat mellan olika nivåer skall kunna utvecklas, samt betydande insatser i form av rådgivning och konsultationer till representanter för de regionala och kommunala insatserna planeras.

Sveriges Turistråd bör svara för auktorisationen av I-byråerna i landet och ansvara för informationsställena utomlands.

Regional nivå

I takt med uppbyggnaden av ett samarbete regionerna emellan kommer Sveriges Turistråd via sin regionala kontaktsektion att kunna svara för produktionen av erforderligt informationsmaterial om resp. område för spridning i landet och i nordiska närområden i samarbete med de regionala turistorganisationerna.

Den information som tillhandahålls bör beskriva området ur rekreationssynpunkt och upplysningar om bokningsbara produkter.

Ett viktigt led i denna informationsverksamhet utgör I-byråerna. Sveriges Turistråd

bör därför avsätta resurser för att medverka vid utbildningen av personalen vid dessa. Sveriges Turistråd måste vidare vara beredd att som ekonomiskt medansvarig bygga upp de föreslagna rikstäckande I-byråerna vars antal beräknas uppgå till ett femtontal.

De regionala turistorganisationerna förutses fortsätta att samordna "närinformation" för de inom resp. region ingående kommunerna. Löpande kontakter med och utbildning av personalen vid I-byråerna förutses därmed vara den huvudsakliga arbetsuppgiften inom funktionerna information och PR. Som samordnande instans för inventeringsarbetet förutsättes de regionala organisationerna ha goda möjligheter att bevaka vilken information som kommer att tillhandahållas på olika nivåer. Organisationerna kommer även att kontinuerligt hålla pressen underrättad om förändringar i tillgången för rekreation och fritid.

Lokal/kommunal nivå

Genom den planerade informationsverksamheten från de kommunala instanserna kommer kommunernas egna invånare samt tillfälliga besökare att kunna ges en tillfredsställande information om rekreativsmöjligheterna inom resp. kommun. Denna information kommer att tillhandahållas genom I-byråer samt vid andra serviceställen inom kommunerna såsom butiker, bensinstationer. Vägvisning, lokalt distribuerade trycksaker kommer att vara de huvudsakliga informationskanalerna.

1.2.7 Reklam och media

När lämpliga produkter valts ut för att bli lanserade i Sverige eller utomlands och när målgrupper är definierade och konsumenternas preferenser är kända, kommer reklamen och den styrda informationen in i bilden. Det är reklamens uppgift att berätta om utvalda detaljer, om styrkemoment inom olika områden och därigenom dra uppmärksamheten till en viss typ av aktivitet, en anläggning, ett turistiskt område eller till hela landet.

Reklamen måste innebära konsumentupplysning med höga krav på vederhäftighet, samtidigt som budskapen måste vara engagerande och lockande. Reklamen blir ett av de viktigaste instrumenten vid beskrivningen av de funktioner olika produkter kan erbjuda. Det är även reklamens uppgift att sälja in sådana funktioner som I-byråer och bokning.

Till skillnad från varuförsäljning kan resektorns produkter inte demonstreras eller utsättas för prov inför kunden. Detta ställer speciella krav på utformningen av de budskap, som skall nå konsumenten. Samtidigt som budskapen bör vara värvande skall de även vara sakliga och informativa. De budskap som överförs till kunden i form av reklam och som samtidigt leder till ett köp av ett resepaket, blir i själva verket den produkt, kunden köper och ställer kvalitetsanspråk på.

Reklamen skall inte i första hand syfta till att skapa nya grundbehov utan endast till att förstärka ett befintligt mönster. Behovet av och möjligheterna till att resa måste alltså förefinnas hos de målgrupper som skall bearbetas. Reklamens uppgift blir därmed att presentera attraktiva alternativ, att ge konsumenten valmöjligheter, att tala om vad som finns.

Svensken nås dagligen av en mycket brett upplagd reklamverksamhet från den turistiska sektorn, framför allt i form av annonsering i dagspressen om utländska resmål. Miljonbelopp spenderas årligen på denna annonsering, medan annonser om de svenska utbudet förekommer sporadiskt eller helt uteblir.

För att uppnå större genomslagskraft för svenska resmål via massmedia krävs samordnade insatser bl. a. i form av gemensam styrd information om hur man semesterar bra, billigt och innehållsrikt i Sverige. Endast genom samverkan är det ekonomiskt möjligt att komma fram till konsumenten med detta budskap.

Media och mediaval

Med tanke på att produkterna inte kan demonstreras, att de inte finns tillgängliga

när konsumenten skall välja resmål, ställs mycket stora krav på de media, som skall användas för att nå konsumenten. Valet mellan eller kombinationen av olika media blir helt beroende av den eller de målgrupper som skall bearbetas. Kostnader och beräknad effekt blir styrande faktorer.

Annonser

Annonseringen är ett relativt kostsamt media som ger god effekt, eftersom budskapen kan upprepas och placeras rätt, tidsmässigt sett. Annonseringen får dock inte ses som en isolerad företeelse utan som en del av en informations- eller försäljningskampanj, i vilken andra media i form av exempelvis trycksaker, utställningar ingår.

Trycksaker

F. n. producerar 250 kommuner närmare 500 olika trycksaker. 25 % av denna produktion sänds utomlands. Totala kostnaderna beräknas till mer än 10 milj. kr. för alla dessa trycksaker, vilka oftast är en blandning av både informativa och värvande budskap. Till denna massproduktion av trycksaker skall läggas de alster, som STTF, regionala turisttrafikförbund, enskilda företag m. fl. producerar. Många trycksaker, framför allt de som sänds utomlands för att via resebyråer nå en presumtiv sverigeresenär, når aldrig fram till kunden, bl. a. beroende på att konkreta produkter inte ingår.

Det rekommenderas att två huvudtyper av trycksaker utarbetas. Dels de beskrivande och informerande trycksakerna, som skall finnas tillgängliga för de turister som kommit till ett område. Dels de värvande trycksakerna, som skall avse att påverka valet av resmål, resväg och resesätt. I dessa presenteras de konkreta produkterna.

Skyltar

I många fall kan informativa trycksaker ersättas med skyltar eller affischer, som visar var aktiviteter finns och när evenemang äger

rum.

Det är vidare betydelsefullt att reklamfunktionen bygger upp ett omfattande bildarkiv, eftersom sådant material tillsammans med beskrivande text utgör ett bra alternativ till den i köpögonblicket icke tillgängliga produkten. Dessutom bör ett aktuellt adressregister över informerande och säljande instanser läggas upp. Detta underlättar och förbättrar distributionen av bl. a. trycksaker.

Arbetsuppgifter

Sveriges Turistråd

Sveriges Turistråd planerar och genomför riksomfattande värnvnings- och informationskampanjer samt motsvarande kampanjer utomlands. Kampanjerna kan komma att omfatta sommar- resp. vinteraktiviteter men kan även vara koncentrerade kring vissa tema, typ vattensport och fiske, håll-i-formsemester m. m. Kampanjerna kommer även att innehålla en blandning av lämpliga media, exempelvis annonser, trycksaker och utställningar. Kampanjerna bör så långt möjligt innehålla konkreta produkter. Budskapen bör vara centrerade kring de styrkemoment eller argument, som föreslås av produktutvecklingssektionen. Kampanjerna samplaneras med de regionala turistorganisationerna och med näringen. Detta bör öppna möjligheterna för dessa instanser att lägga upp sin verksamhet så att de centrala aktiviteterna får ytterligare bredd och djup i sin bearbetande funktion, samtidigt som ett område eller de enskilda företagen kommer att synas mer i den samplanerade formen än vad vore fallet om de gick ut på egen hand.

Vid Sveriges Turistråd upprättas bildarkiv och adressregister.

Sektionen för reklam och media vid Sveriges Turistråd utgör produktionsenhet för riksorganisationens samtliga trycksaker, annonser handböcker etc. I tillämpliga fall kan även motsvarande material från de regionala turistorganisationerna produceras av denna sektion.

Sektionen för reklam och media kommer

att bedriva konsultverksamhet beträffande media och mediaval framför allt till regionala och lokala/kommunala organisationer.

Regional nivå

En stor del av de medel som Sveriges Turistråd avser avsätta för operativ verksamhet skall användas för reklam och media. För att öka effektiviteten för denna verksamhet förutsättes att de regionala turistorganisationernas åtgärder för funktionen reklam och media så långt möjligt samordnas inom de föreslagna samarbetsområdena.

Lokal/kommunal nivå

Med tanke på utbudets omfattning från en kommun och på de kostnader, som en genomgripande bearbetning av olika målgrupper för med sig, rekommenderas att kommunerna i huvudsak lägger upp sina media för en informativ verksamhet riktad mot kommunens egna invånare samt till besökare.

Detta innebär en koncentration på informativa trycksaker och anslagstavlor, skyltmaterial, I-byråer m. m.

1.2.8 Säljstödjande åtgärder

Målsättningen med säljstödjande åtgärder är att på olika sätt stimulera organisationer och enskilda företag, som deltar i information och försäljning av resor och turism i och till Sverige, så att motivationen för och effektiviteten i arbetet ökar på olika nivåer.

Olika former av säljstödjande åtgärder kan diskuteras och effektiviteten av desamma analyseras. I följande avsnitt beskrivs de vanligaste metoderna, vilka kan komma att bli aktuella för Sveriges Turistråd.

Vidareutbildning

En omfattande utbildning inom grundskolan och på högre nivå är ytterst betydelsefull för rekryteringen till den alltmer expanderande sektorn för fritid och rekreation. Som denna fråga inte faller inom direktiven för kommit-

téns arbete tas den upp i annat sammanhang. Därför behandlas i detta avsnitt endast vidareutbildning av berörd personal inom ramen för Sveriges Turistråds verksamhetsområde.

Speciell utbildning om Sverige som rekreationsland och om skilda resmål, om resepaket och om priser bör anordnas för informations- och säljpersonal vid I-byråer och resebyråer. Denna verksamhet förutsättes ske kontinuerligt och vara inriktad i första hand på den personal, som avdelats för att sälja och informera om Sverige. Personal vid Sveriges Turistråd kommer att vara engagerade i utbildningsfrågor.

Studieresor

Utbildningen bör kompletteras med studieresor till rekreationsområden och nya resmål. För säljpersonal på olika utlandsmarknader utgör dessutom kombinerade utbildnings- och studieresor många gånger den lämpligaste formen för vidareutbildning och stimulans till ökad sverigeförsäljning.

Informations- och arbetsmaterial

Handböcker innehållande uppgifter om attraktioner, researrangemang, inkvartering, kommunikation m. m. kommer att vara viktigt arbetsmaterial för säljande och informerande personal. Inventeringssektionen kommer att svara för insamlingen av underlaget.

Annat informations- och arbetsmaterial som Sveriges Turistråd bör svara för i samarbete med kommersiella intressenter är offersammanställningar innehållande aktuella researrangemang o. d. avsedda för researrangörer.

En "Bulletin" bör distribueras regelbundet till resebranschen. I denna presenteras och kommenteras förändringar och nyheter i produktsortimentet.

Säljkonferenser

En stor del av den säljstödande verksamheten bör centreras kring säljkonferenser. Dessa konferenser innebär att en större grupp

svenska producenter i form av kommersiella företag (transportföretag, hotellkedjor m. fl.) möter svenska eller utländska grossister inom resebranschen och förhandlar om kommande års försäljningsprogram. Sveriges Turistråd anordnar årliga säljkonferenser.

Säljstöd

Vid de prispförhandlingar, som genomförs vid en säljkonferens eller vid andra avtalsuppgörelser, brukar man normalt avsätta en s. k. resebyråprovision för det försäljningsarbete grossisten eller researrangören kommer att utföra. Provisionerna ligger i storleksordningen 10–15 % av nettopriset. I samband med en introduktion av produkter på en ny marknad bör betydligt större summor avsättas som säljstöd och enligt avtal med vederbörande researrangör användas för bl. a. annonsering och studieresor.

Personlig försäljning

Grossister inom resebranschen i form av resebyråorganisationer, motorklubbar, transportföretag m. fl. bör bearbetas med personliga besök av resande säljare eller konsulenter från Sveriges Turistråd. Arbetsuppgifterna för dessa konsulenter kan formuleras på följande sätt:

De bör bilda sig en uppfattning om angivna marknad och möjligheterna till ett positivt resultat i form av ökat resande. De bör vidare utveckla och granska "konkurrenternas" verksamhet. En annan viktig uppgift är att förbereda säljkonferenser och intressera grossisterna för de reseutbud, som sektionen för produktutveckling arrangerat. Slutligen bör de bedöma lämpliga informations- och reklamaktiviteter på aktuell marknad samt eventuella säljstöd till researrangörerna.

En mycket viktig uppgift för dessa konsulenter är att undersöka den svenska marknaden och framför allt de grupper, som är ekonomiskt eller fysiskt handikappade. För dessa grupper och för de organisationer och motsvarande som representerar grupperna bör lämpliga produkter utvecklas med för-

månliga priser och lämpliga villkor.

Andra viktiga marknader finns utanför landets gränser. I dessa länder är framför allt grupper, som kan förlänga säsongen för anläggningar och därmed bidra till en sänkt prisnivå, av stort intresse.

De representanter från Sveriges Turistråd, som bearbetar utlandsmarknader, skall svara för planeringen av turistinformation till allmänheten.

1.2.9 Bokning

Bokningsfunktionen har till uppgift att registrera, tillhandahålla och lagra paketresor och olika former av transporter och inkvartering. Via bokningen blir tillgängligt utbud överskådligt presenterat för fritidskonsumenten. Bokningsfunktionen är i princip rent teknisk och är i sig själv inte bearbetande, men dess existens ökar effektiviteten och utnyttjandet av anläggningar och aktiviteter och kan ur den synvinkeln ses som ett betydande säljstöd.

Nuläget

I dag kan konstateras att det är betydligt lättare att söka rätt på en lämplig utlandsresa och få platser reserverade än att få tag på och boka en semestervecka i Sverige. Detta beror framför allt på att bokningen här i landet är dåligt utvecklad och splittrad.

Hotellrum, stugor, privatrum och i viss mån campingstugor kan beställas antingen direkt hos resp. anläggning eller via en resebyrå eller I-byrå. De större hotellkedjorna har upprättat egna bokningscentraler för sina anläggningar och vissa kommersiella eller kommunala företag har specialiserat sig på förmedling av stugor, privatrum eller hotellrum inom ett område, en stad o. d. Paketresor tillhandahålls av några svenska reseföretag, av vissa bussföretag och tidningar. Bokning av dessa resor görs hos en resebyrå eller direkt hos producenten. Kommunikationer bokas normalt direkt från resp. företags försäljningskontor eller i vissa fall via en resebyrå.

Men det är svårt för konsumenten att få en överblick över vilka semesteralternativ som finns tillgängliga på marknaden. Det är svårt för de enskilda anläggningarna i fall av stor efterfrågan att fördela besökarna sinsonemellan och det är praktiskt taget omöjligt att inom ett län eller för landet i helhet överblicka boknings- eller beläggningssituationen.

Utvecklingstendenserna inom bokningssektorn

Flera större resebyråorganisationer framför allt de som svarar för utlandsresor, använder numera datorbaserade bokningssystem. Transportföretagen (exempelvis SJ, SAS/LIN, Silja Line) arbetar med datorer för bokning och i flera fall även utskrivning av färdhandlingar.

Inom hotellsektorn utomlands arbetar sedan ett flertal år internationella företag med datorbaserad bokning. Dessa svarar i första hand för rumsresor på större hotellanläggningar, som anslutit sig till de olika systemen. Dessa bokningsföretag har även börjat etablera sig i Skandinavien och i Sverige.

Databehandlad bokning är med andra ord etablerad inom några sektorer av turistnäringen. Man kan konstatera att varje sektor har utvecklat sina datasystem oberoende av varandra.

Under senare år har man utomlands försökt koppla samman olika databokningssystem så att förmedlingsställen eller resebyråer, bilklubbar etc. skulle slippa ett flertal olika terminaler och bildskärmar; en för varje bokningssystem. Ett system synes vara klart för utprovning i Västtyskland.

Varför en databokning?

Med tanke på att datoranknuten bokning används inom olika sektorer av turistnäringen, med vetskap om att mer fulländade tekniska lösningar tycks föreligga vilka klarar en mer omfattande och samordnande bokning och information samt med tanke på den

tid som åtgår för att utveckla boknings-systemet är en analys av förutsättningar för en datoranknuten bokning och kostnadsberäkningar en av Sveriges Turistråds första arbetsuppgifter. Detta bör utarbetas i samarbete med representanter för enskilda näringsgrenar samt kommunernas gemensamma företrädare.

Ett bokningssystem som klarar av reservation av inkvartering, transport, resepaket samt information om aktuellt utbud och turistisk infrastruktur innebär att konsumenterna får lättare att välja den semester eller fritidsform, som passar de egna intressena och den egna ekonomin. Systemet skulle vidare innebära att flera aktiviteter, researrangemang, hotellrum, semesterstugor m. m. skulle kunna omsättas med en bättre lönsamhet, ökad sysselsättning och lägre priser som följd.

På svensk marknad finns i nuläget drygt 600 olika researrangemang tillgängliga och en kraftigt ökad produktion förväntas i och med att en ny organisation kommer till stånd.

Vidare kan konstateras att omkring 125 000 gästdygn produceras varje dygn på hotell, vandrarhem och semesterbyar.

I hela landet finns vidare ca 1 700 kortfiskevatten, hundratalet badanläggningar, slalombackar, golfbanor, gästhamnar etc.

Med tanke på omfattningen av detta utbud samt dess olikartade innehåll skulle ett manuellt system kunna klara av information och bokning rörande ett mindre område men skulle svårligen kunna svara för hela landet. Med en datoriserad bokning och information skulle ett enhetligt, rikstäckande system kunna byggas upp. Denna form av bokning skulle därmed möjliggöra den lättöverskådlig-het för fritidskonsumenten, som eftersträvas samtidigt som bokningen medverkar till ett bättre kapacitetsutnyttjande. Efterfrågan skulle lättare kunna sammankopplas med tillgänglig kapacitet, varvid säsongutjämning åstadkommes samtidigt som kapaciteten under högsäsongen effektivare kan utnyttjas.

Den analys av datoriserad bokning och information som genomförts visar att föl-

jande arbetsuppgifter bör sammanföras till ett system.

Information som lämnas om sevärdheter, aktiviteter, paketresor, olika typer av anläggningar och deras standard och beläggning, kommunikationer med tidtabeller och resvägar, olika områdets turistiska beskaffenhet.

Reservation som görs av platser på tåg, båt och bil, gruppresor och individuella utbud. I detta sammanhang skulle resp. transportföretags eget bokningssystem bibehållas och avslutas. Rum eller bäddar på hotell, semesterby etc.

Utskrift av färdbiljetter och andra resehandlingar.

1.3 Sveriges Turistråds verksamhet för bearbetning av utländska marknader

De turistkontor som Svenska Turisttrafikförbundet driver utomlands har i huvudsak haft till uppgift att tillhandahålla information efterfrågad av allmänheten, massmedia och resebyråsektorn. Efter hand har emellertid utlandsverksamhetens fasta kostnader för administration ökat så att medlen för utåtriktad verksamhet starkt beskurits. Därför har STTF påbörjat en omorganisation av utlandsverksamheten. Den nya inriktningen som bl. a. utarbetas i samråd med utrikesförvaltningen innebär att de informativa arbetsuppgifterna överförs till ambassader alternativt konsulat i de länder som prioriterats för direkt bearbetning. En tjänsteman, ansvarig för turistinformationen till allmänheten samt till enskilda resebyråer och bilklubbar har placerats på svenska ambassaden i dessa länder. Genom att överföra informationsuppgifterna till ambassader alt. konsulat har vidare en direkt koppling till pressattachén på resp. ambassad åstadkommits. Därmed kan de informativa uppgifterna till allmänhet och massmedia bibehållas samtidigt som STTF kommer att kunna frigöra medel för en aktiv bearbetning av aktuella målgrupper i resp. land.

Turistinformationen bör även i fortsättningen till allmänheten och detaljisterna

inom resebyråsektorn förankras på ambassader alt. konsulat. Sveriges Turistråd förutsättes i detta sammanhang svara för behövt underlag i form av trycksaker, affischer, handböcker etc. Det underlag som pressattachén behöver i form av pressreleaser, foton etc. svarar Sveriges Turistråd för. Turistrådet svarar vidare för underlaget vid pressmöten och pressresor avseende denna del av pressattachéns arbetsuppgifter.

Under hand i utredningsarbetet har sekretariatet kommit i kontakt med verksamheten vid de svenska handelssekreteriater. Genom dessa handelssekreteriater kommer efter hand en fortlöpande marknadsbevakning att kunna etableras. Vidare kommer det att finnas möjligheter att på konsultbasis genomföra utredningar i handelssekreteriats regi.

Huvudansvaret för bearbetningen av ett för verksamheten prioriterat land kommer emellertid att vila på Sveriges Turistråd och den i Sverige placerade utlandsrepresentanten.

Som en integrerad del i marknadsavdelningen svarar utlandsrepresentanten för att utredningar, säljkonferenser, informationskampanjer etc. anpassas för de utlandsmarknader som avses bearbetas. Utlandsrepresentanten svarar vidare för att kontakter med grossistledet inom resebyråbranschen och Sveriges Turistråd etableras. Utlandsrepresentanterna svarar dessutom för kontakterna mellan pressattachén och informationstjänsteman samt huvudkontoret. Utlandsrepresentanten fördelar sin verksamhetstid mellan resp. land och Sverige. Genom dylikt förfarande förbättras kommunikationerna mellan utlandsmarknader och huvudkontoret.

I detta sammanhang vill sekretariatet påpeka att intensiteten i utlandsbearbetningen enligt ovan beskrivet sätt kommer att kunna anpassas till efterfrågan och tillgången på rekreativsmöjligheter i Sverige. Utvecklingen av Turistrådets utlandsverksamhet kommer således att kunna koordineras med utvecklingen på konsument- och producenthåll.

Den strategiska och taktiska uppläggnings av utlandsverksamheten kan enligt

skisserat mönster varieras från marknad till marknad. När det gäller Sveriges Turistråds utlandsverksamhet intar de nordiska marknaderna en särställning. På dessa marknader har kommittén föreslagit att Sveriges Turistråd upprättar egna kontor med ansvarig chef. Detta anses vara nödvändigt med tanke på betydelsen av de nordiska länderna som närmarknader samt mot bakgrund av att ansvaret för information till och bearbetningen av de nordiska marknaderna i vissa avseenden delas mellan berörda regionala turistorganisationer och Sveriges Turistråd.

För mera avlägsna marknader, typ USA och Japan, rekommenderar sekretariatet ett fortsatt och ökat samarbete med turistorganisationerna i de övriga nordiska länderna.

1.4 Konsumentens fördelar av en ny organisation för svensk turism

Som tidigare påpekats i kommitténs betänkande har den bristande samordningen mellan de organisationer som arbetar med information och marknadsföring av svensk turism och rekreation medfört att vidtagna åtgärder i informativt och marknadsförande syfte inte varit av den omfattning som gjort det möjligt att föra fram budskap om vad Sverige som semesterland har att erbjuda. Bristande samordning har också försvärat möjligheterna att producera den typ av resepaket som via resebyråerna finns tillgängliga i samband med utlandsresor. Den väsentligaste fördelen med en samordning kommer att bli lättillgänglig information till såväl svensk som utlänning om vilka alternativ som står till buds t. ex. olika typer av rekreativsformer och var dessa är lokaliserade — priser, öppet-hållande, hur man tar sig dit osv.

Det bör betonas att denna information kommer att tillgodose behovet av information inte bara i samband med fjärrekreation utan också i samband med närrekreation. Allmänheten kommer att på samma enkla sätt som i samband med utlandsresor kunna göra sina beställningar vare sig det gäller bokning av en enskild stuga, inköp av ett bilrundturpaket eller köp av en semesterresa

uppbyggd efter samma mönster som ett utländskt resepaket som kan bestå av såväl transporter, logi, förplägnad och aktivitetsprogram.

Genom ett integrerat informationssystem kommer de människor som av skilda anledningar inte kommer att utnyttja förhandsproducerade arrangemang att få möjlighet att själva välja de alternativ som passar dem bäst. Vill man besöka ett speciellt område av landet kommer detaljerad information av utbudet av aktiviteter och arrangemang att finnas tillgängligt. Vill man i stället utöva någon speciell aktivitet fiska, jaga, spela golf, segla osv. kommer man att kunna få information var i landet detta är möjligt, vilka inkvarteringsmöjligheter som står tillbuds, hur man tar sig dit, vilka möjligheter det finns att hyra utrustning etc. Ett utbyggt informationssystem rörande landets tillgångar för fritid och rekreation kommer att möjliggöra att hela utbudet presenteras således även lågprisalternativen. Dagens splitttrade bild har bl. a. medfört att endast vissa mot höginkomsttagare riktade produkter presenterats på marknaden. Detta har medfört att en stor del av landets befolkning aldrig erhållit konkret information om vilka möjligheter som finns att till rimliga priser få de upplevelser som så många söker i samband med semester och längre ledigheter.

En ökad information till allmänheten ökar naturligt också kontakten mellan de ansvariga för anläggningarna och arrangemangen. Detta kommer på sikt att medföra att olika typer av rekreativmöjligheter kommer att utvecklas för att tillgodose såväl den svenska som den utländska marknads skiftande krav och önskemål.

En organiserad produktion av arrangemang i samband med rekreation kommer även att skapa förutsättningen för en prisättning som kommer att göra det möjligt för allt flera att kunna utnyttja semestern på ett meningsfullt sätt.

Bilaga 2 Formerna för uttagandet av marknadsföringsavgift samt statistikproduktion

I sitt betänkande har kommittén föreslagit att en särskild marknadsföringsavgift skall tas ut i samband med varje gästdygn som tillbringas på boendeanläggningar. En korrekt statistik över det turistiska boendet är en nödvändig förutsättning för att turismens olika organisationer skall kunna arbeta med ett verklighetsunderlag i sin planering.

I betänkandet har kommittén föreslagit att inkasseringen av marknadsföringsavgiften bör handhas av riksskatteverket (RSV) under det att insamlingen av det statistiska uppgifterna bör handhas av statistiska centralbyrån (SCB). Vissa rutiner kan med fördel vara gemensamma i dessa två procedurer. Varje anläggning som uppfyller hotellförordningens krav på att vara en boendeanläggning blir skyldig att lämna uppgifter om anläggningen till RSV som med ledning av de insända uppgifterna upprättar ett centralt register över samtliga anläggningar. I dessa anläggningsuppgifter skall ingå data om antal rum och bäddar, viss utrustning samt vilka perioder på året som anläggningen är öppen. Förändringar skall av anläggningen rapporteras till RSV som håller registret å jour.

RSV översänder ett avdrag till SCB som med ledning av registret utsänder och inkräver beläggningsstatistik. Denna redovisning skall enligt SCB:s eget förslag redovisas månadsvis, och ske efter den mall som redovisas i slutet av denna bilaga. Förändringar i RSV:s register rapporteras vidare till SCB:s registerkopia.

Anläggningarna skall lämna uppgifter till RSV beträffande antalet gästdygn med tvåmånadersintervaller. Redovisningen föreslås få en ytterst enkel form på inbetalningskort liksom till exempel redovisningen av skatt på spel.

Preliminära överläggningar med företrädare för RSV:s punktskatteavdelning har klargjort att kostnaderna för insamling av boendeavgifterna inte uppgår till en sådan storleksordning att förslaget äventyras.

Statistiska centralbyrån har under 1972 utarbetat ett förslag till löpande inkvarteringsstatistik på boendeanläggningarna. Förslaget utmynnade i ett äskande på 300.000 kr. till statsverkspropositionen 1973/74. Förslaget beviljades inte under motiveringen att frågan skulle lösas i annan ordning. SCB har även till arbetet med statsverkspropositionen 1974/75 inkommit med ett äskande på 372.000 kr., varav 88.000 kr. utgör engångskostnad för systemarbete m. m. Ytterligare ett register på boendeanläggningar förs f. n. av polismyndigheten. Det måste vara ett samhällsintresse att även detta register kontinuerligt hålls avstämt med RSV:s register. Detta kan lämpligen ske genom att RSV till polisregistret kontinuerligt rapporterar förändringar på samma sätt som till SCB.

Blanketten insändes (i svarskuvert)
senast den 8 i efterföljande månad
till:

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Inrikeshandelsstatistiken
Fack
102 50 STOCKHOLM 27

ANTAL BÄDDAR vid månadens utgång: (Tillfälliga bäddplatser och bäddplatser för personal räknas ej)		Rapportmånad och år: AUGUSTI 1973		Länsbokstav:		SCBnr:									
DATUM	ANTAL ÖVERNATTANDE GÄSTER (natten som begynner anförts datum)														
	1 Sverige	2 Danmark	3 Norge	4 Finland	5 Väst- tysk- land	6 Storbri- tannien	7 Holland	8 Frank- rike	9 Italien	10 Schweiz	11 Öriga Europa	12 USA	13 Japan	14 Andra Länder	15 Totalt
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															
13															
14															
15															
16															
17															
18															
19															
20															
21															
22															
23															
24															
25															
26															
27															
28															
29															
30															
31															
Totalt															

Övriga upplysningar:
.....
.....

UNDERSKRIFTSUPPGIFTER

Rörelsens namn och adress (TEXTA)	Ort och datum
	Namnteckning
Telefon (även riktnr)	

Blankettutgivare
STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Enheten för handelsstatistik
Inrikeshandelsstatistiken

Postadress

Ref

Telefon

Fack
102 50 STOCKHOLM 27

S HANSELL
K HILLBORG

08 - 14 05 60, ankn 4602
4609

SCB F/HA 645 P 8 1972 500 ex

1. Svenska kommunförbundets sammanfattning av styrelsememorial 177/71 (okt. 1971), avseende "länsavdelningarna i turismen".

Synpunkter på nuvarande regionala organisation

De regionala turistorganens uppgift är att befrämja turismen inom regionen. I denna verksamhet har kommunerna intressen att bevaka på grund av det ökade kommunala engagemanget i anläggningar och aktiviteter inom fritidssektorn. Med nuvarande uppbyggnad har kommunerna inte ett inflytande på verksamheten i de regionala organen som svarar ens mot bidragsgivningen till organens verksamhet och ännu mindre mot engagemanget i de fritidsanläggningar som utgör en väsentlig del av underlaget för fritidsresandet inom regionen. Följden av de regionala turistorganens svaga förankring på central kommunal nivå har blivit brister i samordningen mellan dessa organs åtgärder för marknadsföring och kommunernas åtgärder för att tillgodose behovet av anläggningar och aktiviteter.

Svagheten i nuvarande organisation leder i allmänhet till att kommunernas intressen som anläggningsägare inte bevakas. Därtill kommer att fritidsresandet på grund av förändringar i samhället och i samhällets syn på företeelsen fordrar en vidare syn på problemen än tidigare. Det är därför motiverat att överväga hur åtgärder för att samordna verksamheten inom fritidsresandet skall utformas

för att kommunernas intressen skall tillgodoses.

Utgångspunkten vid uppbyggnaden av en kommunal organisation för fritidsresandet

Den ökade inflyttningen till tätorterna har lett till ett ökat behov av fritidsanläggningar och fritidsaktiviteter. Dessa ökade krav har orsakat en överflyttning av ansvar för fritidsverksamheten från enskilda organisationer till kommunerna. En av följderna av tätortsinflyttningen är ökade restider mellan bostad och arbetsplats, vilket trots förkortade arbetstider innebär att arbetsdagen blir lång och att möjligheterna att tillbringa fritiden utanför bostaden för många begränsas till veckoslut, helger och semester. Ökningen av antalet bilar gör det möjligt för de flesta familjer att utnyttja inte endast den egna kommunens utan hela regionens anläggningar under veckoslut och helger.

De ökade möjligheterna för det stora flertalet att resa på fritiden har lagt ett större ansvar för turistfrågorna på kommunerna. Dessa frågor måste också bedömas i ett vidare perspektiv än som tidigare varit vanligt, då tyngdpunkten i alltför hög grad lagts på de kommersiella aspekterna. De sociala konsekvenserna av det ökade fritidsresandet måste beaktas, vilket innebär att åtgärderna i första hand bör inriktas på att tillgodose människornas behov av fritidsaktiviteter utanför hemorten.

Denna vidare syn på turismen betyder, att turistfrågorna inte endast rör de kommuner som har fritidsanläggningar, attraktioner och arrangemang som är av intresse för invånare i andra kommuner utan även dessa kommuner har ett intresse av att åtgärderna för fritidsresandet utformas på ett rationellt sätt.

En kommuns fritidsanläggningar och fritidsaktiviteter utgör alltså underlag inte endast för den egna kommunens invånare utan även för invånarna i regionen vid deras resande under i första hand veckoslut och helger. Det är av denna anledning angeläget att de olika kommunernas åtgärder samordnas så att de totalt resulterar i ett väl differentierat utbud av anläggningar, som ger förutsättningar för olika aktiviteter. Det blir därigenom möjligt att till rimliga priser tillgodose behovet av fritidsaktiviteter hos stora befolkningsgrupper och att begränsa kommunernas ekonomiska insatser.

På grund av att åtgärderna för fritidsresandet har denna regionala anknytning möter kommunerna problem inom verksamheten som avviker från dem som är vanliga inom kommunal verksamhet. Kommunens åtgärder inom undervisning, socialvård osv. avser att tillgodose ett servicebehov hos kommunens invånare och kommunen har normalt "monopol" på verksamheten. Kommunens åtgärder för fritidsresandet syftar att tillgodose ett behov av åtgärder hos invånarna både inom och utanför den egna kommunen. Inom detta område möter kommunen konkurrens från både andra kommuner, enskilda företag och organisationer. Kommunerna måste alltså bedöma vilka aktiviteter och attraktioner som efterfrågas med hänsyn till vad andra kommuner och övriga intressenter har att erbjuda. Den enskilda kommunen kan alltså inte handla utan att hänsyn till vad andra — både kommuner och enskilda — genomför. Det är därför angeläget att det skapas former för att samordna kommunernas åtgärder för fritidsresandet.

Kommunernas ansvar för den fysiska planeringen gör det vidare angeläget att inordna turist- och allmänna fritidsfrågor i planeringsprocessen. Därigenom förbättras möjlig-

heterna att reservera lämpliga markområden för fritidslivets behov. Detta kan begränsa riskerna för att attraktiva områden utsättes för ett slitage som leder till att attraktionskraften försämras eller helt försvinner.

Genom en regional samordning och samplanering av fritidsaktiviteter som är av intresse för fritidsresandet inom regionen (när-turism) skapas också underlag för åtgärder som syftar till att nå effekt utanför regionen (fjärrturism).

På detta område är de flesta kommuner för små för att kunna nå effekt. Det som lockar turisten till en viss bygd är i allmänhet inte en enstaka attraktion utan det samlade utbudet av anläggningar, sevärdheter, rekreativsmöjligheter m. m. i regionen. Det är detta samlade utbud som bör marknadsföras.

Marknadsföringen måste utformas både med beaktande av den stora mängden säljande och informerande budskap som möter den enskilde och svårigheten att nå ut med informationen. Undersökningar av resultaten av säljaktioner på resebyråer visar, att dessa årligen mottar ca 3 000 reklamalster, exklusive tidtabell, pressmeddelanden o. dyl. 70 procent av dessa produkter packas aldrig upp och når alltså aldrig besökaren på resebyrån. Orsaken till detta är förutom tidsbrist svårigheten att skilja de olika trycksakerna från varandra, bristen på konkreta säljobjekt eller praktisk information om hur bokning av en resa skall ske.

Genom en samordnad marknadsföring av regionens turistattraktioner är det möjligt att nå en bättre effekt utan ökning av kostnaderna. Samordningen skulle vidare göra det möjligt för kommunerna att begränsa sin utåtriktade marknadsföring i form av trycksaker, säljresor, annonskampanjer etc. och i stället satsa resurserna på den lokala servicen, turistbyråns verksamhet samt idéarbetet för att utveckla lokala attraktioner och aktiviteter.

Arbetsuppgifter för en ny regional organisation

Av den lämnade redogörelsen framgår, att turistfrågorna bör förankras mera centralt i den kommunala verksamheten för att nå en bättre samordning av olika åtgärder. Det är också angeläget att skapa ändamålsenliga former för samarbetet mellan kommuner och övriga intressenter inom verksamheten.

Vid utformningen av denna nya organisation för att bevaka kommunernas intressen inom verksamheten bör målet vara

1. att inordna planeringen för fritid och turism i samhällsplaneringen i stort med beaktande av de sociala aspekterna

2. att skapa instrument för samordning av investeringarna för fritid och turism

3. att skapa ekonomiska och personella resurser för marknadsföring av turistanläggningarna.

Kommunernas naturliga samarbetsorgan på länsplanet är förbundets länsavdelningar. Länsavdelningens styrelse är sammansatt av ledande kommunalmän från länets kommuner, vilket garanterar att turistfrågorna kommer att avgöras med beaktande av allmänna kommunala synpunkter. Detta innebär att de ekonomiska aspekterna kommer att uppmärksammas. Genom länsavdelningen kommer kommunerna att få ett direkt inflytande över verksamheten och samtidigt insyn i hur de medel som avsättes för turistfrämjande åtgärder disponeras.

Det är angeläget att landstingens och kommunernas insatser på turistområdet samordnas. En av utgångspunkterna för en nydaning av den regionala organisationen bör därför vara att samarbete etableras mellan länsavdelning och landsting.

I nuvarande regionala turistorganisationer är motivet för landstingens engagemang främst deras intresse av turismen som näring. Under senare år har landstingen även börjat aktualisera möjligheterna att utnyttja turist- och fritidsanläggningar för friskvården samtidigt som vissa landsting gemensamt med primärkommunerna bildat stiftelser för förvärv av mark och anläggningar för friluftslivets behov.

Vid överläggningarna med företrädare för landstingsförbundet har enighet rått om behovet av ett fördjupat samarbete mellan primärkommunerna företrädare av förbundets länsavdelning och landstinget i frågor som rör fritidsresandet.

Vid kommunförbundets styrelsesammanträde den 12.11.1971 beslutades att de i ovan redovisade riktlinjerna skulle vara vägledande vid rådgivningen till länsavdelningarna. Vidare beslutades att rekommendera länsavdelningarna att inrätta fritidsdelegation i den mån sådana inte redan förekom.

2. Svenska landstingsförbundets promemoria angående organisationen av turistväsendet på regional nivå. (Överlämnat till landstingen den 2/2 1972)

Överläggningar har förts mellan företrädare för Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet i rubricerade ämne.

Anledningen till överläggningarna har varit att det bedömts angeläget att kommunernas och landstingens ekonomiska insatser borde motsvaras av ett inflytande över en regional turistorganisation, som på ett samlat sätt tar sig an uppgiften att främja och utveckla turismen som näring och fritidsresandes behov av såväl när- som fjärrservice.

Landstingens engagemang

Under 1969 tillfrågades samtliga landsting bl. a. om turistväsendets betydelse i näringspolitiskt sammanhang och landstingets inflytande i regionala organ.

Även om turistväsendets betydelse varierar mellan de olika länen visar utvecklingen att turismen successivt fått en allt större betydelse. Landstingsanslag till turismen har sedan 1960-talet mer än 10-dubblats till ca 3 miljoner. Insatserna inom turismen sker framför allt genom betydande bidragsgivning till turisttrafikförbunden. Landstingen är även regelmässigt representerade i deras styrelser. Men dessutom vidtar landstingen i stor omfattning egna åtgärder inom turismen samt friluftslivet.

Landstingen i Göteborgs och Bohus län och *Hallands län* samt *Göteborg stad* har under 1969 beslutat bilda en gemensam turistorganisation, Västkustens turisttrafikförbund. Förbundet startade sin verksamhet den 1 januari 1970 och kommer i huvudsak att ombesörja marknadsföringen av turistväsendet längs Västkusten. Landstingens, primärkommunernas och olika organisationers planering av fritidsområden, turistattraktioner m. m. skall dock ej ingå i förbundets verksamhet.

I Kalmar läns södra landsting har en speciell turistkommitté utarbetat ett förslag till landstingspolitiskt handlingsprogram avseende turismen, vilket antagits av landstinget. Under år 1969 har kommittén dessutom avlämnat ett betänkande angående "Ölandsbron och turismen".

Vidare har *Skaraborgs läns landsting* gjort en turistutredning som avlämnades år 1967 och innebar förslag om intensifierande och samordnande åtgärder för turismens främjande inom länet.

I Värmlands län samt *Gävleborgs län* pågår utredningar bl. a. angående turismen samt formerna för landstingens engagemang inom denna.

Östergötlands läns landsting har för sin del engagerat sig bl. a. genom medverkan i den s. k. Östergyllenkommittén som genom utställningar, pressresor och andra arrangemang arbetar som ett informations- och PR-organ för länet.

En del landsting har gjort betydelsefulla satsningar inom friluftslivet genom tillskapande av anordningar för detta i form av friluftsområden m. m.

Tillsammans med primärkommunerna i länet har *Västmanlands läns landsting* bildat en stiftelse för naturskydd och friluftsliv i Västmanlands län. Enligt stiftelseurkunden har stiftelsen till ändamål

att genom förvärv eller arrendering av fastigheter eller genom andra åtgärder verka för att härför lämpliga områden inom länet bevaras och – i den utsträckning som befinnes lämplig – planläggas och erhålla anordningar för friluftsliv; samt

att verka för bevarandet och skydd av den västmanländska naturen och landskapsbildningen.

Malmö stad, *Malmöhus läns landsting* samt *Kristianstads läns landsting* har bildat "Stiftelsen för fritidsområden i Skåne". Stiftelsens ändamål är att bevara områden som är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv, att trygga tillgången i Skåne till platser för bad och friluftsliv vid havet eller vid insjö samt att bevara områden som bör skyddas eller vårdas p. g. a. sin betydelse för kännedom om skånsk natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet. Stiftelsens verksamhet avses leda fram till en social fritidsplanering för hela Skåne.

I stiftelsen Stockholms skärgård ingår som huvudmän *Stockholms läns landsting*, *Uppsala läns landsting*, *Stockholms stad*, flertalet övriga primärkommuner i länet samt ett antal naturvårds- och båtsportsorganisationer. Stiftelsens uppgift är att genom förvärv av fastigheter och på annat sätt verka för att bevara Stockholms skärgårds egenart, naturvärden och landskapsbild samt att de stora möjligheter skärgården erbjuder för friluftsliv och rekreation tillvaratas på sådant sätt att den bofasta befolkningens intressen och behovet av natur- och landskapsskydd blir beaktade.

En expertgrupp benämnd *storlandstingskommitténs* friluftsutredning har under år 1969 framlagt ett delbetänkande angående allmänna synpunkter och förslag rörande landstingets uppgifter för det rörliga friluftslivet inom regionen samt gjort en modellstudie av ett regionalt friluftsområde, Gärflottaområdet i Ösmo kommun. Utredningens nästa delbetänkande kommer att behandla Stockholms läns landstings uppgifter med avseende på fritidsbebyggelsen i regionen.

Kopparbergs läns landsting har i samarbete med Idre kommun tillskapat en större turistby.

En del landsting stöder turismen genom anslag till s. k. bygdesemester.

Slutligen kan nämnas att *Göteborgs och Bohus läns landsting* i samverkan med sta-

tens planverk låtit utreda de kommunal-ekonomiska konsekvenserna av turismen.

Under senare år har landstingen även börjat aktualisera möjligheterna att utnyttja turist- och fritidsanläggningar för friskvården.

Ny organisation

Som inledningsvis framhölls har det av företrädarna för de båda förbunden befunnits angeläget med en rekonstruktion av organisationen av kommunernas och landstingens engagemang i turismens och fritidsresandets främjande på regional nivå.

Det är huvudsakligen tre mål som man bör inrikta sig på

1. att inordna planeringen för fritid och turism i samhällsplaneringen i stort med iakttagande av sociala hänsyn
2. att skapa instrument för samordning av investeringarna för fritid och turism samt
3. att skapa ekonomiska och personella resurser för marknadsföring av turistanläggningar.

Landstingens hittillsvarande intressen har främst varit att främja turismen som näring. På senare tid har man även på flera håll iordningsställt friluftsområden och bl. a. engagerat sig i aktiviteter för s. k. friskvård. Landstingens hittillsvarande intresseinriktning torde därför vara riktad dels mot marknadsföringsåtgärder, dels till direkta stöd till investeringar.

Inom ramen för denna intresseinriktning torde fördelar vara att vinna om en samordning kommer till stånd med primärkommunala investeringsaktiviteter och stödåtgärder till enskilda företag. Marknadsföringen bör även samordnas i flera regioner. Vid diskussioner mellan företrädarna för de båda förbunden var man ense om att landstingens och kommunernas insatser på turistområdet borde samordnas. En utgångspunkt härför borde vara att samarbete etablerades mellan länsavdelning och landsting. Formerna för ett sådant samarbete kan etableras på olika sätt. Tre alternativ kan förslagsvis lämnas:

Alternativ 1

Kommunförbundets förslag
Länsavdelningen inrättar en fritidsdelegation, som får ett kansli till sitt förfogande. *Fritidsdelegationens uppgifter* blir att samordna de kommunala insatserna för fritidsaktiviteter och utvärdera vilka fritidsaktiviteter som kan öka och utveckla fritidsresandet till och inom regionen och att svara för samordning av kommunernas övriga fritidsverksamhet, t. ex. bidragsgivningen till organisationer, kontakten med länsförbund osv.

För samordning mellan länsavdelning och landsting föreslås att ett gemensamt organ ("länsturistnämnd" eller "länsfritidsnämnd") skapas. Denna nämnds huvuduppgift blir att leda regionens samlade marknadsföring i intim kontakt med den regionala nivåns insatser för planering och samordning av "mottagarapparaten" (fritidsanläggningar, attraktioner, service). De administrativa resurserna härför förutsätts tillhållas från det till länsavdelningens fritidsdelegation knutna kansliet. Ett avtal som reglerar relationerna mellan länsavdelning och landsting bör träffas.

En skiss över samverkande organs inbördes relationer visas i fig. 1.

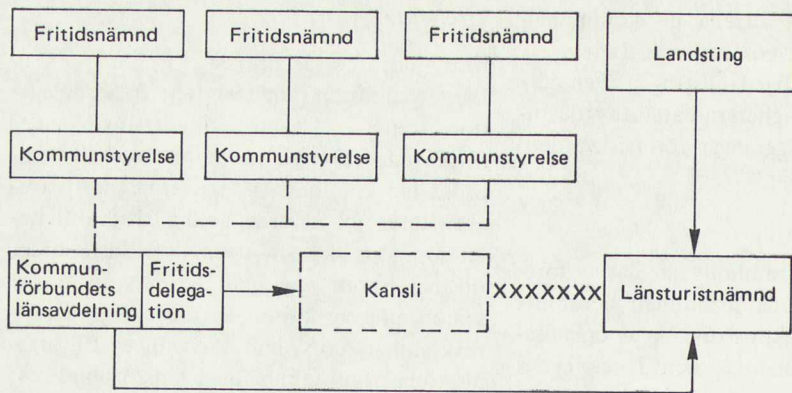
Alternativ 2

Alternativ 1 med länsturistnämnd modifieras så att ett självständigt kansli bildas fristående från länsavdelning eller landsting, vilka enligt uppgjort avtal bidrar till driften. Se fig. 2.

Alternativ 3

Länsavdelningen eller primärkommunerna var för sig och landstinget bildar en stiftelse som genom stiftarnas tillskott organiserar ett eget kansli som helt kan ägna sig åt turist- och friluftsförfrågor. Se fig. 3.

Finansiering av verksamheten kan ske med bidrag från landstinget och avgifter från kommunerna till länsavdelningen eller till stiftelsen. För speciella marknadsföringsin-

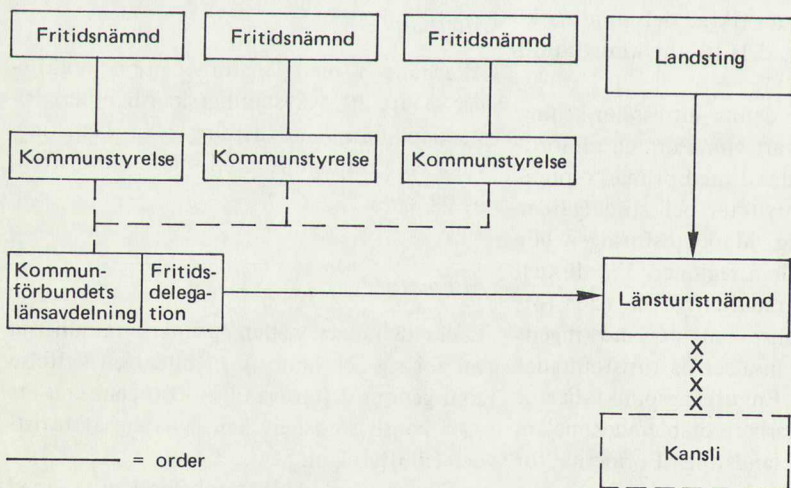

———— = order

----- = samarbete

XXXXXXXX = administrativ service

Figur 1 Förslag till regional och lokal organisation. Alternativ 1.

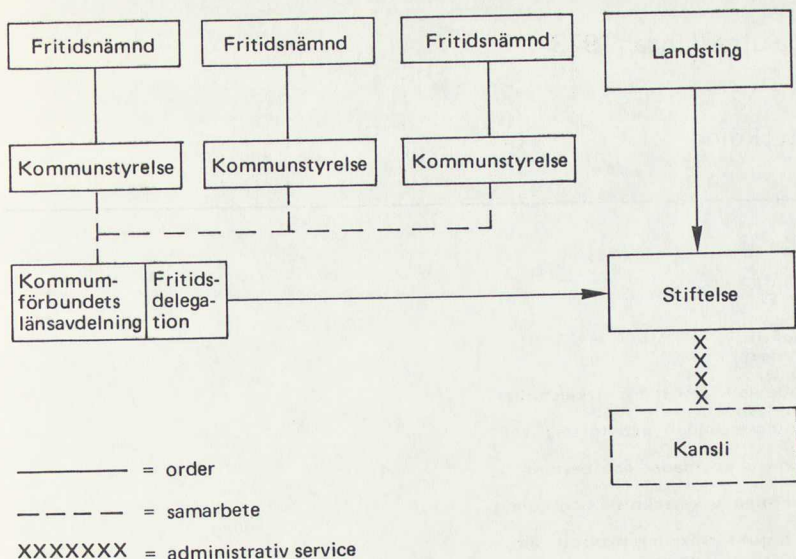

———— = order

----- = samarbete

XXXXXXXX = administrativ service

Figur 2 Förslag till regional och lokal organisation. Alternativ 2.

Figur 3 Förslag till regional och lokal organisation. Alternativ 3.

satser torde bidrag från den enskilda turistnäringsen kunna förekomma.

Turistnäringens och de ideella organisationernas sakkunskap måste tillvaratas genom att former för samråd utbildas och vidareutvecklas.

De ovan redovisade alternativen får ses som enkla principskisser för en framtida organisation. Det måste därför ankomma på varje landsting och berörda kommuner/länsavdelning att finna former som lokalt anses vara de mest lämpade. En viss flexibilitet över länsgränser kan i vissa fall vara nödvändig.

Statens offentliga utredningar 1973

Kronologisk förteckning

1. Litteraturen i skolan. U.
2. Högskolan. U.
3. Högskolan. Sammanfattning. U.
4. Fastighetstaxering. Fi.
5. Museerna. U.
6. Data och näringspolitik. I.
7. Trygghet i anställningen. In.
8. Radio i utveckling. U.
9. Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
10. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. U. (Utkommer senare)
11. Reklam IV. Reklamens kostnader och bestämningsfaktorer. U.
12. Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. U.
13. Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. Ju.
14. Mål och medel i skogspolitiken. Jo.
15. Kommunal planering och detaljhandel. H.
16. Samhället och filmen. Del 3. U.
17. Teknisk översyn av studiemedelssystemet. U.
18. Styrelserepresentation för bankanställda. Lagteknisk översyn. Fi.
19. TRU:s försöksverksamhet 1967–1972. U.
20. Varudeklaration – ett medel i konsumentpolitiken. H.
21. Svensk ekonomi fram till 1977. Fi.
22. Utsökningsbalk. Utsökningsrätt XII. Ju.
23. Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser. Ju.
24. Boendeservice 7. In.
25. Unga lagöverträdare III. Ju.
26. Lag och rätt i grundskolan. Ju.
27. Sanering III. In.
28. Styrelserepresentation för anställda i statliga myndigheter. Fi.
29. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. I.
30. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. Bilagor. I.
31. Revision av vattenlagen, Del 3. Vattenförbund. Ju.
32. Vägtrafiken – kostnader och avgifter. K.
33. Ränta och restavgift på skatt m.m. Fi.
34. Flygvapnets befäl. Fö.
35. Kriminologisk forskning. Ju.
36. Miljövårdens informationssystem. Förslag och motiv. Jo.
37. Miljövårdens informationssystem. Statskontorets förstudie. Jo.
38. Personal för krigsmaktens förvaltningsverksamhet. Fö.
39. God inkassosed. Ju.
40. Civilförsvarsförmåner. Fö.
41. Forskning för utveckling. U.
42. Utbildning av lärarutbildare. U.
43. Budgetreform. Fi.
44. Budgetreform. Bilagor. Fi.
45. Budgetreform. Stabiliseringspolitiska bilagor. Fi.
46. Budgetreform. Den statliga budgetens regionala effekter. Fi.
47. Högskolornas förvaltning. U.
48. Skolans regionala ledning. U.
49. Unga lagöverträdare IV. Ju.
50. Bostäder 1974. 76. In.
51. Skadestånd V. Ju.
52. Turism och rekreation i Sverige. Jo.

Statens offentliga utredningar 1973

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. [13]
Utsökningsbalk. Utsökningsrätt XII. [22]
Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser. [23]
1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. 1. Unga lagöverträdare III. [25] 2. Unga lagöverträdare IV. [49]
Lag och rätt i grundskolan. [26]
Revision av vattenlagen. Del 3. Vattenförbund. [31]
Kriminologisk forskning. [35]
God inkassosed. [39]
Skadestånd V. [51]

Försvarsdepartementet

Flygvapnets befäl. [34]
Personal för krigsmaktens förvaltningsverksamhet. [38]
Civilförsvarsförmåner. [40]

Kommunikationsdepartementet

Vägtrafiken – kostnader och avgifter. [32]

Finansdepartementet

Fastighetstaxering. [4]
Styrelserepresentation för bankanställda. Lagteknisk översyn. [18]
Svensk ekonomi fram till 1977. [21]
Styrelserepresentation för anställda i statliga myndigheter. [28]
Ränta och restavgift på skatt m.m. [33]
Budgetutredningen 1. Budgetreform. [43] 2. Budgetreform. Bilagor. [44] 3. Budgetreform. Stabiliseringspolitiska bilagor. [45] 4. Budgetreform. Den statliga budgetens regionala effekter. [46]

Utbildningsdepartementet

Litteraturen i skolan. Separat bilagedel 4 till litteraturutredningens huvudbetänkande. [1]
1968 års utbildningsutredning. 1. Högskolan [2] 2. Högskolan. Sammanfattning. [3] 3. Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. [12]
4. Högskolornas förvaltning. [47]
Museerna. [5]
Radio i utveckling. [8]
Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [9]
Reklamutredningen. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. [10] (Utkommer senare) Reklam IV. Reklamens kostnader och bestämningsfaktorer. [11]
Samhället och filmen. Del 3. [16]
Teknisk översyn av studiemedelssystemet. [17]
TRU:s försöksverksamhet 1967–1972. [19]
Forskning för utveckling. [41]
Utbildning av lärarutbildare. [42]
Skolans regionala ledning. [48]

Jordbruksdepartementet

Mål och medel i skogspolitiken. [14]
Miljökontrollutredningen. 1. Miljövårdens informationssystem. Förslag och motiv. [36] 2. Miljövårdens informationssystem. Statskontorets förstudie. [37]
Turism och rekreation i Sverige. [52]

Handelsdepartementet

Kommunal planering och detaljhandel. [15]
Varudeklaration – ett medel i konsumentpolitiken. [20]

Inrikesdepartementet

Trygghet i anställningen. [7]
Boendeservice 7. [24]
Sanering III. [27]
Bostäder 1974–76. [50]

Industridepartementet

Data och näringspolitik. [6]
Metallmanufakturutredningen. 1. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. [29] 2. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. Bilagor. [30]

Kronologisk förteckning

1. Kommunalt samarbete över de nordiska riksgränserna.
2. Nordiskt kontaktmannamöte i Mariehamn.
3. Varudeklarationssamarbeid i Norden.
4. Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973.
5. Nordisk miljöskyddskonvention.
6. Nordisk pedagogisk specialutbildning för fysioterapeuter.
7. Nordiskt samarbete på arbetsmedicinens område.
8. Övergripande mål för konsumentundervisning i skolan.

KUNGL. BIBL.
8 DEC 1973
STOCKHOLM

